

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLY VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI
MUHAMMAD AL-XORAZMIY NOMIDAGI TOSHKENT
AXBOROT TEXNOLOGIYALARI UNIVERSITETI**

ANAROVA SH.A., SADULLAYEVA SH.A., NAZIROVA E.SH.

ILMIY TADQIQOT METODOLOGIYASI

fanidan

O‘QUV QO‘LLANMA

Magistraturaning barcha yo‘nalishlari uchun

Toshkent – 2021

Mualliflar:

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti TTF “AVT” kafedrası professorı Anarova Sh.A.

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti KIF “MT” kafedrası professorı Sadullayeva Sh.A.

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti KIF “MT” kafedrası professorı Nazirova E.Sh.

Ilmiy tadqiqot metodologiyasi fanidan o’quv qo’llanma. /TATU, 186b. Toshkent-2021.

Mazkur o’quv qo’llanma Oliy ta’limning davlat ta’lim standartiga mos tushadi. O’quv qo’llanmada Ilmiy-tadqiqot ishlarini tashkil qilish, Ilm-fan va ilmiy tadqiqotlar, Ilmiy tadqiqot metodologiyasi, Ilmiy-tadqiqot ishlarining tayyorgarlik bosqichi, Ilmiy ma’lumotlarni to’plash, Ilmiy ishlarini yozish va rasmiylashtirish, Ilmiy tadqiqot ishining turlari, Ularni tayorlash, rasmiylashtirish va himoya qilishning xususiyatlari, Ilmiy tadqiqot ishlarining natijalarini loyiha, Maqola, tezis va monografiya ko’rinishda tayorlash, rasmiylashtirish bo’yicha ma’lumotlar to’liq va batafsil bayon etilgan.

Sh.A.Anarova., Sh.A.Sadullayeva va E.SH.Nazirova tomonidan tayyorlangan “Ilmiy tadqiqot metodologiyasi” qo’llanmasi qo’lyozmasi universitetda ta’lim oluvchi barcha magistratura mutaxassislik talabalari uchun mo’ljallangan.

Данное учебное пособие соответствует государственному образовательному стандарту высшего профессионального образования. Организация исследовательской работы в учебнике, Наука и исследования, Методология научного исследования, Подготовительный этап исследовательской работы, Сбор научных данных, Написание и запись научной работы, Типы исследовательской работы, Особенности подготовки, записи и сохранения, Информация о научных исследованиях результаты в проектах, статьях, диссертации и ее подготовка в виде монографии описана подробно.

Рукопись учебного пособия «Методология научных исследований», подготовленное Ш.А. Анаровой, Ш.А. Садуллаевой и Э.Ш. Назировой, предназначена для всех магистрантов, обучающихся в университете.

This textbook complies with the state educational standard of higher professional education. Organization of research work in a textbook, Science and research, Research methodology, The preparatory stage of research work, Collection of scientific data, Writing and recording of scientific work, Types of research work, Features of preparation, recording and preservation, Information

about research results in projects, articles, dissertation and its preparation in the form of a monograph is described in detail.

The manuscript of the study guide "Methodology of Scientific Research", prepared by Sh.A. Anarova, Sh.A. Sadullaeva and E. Sh. Nazirova, is intended for all undergraduates studying at the university.

Taqrizchilar:

Zaynidinov H. – t.f.d., professor, “Axborot texnologiyalari” kafedrası mudiri

Ravshanov N. – Raqamli texnologiyalar va sun’iy intellektni rivojlantirish ilmiy tadqiqot institute laboratoriya mudiri, texnika fanlari doktori, professori.

TATU ilmiy-uslubiy Kengashida ko’rib chiqildi va chop etishga tavsiya etildi.
2021 yil 5 noyabrdagi 2/3(715/716)- sonli bayonnoma

MUNDARIJA		bet
	KIRISH	10
I BOB.	ILMIY-TADQIQOT ISHLARINI TASHKIL QILISH	12
1.1	O‘zbekiston ilm-fan taraqqiyotining rivojlanish tarixi	12
1.2	Ilmiy soha (sfera)da boshqaruv	16
1.3	Ilm-fan va ilmiy faoliyat.....	18
1.4	Ilmiy darajalar, ilmiy unvonlar hamda ularni berish tartibi ...	29
1.5	O‘zbekistonda ilmiy va ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlash bosqichlari	61
II BOB.	ILM-FAN VA ILMIY TADQIQOTLLAR	65
2.1	Ilm tushunchasi, fan va fanlarning tasnifi	65
2.2	Ilmiy tadqiqotlar	67
2.2.1	Tadqiqotning nazariy darajasi	69
2.2.2	Tadqiqotning empirik darajasi	71
2.4	Ilmiy tadqiqot ishlarining bosqichlari	72
III BOB.	ILMIY TADQIQOT METODOLOGIYASI	74
3.1	Ilmiy tadqiqot metodikasi va metodologiyasi haqida tushunchalar	74
3.2	Ilmiy tadqiqotning falsafiy va umumilmiy usullari	75
3.3	Ilmiy tadqiqotning xususiy va maxsus usullari	79
IV BOB.	ILMIY-TADQIQOT ISHLARINING TAYYORGARLIK BOSQICHI	80
4.1	Ilmiy tadqiqot mavzusini tanlash	80
4.2	Ilmiy tadqiqot ishlarini rejalashtirish	82
V BOB.	ILMIY MA’LUMOTLARNI TO’PLASH	85
5.1	Ilmiy ma’lumotlarning asosiy manbalari	85
5.1.1	Ilmiy nashrlarning turlari	85
5.1.2	O’quv adabiyotlari turlari	86
5.1.3	Malumot axborot nashrlari	86
5.1.4	Boshqa turdagi nashrlar	87
5.2	Adabiyotlarni o’rganish	88
VI BOB.	ILMIY ISHLARINI YOZISH VA RASMIYLASHTIRISH	90
6.1	O’quv tadqiqot ishlalarining tarkibi	91
6.2	O’quv va ilmiy ishlarni rasmiylashtirishning asosiy qoidalari..	96
6.3	Tushuntirish yozuvidagi rasmlarni rasmiylashtirish. Ilyustrativ materiallarni grafik usulida baholash	98
6.4	Tushuntirish (izohli) yozuvidagi jadvallarni rasmiylashtirish ..	99
6.5	Matematik formulalarni rasmiylashtirishning asosiy qoidalari	101
6.6	Bibliografik apparatlarni rasmiylashtirish	103
6.6.1	Bibliografik ro’yxatni tuzishni umumiy qoidalari	103
6.6.2	Bibliografik murojaatlarni rasmiylashtirish	104

6.7	Til va uslub	106
VII BOB.	ILMIY TADQIQOT ISHINING TURLARI, ULARNI TAYORLASH, RASMIYLASHTIRISH VA HIMOYA QILISHNING XUSUSIYATLARI	108
7.1	Referatlar va ma’ruzalarni tayyorlash xususiyatlari	108
7.2	Kurs ishlarni tayyorlash va himoya qilish xususiyatlari	109
7.3	Diplom ishlarni tayyorlash va himoya qilish xususiyatlari	110
7.4	Magistrlik dissertatsiyalarni tayyorlash va himoya qilish xususiyatlari	114
VIII BOB	ILMIY TADQIQOT ISHLARINING NATIJALARINI LOYIHA, MAQOLA, TEZIS VA MONOGRAFIYA KO’RINISHDA TAYORLASH, RASMIYLASHTIRISH .	121
8.1	Ilmiy loyihalar tayyorlash	121
8.2	Ilmiy maqolalar va tezislarni tayyorlash	142
8.3	Ilmiy monografiyalar tayyorlash	154
8.4	Ilmiy tadqiqot natijalariga guvohnoma olishni rasmiylashtirish xususiyatlari	157
8.5	Scopus, Mendeley va Web Of Sciens bazalari bilan ishlash....	173
	GLOSSARIY.....	181
	FOYDALANILGAN ADABOYAOTLAR	185

ОГЛАВЛЕНИЕ		стр.
	ВВЕДЕНИЕ	10
ГЛАВА I.	ОРГАНИЗАЦИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ РАБОТ...	12
1.1	История развития науки в Узбекистане	12
1.2	Управление в сфере науки (сфере)	16
1.3	Научно-исследовательская деятельность	18
1.4	Ученые степени, ученые звания и порядок их присуждени	29
1.5	Этапы подготовки научных и научно-педагогических кадров в Узбекистане	61
ГЛАВА II.	НАУКА И НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ	65
2.1	Понятие науки, науки и классификация наук	65
2.2	Научное исследование	67
2.2.1	Теоретический уровень исследования	69
2.2.2	Эмпирический уровень исследования	71
2.4	Этапы научных исследований	72
ГЛАВА III.	МЕТОДОЛОГИЯ НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ.....	74
3.1	Концепции методологии и методологии научных исследований	74
3.2	Философские и общенаучные методы научного исследования	75
3.3	Частные и специальные методы научных исследований ...	79
ГЛАВА IV.	ПОДГОТОВИТЕЛЬНЫЙ ЭТАП ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ РАБОТ	80
4.1	Выбор темы исследования	80
4.2	Планирование исследований	82
ГЛАВА V.	СБОР НАУЧНЫХ ДАННЫХ	85
5.1	Основные источники научной информации.....	85
5.1.1	Типы научных публикаций	85
5.1.2	Виды учебников	86
5.1.3	Справочные публикации	86
5.1.4	Другие виды публикаций	87
5.2	Литературный обзор	88
ГЛАВА VI.	ПИСЬМО И ЗАПИСЬ НАУЧНЫХ РАБОТ	90
6.1	Структура образовательного исследования	91
6.2	Основные правила оформления учебных и научных работ.	96
6.3	Рисование картинок в пояснительной записке. Графическая оценка иллюстративных материалов	98
6.4	Составление таблиц в пояснительной записке.	99
6.5	Основные правила оформления математических формул	101
6.6	Регистрация библиографических устройств	103
6.6.1	Общие правила составления библиографического списка	103
6.6.2	Оформление библиографических ссылок	104

6.7	Язык и стиль	106
ГЛАВА VII.	ВИДЫ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ РАБОТ, ОСОБЕННОСТИ ИХ ПОДГОТОВКИ, ЗАКУПКИ И ЗАЩИТЫ	108
7.1	Особенности подготовки тезисов и отчетов	108
7.2	Особенности подготовки и защиты курсовой работы	109
7.3	Особенности подготовки и защиты дипломных работ....	110
7.4	Особенности подготовки и защиты кандидатских диссертаций	114
ГЛАВА VIII.	ПОДГОТОВКА И ДОКУМЕНТАЦИЯ РЕЗУЛЬТАТОВ НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ В ПРОЕКТЕ, СТАТЬЕ, ДАННЫХ И МОНОГРАФИИ.	121
8.1	Подготовка научных проектов	121
8.2	Подготовка научных статей и тезисов	142
8.3	Подготовка научных монографий	154
	Особенности получения свидетельства о результатах научных исследований	157
	Работа с базами данных Scopus, Mendeley и Web Of Sciens.....	173
	ГЛОССАРИЙ	181
	ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА	185

CONTENTS

		page
	INTRODUCTION	10
CHAPTER I.	ORGANIZATION OF RESEARCH WORKS	12
1.1	The history of the development of science in Uzbekistan	12
1.2	Management in the field of science (sphere)	16
1.3	Research activities	18
1.4	Academic degrees, academic titles and the procedure for their award.....	29
1.5	Stages of training scientific and scientific-pedagogical personnel in Uzbekistan	61
CHAPTER II.	SCIENCE AND SCIENTIFIC RESEARCH	65
2.1	The concept of science, science and the classification of sciences	65
2.2	Scientific research	67
2.2.1	The theoretical level of the research	69
2.2.2	Empirical level of research	71
2.4	Research stages	72
CHAPTER III.	METHODOLOGY OF SCIENTIFIC RESEARCH	74
3.1	Concepts of methodology and research methodology ..	74
3.2	Philosophical and general scientific methods of scientific research	75
3.3	Private and special methods of scientific research ...	79
CHAPTER IV.	PREPARATORY STAGE OF RESEARCH WORKS	80
4.1	Choice of research topic	80
4.2	Research planning	82
CHAPTER V.	SCIENTIFIC DATA COLLECTION	85
5.1	The main sources of scientific information	85
5.1.1	Types of scientific publications	85
5.1.2	Types of textbooks	86
5.1.3	Reference publications	86
5.1.4	Other types of publications	87
5.2	Literature review	88
CHAPTER VI.	WRITING AND RECORDING SCIENTIFIC WORKS	90
6.1	The structure of educational research	91
6.2	Basic rules for the design of educational and scientific works.....	96
6.3	Drawing pictures in an explanatory note. Graphic evaluation of illustrative materials	98
6.4	Drawing up tables in an explanatory note.....	99
6.5	Basic rules for the design of mathematical formulas....	101
6.6	Registration of bibliographic devices	103

6.6.1	General rules for compiling a bibliographic list.....	103
6.6.2	Registration of bibliographic references	104
6.7	Language and style	106
CHAPTER VII.	TYPES OF RESEARCH WORKS, FEATURES OF THEIR PREPARATION, PURCHASING AND PROTECTION.....	108
7.1	Features of preparation of abstracts and reports	108
7.2	Features of the preparation and defense of term paper	109
7.3	Features of the preparation and defense of theses....	110
7.4	Features of preparation and defense of candidate dissertations	114
CHAPTER VIII	PREPARATION AND DOCUMENTATION OF RESULTS OF SCIENTIFIC RESEARCH IN THE PROJECT, ARTICLE, DATA AND MONOGRAPH.....	121
8.1	Preparation of scientific projects	121
8.2	Preparation of scientific articles and abstracts	142
8.3	Preparation of scientific monographs	154
	Features of obtaining testimonials on the results of scientific research	157
	Work with the database dannyx Scopus, Mendeley and Web Of Sciens.....	171
	GLOSSARY	181
	REFERENCES	185

KIRISH

Zamonaviy sharoitida texnologiyaning jadal rivojlanishi ishlab chiqarish korxonalarining moddiy bazasini shakllantirish va turli sohalarda axborot texnologiyalarining ahamiyatini oshishi o'quv muassasalari tomonidan yuqori kasbiy va nazariy tayyorgarlikka ega bo'lgan, mustaqil ijodiy ishlashga qodir yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlash katta ahamiyatga ega. Shu munosabat bilan universitetlarning o'quv dasturlarida talabalar o'quv jarayoniga kiritilgan kurs ishlari va bitiruv malakaviy ishlarini, shuningdek ilmiy-tadqiqot ishlarining turli shakllari (tezislar, referatlar, hisobotlar, loyihalar, ma'ruzalar tayyorlash, ishlab chiqarish amaliyoti davomida tadqiqot o'tkazish va boshqalar) bajarishlari ko'zda tutilgan. O'qishdan tashqari vaqtda talabalar muammoli guruhlarda, ilmiy to'garaklarda ishlashadi, ilmiy va amaliy konferensiyalarda ishtirok etishadi, ilmiy - tadqiqot ishlarini olib boradigan o'qituvchilarga yordam berishadi. Bularning hammasi talabalarga turli xil fanlarni chuqur o'zlashtirishga yordam berishi kerak, ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi, hech bo'lmaganda kichik ilmiy - tadqiqot ishlarini mustaqil bajarishni o'rganishadi, amaliy bilimlarni tahlil qilishadi va umumlashtirishadi.

Ilmiy tadqiqotlarda qo'llaniladigan usul va vositalarni bilish, ilmiy tadqiqot ishlarini tayyorlash, o'tkazish va tadqiqot natijalarini qayta ishlashni sezilarli darajada osonlashtiradi. Ushbu o'quv qo'llanma bakalavr va magistratura talabalari, yosh olimlarning ijodiy ilmiy faoliyatini tashkil etishga yordam berish va faoliyat natijalarini mamlakatimizning umumiy ilmiy sohasiga hamda keyinchalik ilmiy bilimlarning jahon bazasiga kiritish yo'larini ko'rsatish uchun ishlab chiqilgan.

O'quv qo'llanmaning birinchi bobi ilmiy soha (sfera)da boshqaruv, ilmiy darajalar, ilmiy unvonlar, ularni berish tartibi, ilmiy va ilmiy - pedagogik kadrlar tayyorlash to'g'risidagi asosiy tushunchalarni o'rganishga bag'ishlanadi.

O'quv qo'llanmaning ikkinchi bobida ilm tushunchasi, fan va fanlarning tasnifi, ilmiy tadqiqotlar, tadqiqotning nazariy darajasi, tadqiqotning empirik darajasi va ilmiy tadqiqot ishlarining bosqichlari haqidagi fikr va mulahozalar o'rganiladi.

O'quv qo'llanmaning uchinchi bobida ilmiy tadqiqot metodikasi va metodologiyasi haqida tushunchalar, ilmiy tadqiqotning falsafiy va umumilmiy usullari va ilmiy tadqiqotning xususiy va maxsus usullari haqidagi qarashlar o'rganiladi.

O'quv qo'llanmaning to'rtinchi bobida ilmiy tadqiqot mavzusini tanlash muhim tushunchaladaigi, ilmiy tadqiqot ishlarini rejalashtirish kabi ishlarini amalga oshirish holatlarini o'rganishga bag'ishlangan.

O'quv qo'llanmaning beshinchi bobi ilmiy ma'lumotlarning asosiy manbalari, ilmiy nashrlarning turlari, o'quv adabiyotlari turlari, ma'lumot - axborot nashrlari, boshqa turdagi nashrlar va adabiyotlarni o'rganish kabi tushunchalarni o'z ichiga oladi.

O'quv qo'llanmaning mazkur oltinchi bobida o'quv tadqiqot ishlalarining tarkibi, o'quv va ilmiy ishlarni rasmiylashtirishning asosiy qoidalari, tushuntirish yozuvidagi rasmlarni rasmiylashtirish, illyustrativ materiallarni grafik usulida baholash, tushuntirish (izohli) yozuvidagi jadvallarni rasmiylashtirish, matematik formulalarni rasmiylashtirishning asosiy qoidalari, bibliografik apparatlarni rasmiylashtirish, bibliografik ro'yxatni tuzishni umumiy qoidalari, bibliografik murojaatlarni rasmiylashtirish hamda til va uslub kabi tushunchalari o'rganishga bag'ishlangan.

Mazkur qo'llanmaning yettinchi bobida referatlar va ma'ruzalarni tayyorlash xususiyatlari, kurs ishlarni tayyorlash va himoya qilish xususiyatlari, diplom ishlarni tayyorlash va himoya qilish xususiyatlari, magistrlik dissertasiyalarni tayyorlash va himoya qilish xususiyatlari kabi tushunchalar o'rganiladi.

O'quv qo'llanmaning sakkizinchi bobida ilmiy loyihalar tayorlash, ilmiy maqolalar va tezislar tayorlash, ilmiy monografiyalar tayorlash va ilmiy tadqiqot natijalariga guvoxnoma olishni rasmiylashtirish xususiyatlari kabi tushunchalarni o'rganishga bag'ishlangan.

1-BOB. O‘ZBEKISTONDA ILMIY TADQIQOT ISHLARINI TASHKIL QILISH

O‘quv qollanmaning mazkur bobi O‘zbekistonda ilm-fan taraqqiyotining rivojlanish tarixi, ilmiy soha (sfera)da boshqaruv, ilmiy darajalar va ilmiy unvonlar, ularni berish tartibi, ilmiy va ilmiy - pedagogik kadrlar tayyorlash bosqichlari, ularning asosiy tushunchalarini o‘rganishga bag‘ishlangan.

1.1. O‘zbekistonda ilm-fan taraqqiyotining rivojlanish tarixi

Mamlakatimizda qadim zamonlardan beri fan va madaniyat rivojlanib kelayotgan davlatdir. Xususan, astronomiya, matematika, tibbiyot, kimyo, tarix, falsafa, tilshunoslik, adabiyotshunoslik kabi fanlar va haykaltaroshlik, to‘qimachilik, kulolchilik, shishasozlik va boshqa kasblar keng rivojlangan. Hozir O‘zbekiston olimlari uzoq o‘tmish mutafakkirlari qoldirgan ilmiy merosni faol o‘rganib, o‘zlarining yangi kashfiyotlari bilan fanni boyitgan holda johon fani rivojiga munosib hissa qoshmoqdalar.

IX-X asrlarda O‘rta Osiyo (butun Markaziy Osiyo) zamonaviy akademiyalarga o‘xshash ilk ilmiy muassasa va jamiyatlar tashkil etila boshlagan Sharqdagi yirik ilmiy va madaniy markazlardan biriga aylandi.

XI asrda Urganch Xorazm poytaxti, obod, yuksak madaniyatga ega shahar bo‘lgan. Xorazmshoh Abul Abbas ibn Ma‘mun madaniyat va ilmga qiziquvchan hukmdor bo‘lgani uchun olimlar, shoirlar, musiqachilar, xattotlar, arxitektor va rassomlarni har tomonlama qo‘llab-quvvatlagan. Urganchdagi Xorazmshohlar saroyida tibbiyot xodimi Abu Ali ibn Sino (Avitsenna), aniq fanlar vakili Abu Rayhon Beruniy, tarixchi ibn Miskavayx, matematik Abu Nasr ibn Iroq, faylasuf Abu Saxl Masixiy, tabib ibn Xammar va boshqa Sharq mutafakkirlari, qomusiy olimlar xizmat qilishgan. Musulmon Sharqdagi birinchi akademiya – “Baytul Hikmat”ni yer meridiani uzunligi darajasini o‘lchashda qatnashgan mashhur matematik al-Xorazmiy (783-850) boshqargan. Astrolyabiya (usturlob) qurish haqidagi asar, “Kitob aljabr val muqobala”, dunyodagi ilk “Astronomik jadval”lardan biri hamda qator ilmiy risolalar – “Hind hisobi haqida risola”, “Quyosh soatlari haqida risola”, “Musiqqa haqida risola” va boshqa ilmiy ishlar uning qalamiga mansub. Al-Xorazmiy birinchi bo‘lib qator algebraik tenglamalarni yechdi, birinchi bo‘lib sonlar qatoriga yangi “nol” sonini kiritdi, bu sonlar nazariyasini kengaytirdi va manfiy sonlarga o‘tish imkonini berdi. Shu muvaffaqiyatlari uchun matematikaning yangi bo‘limi al-Xorazmiy sharafiga “algebra” deb atalgan. Al-Xorazmiyning mashhur “Kitob al-jabr van-muqobala” (Tiklash va qarama-qarshi qo‘yish haqidagi kitobi) da algebra ilk bor matematikaning mustaqil sohasi sifatida qaraladi. Zamonaviy kibernetikaning asosiy tushunchasi, uning zaruriy asoslaridan biri “algoritm” etimologik jihatdan al-Xorazmiyning ismi bilan bog‘liq. Urganchda o‘ziga xos akademiya – “Bilimdonlar uyi” tashkil qilingan edi, unda astronomiya, falsafa, matematika,

tibbiyot bo'yicha tadqiqotlar o'tkazilgan. Lekin bu holat Urganchda 1017-yilda Mahmud G'aznaviy Xorazmni istilo qilgunicha saqlanib qoldi.

Shunday qilib Sharqda, xususan, O'rta Osiyoda, ilmiy faoliyatni akademiya shaklida tashkil qilish an'anaga aylandi va Urganchdagi akademiya o'xshash muassasalar keyingi asrlarda ham yaratilgan (tuzilgan). Samarqandda akademiya Mirzo Muhammad Tarag'ay Ulug'bek tomonidan XV asrda tashkil etilgan. Akademiya qoshida observatoriya, o'sha davrning boy kutubxonasi va oliy o'quv yurti-madrasa bo'lgan. Madrasada diniy fanlar bilan bir qatorda matematika, geometriya, astronomiya, tibbiyot, geografiya va boshqa dunyoviy ilmlar o'qitilgan. Ulug'bekning akademiya mashhur olimlar – Qozizoda Rumiy, G'iyosiddin Jamshid al-Koshiy va Ali Qushchi dars bergan, o'tkaziladigan tadqiqot sohalari ham ularning yo'nalishlariga mos bo'lgan. Samarqanddagi Ulug'bek akademiyasi matematika, astronomiya va geografiya fanlarining yuksalishiga salmoqli xissa qo'shdi.

IX-XV asrlarda aniq va tabiiy fanlar (matematika, astronomiya, geodeziya, mineralogiya, tibbiyot, dorishunoslik va boshqa) tez sur'atlarda rivojlana boshladi. Platon, Aristotel, Gippokrat, Galen, Arximed, Ptolomey, Yevklid va boshqa buyuk mutafakkirlarning asarlari arab tiliga tarjima qilindi. Muhammad al-Xorazmiy, Ahmad al-Farg'oniy, Abu Nasr Farobiy, Abu Rayhon Beruniy, Mahmud Koshg'ariy, Abu Ali ibn Sino, Nasriddin Tusiy, Qozizoda Rumiy, Jamshid Koshiy, Mirzo Ulug'bek, Ali Qushchi va Sharqning boshqa olimlarining ilmiy tadqiqotlari darajasi ba'zi sohalarda boshqa mamlakatlarning mutafakkirlari ancha keyin o'tkazgan izlanishlar natijalaridan yuqori edi. Abu Rayxon Beruniy tarix, xronologiya, farmakologiya, mineralogiya, astronomiya, matematika bo'yicha asarlar yozdi, Yerdagi yangi qit'a borligini nazariy jihatdan asoslab, hisoblab chiqdi va jahon tan olgan ko'plab masalalarni yechdi. Ko'plab tadqiqotchilar Urganchdagi akademiyaning tashkil qilinishini shaharga Abu Rayhon Beruniyning tashrifi va uzoq vaqt ishlagani bilan bog'lashadi.

Xuddi shu paytda bu yerda O'rta Osiyoning buyuk olimi - Abu Ali ibn Sino ishlagan. Ibn Sino haqiqatdan qomusiy olim - tabiatshunos, tibbiyot xodimi, astronom, matematik, musiqashunos, yozuvchi va shoirdir. U Avitsenna nomi bilan mashhur bo'lgan. Ibn Sino faoliyatini anglatuvchi ibora - "Madadi Sino" - Yevropa tillariga moslashtirilib, fandagi yo'nalishni bildiruvchi "Meditsina" sifatida o'zlashtirilgan. XVIII asrning mashhur tabiatshunos olimi Karl Linkey ibn Sinoning botanikadagi xizmatlarini yuksak baholab doim yashil nodir o'simliklardan biriga uning ismini berdi. Ibn Sino 400 dan ortiq asar yozgan, shulardan 240 tasi bizning kunlarimizgacha yetib kelgan. Abu Rayhon Beruniy nomidagi Sharqshunoslik institutida olimning 50 dan ortiq asarlari va bir qator ularga yozilgan sharhlar saqlanadi. Bu asarlar orasida olim ijodining toji hisoblanmish besh jildlik "Al qonun fit tib" ("Tib ilmi qonunlari") ham bor. Bu asar o'z davrida tibbiyot fani darajasini juda yuqori ko'tardi, ibn Sino vafotidan yuz yil o'tgach G'arbiy Yevropa mamlakatlarida keng tan olindi. XII asrda "Tib ilmi qonunlari" lotin tiliga tarjima qilindi va qo'lyozmadayoq tarqalib ketdi. Bu asar 1493-yilda Venetsiyada lotincha tarjimada nashr qilindi

va yuz yil mobaynida 16 marta chop etildi. Osiyo va Yevropaning barcha mashhur o'quv yurtlarida 500 yil tibbiyot mana shu asar asosida o'qitildi. Ushbu bebaho tib qonunlari hozirgi kunda ham o'z ilmiy ahamiyatini yo'qotmagan.

Matematik va astronom Qozizoda Rumiy (Salohiddin Muso ibn Muhammad ibn Mahmud, taxminan 1360-1437) Mirzo Ulug'bekning ustoz edi. Ulug'bek maktabi shakllanishiga uning qo'shgan salmoqli hissasini inkor etish mumkin emas. Ildagi muvaffaqiyatlari uchun uni "Aflotuni zamon (o'z davrining Platoni) deb atashgan. Mashhur matematik va astronom al-Koshiy (G'iyosiddin Jamshid Koshiy) birinchi bo'lib matematikaga pozitsion asosda o'nli kasrlarni kiritdi va buni nazariy jihatdan isbotladi, Sin ni 1 gradus aniqlikkacha, P ni 17 raqamgacha hisoblab chiqdi. U o'zining qator mashhur asarlarini astronomiyaga bag'ishlagan. Al-Koshiy Qozizoda Rumiy bilan birgalikda Ulug'bek observatoriyasi qurilishini boshqargan.

Muhammad Tarag'ay Ulug'bek (1394-1439) o'zidan ulkan ilmiy va madaniy meros qoldirdi, "Ziji jadidi Ko'ragoniy" ("Yangi Ko'ragon astronomik jadvallari") – "Ulug'bek ziji" buyuk olimning dunyoga mashhur asari. Ulug'bek Samarqandda observatoriya va madrasa qurdi, o'z akademiyasini tashkil qildi. O'z shogirdlari bilan mingdan ortiq yulduzni o'rganib, ro'yxati – "yulduzli osmon xaritasi"ni tuzdi. Ulug'bek akademiyasida olimlar faqat astronomiya bo'yicha emas, balki matematika, falsafa, tarix va boshqa fanlarga oid tadqiqotlar ham olib borishgan. Ulug'bek akademiyasida ishlagan atoqli astronom Ali Qushchi (Mavlono Aloviddin Ali ibn Muhammad Qushchi (1403-1474) o'zidan matematika va astronomiyaga bag'ishlagan dunyoga mashhur ilmiy ishlarini qoldirdi. U yil fasllarining o'zgarishini Yerning Quyoshga yaqinlashishi natijasida Quyosh nurlarining Yer sathiga ta'siri bilan bog'liq deb hisoblagan, Quyoshning tutilishi jarayonini ilmiy nuqtai nazardan aniqlagan. Ali Qushchining asarlari XVI-XVII O'rta va Yaqin Sharqda astronomiya va matematika rivojiga salmoqli ta'sir qilgan.

Mirzo Ulug'bek, al-Koshiy, Ali Qushchi sonlar nazariyasi ravnaqiga salmoqli hissa qo'shishdi va astronomik kuzatuv bilimlarini yanada yuqori darajada ko'tarishdi. 1428-1429-yillarda Ulug'bek radiusi 40 metr kvadrant bosh uskunasi bo'lgan, o'lchamlari tengsiz, noyob astronomik rasadxona qurgan. Samarqandda 30 yillik kuzatishlar asosida tuzilgan 1018 yulduz katalogi uzoq yillar dunyoda tengsiz bo'lib qoldi. Ulug'bek astronomiya maktabi yutuqlari Sharq va G'arb fani yuksalishiga katta ta'sir ko'rsatdi. Uning ilmiy asarlari dunyoning ko'p tillariga tarjima qilindi, Yevropa va Amerikada keng tarqaldi. Mirzo Ulug'bek jahon fani tarixida Tixo Brage, Iogann Kepper, Nikolay Kopernik va Galileo Galiley bilan bir qatorda turadi. M.V. Lomonosov nomidagi MDU katta zalida barcha davrlar olimlariga bag'ishlangan tarixiy xotira galereyasida o'rta asrlarning mashhur olimi Mirzo Ulug'bekning portreti haqli ravishda o'ziga mos joyni egallagan. O'zbekistonning bir qator shaharlari va Belgiyada Mirzo Ulug'bekka haykal o'rnatilgan, qadimiy Samarqand observatoriyasiga, qator universitetlarga, jumladan O'zbekiston Milliy universitetiga, maktablarga,

shaharga qarashli tumanlarga va O‘zbekistondagi fizik-yadroshunoslar qo‘rg‘oniga uning nomi berilgan.

XIX asrda O‘zbekistonda birinchi ilmiy muassasa - Toshkent fizik - astronomik observatoriyasi (O‘zR FA Astronomiya instituti) 1873-yilda tashkil qilingan. Boshida observatoriya ekspeditsiyalar uyushtirish bilan shug‘ullangan va natijada mintaqadagi mingdan ortiq joyning koordinatalari aniqlangan, XX asrning 30- yillaridan observatoriya astronomiyaning fundamental masalalarini tadqiq qila boshladi.

1918-yilda Turkistonda iqtisod va madaniyatning turli sohalariga kadr tayyorlovchi maxsus muassasalar ochilgan. Ulardan biri 1918-yil 21-aprelda ochilgan Turkiston xalq universitetidir. Sal keyinroq Andijon, Qo‘qon, Samarqand, Farg‘ona, Jizzax va boshqa shaharlarda uning filiallari ochildi. 1919-yilda Toshkentda fizioterapiya ilmiy-tekshirish instituti tuzildi. 20-yillarda tarix, tibbiyot, tabiiy fanlar sohasida qator ilmiy-tekshirish institutlari ochildi. 1920-yilda Turkiston Davlat universiteti (1923-yildan O‘rta Osiyo davlat universiteti, 1960-yildan Toshkent davlat universiteti, hozir- O‘zbekiston Milliy universiteti) tashkil qilindi. Keyinchalik mintaqadagi tabiiy boyliklarni o‘rganish maqsadida universitet negizida mustaqil oliy o‘quv yurtlari va fanning turli yo‘nalishlari bo‘yicha qator ilmiy muassasalar ochildi. 1940-yilda Toshkentda 1932-yilda tuzilgan ilmiy komitet asosida O‘zbekistondagi SSSR FA filiali tashkil etildi va shu vaqtdan boshlab filial O‘zbekistondagi bosh ilmiy-tadqiqot markazi bo‘lib kelayapti. O‘sha paytda uning tarkibiga geologiya, botanika, kimyo, suv xo‘jaligi muammolari (1941-yildan energetika instituti), tarix, til va adabiyot institutlari; tuproqshunoslik, zoologiya, fizika va matematika (geliotexnika laboratoriyasi bilan) bo‘limlari; Toshkent astronomik observatoriyasi (Kitob kenglik stansiyasi bilan); kartografiya va iqtisodiy tadqiqotlar byurosi kirgan. 1940-yilda O‘zbekistonning ilmiy-tekshirish institutlarida va oliy o‘quv yurtlarida 3 mingdan ortiq ilmiy va ilmiy-pedagogik xodimlar ishlashgan. II jahon urushi (1941-1945) davrida respublikada 40 dan ortiq ilmiy-tekshirish institutlari va oliy o‘quv yurtlari ish olib borgan.

1943-yilda O‘zbekistondagi SSSR FA filiali O‘zbekiston SSR Fanlar akademiyasi sifati qayta tashkil qilindi. Bu vaqtda uning tarkibida 10 ta ilmiy-tekshirish institutlari, shu jumladan 1943 yilda tuzilgan fizika-texnika, tarix, sharqshunoslik, iqtisodiyot institutlari bor edi. 11 ta akademik-ta‘sischi, 18 ta muxbir a‘zo, 3 ta faxriy a‘zo akademiya a‘zolari bo‘lishdi. Akademiya muassasalarida 210 nafar ilmiy xodim ishlardi, ulardan 28 nafari fan doktori va 80 tasi fan nomzodi edi. 40- yillarning ikkinchi yarmida respublika olimlarining kuchlari asosan urushdan keyingi iqtisod, madaniyat, tibbiyot va boshqa sohalarni yuksaltirishga yo‘naltirilgandi.

1958-yili Toshkent shahri yaqinida yadro reaktori qurildi, u yadro fizikasi taraqqiyotiga asos bo‘ldi. 60-70-yillarda O‘zbekiston tabiiy va ijtimoiy fanlar sohalarida ish olib borayotgan ilmiy muassasalarning faoliyati butunlay respublika oldida turgan muhim iqtisodiy va madaniy masalalarni yechishga yo‘naltirilgandi. Paxtachilik, irrigatsiya, energetika, rangli metallurgiya va boshqa tarmoqlar yuksalishining kompleks tadqiqiga alohida e‘tibor qaratildi. 1987-yili

Toshkent viloyatining Parkent tumanida nodir “Katta quyosh pegi” bizerkal optik gelio-energetik tizimi qurilishi tugallandi va ishlatishga topshrildi.

Mamlakatda fanning yanada rivojlanishiga O‘zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti I.A. Karimovning 1992-yil 8-iyuldagi Farmoni va Vazirlar Mahkamasining “Davlat tomonidan fanning rivojlanishi va innovatsion faoliyatni qo‘llab-quvvatlash chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmonni bajarish yuzasidan chiqargan Qarori ta’sir qildi.

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi 2004-yil 9-noyabrda 532-sonli “Xorazm Ma’mun Akademiyasining 1000 yilligini nishonlash to‘g‘risida” va 2005-yil 1-noyabrdagi 240-sonli “Xorazm Ma’mun Akademiyasi faoliyatini takomillashtirish va 1000 yillik yubileyini nishonlashning qo‘shimcha chora-tadbirlari to‘g‘risida” qarorlar qabul qildi. Shunday qilib, Xorazm Ma’mun Akademiyasi O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasining mintaqaviy bo‘limi sifatida tiklandi.

O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Tashqi ishlar vazirligi va YUNESKO ishlari bo‘yicha O‘zbekiston Respublikasi Milliy komissiyasi bilan hamkorlikda 2006-yil 20-sentabrdan – 12-oktabrgacha YUNESKOning shtab-kvartirasida (Parij sh.) ko‘rgazma tashkil qilishdi va Xorazm Ma’mun Akademiyasining 1000 yilligiga bag‘ishlangan ilmiy anjuman o‘tkazishdi. O‘zbekistondagi xorij davlatlarning qator elchixonalari O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi olimlari ishtirokida Xorazm Ma’mun Akademiyasi faoliyatiga bag‘ishlangan tadbirlar o‘tkazishdi, shunday konferensiyani yana Saudiya Arabistoni Ilmiy-tadqiqot markazi Koreyaning Kyongxi universiteti bilan birgalikda o‘tkazishdi.

Fanlar akademiyasi faoliyatini kuchaytirishda O‘zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti I.A.Karimovning 2006-yil 7-avgustdagi “Fan va texnologiyalar rivojlanishini boshqarish va muvofiqlashtirishni takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori va O‘zbekiston Vazirlar Mahkamasi qoshida Fan va texnologiyalar rivojini muvofiqlashtirish komitetini tashkil qilinganligi alohida ahamiyatga ega bo‘ldi.

*** (Mirziyoevning qarorlari bilan tugatish kk)

Nazorat savollari

1. O‘rta Osiyoda ilm-fanga bo‘lgan e’tibor qaysi sohalarda o‘z aksini topadi?
2. O‘rta asrlarda ilm-fan taraqqiyotining rivojlanishi uchun xizmat qilgan Sharq mutafakkirlari.
3. O‘zbekistonda birinchi ilmiy muassasalarning tashkil etilishi.
4. O‘zbekistonda ilm-fan taraqqiyotining rivojlanishining qonuniy asoslari.

1.2. Ilmiy soha (sfera)da boshqaruv

O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi ilmiy tadqiqotlarni bajarish bo‘yicha etakchi hisoblanadi va quyidagilardan iborat.

Ilmiy tadqiqot muassasalari:

Fizika-matematika va texnik fanlar bo'limi:

- Yadro fizikasi instituti;
- Ulug'bek nomidagi Astronomiya instituti
- Akademik S.A.Azimov nomidagi "Fizika-Quyosh" IICHB qoshidagi Fizika-texnika instituti;
- Akademik S.A.Azimov nomidagi "Fizika-Quyosh" IICHB qoshidagi Materialshunoslik instituti;
- Quyosh energiyasi xalqaro instituti;
- U.A.Orifov nomidagi Ion-plazma va lazer texnologiyalari instituti;
- V.I.Romanovskiy nomidagi Matematika instituti;
- M.T.O'rozboyev nomidagi Mexanika va inshootlar seysmik mustahkamligi instituti;
- G'.Mavlonov nomidagi Seysmologiya instituti;
- RT-70 Radioastronomiya observatoriyasi.

Tabiiy fanlar bo'limi:

- Umumiy va noorganik kimyo instituti;
- Akademik A.S.Sodiqov nomidagi Bioorganik kimyo instituti;
- Polimerlar kimyosi va fizikasi instituti;
- Mikrobiologiya instituti;
- Immunologiya va inson genomikasi instituti;
- Botanika instituti;
- Zoologiya instituti;
- Genetika va o'simliklar eksperimental biologiyasi instituti;
- Genomika va bioinformatika markazi;
- O'simlik moddalar kimyosi insitituti.

Ijtimoiy-gumanitar fanlar bo'limi:

- Abu Rayhon Beruniy nomidagi Sharqshunoslik instituti;
- O'zbek tili, adabiyoti va folklori instituti;
- Tarix instituti;
- San'atshunoslik instituti;
- Yahyo G'ulomov nomidagi Arxeologik tadqiqotlar instituti;
- O'zbekiston tarixi davlat muzeyi;
- Temuriylar tarixi davlat muzeyi;
- Alisher Navoiy nomidagi Davlat adabiyot muzeyi;
- O'zbekistonning eng yangi tarixi masalalari bo'yicha muvofiqlashtiruvchi-metodik markaz.

Hududiy bo'linmalar:

- Qoraqalpog'iston tabiiy fanlar ilmiy-tekshirish instituti;
- Qoraqalpog'iston gumanitar fanlar ilmiy-tekshirish instituti;
- Xorazm Ma'mun akademiyasi;
- Fanlar Akademiyasi Navoiy bo'limi.

Yordamchi tuzilmalar:

- Asosiy Kutubxona;

- “Labzak “ mexmonxonasi;
- Tadqiqotchilar turar joyi;
- “Akademta’minot “ DUK (davlat unitar korxonasi);
- “FANUM” ilmiy o’quv markazi;
- “Fan” nashriyoti;
- Botanika bog’i;
- “Axborot texnologiyalarini rivojlantirish markazi” DUK.

Ushbu sanab o’tilgan muassasalarda ilmiy tadqiqot ishlarini bajarish hamda tartibga solish uchun O‘zR FA ning tashkiliy va boshqaruv apparatining tuzilmasi mavjuddir.

Nazorat savollari

1. O‘zbekiston Respublikasida fizika-matematika va texnik fanlar bo‘limiga mansub qanday ilmiy tadqiqot muassasalari mavjud?
2. Tabiiy fanlar bo‘limiga mansub qanday ilmiy tadqiqot muassasalari mavjud?
3. Ijtimoiy-gumanitar fanlar bo‘limiga mansub qanday ilmiy tadqiqot muassasalari mavjud?
4. O‘zbekiston Respublikasida hududiy bo‘linmalar va yordamchi tuzilmalarga mansub qanday ilmiy tadqiqot muassasalari mavjud?

1.3. Ilm-fan va ilmiy faoliyat

Ilmiy va ilmiy-texnikaviy faoliyat sub’ektlari, hokimiyat idoralari va ilmiy va ilmiy-texnikaviy mahsulotlar iste’molchilari o’rtasidagi munosabatlarni, hamda ilm-fan va ilmiy faoliyat sohasidagi munosabatlarni tartibga solishning qonuniy asoslari 2019 yil 22-iyulda qabul qilingan “Ilm-fan va ilmiy faoliyat” qonuni bilan ishlab chiqilgan. Qonunga muvofiq, davlat ilmiy-texnik siyosati quyidagi asosiy prinsiplar asosida amalga oshiriladi:

- ilmiy ijod va axborot erkinligi;
- samaradorlik va ijodiy raqobat;
- manfaatdorlik va rag‘batlantirish;
- ilmiy ekspertizaning xolisligi;
- inson hayoti va salomatligi, tabiiy muhitga zarar yetkazmaslik;
- fanni davlatning ishlab chiqaruvchi kuchlarining rivojlanish darajasini belgilaydigan ijtimoiy ahamiyatga ega sanoat sifatida tan olish;
- fundamental ilmiy tadqiqotlarni ustuvor rivojlantirish kafolati;
- ilmiy, ilmiy-texnikaviy va ta’lim faoliyatini universitetlar, fanlar akademiyalarining davlat maqomiga ega ilmiy tashkilotlari, shuningdek ilmiy tashkilotlar negizida o‘quv va ilmiy majmualar yaratish orqali ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlarida ishchilar, tayanch doktorantlar va universitet

talabalarining ilmiy ishlarining shakllari asosida vazirliklar va boshqa hukumat organlarini birlashtirish;

- fan va texnika sohasidagi raqobat va tadbirkorlik faoliyatini qo‘llab-quvvatlash;

- davlat ilmiy markazlari va boshqa tuzilmalar tizimini yaratish orqali ilmiy, ilmiy-texnik va innovatsion faoliyatni rivojlantirish;

- fan va texnikaning ustuvor sohalarida resurslarni konsentrasiyasi;

- iqtisodiy va boshqa imtiyozlar tizimi orqali ilmiy, ilmiy-texnik va innovatsion faoliyatni rag'batlantirish.

Ilm-fan va ilmiy faoliyat, hamda texnologiyalarni rivojlantirish sohasidagi davlat siyosatining eng muhim yo‘nalishlari:

- ilm-fan va ilmiy faoliyatni rivojlantirish orqali milliy iqtisodiyot raqobatbardoshligi hamda samaradorligiga erishish;

- ilm-fan va texnologiyalarni rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlarini belgilash va resurslarni maqsadli yo‘naltirish;

- davlat ilmiy dasturlarini ishlab chiqish, asoslantirilgan tashabbus va loyihalarni qo‘llab-quvvatlash;

- ilm-fan va ilmiy faoliyat sohasida davlat-xususiy sheriklikni qo‘llab-quvvatlash;

- ilm-fanga intilish va uning jozibadorlik muhitini shakllantirish, yoshlarni ilmiy faoliyatga jalb etish, yosh iste’dod egalarini tayyorlab borish;

- intellektual mulk obyektlariga bo‘lgan huquqlarni muhofaza qilish;

- ilm-fan va ilmiy faoliyat sohasini moliyalashtirishni oqilona oshirib borish;

- ilm-fan, ta’lim va ishlab chiqarishning uzviy bog‘liqligini ta’minlash hamda undan manfaatdorlikni oshirish;

- ilm-fan va ilmiy faoliyat sohasining axborot makoni bilan uzviy bog‘liqligini ta’minlash;

- ilm-fan va ilmiy faoliyat sohasida xalqaro hamkorlikni rivojlantirish;

- fundamental fanni rivojlantirish, eng muhim amaliy tadqiqotlar va ishlanmalar;

- fan va texnologiyalarni rivojlantirish sohasidagi davlat tomonidan tartibga solishni takomillashtirish;

- milliy innovatsion tizimni shakllantirish;

- ilmiy va ilmiy-texnik faoliyat natijalaridan foydalanish samaradorligini oshirish;

- ilmiy-texnik kompleksning kadrlar potentsialini saqlash va rivojlantirish;

- fan va ta’limning integratsiyasi;

- xalqaro ilmiy-texnik hamkorlikni rivojlantirish.

Ilm-fan va ilmiy faoliyat sohasini tartibga solishda O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi (O‘zRVM)ning, O‘zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligi (O‘zR IRV)ning, O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi (O‘zR FA)ning, oliy ta’lim tizimi muassasalarining, shuningdek bo‘ysunuvida ilmiy tashkilotlar bo‘lgan vazirlik, idoralar hamda tashkilotlarning, Mahalliy davlat hokimiyati organlarining, fuqarolar, nodavlat notijorat tashkilotlari

va fuqarolik jamiyati boshqa institutlarining uchun belgalangan vakolatlari belgilangan.

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi ilm-fan va ilmiy faoliyat sohasidagi vakolatlari:

- ilm-fan va ilmiy faoliyat sohasi asosiy yo‘nalishlarining amalga oshirilishini ta‘minlaydi;

- ilm-fan va texnologiyalarni rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlarini tasdiqlaydi;

- ilm-fan va ilmiy faoliyat sohasi infratuzilmasining shakllantirilishi hamda uning samarali faoliyat yuritishini ta‘minlaydi;

- davlat ilmiy dasturlarini amalga oshirishda maqsadli ko‘rsatkichlarga erishishni baholash tartibini tasdiqlaydi;

- ilm-fan, ta‘lim va ishlab chiqarishning uzviy bog‘liqligini ta‘minlash bo‘yicha chora-tadbirlarni belgilaydi;

- ilm-fan va ilmiy faoliyat sohasini moliyalashtirish tartibi hamda davlat ishtirokidagi jamg‘armalarni tashkil etish tartibini belgilaydi;

- ilmiy faoliyat yurituvchi jismoniy shaxslarni ijtimoiy muhofaza qilish va rag‘batlantirishni ta‘minlaydi;

- ilmiy darajalar va ilmiy unvonlarni berish tartibini belgilaydi;

- axborot makonida ilm-fan va texnologiyalar asoslari, yutuqlarini ommalashtirish, shuningdek ilm-fan va ilmiy faoliyat sohasiga oid tegishli tadbirlarni targ‘ib etish bo‘yicha chora-tadbirlarni belgilaydi.

O‘zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligining ilm-fan va ilmiy faoliyat sohasidagi vakolatlari:

- ilm-fan va ilmiy faoliyat sohasining asosiy yo‘nalishlarini amalga oshiradi;

- ilm-fan va texnologiyalarni rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlarini shakllantiradi;

- ilm-fan va ilmiy faoliyat sohasini rivojlantirish masalalari bo‘yicha davlat boshqaruvi organlari, ilmiy tashkilotlar, oliy ta‘lim, axborot-tahlil muassasalari hamda boshqa tashkilotlarning faoliyatini muvofiqlashtiradi;

- ilmiy faoliyatga oid davlat dasturlari, ilmiy faoliyatga oid davlat maqsadli dasturlarini ishlab chiqadi va tasdiqlaydi va ularning ijrosini nazorat qiladi, ilmiy faoliyatga oid hududiy dasturlar ishlab chiqilishini muvofiqlashtiradi;

- ilmiy faoliyatga oid davlat dasturlari doirasidagi loyihalar tanlovini o‘tkazadi va ularni moliyalashtiradi;

- ilmiy loyihalar bo‘yicha davlat buyurtmalarini shakllantiradi, davlat ro‘yxatini yuritadi, bajarilishini monitoring qiladi va ular yuzasidan hisobotlar qabul qiladi;

- Noyob ilmiy obyektlar ro‘yxatini shakllantiradi va tasdiqlaydi;

- o‘zaro manfaatli xalqaro ilmiy hamkorlikni rivojlantirish, ilm-fan va ilmiy faoliyat sohasiga chet el investitsiyalarini jalb qilishga ko‘maklashadi;

- ilmiy darajali kadrlarni tayyorlash tizimini muvofiqlashtiradi.

O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasining ilm-fan va ilmiy faoliyat sohasidagi vakolatlari:

- ilm-fan va texnologiyalarni rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari, davlat ilmiy dasturlari, shuningdek xalqaro dasturlarni shakllantirish bo‘yicha takliflar beradi;

- ilm-fan, ta‘lim va ishlab chiqarishning uzviy bog‘liqligini ta‘minlash bo‘yicha chora-tadbirlarni belgilaydi va amalga oshiradi;

- ilmiy faoliyat subyektlari uchun ilmiy asbob-uskunalaridan jamoaviy foydalanish markazlari, noyob ilmiy obyektlardan qonun hujjatlarida belgilangan tartibda foydalanish bilan bog‘liq zarur shart-sharoitlarni yaratadi;

- ilmiy tashkilotlarning ilmiy salohiyatini oshiradi va ilmiy darajali kadrlar tayyorlaydi;

- ilmiy ishlanmalarni tijorlashtirishga ko‘maklashadi va ularning egalarini rag‘batlantiradi, shuningdek yoshlarni ilmiy faoliyatga jalb etish, ularning samarali ilmiy faoliyat yuritishlari uchun zarur shart-sharoitlar yaratadi;

- ilmiy tashkilotlar xodimlarini davlat va xalqaro mukofotlarga taqdim etadi;

- xorijiy davlatlar va mamlakatimiz ilm-fani yutuqlarini o‘rganadi, tahlil qiladi, ommalashtiradi hamda targ‘ib qiladi, ulardan O‘zbekiston Respublikasi manfaatlarini yo‘lida foydalanish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqadi;

- chet el fanlar akademiyalari, ilmiy tashkilotlari va jamg‘armalari bilan hamkorlikni amalga oshirish, xalqaro ilmiy tadbirlarni tashkil etish va o‘tkazishda qatnashadi.

Oliy ta‘lim tizimi muassasalarining, shuningdek bo‘ysunuvida ilmiy tashkilotlar bo‘lgan vazirlik, idoralar hamda tashkilotlarning ilm-fan va ilmiy faoliyat sohasidagi vakolatlari:

- ilm-fan va ilmiy faoliyat sohasining asosiy yo‘nalishlarini amalga oshirishda qatnashadi;

- ilm-fan va texnologiyalarni rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari bo‘yicha takliflar kiritadi;

- davlat ilmiy dasturlari, shuningdek xalqaro dasturlarni ishlab chiqishda qatnashadi va ularning bajarilishini ta‘minlaydi;

- o‘z bo‘ysunuvidagi tegishli ta‘lim muassasalari va ilmiy tashkilotlarda samarali hamda raqobatbardosh ilmiy faoliyat yuritilishini ta‘minlaydi;

- tegishli yo‘nalishlar bo‘yicha ilmiy darajali kadrlar tayyorlashni ta‘minlaydi, ilmiy faoliyat yurituvchilarni rag‘batlantirib boradi;

- ilm-fan, ta‘lim va ishlab chiqarishning uzviy bog‘liqligini ta‘minlash bo‘yicha chora-tadbirlarni belgilaydi va amalga oshiradi;

- o‘z bo‘ysunuvidagi ilmiy tashkilotlarning moddiy-texnika bazasini mustahkamlab boradi;

- ilmiy ishlanmalarni tijorlashtiradi va ular egalarini rag‘batlantiradi, shuningdek yoshlarni ilmiy faoliyatga jalb etish, ularning samarali ilmiy faoliyat yuritishlari uchun zarur shart-sharoitlar yaratadi;

- ilm-fan va texnologiyalar asoslari, yutuqlarini ommalashtirish, shuningdek ilm-fan va ilmiy faoliyat sohasiga oid tegishli tadbirlarni targ‘ib etishda qatnashadi.

Mahalliy davlat hokimiyati organlarining ilm-fan va ilmiy faoliyat sohasidagi vakolatlari:

- ilm-fan va ilmiy faoliyat sohasining asosiy yo‘nalishlarini amalga oshirishda qatnashadi;

- ilmiy faoliyatga oid hududiy dasturlarni ishlab chiqadi va ularning amalga oshirilishini ta‘minlaydi;

- ilm-fan va texnologiyalarni rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlarini shakllantirishda qatnashadi;

- ilmiy faoliyatni rivojlantirish va uning zamonaviy infratuzilmasini yaratishga ko‘maklashadi;

- ilm-fan, ta‘lim va ishlab chiqarishning uzviy bog‘liqligini ta‘minlash bo‘yicha chora-tadbirlarni belgilaydi va amalga oshiradi;

- ilmiy ishlanmalarni yaratish, qo‘llash va ommalashtirish bilan bog‘liq tizimli ishlarni tashkil etadi;

- mahalliy axborot makonida ilm-fan va texnologiyalar asoslarini, yutuqlarini, shuningdek ilm-fan va ilmiy faoliyat sohasiga oid tegishli tadbirlarni targ‘ib etishni tizimli ravishda yo‘lga qo‘yadi.

Fuqarolar, nodavlat notijorat tashkilotlari va fuqarolik jamiyati boshqa institutlarining ilm-fan va ilmiy faoliyat sohasidagi ishtiroki:

- ilm-fan va texnologiyalarni rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari, davlat ilmiy dasturlarini shakllantirish bo‘yicha takliflar berishi;

- ilm-fan va ilmiy faoliyat to‘g‘risidagi qonun hujjatlarining ijro etilishi ustidan jamoatchilik nazoratini amalga oshirishi;

- ilm-fan va ilmiy faoliyat to‘g‘risidagi qonun hujjatlarini takomillashtirishga doir takliflar berishi;

- ilm-fan va ilmiy faoliyat sohasida davlat organlari va boshqa tashkilotlar bilan hamkorlik qilishi hamda ularga ko‘maklashishi;

- ilm-fan va ilmiy faoliyat sohasiga oid ma‘lumotlarni tarqatishi, ommalashtirishi va targ‘ib etishi mumkin.

Yoshlarni ilm-fan va ilmiy faoliyatga jalb etish:

- tegishli davlat dasturlarini ishlab chiqish;

- ta‘lim tashkilotida iste‘dodlarni aniqlash, tanlash, tarbiyalash bo‘yicha tegishli chora-tadbirlar olib borish;

- tegishli yo‘nalishlar bo‘yicha ixtisoslashtirilgan maktablar, maktab-internatlar, maxsus sinflar, markazlar va o‘quv kurslari tashkil etish;

- ta‘lim jarayonida egallangan bilimlarni kundalik turmush va kasbiy faoliyatda samarali qo‘llay olishga qaratish;

- ta‘lim oluvchilar o‘rtasida turli tanlovlar uyushtirib borish va rag‘batlantirish;

- chet el yetakchi ilmiy tashkilotlari va ta‘lim muassasalariga magistratura va doktorantura dasturlarini o‘tash, malaka oshirish, tajriba orttirishga yuborish orqali va boshqa shakllarda amalga oshiriladi.

- Yosh olimlarning ilmiy tashkilotlar va ta'lim muassasalari, ishlab chiqarish va boshqa tarmoqlardagi ilmiy uyushmalari davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanadi.

- Ilmiy tashkilotlar va oliy ta'lim muassasalarida yosh olimlar va talabalarning ilmiy faoliyat yuritishi uchun tegishli shart-sharoitlar yaratilishi lozim.

Ilmiy faoliyat va uning sub'yektlari.

Ilmiy faoliyat. Ilmiy faoliyat obyektlar, hodisa (jarayonlar)ning xususiyatlari, o'ziga xosliklari va qonuniyatlarini aniqlash maqsadida borliqni o'rganish va olingan bilimlarni amaliyotda qo'llashga yo'naltirilgan faoliyat hisoblanib, fundamental va amaliy tadqiqotlardan iboratdir.

Fundamental tadqiqotlar tabiat, jamiyat va insonning tuzilishi, shakllanishi va rivojlanishiga oid asosiy qonuniyatlar haqida yangi bilimlar olish, ular o'rtasidagi o'zaro aloqadorlik, shuningdek muayyan faoliyat natijasida yaratilgan obyektlarni o'rganishga yo'naltirilgan nazariy va (yoki) tajribaga yo'naltirilgan faoliyat hisoblanadi.

Amaliy tadqiqotlar amaliy maqsadlarga erishish va aniq vazifalarni hal etish uchun asosan yangi bilimlar va fundamental tadqiqotlar natijalarini qo'llashga yo'naltirilgan faoliyat hisoblanadi.

Ilmiy faoliyat subyektlari. Ilmiy faoliyat yurituvchi jismoniy va yuridik shaxslar ilmiy faoliyat subyektlari hisoblanadi.

Chet el fuqarolari va fuqaroligi bo'lmagan shaxslarning O'zbekiston Respublikasidagi ilmiy faoliyati qonun hujjatlariga muvofiq amalga oshiriladi.

Davlat ilmiy tashkilotlari, shuningdek davlat ta'lim muassasalari tarkibidagi ilmiy va ilmiy-texnikaviy tuzilmalarda faoliyat yurituvchi xodimlar lavozimlari qonun hujjatlariga muvofiq belgilanadi.

O'zbekistonda ilmiy va ilmiy-texnik faoliyatni boshqarish davlat tomonidan tartibga solish va o'zini - o'zi boshqarish prinsiplarining uyg'unligi asosida amalga oshiriladi. Davlat ilmiy tashkilotlarini tashkil etuvchi davlat organlari o'z ustavlarini tasdiqlaydilar, ularga berilgan mol-mulkdan samarali foydalanish va ularni saqlash ustidan nazoratni amalga oshiradilar va o'z vakolatlari doirasida boshqa funksiyalarni amalga oshiradilar.

Ilmiy tashkilot va buyurtmachilar hamda ilmiy va (yoki) ilmiy-texnikaviy mahsulotlarning boshqa iste'molchilari, shu jumladan vazirliklar va boshqa ijro etuvchi organlar o'rtasidagi munosabatlarning asosiy huquqiy shakli ilmiy va (yoki) ilmiy-texnikaviy va (yoki) ilmiy-ommabop ob'ektlarni yaratish, texnik mahsulotlar, ilmiy, ilmiy-texnik, muhandislik konsalting va boshqa xizmatlarni ko'rsatish, shuningdek boshqa bitimlar, berish va ulardan foydalanish to'g'risidagi shartnomalar (kontraktlar) hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi Hukumati va davlat ilmiy tashkilotlarini ta'sis etgan O'zbekiston Respublikasining tarkibiy tuzilmalari ijroiya organlari ular uchun ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlarini bajarish uchun majburiy bo'lgan davlat buyurtmasini belgilashga haqlidirlar.

O'zbekiston Respublikasi hukumati O'zbekistonda fanni rivojlantirish bo'yicha bir qator dasturiy hujjatlarni tasdiqladi, masalan: O'zbekiston

Respublikasi Prezidentining “Ilmiy-tadqiqot muassasalarining infratuzilmasini yanada mustahkamlash va innovatsion faoliyatni rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. 2017-2021-yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasida belgilangan vazifalar ijrosini ta‘minlash, shuningdek, ilmiy-tadqiqot muassasalari faoliyatini yanada takomillashtirish, ularning moddiy-texnika bazasini mustahkamlash va innovatsion faoliyatini rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish maqsadida:

O‘tgan davr mobaynida ilmiy-tadqiqot faoliyatini tashkil etish tizimini tubdan takomillashtirishga qaratilgan 35 dan ortiq me‘yoriy-huquqiy hujjat, jumladan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 8 ta farmoni va 8 ta qarori qabul qilindi. Fanlar akademiyasi tarkibidagi 9 ta ilmiy-tadqiqot instituti qayta tiklandi, qator ilmiy muassasalar qayta tuzildi, Fanlar akademiyasining fan yo‘nalishlari bo‘yicha 3 ta bo‘limi va Navoiy bo‘limi tashkil etildi. O‘zbekistonning eng yangi tarixi bo‘yicha Jamoatchilik kengashi, Fan va texnologiyalar bo‘yicha davlat komissiyasi, Fan va texnologiyalar agentligi, Ilmiy-texnik faoliyatni qo‘llab-quvvatlash va rivojlantirish jamg‘armasi faoliyati tashkil etildi. O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasining yangi haqiqiy a‘zolari (akademiklari)ning saylovi bo‘yicha tashkiliy ishlar olib borildi.

Ilmiy-tadqiqot faoliyati samaradorligini oshirish, moddiy-texnika bazasini mustahkamlashga yo‘naltirilgan salmoqli ishlar amalga oshirildi. Oliy ta‘lim va ilmiy-tadqiqot muassasalarining ilmiy laboratoriya va kafedralari, ilmiy kengashlari, vazirlik va idoralar, turli darajadagi ekspert va ilmiy-texnika kengashlaridan iborat ko‘p tarmoqli ilmiy-tashkiliy infratuzilma faoliyat olib bormoqda.

Bu ishlarning barchasi 2017-2021-yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasining amaldagi ijrosini ta‘minlashga qaratilgan bo‘lib, unda ta‘lim va ilm-fan sohasini rivojlantirishning eng muhim yo‘nalishlari sifatida ilmiy-tadqiqot va innovatsiya faoliyatini rag‘batlantirish, ilmiy va innovatsiya yutuqlarini amaliyotga joriy etishning samarali mexanizmlarini yaratish, oliy o‘quv yurtlari va ilmiy-tadqiqot institutlari huzurida ixtisoslashtirilgan ilmiy-eksperimental laboratoriyalar, yuqori texnologiya markazlari va texnoparklarni tashkil etish belgilangan.

Shu bilan bir qatorda, sir emaski, ilmiy-tadqiqot muassasalarining ilmiy-texnik salohiyati, kadrlar bilan ta‘minlanganligi, moddiy-texnika, laboratoriya va tajriba bazasining hozirgi holati mamlakatimizning yuqori sur‘atlardagi ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish darajasiga javob bermaydi. Vatanimiz ilm-fani raqobatbardoshligini oshirish va uni dunyoning eng rivojlangan davlatlari ilm-fani darajasiga mosligini ta‘minlash masalalari keskinligini saqlab qolmoqda. Ilmiy-tadqiqot muassasalari faoliyatini moliyalashtirish tizimida hal qilinishi lozim bo‘lgan ayrim muammolar o‘z yechimini kutmoqda.

Mamlakatimiz rahbarining akademiklar va ilm-fan ziyolilari bilan 2016-yilning dekabrda o‘tkazgan uchrashuvi, shuningdek, 2017-yil 17-fevralda «Fanlar akademiyasi faoliyati, ilmiy-tadqiqot ishlarini tashkil etish, boshqarish va

moliyalashtirishni yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-2789-sonli qarorining qabul qilinishi respublikada ilmiy-texnik faoliyatni rivojlantirishda keng ko'lamdagi tizimli o'zgarishlarni amalga oshirish uchun mustahkam poydevor bo'lib xizmat qilmoqda.

22.05.2017 yil № 304-sonli Vazirlar Mahkamasining “Oliy ta'limdan keyingi ta'lim tizimini takomillashtirish to'g'risidagi chora-tadbirlar to'g'risida”gi Qaror hujjati orqali Oliy ta'limdan keyingi ta'lim tizimining Davlat Talablari, Oliy ta'limdan keyingi ta'lim to'g'risidagi Nizom bilan tasdiqlangan O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 16.02.2017 yildagi № 4958-sonli “Oliy ta'limdan keyingi ta'lim tizimini takomillashtirish to'g'risida”gi Qaroriga muvofiq O'zbekistonda ikki pog'onali Oliy ta'limdan keyingi ta'lim tizimi ko'zda tutilgan: falsafa doktori va fan doktori. Bunga ko'ra ta'lim jarayoni: bazaviy doktorantura, doktorantura va mustaqil tadqiqotchilikka bo'linadi.

O'zbekiston respublikasi prezidentining “Oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida” 16.02.2017 y. PF-4958 sonli farmoni. Mustaqillik yillarida O'zbekiston Respublikasida uzluksiz ta'limning noyob tizimi yaratildi, ilmiy-tadqiqot faoliyati, oliy malakali ilmiy va ilmiy-pedagog kadrlar tayyorlash va attestatsiyadan o'tkazish samaradorligini oshirishga, mamlakatning ijtimoiy va iqtisodiy taraqqiyotida ilm-fanning rolini kuchaytirishga yo'naltirilgan salmoqli ishlar amalga oshirildi.

“Ilmiy va ilmiy-texnikaviy faoliyat natijalarini tijoratlashtirish samaradorligini oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida”gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarorida quyidagilar ta'kidlanadi. Mahalliy ilmiy-amaliy va innovatsion loyihalar hamda ishlanmalarni jadal joriy etishni ta'minlash, mamlakat iqtisodiyotining raqobatbardoshligini kuchaytirishda ilm-fan hissasini oshirish, shuningdek, ilmiy va ilmiy-texnikaviy faoliyatning istiqbolli mahalliy yutuqlarini ilgari surishning samarali mexanizmlarini yaratish

“Yoshlarni ilm-fan sohasiga jalb etish va ularning tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida” O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarorida ta'kidlanganidek (bu rang bn xatoliklar to'g'irlandi)

So'nggi yillarda respublikada ilmiy va innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash, kadrlar tayyorlash tizimini isloh qilish bo'yicha amaliy ishlar olib borilmoqda, iqtidorli yoshlarni nufuzli milliy hamda xalqaro olimpiadalar, musobaqalar va tanlovlarda salmoqli natijalarga erishishlari uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Yoshlarning ijodiy, intellektual va tadbirkorlik salohiyatini ro'yobga chiqarish, innovatsion g'oyalar, loyihalar va texnologiyalarni ishlab chiqarishga joriy qilish, iqtidorli talabalar, yosh olimlar va tadbirkorlarning innovatsion faoliyatini rag'batlantirish, ilm-fan, ta'lim va ishlab chiqarish integratsiyasini kuchaytirish uchun zarur shart-sharoitlar yaratilmoqda.

Shu bilan birga, yosh iqtidor sohiblarini innovatsion tadbirkorlik sohasiga tizimli jalb qilish bo'yicha olib borilayotgan ishlar samaradorligini oshirish, shu jumladan:

iqtidorli yoshlarni ishbilarmonlar va yetakchi olimlar bilan hamkorlikda ish yuritishi uchun yagona tizim yaratish va shu asosda ilm-fan sohasida yosh kadrlar yetishtirish tizimining uzviyligini ta'minlash;

ishlab chiqarish sohasiga yuqori texnologiyalarni tatbiq etish va ilmiy tadqiqotlarga yoshlarni jalb etish hamda ilmiy-texnik va innovatsion loyihalarni amalga oshirish uchun platformalar yaratish talab etilmoqda.

Iqtidorli yoshlarning tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash borasida amalga oshirilayotgan ishlarni yanada jonlantirish, mamlakat ilm-fanining xalqaro miqyosdagi raqobatbardoshligini ta'minlash, mavjud ilmiy maktablar salohiyatini yanada mustahkamlash hamda ularning innovatsion salohiyatini rivojlantirish

O'zbekiston Respublikasi Hukumati fundamental tadqiqotlar bo'yicha davlat jamg'armasi va Respublika gumanitar fanlar fondini boshqaradi. Ushbu fondlarning ustavlari ularning ilmiy institutlar ko'rinishidagi notijorat tashkilotlari ekanligini ko'rsatadi. Ular ushbu fondlar tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan ilmiy maqolalarni nashr etish, ilmiy tadbirlarni (konferentsiyalar, seminarlar va boshqalar) tashkil etish va ilmiy tadqiqotlarning eksperimental bazasini rivojlantirish uchun tanlov asosida tanlov loyihalari asosida tanlab oladilar. Ushbu mablag'lar tanlangan loyihalar va tadbirlarni moliyalashtiradi, ajratilgan mablag'larning sarflanishini nazorat qiladi va ilmiy tadqiqotlar sohasida xalqaro hamkorlikni qo'llab-quvvatlaydi.

Universitet ilm-fan sohasidagi muhim boshqaruv vazifalarini O'zbekiston Respublikasi Ta'lim va fan vazirligi (O'zbekiston Respublikasi Ta'lim va fan vazirligi), ta'lim sohasidagi davlat siyosati va huquqiy tartibga solishni ishlab chiqish, ilmiy, ilmiy-texnikaviy va innovatsion faoliyatni amalga oshiruvchi O'zbekistonning ijro etuvchi hokimiyati amalga oshiradi. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim va fan vazirligi respublikaning fan va yuqori texnologiyalar markazlarini, davlat ilmiy markazlari va ilmiy shaharlarini, intellektual mulkni rivojlantirish, shuningdek, yoshlar siyosati, ta'lim, vasiylik va homiylik, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va ta'lim muassasalari o'quvchilari ijtimoiy siyosatini ishlab chiqmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Ta'lim va fan vazirligining tarkibiy bo'linmasi Oliy Attestatsiya Komissiyasi (OAK) bo'lib, u O'zbekiston Respublikasi Hukumatining 2013 yil 23 sentyabrdagi 836-sonli Toshkent shahridagi "O'zbekiston Respublikasi Ta'lim va fan vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash to'g'risida" gi qaroriga binoan. funksiyalarni bajaradi:

- O'zbekiston Respublikasi Ta'lim va fan vazirligiga berilgan tavsiyalarni qabul qiladi;

- himoya qilingan dissertasiyalarni tahlil qiladi;

- O'zbekiston Respublikasi Ta'lim va fan vazirligi nomidan ekspertiza o'tkazadi va o'z vakolatiga kiradigan masalalar bo'yicha Vazirlikka uning natijalari bo'yicha tavsiyalar beradi.

Fan va ta'lim sohasidagi respublika ijroiya organlari, O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi, fanlar akademiyalari bilan hamkorlikda ish olib

boradilar va oliy kasbiy ta'lim muassasalari, jamoat ilmiy birlashmalari bilan hamkorlik qiladilar.

Mamlakatimizning eng yuqori ilmiy muassasasi - O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi. O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi tabiiy, texnik, gumanitar va ijtimoiy fanlarning eng muhim muammolari bo'yicha fundamental va amaliy ilmiy tadqiqotlar olib boradi, davlat byudjeti hisobidan moliyalashtiriladigan ilmiy tashkilotlar va oliy o'quv yurtlari tomonidan olib boriladigan fundamental ilmiy tadqiqotlarni muvofiqlashtirishda qatnashadi. Hozirgi kunda akademiya ilmiy, ishlab chiqarish va hududiy tamoyillar asosida qurilgan va O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasining 3 ta filiali (fan yo'nalishlari bo'yicha) va O'zR Fanlar akademiyasining 2 ta mintaqaviy filiallari – Qoraqolpog'iston va Navoiy, shuningdek 15 ta mintaqaviy ilmiy markazlarni o'z ichiga oladi. O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasining markazlari. O'zR Fanlar akademiyasida ko'plab institutlar mavjud. O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasining yuqori boshqaruv organi umumiy yig'ilish bo'lib, uning rahbarligini - prezidentni, vitse-prezidentlarni, Prezidium a'zolarini saylaydi.

Umumiy yig'ilishlar sessiyalari oralig'ida akademiyaning barcha faoliyatini O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasining prezidenti olib boradi. Hammasi bo'lib, 2019 yilda akademiya ** ga yaqin ilmiy muassasalar, *** a'zolar, shu jumladan *** akademik va ** tegishli a'zolar mavjud edi.

Filial akademiyalari o'z-o'zini boshqarish tashkilotlari bo'lib, fan va texnologiyaning tegishli sohalarida fundamental va amaliy tadqiqotlar olib boradi va ushbu ilmiy izlanishlarni muvofiqlashtirishda qatnashadi. Filial akademiyalarida mintaqaviy tadqiqot markazlari mavjud.

O'zbekiston Respublikasi Hukumatining 1994 yil 11 iyuldagi qarori bilan bir qator Ilmiy-tadqiqot institutiga O'zbekiston Respublikasining davlat ilmiy markazi maqomi berildi va ushbu markazlarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash shartlari to'g'risidagi nizom tasdiqlandi.

Markazlarga zimmasiga quyidagi vazifalar yuklatilgan: tasdiqlangan dasturlarga muvofiq fundamental, qidiruv va amaliy tadqiqotlar, konstruktorlik va texnologik ishlarni bajarish; federal maqsadli dasturlarni ishlab chiqish va amalga oshirishda ishtirok etish; ilmiy kadrlar tayyorlash va qayta tayyorlash; ilmiy-texnikaviy hamkorlik to'g'risidagi davlatlararo bitimlar, shartnomalar va boshqa hujjatlar bilan belgilangan majburiyatlarni bajarishda ishtirok etish.

Mamlakatda ilmiy izlanishlarning katta qismi oliy o'quv yurtlari (universitetlar, akademiyalar, institutlar) tomonidan amalga oshiriladi. San'at bo'yicha. 8 Federal qonun

O'zbekiston Respublikasining 1996 yil 22-avgustda qabul qilingan "Oliy va oliy o'quv yurtidan keyingi kasbiy ta'limi to'g'risida" [5] universitetning vazifalaridan biri ilmiy tadqiqotlar va ilmiy-pedagogik xodimlar va talabalarning ijodiy faoliyati orqali fan va san'atni rivojlantirish, olingan natijalardan o'quv jarayonida foydalanish hisoblanadi. Ushbu vazifani bajarish uchun universitetlarda ilmiy bo'limlar - ilmiy-tadqiqot institutlari, laboratoriyalar, loyihalash byurolari va faoliyati ta'lim bilan bog'liq bo'lgan boshqa tashkilotlar tashkil etiladi.

Universitetda ilmiy-tadqiqot ishlariga bevosita rahbarlikni ilmiy ishlar bo'yicha prorektor (institut rahbarining ilmiy ishlar bo'yicha akademiyasi), fakultetda - dekan yoki uning ilmiy ishlar bo'yicha o'rinbosari, kafedrada - kafedra mudiri (bo'lim boshlig'i) amalga oshiradi. Universitetlarning tarkibiy bo'linmalari tadqiqotlarini boshqarish uchun maxsus idoralar - ilmiy-tadqiqot bo'limlari, sektorlar, bo'limlar tashkil etilgan.

O'zbekiston Respublikasining "Fan va davlat ilmiy-texnik siyosati to'g'risida" 1996 yil 23 avgustdagi qonuniga binoan olimlar ixtiyoriy birlashmalar (ilmiy, texnik, ilmiy va ta'lim jamiyatlari, jamoat akademiyalarini) tuzish huquqiga egadirlar. Jamoat birlashmalari to'g'risidagi qonun hujjatlarida belgilangan tartibda.

So'nggi o'n besh yil ichida O'zbekistonda 60 ga yaqin jamoat (nodavlat) fanlar akademiyalari yaratildi. Akademiyaning vazifalari quyidagilardan iborat:

- ilmiy kadrlarni birlashtirish;
- ilmiy faoliyatda akademiya a'zolari o'rtasida o'zaro hamkorlikni tashkil etish;
- amaliy va fundamental ilmiy-tadqiqot ishlarini tashkil etish va o'tkazishda ko'maklashish;
- Rossiya fanlari vakillarini moddiy qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish, yosh olimlarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish uchun sharoit yaratish va boshqalar.

Davlat hokimiyati va boshqaruvi organlarining davlat ilmiy-texnik siyosatini shakllantirish va amalga oshirish sohasidagi vakolatlari "Ilmiy va davlat ilmiy-texnik siyosati to'g'risida" 1996 yil 23 avgustdagi Federal qonuni bilan belgilanadi [1]. San'at bo'yicha. Ushbu 12-qonun, O'zbekiston Respublikasi sub'ektlarining davlat hokimiyati vakolatlariga quyidagilar kiradi:

davlat ilmiy-texnik siyosatini ishlab chiqish va amalga oshirishda qatnashish;

- O'zbekiston Respublikasi sub'ektlarida fan va texnologiyalarni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlarini aniqlash;

- O'zbekiston Respublikasi sub'ektlarining ilmiy va ilmiy-texnik dasturlari va loyihalarini shakllantirish;

ilmiy va ilmiy-texnikaviy faoliyatni O'zbekiston Respublikasi sub'ektlari byudjetlari hisobidan moliyalashtirish;

- O'zbekiston Respublikasi sub'ektlari va mintaqalararo organlarning ilmiy va ilmiy-texnik faoliyati sohasida boshqaruv organlarini shakllantirish;

mintaqaviy ahamiyatga molik davlat tashkilotlarini boshqarish, shu jumladan ularni tashkil etish, qayta tashkil etish va tugatish;

- federal ahamiyatga ega davlat ilmiy tashkilotlari faoliyatini O'zbekiston Respublikasi sub'ektlarining davlat hokimiyati vakolatlariga taalluqli faoliyati ustidan nazorat qilish;

ilmiy, ilmiy-texnikaviy va texnologik rivojlanish uchun mintaqalararo va mintaqaviy fondlarni shakllantirish;

- federal qonunlarda O'zbekiston Respublikasi sub'ektlarining davlat hokimiyati vakolatiga berilmagan boshqa vakolatlarni amalga oshirish.

O'zbekiston Respublikasi sub'ektlari darajasida fan sohasidagi boshqaruv bevosita vazirliklar, idoralar va mahalliy hokimiyatning boshqa tarkibiy bo'linmalari tomonidan tashkil etiladi.

Nazorat savollari

1. Davlat ilmiy-texnik siyosati qonunga muvofiq ravishda qanday asosiy prinsiplar asosida amalga oshiriladi?
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi ilm-fan va ilmiy faoliyat sohasida qanday vakolatlarga ega?
3. O'zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligi ilm-fan va ilmiy faoliyat sohasida qanday vakolatlarga ega?
4. O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi ilm-fan va ilmiy faoliyat sohasida qanday vakolatlarga ega?
5. Oliy ta'lim tizimi muassasalari, shuningdek bo'ysunuvida ilmiy tashkilotlar bo'lgan vazirlik, idoralar hamda tashkilotlar ilm-fan va ilmiy faoliyat sohasida qanday vakolatlarga ega?
6. Mahalliy davlat hokimiyati organlari ilm-fan va ilmiy faoliyat sohasida qanday vakolatlarga ega?
7. Yoshlarni ilm-fan va ilmiy faoliyatga jalb etish yo'llari.
8. Ilmiy faoliyat va uning sub'yektlari.

1.4. Ilmiy darajalar, ilmiy unvonlar hamda ularni berish tartibi

Ilmiy darajalar berish tartibi to'g'risidagi №9282 - sonli Nizom O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi, "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to'g'risida"gi qonunlariga, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 16 fevraldagi PF-4958-son "Oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida"gi Farmoniga hamda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 22 maydagi 304-son "Oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qaroriga muvofiq falsafa doktori (Doctor of Philosophy, PhD) va fan doktori (Doctor of Sciences, DSc) ilmiy darajalarini berish tartibini belgilaydi.

Umumiy qoidalar

1. Mazkur Nizomda quyidagi asosiy tushunchalar qo'llaniladi:
 - izlanuvchi** - falsafa doktori (PhD) yoki fan doktori (DSc) ilmiy darajasini olish uchun dissertatsiya tadqiqotlarini olib borayotgan shaxs;
 - talabgor** - dissertatsiyasi himoya uchun Ilmiy kengashga qabul qilingan va attestatsiya ishi ko'rilish jarayonida bo'lgan shaxs;
 - attestatsiya ishi** - talabgorning ilmiy darajasini tasdiqlash (nostrifikatsiya qilish) yuzasidan rasmiylashtirilgan hujjatlar to'plami;

dissertatsiya - muallif tomonidan shaxsan olib borilgan, tadqiqot mohiyati tegishli talablarga javob bergan, tugallangan va mazmunan yaxlit ilmiy ish sifatida ilmiy yangiligi va amaliy natijalari tizimli ravishda asoslab berilgan qo'lyozma huquqiga ega bo'lgan ilmiy asar;

dissertatsiya avtoreferati – dissertatsiya tadqiqoti yuzasidan umumiy ma'lumotlar keltirilib, ishning ilmiy yangiligi va amaliy natijalari tizimli ravishda umumlashtirilgan holda qisqacha bayon qilingan hamda nashr etilgan ishlar yuzasidan ma'lumotlar berilgan va belgilangan talablar asosida rasmiylashtirilgan qo'lyozma huquqiga ega bo'lgan ilmiy asar;

ekspertiza – hujjatlarning mohiyati va amalga oshirilgan attestatsiya tadbirlarining tegishli qonun hujjatlari talablariga muvofiqligini ilmiy va me'yoriy-texnik jihatdan baholash;

ilmiy rahbar – ilmiy izlanishlar olib borayotgan izlanuvchiga ilmiy va o'quv-metodik yordam ko'rsatish maqsadida belgilangan tartibda tayinlangan, faol tarzda ilmiy va ilmiy-pedagogik faoliyat olib boruvchi fan doktori, shuningdek ilmiy unvonga ega bo'lgan fan nomzodi yoki falsafa doktori (PhD);

ilmiy maslahatchi – fan doktori (DSc) ilmiy darajasini olish uchun ilmiy izlanishlar olib borayotgan izlanuvchiga ilmiy va o'quv-metodik yordam ko'rsatish maqsadida belgilangan tartibda tayinlangan, faol tarzda ilmiy va ilmiy-pedagogik faoliyat olib boruvchi fan doktori;

apellyatsiya – ilmiy darajalar berish yoki ularni berishni rad qilish yoxud ilmiy darajadan mahrum etish yoki uni tiklash to'g'risidagi qarorlar yuzasidan berilgan murojaat.

taqdimnoma – oliy malakali ilmiy va ilmiy-pedagog kadrlar attestatsiyasiga oid normativ-huquqiy hujjatlarda istisno tariqasida, dissertatsiya himoyasisiz ilmiy daraja berilishi mumkin bo'lgan hollarda dissertatsiyani rasmiylashtirmasdan muallif tomonidan shaxsan olib borilgan, tadqiqot mohiyati tegishli talablarga javob bergan, tugallangan va mazmunan yaxlit ilmiy ish sifatida tadqiqotlari yuzasidan umumiy ma'lumotlar keltirilib, ishning ilmiy yangiligi va amaliy natijalari tizimli ravishda umumlashtirilgan holda qisqacha bayon qilingan hamda amaliyotga joriy etilgan ishlari va ularning samarasi yuzasidan ma'lumotlar berilgan va belgilangan talablar asosida dissertatsiya avtoreferati shaklida rasmiylashtirilgan qo'lyozma huquqiga ega bo'lgan ilmiy asar.

2. Ilmiy darajalar belgilangan tartibda dissertatsiya himoya qilgan yoki mazkur Nizomning 5-bandi talablariga javob bergan, muayyan fan tarmog'ida chuqur kasbiy bilimga, ilmiy yutuqlarga ega bo'lgan yuksak ma'naviyatli shaxslarga beriladi.

Tibbiyot fanlari bo'yicha dissertatsiya himoya qilish - tibbiyot sohasi bo'yicha oliy ma'lumotga, veterinariya fanlari bo'yicha dissertatsiya himoya qilish - veterinariya sohasi bo'yicha oliy ma'lumotga ega bo'lgan shaxslarga ruxsat etiladi.

3. Dissertatsiya izlanuvchi o'tkazgan tadqiqotlar va e'lon qilgan ilmiy ishlar asosida tayyorlanadi. Dissertatsiyani rasmiylashtirish va uni himoya qilish izlanuvchining xohishiga ko'ra o'zbek, rus, qoraqalpoq va ingliz tillarida yoki OAK bilan kelishilgan holda boshqa tilda amalga oshiriladi.

Talabgor, ilmiy rahbar yoki ilmiy maslahatchi tadqiqotning maqsad va vazifalarini aniq belgilash hamda dissertatsiya va dissertatsiya avtoreferatining mazmuni uchun mas'ul hisoblanadi.

4. Oliy malakali ilmiy va ilmiy-pedagog kadrlar tayyorlash va ularni attestatsiyadan o'tkazishga oid qonun hujjatlarida belgilangan talablarni to'liq bajargan, jumladan ixtisoslik bo'yicha malakaviy imtihon (imtihonlar)ni topshirgan izlanuvchilar dissertatsiyani himoya qilishga qo'yiladi.

5. Tadqiqotlar amalga oshirilgan muassasa xulosasi va Ilmiy kengash taqdimnomasi asosida OAK Rayosati qarori bilan istisno tariqasida, quyidagilarga dissertatsiya himoyasisiz ilmiy daraja berilishi mumkin.

5¹. Ilmiy yangiligi dolzarb bo'lgan patentlar bilan muhofaza qilingan ixtiro patenti va selektsiya yutuqlari patenti muallifiga:

fan doktori (DSc) ilmiy darajasi - kamida 3 ta ixtiro patenti yoki selektsiya yutuqlari patenti asosida fan va texnologiyalarni rivojlantirish, iqtisodiyot tarmoqlarini modernizatsiya qilish va ijtimoiy sohalar taraqqiyotiga ulkan hissa qo'shish hamda ilmiy natijalarning amaliyotga joriy qilinishi asosida salmoqli samara olingan bo'lishi;

falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasi - ixtiro patenti yoki selektsiya yutuqlari patenti asosida fan va texnologiyalarni rivojlantirish, iqtisodiyot tarmoqlarini modernizatsiya qilish va ijtimoiy sohalar taraqqiyotiga ulkan hissa qo'shish hamda ilmiy natijalarning amaliyotga joriy qilinishi asosida salmoqli samara olingan bo'lishi;

Dissertatsiya himoyasisiz ilmiy daraja berish quyidagi tartibda amalga oshiriladi:

a) muallifning tadqiqotlari amalga oshirilgan kafedra (laboratoriya) patentlar bilan muhofaza qilingan ixtiro patenti va selektsiya yutuqlari patenti asosida tayyorlangan taqdimnoma muhokamasining ijobiy natijasiga ko'ra ishni dastlabki ekspertizadan o'tkazish uchun OTM/ITM rahbari nomiga bildirishnoma bilan murojaat qiladi. Murojaatga kafedra (laboratoriya) majlisining bayonnomasi ilova qilinadi;

b) tadqiqotlar amalga oshirilgan OTM yoki ITM kengashidagi muhokama va uning ijobiy qarori asosida muassasa rahbarining kuzatuv xati bilan tegishli Ilmiy kengashga quyidagi hujjatlar taqdim etiladi: (1) tadqiqotlar amalga oshirilgan OTM yoki ITM kengashining xulosasi; (2) ixtiro patenti va selektsiya yutuqlari ilmiy natijalari amaliyotga joriy qilingani va salmoqli natijalar olingani to'g'risida tegishli boshqaruv organi (organlari)ning ma'lumotnomasi; (3) O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Intellektual mulk agentligining ixtiro va selektsiya yutuqlariga berilgan patent nusxalari; (4) avtoreferat shaklida tayyorlangan

taqdimnoma; (5) talabgorning faoliyatini tasdiqlovchi tegishli hujjatlar (talabgor to'g'risidagi ob'ektiv-ma'lumotnoma; pasport nusxasi; oliy ma'lumoti to'g'risidagi hujjatning nusxasi; fan doktori (DSc) ilmiy darajasi talabgori uchun falsafa doktori (PhD) yoki unga tenglashtirilgan boshqa ilmiy daraja (bundan buyon matnda falsafa doktori (PhD) deb yuritiladi) diplomining nusxasi va dissertatsiyasi avtoreferati;

v) Ilmiy kengashda taqdimnoma o'rnatilgan tartibda dissertatsiyani himoya qilish tartib-qoidasiga muvofiq holda ekspertizadan o'tkazilib (nashr ishlari bundan istisno), muhokamasi natijasiga ko'ra attestatsiya ishi elektron hujjat aylanish tizimi orqali OAKga yuboriladi;

g) attestatsiya ishi OAKda o'rnatilgan tartibda ko'rib chiqiladi.

Ushbuda ixtisoslik bo'yicha malakaviy imtihon topshirilgan bo'lishi kerak.

Mohiyatan ekspertizadan o'tkazilmagan dastlabki patentlar bo'yicha ilmiy daraja berilishi mumkin emas.

5². Respublika OTM va ITMlari xalqaro reytingini baholashda foydalaniladigan QS (Quacquarelli Symonds), Times Higher Education (THE) reyting agentliklari tomonidan tan olingan Elsevier kompaniyasining Scopus, Science Direct xalqaro ilmiy-texnik bazalar ro'yxatida mavjud ixtisoslashgan ilmiy nashrlarda (bundan buyon matnda Xalqaro bazalar ro'yxati deb yuritiladi) impakt-faktori tegishli fan tarmog'i bo'yicha belgilangan darajada bo'lib, avtoreferat shaklida tayyorlangan taqdimnoma asosida istisno tariqasida, quyidagilarga dissertatsiya himoyasisiz ilmiy daraja berilishi mumkin:

fan doktori (DSc) ilmiy darajasi - salmoqli ilmiy yangiliklar olgan va kamida 12 ta (ijtimoiy-gumanitar fanlar bo'yicha 8 ta) ilmiy maqola, jumladan ularning kamida yarmisini keyingi 5 yil ichida chop ettirgan mutaxassisga;

falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasi - muhim ilmiy yangiliklar olgan va kamida 6 ta (ijtimoiy-gumanitar fanlar bo'yicha 4 ta) ilmiy maqola, jumladan ularning kamida yarmisini keyingi 5 yil ichida chop ettirgan mutaxassisga.

Xalqaro bazalar ro'yxatiga kirgan jurnallar impakt-faktorining tegishli darajasi har bir fan tarmog'ining xususiyatidan kelib chiqqan holda yetakchi OTM va ITM tavsiyalari asosida manfaatdor vazirliklar va idoralar bilan kelishilgan holda OAK Rayosati qarori bilan belgilanadi.

Dissertatsiya himoyasisiz ilmiy daraja berish quyidagi tartibda amalga oshiriladi:

a) muallifning tadqiqotlari amalga oshirilgan kafedra (laboratoriya) uning ilmiy maqolalar asosida tayyorlangan taqdimnoma muhokamasining ijobiy natijasiga ko'ra ishni dastlabki ekspertizadan o'tkazish uchun OTM/ITM rahbari nomiga bildirishnoma bilan murojaat qiladi. Murojaatga kafedra (laboratoriya) majlisining bayonnomasi ilova qilinadi;

b) tadqiqotlar amalga oshirilgan OTM yoki ITM kengashidagi muhokama va uning ijobiy qarori asosida muassasa rahbarining kuzatuv xati bilan tegishli Ilmiy kengashga quyidagi hujjatlar taqdim etiladi:

(1) tadqiqotlar amalga oshirilgan OTM yoki ITM kengashining xulosasi; (2) nashr ishlarining asl nusxalari; (3) ilmiy natijalari amaliyotga joriy qilingani to'g'risidagi ma'lumotnomalar; (4) avtoreferat shaklida tayyorlangan taqdimnoma; (5) talabgorning faoliyatini tasdiqlovchi tegishli hujjatlar (talabgor to'g'risidagi ob'ektiv-ma'lumotnoma; pasport nusxasi; oliy ma'lumoti to'g'risidagi hujjatning nusxasi; fan doktori (DSc) ilmiy darajasi talabgori uchun falsafa doktori (PhD) yoki unga tenglashtirilgan boshqa ilmiy daraja (bundan buyon matnda falsafa doktori (PhD) deb yuritiladi) diplomining nusxasi va dissertatsiyasi avtoreferati;

v) Ilmiy kengashda taqdimnoma o'rnatilgan tartibda dissertatsiyani himoya qilish tartib-qoidasiga muvofiq holda ekspertizadan o'tkazilib (nashr ishlari bundan istisno), muhokamasi natijasiga ko'ra attestatsiya ishi elektron hujjat aylanish tizimi orqali OAKga yuboriladi;

g) attestatsiya ishi OAKda o'rnatilgan tartibda ko'rib chiqiladi.

Ushbuda ixtisoslik bo'yicha malakaviy imtihon va ilmiy natijani amaliyotga joriy qilish bo'yicha talablar bajarilishi kerak.

5³. Aniq vazifalarni hal etishga, ichki va tashqi bozorlarda talab yuqori bo'lgan ilg'or texnologik ishlanmalar muallifiga istisno tariqasida, dissertatsiya himoyasisiz falsafa doktori (PhD) ilmiy daraja berilishi mumkin. Ushbuda dissertatsiya himoyasisiz falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini berish quyidagi tartibda amalga oshiriladi:

a) muallifning tadqiqotlari amalga oshirilgan kafedra (laboratoriya) uning ilmiy ishlanmalari asosida tayyorlangan taqdimnoma muhokamasining ijobiy natijasiga ko'ra ishni dastlabki ekspertizadan o'tkazish uchun OTM/ITM rahbari nomiga bildirishnoma bilan murojaat qiladi. Murojaatga kafedra (laboratoriya) majlisining bayonnomasi ilova qilinadi. Ushbu ish OTM yoki ITM kengashida muhokama qilinib, natijasiga ko'ra Yoshlar akademiyasiga murojaat qilinadi. Murojaatga OTM yoki ITM kengashining xulosasi ilova qilinadi;

b) Yoshlar akademiyasida tadqiqotning ilmiy yangiliklari va ularni amaliyotga joriy qilishdan olingan salmoqli natijalarning muhokamasi va uning ijobiy qarori asosida Yoshlar akademiyasi rahbarining kuzatuv xati bilan tegishli ilmiy kengashga quyidagi hujjatlar taqdim etiladi: (1) Yoshlar akademiyasining xulosasi; (2) ilmiy natijalarning amaliyotga joriy qilingani to'g'risida tegishli boshqaruv organi (organlari)ning ma'lumotnomasi; (3) avtoreferat shaklida tayyorlangan taqdimnoma; (4) talabgorning faoliyatini tasdiqlovchi tegishli hujjatlar (talabgor to'g'risidagi ob'ektiv-ma'lumotnoma; pasport nusxasi; oliy ma'lumoti to'g'risidagi hujjatning nusxasi);

v) ilmiy kengashda taqdimnoma o'rnatilgan tartibda dissertatsiyani himoya qilish tartib-qoidasiga muvofiq holda ekspertizadan o'tkazilib, muhokamasi natijasiga ko'ra attestatsiya ishi elektron hujjat aylanish tizimi orqali OAKga yuboriladi;

g) attestatsiya ishi OAKda o'rnatilgan tartibda ko'rib chiqiladi.

Ushbuda ixtisoslik bo'yicha malakaviy imtihon, nashr ishlari va ilmiy natijani amaliyotga joriy qilish bo'yicha talablar bajarilishi kerak.

5⁴. Muayyan tarixiy mavzu tadqiqoti natijalari bo'yicha kamida 4 ta ilmiy yangilik taqdimoti "O'zbekiston tarixi" telekanalida o'tkazilgan va ushbu ilmiy yangiliklar badiiy yoki hujjatli filmlar stsenariylarida foydalanilgan bo'lib (bundan buyon matnda filmlar deb yuritiladi), ular mazkur telekanalda namoyish etilgan tadqiqot muallifiga tajriba tariqasida, dissertatsiya himoyasisiz tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) ilmiy daraja berilishi mumkin.

Ushbuda dissertatsiya himoyasisiz falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini berish quyidagi tartibda amalga oshiriladi:

a) muallifning tadqiqotlari amalga oshirilgan kafedra (laboratoriya) uning ilmiy ishlanmalari asosida tayyorlangan taqdimnoma muhokamasining ijobiy natijasiga ko'ra ishni dastlabki ekspertizadan o'tkazish uchun OTM/ITM rahbari nomiga bildirishnoma bilan murojaat qiladi. Murojaatga kafedra (laboratoriya) majlisining bayonnomasi ilova qilinadi. Ushbu ish OTM yoki ITM kengashida muhokama qilinib, natijasiga ko'ra "O'zbekiston tarixi" telekanaliga murojaat qilinadi. Murojaatga OTM yoki ITM kengashining xulosasi ilova qilinadi;

b) tadqiqot amalga oshirilgan OTM yoki ITM kengashidagi muhokama va uning ijobiy qarori asosida muassasa rahbarining kuzatuv xati bilan tegishli Ilmiy kengashga quyidagi hujjatlar taqdim etiladi: (1) tadqiqot amalga oshirilgan OTM yoki ITM kengashining xulosasi; (2) nashr ishlarining asl nusxalari; (3) avtoreferat shaklida tayyorlangan taqdimnoma; (4) talabgorning faoliyatini tasdiqlovchi tegishli hujjatlar (talabgor to'g'risidagi ob'ektiv-ma'lumotnoma; pasport nusxasi; oliy ma'lumoti to'g'risidagi hujjatning nusxasi).

"O'zbekiston tarixi" telekanali tahririyatida mazkur masala muhokama qilinib, uning ijobiy xulosasi asosida (muhokama O'zbekiston milliy teleradiokompaniyasi rahbari tasdiqlangan ichki tartib asosida tashkil etiladi) O'zbekiston milliy teleradiokompaniyasi rahbarining kuzatuv xati bilan tegishli Ilmiy kengashga "O'zbekiston tarixi" telekanali bosh direktori tomonidan tasdiqlangan tahririyat xulosasi taqdim etiladi (xulosada ilmiy yangiliklar taqdimoti va namoyish etilgan filmlar to'g'risidagi ilmiy va telema'lumotlar to'liq aks ettiriladi);

v) ilmiy kengashda taqdimnoma o'rnatilgan tartibda dissertatsiyani himoya qilish tartib-qoidasiga muvofiq holda ekspertizadan o'tkazilib, muhokamasi natijasiga ko'ra attestatsiya ishi elektron hujjat aylanish tizimi orqali OAKga yuboriladi;

g) attestatsiya ishi OAKda o'rnatilgan tartibda ko'rib chiqiladi. Ushbuda ixtisoslik bo'yicha malakaviy imtihon va nashr ishlari bo'yicha talablar bajarilishi kerak.

6. Yopiq mavzular bo'yicha dissertatsiya himoyasini tashkil etish va ilmiy darajalar berish qonun hujjatlarida belgilangan tartibda amalga oshiriladi.

7. Binar (ikkilik) himoya tizimi asosida dissertatsiya himoyasi "Binar (ikkitalik) himoya tizimi asosida ilmiy ishlanma yaratgan falsafa doktori (PhD) yoki unga tenglashtirilgan ilmiy darajaga ega talabgorga fan doktori (DSc) va ilmiy natijalarni amaliyotga tatbiq etgan talabgorga falsafa doktori (PhD) ilmiy darajalarini berish tartibi to'g'risidagi nizom"ga muvofiq tashkil etiladi.

8. Talabgor o'z dissertatsiyasi (taqdimnomasi)ni ilmiy jamoatchilik oldida himoya qilganidan keyin Ilmiy kengashning ilmiy daraja berish to'g'risidagi qarori OAKning fan tarmoqlari bo'yicha ekspert kengashining (bundan buyon matnda ekspert kengashi deb yuritiladi) tavsiyasi inobatga olingan holda OAK Rayosati tomonidan tasdiqlanadi.

9. Falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajaciga ega bo'lgan shaxslarga davlat namunasidagi diplomlar beriladi.

Dissertatsiya va avtoreferatga qo'yiladigan talablar

10. Falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish uchun taqdim etilgan dissertatsiya bilimlarning tegishli sohasida muhim ahamiyatga ega masalaning yangi yechimidan iborat yoki dolzarb ilmiy masalaning yechimiga qaratilgan ilmiy asoslangan ilmiy-texnik yoki ijtimoiy-iqtisodiy tavsiyalar ishlab chiqilgan tugallangan ilmiy ish bo'lishi lozim.

11. Fan doktori (DSc) ilmiy darajasini olish uchun taqdim etilgan dissertatsiya tugallangan ilmiy ish bo'lishi va unda:

muhim ijtimoiy-iqtisodiy, ilmiy yoki amaliy muammolar yechimi keltirilgan;

yoki tegishli fan sohasining istiqbolli yo'nalishini rivojlantirish uchun yirik yutuq sifatida baholanadigan yangi nazariy qoidalar kompleksi ishlab chiqilgan;

yoki joriy etilishi fan va texnika, ijtimoiy-siyosiy soha yoki iqtisodiyot tarmog'ining rivojlanishiga salmoqli hissa qo'shadigan nazariy-metodologik va uslubiy asoslar, ilmiy asoslangan texnik, iqtisodiy yoki texnologik yechimlar ishlab chiqilgan (takomillashtirilgan) bo'lishi lozim.

12. Dissertatsiya talabgor tomonidan shaxsan tayyorlangan, oshkora himoya uchun ilmiy jamoatchilik muhokamasiga taqdim etilayotgan yangi ilmiy holatlar va amaliy natijalarning majmuini o'z ichiga olgan, mohiyati jihatidan ichki birlikka ega, mazmunan yaxlit va tugallangan bo'lishi hamda talabgorning shaxsan fanga qo'shgan hissasini aks ettirishi lozim.

13. Nazariy ahamiyatga molik dissertatsiyada olingan ilmiy xulosalardan fanda foydalanilganligi, amaliy ahamiyatga molik dissertatsiyada esa, iqtisodiyot tarmoqlari va ijtimoiy-siyosiy sohaning dolzarb muammolari yechimlari hamda ilmiy natijalaridan amaliyotda foydalanilganligi, foydalanishi mumkinligi to'g'risida ma'lumotlar aks ettirilishi lozim.

Dissertatsiya natijalarining fanga, amaliyotga tatbiq etilganligi, tashkilotlar tomonidan joriy etish uchun qabul qilinganligi yuzasidan asosli hujjatlar Ilmiy kengashda muhokama etilib, attestatsiya ishiga ilova qilinadi. Ushbu hujjatlar tashkilotlarning ilmiy-texnikaviy kengashlari tomonidan ko'rib chiqilgan, ma'qullangan va ularning rahbarlari tomonidan tasdiqlangan bo'lishi kerak.

Dissertatsiyaning ilmiy natijalarini amaliyotga joriy etishni baholash mazkur Nizomning 1-ilovasida keltirilgan "Dissertatsiyalar ilmiy natijalarining amaliyotga joriy qilinishini baholash bo'yicha uslubiy ko'rsatmalar"ga muvofiq amalga oshiriladi. Xorijiy fuqarolardan ilmiy natijalarni amaliyotga joriy etish talab qilinmaydi.

14. Ilmiy ma'ruza shaklida fan doktori (DSc) ilmiy darajasini olish uchun tayyorlangan dissertatsiyani yoqlashga ruxsat beriladi.

Ilmiy ma'ruza shaklidagi dissertatsiya izlanuvchi bajargan ilmiy ishlar va asarlarda e'lon qilingan, ilmiy natijalari amaliyotga joriy qilingan, ushbu fan tarmog'ining mutaxassislariga ma'lum bo'lgan fan va amaliyot uchun katta ahamiyatga molik natijalari umumlashtirilgan bayonidan iborat bo'lib, avtoreferatning ikki barobar hajmida rasmiylashtiriladi.

Ilmiy ishning ahamiyati, ilmiy ma'ruza shaklida dissertatsiyani himoya qilishning maqsadga muvofiqligi to'g'risidagi xulosalar izlanuvchining asosiy tadqiqotlari o'tkazilgan muassasa tomonidan beriladi. Ilmiy ma'ruza shaklidagi dissertatsiyani himoya qilish uchun OAK Rayosatining ruxsati bo'lishi zarur.

14¹. OTM yoki ITM kengashi qarori bilan chop etilgan yakka mualliflikdagi monografiyani muallif ilmiy ma'ruza shaklida falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish uchun yoqlashi mumkin.

Monografiyaga dissertatsiya avtoreferati shaklida rasmiylashtirilgan taqdimnoma ilmiy ma'ruza sifatida ilova qilinadi.

Ushbuda ixtisoslik bo'yicha malakaviy imtihon, nashr ishlari va ilmiy natijalarni amaliyotga joriy qilishga qo'yilgan talablar bajarilgan bo'lishi kerak.

15. Dissertatsiya mavzusi respublika fan va texnologiyalari rivojlanishining ustuvor yo'nalishlari bilan bog'liq hamda jahon ilmiy-texnologik taraqqiyoti tendentsiyalariga muvofiq holda dolzarb bo'lishi lozim.

Dissertatsiya mavzusi OTM yoki ITM kengashi tomonidan tasdiqlanadi.

16. Fan doktori (DSc) ilmiy darajasini olish uchun tayyorlangan dissertatsiya kirish qismi, kamida to'rtta bob, xulosalar, shuningdek foydalanilgan adabiyotlar ro'yxatidan iborat bo'lgan shaklda rasmiylashtiriladi. Dissertatsiyaning matni 80 varaqdan (matn varaqning oldi va orqa tomoniga 1 intervalda tushiriladi) oshmasligi kerak (foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati va ilovalar ko'rsatilgan hajmga kirmaydi).

Falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish uchun tayyorlangan dissertatsiya kirish qismi, kamida uchta bob, xulosalar, shuningdek foydalanilgan adabiyotlar ro'yxatidan iborat bo'lgan shaklda rasmiylashtiriladi. Dissertatsiyaning matni 50 varaqdan (matn varaqning oldi va orqa tomoniga 1 intervalda tushiriladi) oshmasligi kerak (foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati va ilovalar ko'rsatilgan hajmga kirmaydi).

Ijtimoiy-gumanitar fanlar sohasidagi dissertatsiya hajmi ko'pi bilan 30 foizga oshirilishi mumkin.

Dissertatsiyaning titul varag'i va dissertatsiya avtoreferati muqovasining orqa tomonida bitta ilmiy rahbar (maslahatchi) ko'rsatiladi.

Dissertatsiyaning titul varag'i va dissertatsiya avtoreferati muqovasining orqa tomonida xorijiy va milliy mutaxassislar hisobidan 2 nafar ilmiy rahbar (maslahatchi) istisno tarzida ko'rsatilishi mumkin.

Ixtisosliklar tutashligida bajarilgan dissertatsiyalar uchun OAK ruxsati talab etilmaydi.

Ilmiy kengash tomonidan dissertatsiya himoyaga qabul qilinganidan so'ng dissertatsiyaning asosiy qismi va xulosasiga o'zgartirishlar kiritilishi mumkin emas.

17. Dissertatsiyada zamonaviy talablarga javob beradigan adabiyotlardan foydalanish tavsiya etiladi.

Dissertatsiyada foydalanilgan adabiyotlar (manbalar) ro'yxati, izlanuvchining xohishiga ko'ra, alifbo, sistematik yoki matnda havola qilinishi ketma-ketligi tarzida keltiriladi. Foydalanilmagan adabiyotlarni ro'yxatga kiritish taqiqlanadi.

18. Dissertatsiyada foydalanilgan materiallarning manbasi ulardan qay darajada foydalanilganidan qat'i nazar, ularning muallifi va nomi to'liq ko'rsatilishi, shuningdek hammualliflarning g'oya yoki ishlanmalaridan foydalanilgan taqdirda, dissertatsiya va dissertatsiya avtoreferatida bu haqda qayd etilishi shart. Dissertatsiyada foydalanilgan har bir materialga dissertatsiyaning tegishli betida tegishli havola ma'lumotlari keltirilishi shart. Izlanuvchi hammualliflikda yaratilgan (yozilgan) ilmiy ishidagi faqat o'zining hissasini dissertatsiyaga kiritishi mumkin.

18¹. O'zganing materialidan uning muallifi va manbasini ko'rsatmasdan foydalanilgan hollarda dissertatsiya, u qaysi bosqichda ko'rilayotgan bo'lishidan qat'i nazar, muhokamadan olib tashlanadi va quyidagi ta'sir choralari ko'riladi:

talabgor ushbu mavzu bo'yicha dissertatsiyani qayta himoya qilish huquqidan mahrum etiladi;

ilmiy rahbar (maslahatchi) 3 yil davomida oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim jarayonida ishtirok etishdan, jumladan ilmiy rahbarlik (maslahatchilik) qilishdan mahrum etiladi;

rasmiy opponentlar va ilmiy seminar taqrizchilari 1 yil davomida attestatsiya jarayonida ishtirok etishdan mahrum etiladi;

tegishli ma'lumotlar, jumladan dissertatsiya bajarilgan OTM va ITM ko'rsatilgan holda OAK veb-sayti va "OAK Byulleteni" jurnalida e'lon qilinadi.

19. Talabgor tomonidan dissertatsiya avtoreferati "Dissertatsiya va dissertatsiya avtoreferatini rasmiylashtirish qoidalari"ga muvofiq tayyorlanadi.

Dissertatsiya avtoreferati hajmiga titul varag'i va adabiyotlar ro'yxati kiritilmaydi hamda uning hajmi ijtimoiy-gumanitar fanlarda 30 foizga oshirilishi mumkin.

Dissertatsiya mavzusi bo'yicha e'lon qilingan ilmiy ishlarga qo'yiladigan talablar

20. E'lon qilingan ilmiy ishlar dissertatsiyaning ilmiy yangiligini aks ettirishi kerak. Dissertatsiya natijalari xalqaro va respublika doirasida o'tkazilgan ilmiy konferentsiyalarda va seminarlarda aprobatsiyadan (muhokamadan) o'tkazilishi shart.

Dissertatsiyaning asosiy ilmiy natijalari davriy ilmiy nashrlarda e'lon qilinishi lozim. Ijtimoiy-gumanitar fanlar sohasida e'lon qilingan asosiy ilmiy ishlar yakka mualliflikda bajarilgan bo'lishi kerak (arxeologiya ixtisosligi bundan mustasno).

Aniq va tabiiy fanlar bo'yicha (arxeologiya ixtisosligi bo'yicha ham) fan doktori (DSc) ilmiy darajasi bo'yicha "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar reytingi ro'yxati" (bundan buyon matnda Ro'yxat deb yuritiladi)ga kiritilgan nashrda kamida 1ta maqola yakka mualliflikda nashr qilingan bo'lishi kerak.

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajalari bo'yicha dissertatsiyaning dastlabki muhokamasigacha ishning ilmiy yangiliklari "O'zbekiston tarixi" telekanalida taqdimoti amalga oshirilgan bo'lishi kerak. "O'zbekiston tarixi" telekanalida amalga oshirilgan ilmiy yangilikning taqdimoti Ro'yxatga kiritilgan nashrda chop etilgan ilmiy maqolaga tenglashtiriladi.

21. Falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish uchun tayyorlangan dissertatsiya bo'yicha e'lon qilingan umumiy ilmiy ishlar tarkibida kamida 3 ta maqola Ro'yxatga kiritilgan nashrlarda va Xalqaro bazalar ro'yxatiga kiritilgan nashrlarda quyidagi miqdorda ilmiy maqolalar chop etilishi lozim:

Fan tarmog'i	Yillar			
	2020 y.	2021 y.	2022 y.	2023 y.
Fizika-matematika fanlari	1	2	3	4
Texnika va tabiiy fanlar	1	2	3	4
Tibbiyot va farmatsevtika fanlari	1	2	3	4
Ijtimoiy-gumanitar fanlar	-	1	2	3

Dissertatsiya natijalarining xalqaro va respublika ilmiy va ilmiy-amaliy konferentsiyalarida keng muhokamasi asosida kamida har biri bo'yicha 2

tadan material (maqola yoki ma'ruza tezisi) konferentsiya materiallari to'plamida e'lon qilingan bo'lishi shart.

2023 yildan boshlab har bir talabgor nashr ishlari bo'yicha Xirsh indeksiga ega bo'lishi shart.

22. Fan doktori (DSc) ilmiy darajasini olish uchun tayyorlangan dissertatsiya bo'yicha e'lon qilingan umumiy ilmiy ishlar tarkibida kamida 8 ta maqola Ro'yxatdagi nashrlarda va Xalqaro bazalar ro'yxatiga kiritilgan nashrlarda quyidagi miqdorda ilmiy maqolalar chop etilishi lozim:

Fan tarmog'i	Yillar			
	2020 y.	2021 y.	2022 y.	2023 y.
Fizika-matematika fanlari	4	5	7	8
Texnika va tabiiy fanlar	2	4	6	7
Tibbiyot va farmatsevtika fanlari	2	4	6	7
Ijtimoiy-gumanitar fanlar	1	3	4	7

Dissertatsiya natijalarining xalqaro va respublika ilmiy va ilmiy-amaliy konferentsiyalarida keng muhokamasi asosida kamida har biri bo'yicha 2 tadan material (maqola yoki ma'ruza tezisi) xalqaro konferentsiya materiallari to'plamida e'lon qilingan bo'lishi shart.

2021 yildan boshlab har bir talabgor nashr ishlari bo'yicha Xirsh indeksiga ega bo'lishi shart.

23. Izlanuvchi tomonidan e'lon qilingan maqolalar soni mazkur Nizomning 20 va 21-bandlarida nazarda tutilgan talablarga javob bermagan, lekin "Xizmat doirasida foydalanish uchun" grifi bilan bajarilgan dissertatsiyaning himoyasi masalasi, istisno tariqasida, OAK Rayosati tomonidan hal qilinadi.

24. Intellektual mulk ob'ektlariga bo'lgan muhofaza (egalik) hujjatlari - ixtiroga patent va selektsiya yutuqlari, foydali model, (falsafa doktori (PhD) uchun DGU), preprintlar, ilmiy anjumanlarda qilingan ma'ruzalarning e'lon qilingan tezislari, ilmiy xaritalar, korxonalarni qurish, ularni kengaytirish, modernizatsiya qilish hamda texnik va texnologik qayta jihozlash loyihalarining texnologik qismlari hamda davlat, vazirliklar va idoralar buyurtmasi asosida chop etilgan ilmiy nashrlar ham dissertatsiyaning ilmiy natijalarini aks ettiruvchi e'lon qilingan ilmiy ishlar jumlasiga kiradi.

O'quv adabiyotlari, shu jumladan darsliklar dissertatsiya natijalarini aks ettiradigan e'lon qilingan ilmiy ishlar jumlasiga kirmaydi.

Dissertatsiya mavzusi bo'yicha intellektual mulk ob'ektlariga bo'lgan muhofaza (egalik) hujjatlari - ixtiroga yoki selektsiya yutug'iga berilgan patentlar hamda jahon ilg'or ilmiy-texnologik taraqqiyoti talablariga javob bergan korxonalar qurish, kengaytirish, modernizatsiya qilish hamda texnik va texnologik qayta jihozlash loyihasi (loyiha qo'llanilgan vakolatli davlat organining yozma tasdig'i mavjud bo'lsa) Xalqaro bazalar ro'yxatiga kiritilgan ilmiy nashrlarda e'lon qilingan maqolaga tenglashtiriladi.

OTM va ITM kengashi qarori bilan chop etilgan quyidagi nashrlar Ro'yxatga kiritilgan nashrda e'lon qilingan maqolalarga tenglashtiriladi:

kamida 6 bosma taboq hajmdan iborat bo'lgan yakka mualliflikdagi monografiya 3 ta maqolaga;

kamida 3 bosma taboq hajmdan iborat bo'lgan yakka mualliflikdagi ilmiy risola 2 ta maqolaga;

lug'at, izohli lug'at 2 ta maqolaga.

25. Dissertatsiya avtoreferatida ilmiy ishlar ro'yxati xronologik tarzda quyidagi tartibda keltiriladi:

birinchi bo'limda - Ro'yxat va Xalqaro bazalar ro'yxatiga kiritilgan ilmiy nashrlarda chop etilgan ilmiy maqolalar va ularga tenglashtirilgan ilmiy ishlar hamda talab qilingan xalqaro va respublika ilmiy va ilmiy-amaliy konferentsiyalari materiallari to'plamida e'lon qilingan materiallar (maqola yoki ma'ruza tezisi);

ikkinchi bo'limda - dissertatsiya mavzusi bo'yicha nashr etilgan boshqa ilmiy ishlar.

26. Dissertatsiya avtoreferatida keltirilgan barcha ilmiy ishlar dissertatsiya mavzusiga muvofiq bo'lishi kerak.

Dissertatsiya va dissertatsiya avtoreferatida keltirilgan ilmiy ishlarning nashr qilinganligiga oid ma'lumotlar aks ettirilishi, shu jumladan barcha mualliflar to'liq yozilishi va maqolalar e'lon qilingan jurnal yoki to'plamlarning sahifalari aniq ko'rsatilishi lozim.

Nashrga topshirilgan, lekin e'lon qilinmagan ishlar dissertatsiya va dissertatsiya avtoreferatida keltirilishi mumkin emas.

Ilmiy darajalar bo'yicha dissertatsiya avtoreferatlarining e'lon qilingan ishlar ro'yxatining birinchi bo'limiga hamda ilmiy unvonlar olishda chop etilgan ilmiy ishlar ro'yxatiga kiritilgan nashr ishlari bir marta e'tiborga olinadi.

O'zbekiston Respublikasida oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim institutida tahsil olmay, yo'llanma asosida dissertatsiya himoya qiladigan chet el fuqarolaridan Ro'yxat bo'yicha nashr ishlariga qo'yilgan talablarning bajarilishi talab etilmaydi.

27. Talabgorlarning attestatsiya ishlari tarkibida asosiy ilmiy ishlari nusxalari OAKga yuboriladi.

Ixtisoslik bo'yicha malakaviy imtihonni topshirishga qo'yilgan talablar

28. Ixtisoslik bo'yicha malakaviy imtihonni o'tkazish mazkur nizomning 2-ilovasida keltirilgan "Ixtisoslik bo'yicha malakaviy imtihonni o'tkazish tartibi" asosida amalga oshiriladi.

Dissertatsiya bajarilgan muassasada dissertatsiyani dastlabki ekspertizadan o'tkazish

29. Izlanuvchi biriktirilgan kafedra (laboratoriya) tayyorlagan dissertatsiyani dastlabki ekspertizadan o'tkazish uchun dissertatsiya bajarilgan muassasa rahbari nomigabildirishnoma bilan murojaat qiladi.

Bildirishnomaga kafedra (laboratoriya) majlisining bayonnomasi ilova qilinadi.

Dissertatsiya bajarilgan muassasa rahbarining ko'rsatmasi asosida dissertatsiya ushbu muassasaning kafedralararo, laboratoriyalararo yoki birlashgan ilmiy (ilmiy-texnik) seminariga dastlabki ekspertizaga yuboradi.

30. Dissertatsiya bajarilgan muassasa tomonidan dissertatsiyaning dastlabki ekspertizasi yuzasidan xulosa beriladi. Xulosa ilmiy seminar bayonnomasidan kengaytirilgan batafsil ko'chirma shaklida rasmiylashtiriladi, ilmiy seminar raisi va ilmiy kotibi tomonidan imzolanadi hamda muassasa rahbari tomonidan tasdiqlanib, muassasaning gerbli muhri bilan tasdiqlanadi. Xulosada dissertatsiya natijalarini olishda izlanuvchining shaxsiy ishtiroki, o'tkazilgan tadqiqot natijalarining qay darajada to'g'riligi, yangiligi va amaliy ahamiyati, dissertatsiya mavzusining ixtisoslikka mosligi, dissertatsiya materiallarining izlanuvchi e'lon qilgan ilmiy ishlarda nechog'liq to'liq bayon etilganligi hamda ilmiy natijalarning amaliyotga joriy etilgani hamda dissertatsiya, avtoreferat va ilmiy ishlarida plagiat (ko'chirmachilik) holatining yo'qligi o'z ifodasini topishi lozim.

30¹. Xulosa dissertatsiya dastlabki ekspertiza uchun topshirilgan kundan e'tiboran falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish uchun tayyorlangan dissertatsiya bo'yicha 1,5 oy ichida va fan doktori (DSc) ilmiy darajasini olish uchun tayyorlangan dissertatsiya bo'yicha 2 oy ichida izlanuvchiga beriladi. Dissertatsiya bajarilgan muassasa rahbari xulosaning sifati, xolisligi va o'z vaqtida tayyorlanishi uchun mas'uldir.

31. Izlanuvchi dissertatsiyasini o'z xohishi bilan boshqa ilmiy seminarlarga mustaqil ravishda murojaat qilgan holda qo'shimcha ravishda dastlabki ekspertizadan o'tkazishi mumkin.

32. Dissertatsiya bajarilgan muassasa rahbari dastlabki ekspertiza natijalaridan qoniqmagan taqdirda, dissertatsiyani qo'shimcha ravishda ekspertizaga yuborishi mumkin.

33. Izlanuvchi O'zbekiston Respublikasida bajarilgan ilmiy-tadqiqot ishlari asosida tayyorlangan dissertatsiyani xorijiy davlatda himoya qilmoqchi bo'lgan taqdirda, OAKdan ruxsat olishi lozim.

Dissertatsiyani himoyaga taqdim etish va Ilmiy kengashda himoya qilish

34. Dissertatsiya bajarilgan muassasada dissertatsiya dastlabki ekspertizadan muvaffaqiyatli o'tganidan so'ng uni ko'rib chiqish uchun muassasa rahbarining kuzatuv xati bilan tegishli Ilmiy kengashga yuboriladi. Tadqiqot bajarilgan muassasa rahbarining kuzatuv xatida dissertatsiya va nashr ishlarida ko'chirmachilik (plagiat) holatlarining yo'qligiga alohida munosabat bildiriladi.

Bir martalik ilmiy kengash tuzish "Ilmiy darajalar beruvchi ilmiy kengash to'g'risidagi nizom" asosida tartibga solinadi.

35. OTM va ITM rahbarlari va ularning o'rinbosarlariga o'zlari ishlayotgan joyda tuzilgan Ilmiy kengashlarda, vazirlik, idoralarning rahbarlariga o'z tashkilotlariga qarashli muassasalarda tuzilgan Ilmiy

kengashlarda dissertatsiya himoya qilishiga ruxsat berilmaydi. Bunda ularning dissertatsiya himoya qilishi bilan bog'liq masalalar OAK tomonidan hal etiladi.

OAK apparati xodimi OAK Tartib-qoida komissiyasi ruxsati bilan dissertatsiyani Ilmiy kengashga taqdim etadi.

36. Dissertatsiyani Ilmiy kengashda dastlabki ko'rib chiqish, himoyaga qabul qilish va dissertatsiyaning oshkora himoyasini o'tkazish hamda dissertatsiya va attestatsiya ishini OAKga taqdim etish "Ilmiy darajalar beruvchi Ilmiy kengash to'g'risidagi nizom"ga muvofiq amalga oshiriladi.

Dissertatsiyani qayta himoya qilish

37. Talabgor dissertatsiyani ko'rib chiqish jarayonining har qanday bosqichida Ilmiy kengashda ovoz berishdan oldin, OAKda esa, Ilmiy kengashning ilmiy daraja berish to'g'risidagi qarori tasdiqlanishidan oldin dissertatsiyasini muhokamadan olishga haqlidir, o'zga materiallardan ularning muallifi va manbaini ko'rsatmasdan foydalanganligini Ilmiy kengash yoki OAK aniqlagan hollar bundan mustasno.

Ilmiy kengash yoki OAKning dissertatsiyani muhokamadan olish to'g'risidagi qarori talabgorning yozma arizasi asosida qabul qilinadi.

38. Dissertatsiya talabgorning yozma arizasiga asosan muhokamadan olinganda, u qayta ishlangan holda takroran himoyaga taqdim etilishi mumkin.

39. Talabgor o'z dissertatsiyasini muhokama qilmaslikni so'rab, Ilmiy kengashga yozma ariza bergan taqdirda, Ilmiy kengash raisi ilmiy kotibga talabgor tomonidan topshirilgan hujjatlarni qaytarishga ko'rsatma beradi. Bunda talabgorning arizasi hamda dissertatsiya bilan dissertatsiya avtoreferatining bir nusxasi Ilmiy kengashda qoladi. Dissertatsiyani himoya qilish paytida tayyorlangan hujjatlar ham Ilmiy kengashda qoladi va ular so'rovnomasida himoya qayta o'tadigan joyga yuborilishi mumkin.

40. Dissertatsiya himoyasi natijalari bo'yicha Ilmiy kengash salbiy qaror qabul qilgan taqdirda, talabgorning oliy ma'lumot haqidagi diplomi nusxasi, malakaviy imtihonlarni topshirganligi haqidagi guvohnomalar, ilmiy ishlarning nusxalari va dissertatsiya talabgorga qaytarib beriladi. Bunda dissertatsiya muassasaning Axborot-resurs markazi fondidan olib qo'yiladi va dissertatsiya bajarilgan muassasa arxivida saqlanadi.

Dissertatsiya bo'yicha berilgan taqrizlar, dissertatsiya avtoreferati, majlis stenogrammasi, ob'ektiv-ma'lumotnoma, dissertatsiya bajarilgan muassasaning xulosasi hamda ovoz berish natijalari Ilmiy kengashda qoladi va so'rovnomasida himoya qayta o'tadigan joyga yuborilishi mumkin.

Ilmiy kengash qabul qilgan salbiy qarori haqida dissertatsiya himoya qilingan kundan e'tiboran 10 kun ichida OAKni yozma ravishda xabardor qiladi. Bunda OAKga dissertatsiya avtoreferati va Ilmiy kengash majlisining stenogrammasi yuboriladi.

41. Dissertatsiya himoyasi natijalari yuzasidan Ilmiy kengashning qarori salbiy bo'lganda yoki OAK Rayosati tomonidan salbiy qaror qabul

qilinganda, qaror qabul qilingandan keyin kamida 3 oy o'tgach, dissertatsiya qayta ishlangan holda takroran himoyaga taqdim etilishi mumkin.

Dissertatsiya qayta himoya qilish uchun taqdim etilganida, avvalgi rasmiy opponentlar almashtirilishi lozim.

OAKda attestatsiya ishini ko'rib chiqish

42. Attestatsiya ishi, shu jumladan dissertatsiya OAKga elektron hujjat aylanish tizimi orqali qabul qilib olinib, me'yoriy-texnik ekspertizadan o'tkaziladi. Me'yoriy-texnik ekspertiza natijasi ijobiy bo'lgan taqdirda attestatsiya ishi ilmiy ekspertizadan o'tkazish uchun ekspert kengashiga taqdim etiladi.

43. Ilmiy kengash dissertatsiya himoyasini o'tkazishda mazkur Nizom talablarini buzgan bo'lsa, OAK rahbariyati Tartib-qoida komissiyasining qaroriga asosan attestatsiya ishini ko'rib chiqishni to'xtatadi va mazkur dissertatsiya himoyasi Ilmiy kengash tomonidan qayta o'tkaziladi.

44. Ekspert kengashi attestatsiya ishi, shu jumladan dissertatsiyani ilmiy ekspertizadan o'tkazib, tegishli qaror qabul qiladi va ushbu qaror OAK Rayosatining navbatdagi majlisida ko'rib chiqiladi.

45. OAK Rayosati attestatsiya ishi bo'yicha ekspert kengashi qarorini asosli deb topmasa, masalani qayta ko'rib chiqish uchun ekspert kengashiga qaytaradi.

46. Attestatsiya ishini OAKda ko'rib chiqish muddati qoida tariqasida, falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini berish bo'yicha 2 oydan va fan doktori (DSc) ilmiy darajasini berish bo'yicha esa 3 oydan oshmasligi kerak. Ilmiy ekspertizadan o'tkazish qo'shimcha o'rganib chiqishni talab qiladigan hollarda, OAK Rayosatining qarori bilan attestatsiya ishini ko'rib chiqish muddati 2 oygacha uzaytirilishi mumkin. Ko'rib chiqish muddatini hisoblashda iyul-avgust oylari hisobga olinmaydi.

47. Attestatsiya ishini OAKda ko'rib chiqish jarayonida unda aniqlangan xato va kamchiliklarni tuzatishga yo'l qo'yilmaydi.

48. OAK Rayosati ekspert kengashining xulosasiga asosan Ilmiy kengashning ilmiy daraja berish to'g'risidagi qarorini tasdiqlaydi yoki rad qiladi.

49. Ilmiy daraja berilgan shaxsning dissertatsiyasi, dissertatsiya avtoreferati elektron hujjat aylanish tizimi orqali OAK tomonidan Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston milliy kutubxonasiga topshiriladi.

Attestatsiya ishlarini tegishli muddatlarda saqlash, arxivlashtirish, ularni davlat saqloviga taqdim etish, dissertatsiya va dissertatsiya avtoreferati O'zbekiston milliy kutubxonasiga elektron hujjat aylanish tizimi orqali yuborish OAK tomonidan amalga oshiriladi.

Diplomlarni rasmiylashtirish va berish

50. Ilmiy darajalar diplomlarining tayyorlanishi OAK tomonidan tashkil qilinadi.

50¹. OAK Rayosatining ilmiy daraja berish to'g'risidagi Ilmiy kengash qarorini tasdiqlash to'g'risidagi qarori qabul qilingan kundan e'tiboran kuchga kiradi va shu kuni ilmiy daraja diplomi rasmiylashtirib beriladi.

51. Ilmiy darajani tasdiqlovchi diplom yo'qolgan yoki yaroqsiz holga kelgan taqdirda, OAK tomonidan manfaatdor shaxsning arizasiga muvofiq uning dublikati beriladi. Arizaga quyidagi hujjatlar ilova qilinadi:

fuqarolik pasportining nusxasi;

hujjat yo'qolganligi to'g'risida respublika markaziy gazetasida berilgan e'lon nusxasi (agar yo'qolgan bo'lsa);

topilmalar byurosining tegishli ma'lumotnomasi (agar yo'qolgan bo'lsa).

52. Ilmiy daraja berilgan shaxsning familiyasi, ismi yoki otasining ismi o'zgargan taqdirda, OAK tomonidan manfaatdor shaxsning ko'rsatib o'tilgan ma'lumotlarni tasdiqlovchi tegishli hujjatlar ilova qilingan arizasiga muvofiq diplom qayta rasmiylashtirilib beriladi.

Ilmiy darajadan mahrum etish yoki uni tiklash

53. Ko'chirmachilik, soxta hujjatlar taqdim etilganlik, dissertatsiyaning ekspertizasi noxolis o'tkazilganligi kabi holatlar aniqlangan taqdirda, Ilmiy kengash xulosasi va ekspert kengashi qaroriga asosan ilmiy darajaga ega bo'lgan shaxslar OAK Rayosati tomonidan ilmiy darajadan mahrum etilishi mumkin.

OAK Rayosatining ilmiy daraja berish to'g'risidagi Ilmiy kengash qarorini tasdiqlash to'g'risidagi qarori qabul qilingandan keyin 10 yil o'tgan bo'lsa, ilmiy darajadan mahrum etish masalasi ko'rib chiqilmaydi.

54. Ilmiy darajadan mahrum etilgan shaxsning ilmiy darajasi OAK Rayosatining qaroriga asosan tiklanishi mumkin.

55. Ilmiy kengashning ilmiy darajadan mahrum etish, mahrum etmaslik yoki uni tiklash bo'yicha xulosasi ekspert kengashi tomonidan ko'rib chiqiladi.

56. Ekspert kengashining tegishli qarori OAK Rayosati tomonidan ko'rib chiqiladi va shaxsni ilmiy darajadan mahrum etish yoki mahrum etmaslik yoxud uni tiklash to'g'risida qaror qabul qilinadi.

Apellyatsiyani ko'rib chiqish

57. Manfaatdor shaxslar Ilmiy kengashning ilmiy darajani berish yoki berishni rad etish to'g'risidagi qarori yuzasidan Ilmiy kengashga yoki OAKga apellyatsiya berishlari mumkin.

Manfaatdor shaxslar ilmiy darajani berish yoki berishni rad qilish, xorijiy davlatlar oliy attestatsiya organlari yoki oliy ta'lim va ilmiy-tadqiqot muassasalari tomonidan O'zbekiston Respublikasi fuqarolari hamda O'zbekiston Respublikasida doimiy yashab va ishlab turgan xorijiy fuqarolarga berilgan ilmiy darajalar haqidagi hujjatlarni tan olish va nostrifikatsiya qilish (ekvivalentligini qayd etish) masalalarining OAKda ko'rib chiqilishi bo'yicha OAK Rayosati qarori yuzasidan OAKga apellyatsiya berishi mumkin.

Apellyatsiya tegishli qaror qabul qilingan kundan e'tiboran 2 oy ichida berilishi mumkin. Belgilangan muddatda apellyatsiya berilmagan attestatsiya ishi keyinchalik ham ko'rib chiqilmaydi.

58. Apellyatsiya bir oylik muddatda ko'rib chiqiladi.

59. OAK Rayosati va Ilmiy kengash qarorlari yuzasidan berilgan apellyatsiya bo'yicha Ilmiy kengash xulosasi OAK Tartib-qoida komissiyasi tomonidan ko'rib chiqiladi. OAK Tartib-qoida komissiyasi apellyatsiyani ko'rib chiqishni ekspert kengashiga topshirishi mumkin. Zarur hollarda, OAKda mazkur masalani ko'rib chiqishning avvalgi bosqichlarida ishtirok etmagan mutaxassis-olimlardan iborat Apellyatsiya komissiyasi tuziladi.

Apellyatsiya komissiyasi OAK Rayosati qarori bilan kamida 5 nafar a'zodan iborat tarkibda tuziladi.

60. OAK Rayosati tomonidan Tartib-qoida komissiyasi, ekspert kengashi yoki Apellyatsiya komissiyasi xulosasi ko'rib chiqiladi va apellyatsiya bo'yicha yakuniy qaror qabul qilinadi.

61. OAK Rayosatining apellyatsiya bo'yicha qabul qilgan yakuniy qarori darhol apellyatsiya bergan shaxslarga, shuningdek Ilmiy kengashga yuboriladi.

62. Xorijiy davlatlarda berilgan ilmiy darajalar to'g'risidagi hujjatlarni tan olish qonun hujjatlarida belgilangan tartibda amalga oshiriladi.

Yakuniy qoidalar

63. Ilmiy darajalarda tasdiqlanganlar va xorijiy davlatlarda berilgan ilmiy darajalari haqidagi diplomlari nostrifikatsiya qilinganlar, shuningdek ilmiy darajalarini tasdiqlashga rad javobi berilganlar to'g'risidagi ma'lumotlar OAK veb-sayti va "OAK Byulleteni" jurnalida e'lon qilib boriladi.

Илмий унвонлар бериш тартиби тўғрисидаги НИЗОМ

Mazkur Nizom O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to'g'risida"gi qonunlari, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 16 fevraldagi PF-4958-son "Oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida"gi Farmonin hamda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 22 maydagi 304-son "Oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qaroriga muvofiq ilmiy unvonlar berish tartibini belgilaydi.

Umumiy qoidalar

1. Mazkur Nizomda quyidagi asosiy tushunchalardan foydalaniladi:

ilmiy unvon - professor, dotsent va katta ilmiy xodim ilmiy maqomi;

talabgor - ilmiy va pedagogik faoliyat olib borayotgan hamda ilmiy unvon olishga da'vogar shaxs;

attestatsiya - talabgorlarning malakasini tizimli ravishda aniqlash jarayoni;

attestatsiya ishi - mazkur Nizom va boshqa tegishli normativ-huquqiy hujjatlarda nazarda tutilgan talablar asosida talabgorning ilmiy unvon olishi uchun rasmiylashtirilgan hujjatlar to'plami;

ilmiy ish staji - shaxsning mehnat shartnomasi (kontrakt) asosida ilmiy xodim lavozimlarida ishlagan hamda tayanch doktorantura va doktoranturada o'qigan muddati;

pedagogik ish staji - shaxsning mehnat shartnomasi (kontrakt) asosida oliy ta'lim, kadrlar malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash ta'lim muassasalarida pedagog lavozimlarida ishlagan muddati;

o'quv adabiyoti - muayyan ta'lim turi, yo'nalishi yoki mutaxassisligining o'quv rejasida belgilangan fanlar bo'yicha tegishli o'quv dasturlari asosida zarur bilimlar majmuasi keltirilgan, o'zlashtirish uslublari yoritilgan (jumladan, xorijiy tarjimalari) manba;

professor - tegishli malakaviy va attestatsiya talablarini bajargan hamda professor ilmiy unvoniga ega bo'lgan shaxs;

dotsent - tegishli malakaviy va attestatsiya talablarini bajargan hamda dotsent ilmiy unvoniga ega bo'lgan shaxs;

katta ilmiy xodim - tegishli malakaviy va attestatsiya talablarini bajargan hamda katta ilmiy xodim ilmiy unvoniga ega bo'lgan shaxs;

professor, dotsent yoki katta ilmiy xodim attestati (bundan buyon matnda attestat deb yuritiladi) - O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi (bundan buyon matnda OAK deb yuritiladi) Rayosati qarori hamda o'rnatilgan tartibda vakolat berilgan oliy ta'lim va ilmiy-tadqiqot muassasalari qarori bilan professor, dotsent yoki katta ilmiy xodim ilmiy unvoniga ega bo'lgan shaxslarga beriladigan davlat namunasidagi hujjat;

apellyatsiya - ilmiy unvon berish yoki ilmiy unvon berishni rad qilish yoxud undan mahrum etish yoki uni tiklash to'g'risidagi qarorlar yuzasidan berilgan shikoyat turi.

2. Professor, dotsent va katta ilmiy xodim ilmiy unvonlari ixtisoslik bo'yicha beriladi.

3. Professor ilmiy unvoni oliy ta'lim yoki kadrlar malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash muassasalari (bundan buyon matnda OTM deb yuritiladi) hamda ilmiy-tadqiqot muassasalari yoki unga tenglashtirilgan muassasalar va OTMning ilmiy-tadqiqot tuzilmalarida (bundan buyon matnda ITM deb yuritiladi), dotsent ilmiy unvoni OTMda, katta ilmiy xodim ilmiy unvoni ITMda samarali ilmiy-pedagogik va ilmiy faoliyat olib borayotgan, fanning muayyan sohasida chuqur kasbiy bilim hamda o'z sohasida muayyan yutuqlarga erishgan yuksak ma'naviyatli shaxslarga beriladi.

4. Katta ilmiy xodim ilmiy unvoni o'z maqomiga ko'ra, dotsent ilmiy unvoniga tenglashtiriladi.

5. Ilmiy unvon tegishli ilmiy darajaga, magistr darajasi, magistr darajasi joriy etilgunga qadar olingan oliy ma'lumot yoki oliy harbiy ta'lim diplomiga yoki oliy ma'lumotli mutaxassis diplomiga ega bo'lgan yoxud

klinik ordinaturani tugatgan (tibbiyot fanlari uchun) shaxslarga mazkur Nizom talablariga muvofiq beriladi.

5¹. Respublika OTMning har yili e'lon qilinadigan reytingi bo'yicha eng yuqori 30 ta OTM qatoriga kirgan OTM va O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi tavsiya etgan ITMkengashlari hamda huquqni muhofaza qiluvchi davlat organlari va Mudofaa vazirligi Hay'ati tavsiya etgan idoraviy mansub OTM kengashlari (bundan buyon matnda Mustaqil kengash deb yuritiladi) qarori bilan talabgorlar dotsent, katta ilmiy xodim va professor ilmiy unvonlarida bevosita tasdiqlanadi va mazkur qaror qabul qilingan kundan e'tiboran kuchga kiradi.

Zarur hollarda attestatsiya ishini ilmiy ekspertizadan o'tkazish uchun OTM va ITM kengashi tomonidan boshqa tashkilotlarda faoliyat olib borayotgan va tegishli ilmiy unvon/ilmiy darajaga ega mutaxassis (mutaxassislar) taklif etilishi mumkin.

5². Mazkur nizomning 5¹-bandiga kirmagan OTM va ITMda faoliyat ko'rsatayotgan talabgorlar o'rnatilgan tartibda OTM va ITM kengashlari (bundan buyon matnda Kengash deb yuritiladi) taqdimnomasiga asosan, OAK Rayosati qarori bilan OAK tomonidan beriladi. Taqdimnoma talabgorning asosiy ish joyidan beriladi.

6. Ilmiy unvon berilgan shaxslarga davlat namunasidagi attestat beriladi.

Ilmiy unvon olish uchun qo'yiladigan talablar **Umumiy talablar**

7. Quyidagi umumiy talablarni bajargan shaxslar ilmiy unvonlarga talabgor bo'lishlari mumkin:

a) Ilmiy loyihalarda, jumladan davlat granti, xo'jalik shartnomasi, buyurtma asosida bajarilayotgan ilmiy yoki boshqa loyihalarda ishtirok etayotgan;

b) ma'naviy-ma'rifiy ishlarda samarali ishtirok etayotgan;

v) oxirgi 2 yil ichida attestatsiya jarayonida ishtirok etayotgan (taqrizchi, ilmiy seminar, ilmiy darajalar beruvchi ilmiy kengash, barcha turdagi imtihonlarni qabul qilish komissiyasi a'zosi, rasmiy opponent va shu kabi shakllarda);

g) zamonaviy pedagogik texnologiyalarni egallagan, zamonaviy pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda, ma'ruza kurslari va seminarlarni yuqori o'quv-uslubiy va ilmiy saviyada olib borayotgan (OTM mutaxassislari uchun);

d) professor ilmiy unvoniga talabgorlar 2021 yildan hamda katta ilmiy xodim va dotsent ilmiy unvonlariga talabgorlar 2022 yildan boshlab nashr ishlari bo'yicha Xirsh indeksiga ega bo'lgan.

8. Ijtimoiy-gumanitar fanlar sohalarida ilmiy unvonlarga talabgorlar Davlat va jamiyat qurilishi tizimini takomillashtirish, qonun ustuvorligi,

iqtisodiyotni rivojlantirish va liberallashtirish hamda ijtimoiy rivojlanishning ilmiy asoslari va amaliy yo'nalishlari fanidan maxsus imtihon topshiradilar.

8¹. Maxsus imtihon davlat universitetlarida (bundan buyon matnda universitet deb yuritiladi) o'tkaziladi.

maxsus imtihonni qabul qilish bo'yicha universitet rektorining buyrug'i imzolanadi va bu haqda 5 ish kuni ichida OAKga ma'lumot kiritiladi.

Maxsus imtihonni qabul qiladigan universitetda rektorning buyrug'i bilan ikki yil muddatga maxsus imtihonni qabul qilish komissiyasi (bundan buyon matnda komissiya deb yuritiladi) tuziladi.

Komissiya texnika, tabiiy va ijtimoiy-gumanitar fanlar yo'nalishida ilmiy darajaga ega bo'lgan kamida yetti nafar a'zodan iborat bo'ladi. Bunda komissiya a'zolari tarkibining yarmidan ko'pini fan doktori ilmiy darajasiga ega bo'lgan mutaxassislar tashkil qilishi lozim.

Komissiya, agar uning ishida komissiya a'zolarining kamida yarmidan ko'pi ishtirok etayotgan bo'lsa, imtihon qabul qilishga haqli hisoblanadi.

8². Maxsus imtihonni qabul qilish o'quv yili davomida o'tkaziladi.

8³. Maxsus imtihon savollari quyidagi yo'nalishda tuziladi:

birinchi savol – imtihon topshiruvchi faoliyat ko'rsatayotgan sohada O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasining mazmun-mohiyati bo'yicha;

ikkinchi savol – O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi va metodologiyasiga imtihon topshiruvchi olib borayotgan ilmiy izlanishlar yoki kasbiy faoliyatining muvofiqligi bo'yicha;

uchinchi savol – maxsus fan dasturi bo'yicha erkin savol.

Maxsus imtihon natijasi imtihonda ishtirok etayotgan komissiya a'zolarining uchdan ikki qismining ovozi bilan "o'tdi" yoki "o'tmadi" tarzida baholanadi. Ovoz berish ochiq va oshkora amalga oshiriladi.

8⁴. Maxsus imtihonni muvaffaqiyatli topshirgan talabgorga 10 ish kuni ichida imtihonni muvaffaqiyatli topshirganligini tasdiqlovchi hujjat beriladi. Mazkur hujjat komissiya raisi va tashkilot rahbari tomonidan imzolanadi va besh yil muddatda amal qiladi.

8⁵. Maxsus imtihon yetakchi oliy ta'lim va ilmiy-tadqiqot muassasalarini jalb qilgan holda O'zbekiston milliy universiteti tomonidan har 2-3-yilda (zarurat bo'lganda qisqaroq muddatda) ishlab chiqilgan va OAK Rayosati qarori bilan tasdiqlangan yagona dastur asosida qabul qilinadi.

8⁶. Maxsus imtihonni o'tkazish tartibi "Ixtisoslik bo'yicha malakaviy imtihonni o'tkazish qoidalari" asosida tartibga solinadi.

9. Talabgor tomonidan olib borilayotgan ilmiy va ilmiy-pedagogik faoliyat va nashr qilingan ilmiy va o'quv-uslubiy ishlari ilmiy unvon berish so'ralayotgan ixtisoslikka mos bo'lishi lozim.

10. O'quv adabiyotlari, jumladan, darslik va o'quv qo'llanma vakolatli tashkilot tomonidan pedagogik amaliyotda foydalanishga hamda kamida 6

bosma taboq hajmdagi monografiya va kamida 3 bosma taboq hajmdagi ilmiy risola OTM/ITM kengashi qarori bilan nashrga tavsiya etilgan bo'lishi kerak.

Dotsent yoki katta ilmiy xodim ilmiy unvoniga talabgorning dissertatsiya himoyasidan keyin, shuningdek professor ilmiy unvoniga talabgorning dotsent yoki katta ilmiy xodim ilmiy unvonini olgandan keyin nashr ettirgan ilmiy va o'quv-uslubiy ishlari bo'lishi shart.

Ilmiy unvonlar va ilmiy darajalar bo'yicha nashr qilingan ishlar bir marta e'tiborga olinadi.

«Oliy ta'lim muassasasining eng yaxshi pedagogi» tanlovi respublika bosqichi g'olibining faxriy diplomi nashr ishlariga ega bo'lish bo'yicha talablarning bajarilganiga tenglashtiriladi.

OTMda tasviriy va amaliy san'at hamda dizayn yo'nalishlari bo'yicha muvaffaqiyatli faoliyat ko'rsatayotgan mutaxassisning ijodiy ishi ilmiy unvon olish uchun talab etiladigan ilmiy maqolaga hamda ijodiy ishi katalogi o'quv qo'llanmaga tenglashtiriladi.

OTMda jismoniy tarbiya va sport yo'nalishi bo'yicha muvaffaqiyatli faoliyat ko'rsatayotgan mutaxassislarning keyingi 3 yilda respublika darajasida o'tkazilgan kamida 2 ta nufuzli musobaqaning sovrindorlariga murabbiylik qilgan mutaxassis faoliyati natijasi ilmiy unvon olish uchun talab etiladigan ilmiy maqolaga hamda jahon yoki mintaqa darajasida o'tkazilgan nufuzli musobaqa sovrindorini tayyorlagan mutaxassis faoliyati natijasi o'quv qo'llanmaga tenglashtiriladi;

11. Xorijiy davlatlarda berilgan ilmiy unvonlar to'g'risidagi hujjatlarni tan olish qonun hujjatlarida belgilangan tartibda amalga oshiriladi.

OTM mutaxassislari professor ilmiy unvonini berish

12. Professor ilmiy unvoni mazkur nizomning 7-bandida ko'zda tutilgan umumiy va quyidagi talablarni bajarib, OTMda muvaffaqiyatli faoliyat ko'rsatayotgan mutaxassislarga beriladi:

a) fan doktori ilmiy darajasiga ega bo'lgan;

b) ilmiy unvonga ega bo'lgan;

v) kamida 10 yillik pedagogik va ilmiy, jumladan, OTMda 5 yillik pedagogik ish stajiga ega bo'lgan;

g) kamida bir o'quv yili davomida OTM to'liq shtatida pedagogik faoliyat olib borayotgan yoxud kafedra mudiri, professor (vazifasini bajaruvchi), oliy harbiy ta'lim muassasalarida kafedra boshlig'i o'rinbosari yoki kafedra boshlig'i lavozimlarining birida bir o'quv yili davomida kamida 0,25 stavka o'quv yuklamasini bajargan holda pedagogik faoliyat olib borayotgan muassasa rektori (direktori, boshlig'i), prorektori (direktor o'rinbosari, boshliq o'rinbosari), ilmiy kotibi, OTMning o'quv-tashkiliy tuzilmasi (fakultet, bo'lim) rahbari lavozimlarining birida muvaffaqiyatli ishlab kelayotgan (lavozimida ijobiy o'zgarish bo'lgan hollarda avvalgi lavozimida ishlash muddati ham e'tiborga olinadi);

Har bir ta'lim sohasi bo'yicha nominatsiyalarda 1-o'rinni egallagan "Oliy ta'lim muassasasining eng yaxshi pedagogi" tanlovining respublika

bosqichi g'oliblari 3 yil mobaynida mazkur kichik bandning birinchi xatboshisida nazarda tutilgan bir yillik muddatini o'tamasdan professor ilmiy unvonini olish uchun OAKga yoki Mustaqil kengashga hujjatlarini taqdim etish huquqiga ega;

d) kamida 2 nafar ilmiy daraja olgan oliy malakali mutaxassisni tayyorlagan (tibbiyot sohasidagi talabgorlar uchun ilmiy daraja olgan 3 nafar oliy malakali mutaxassisni tayyorlagan);

e) e'lon qilingan umumiy ilmiy ishlari tarkibida "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar reyting ro'yxati"ga (bundan buyon matnda Ro'yxat deb yuritiladi) kiritilgan nashrlarda kamida 3 ta (tibbiyot sohasidagi talabgorlar uchun 8 ta) maqola hamda respublika OTM va ITMlari xalqaro reytingini baholovchi QS (Quacquarelli Symonds), Times Higher Education (THE) reyting agentliklari tomonidan tan olingan Elsevier kompaniyasining Scopus, Science Direct xalqaro ilmiy-texnik bazalar ro'yxatiga (bundan buyon matnda Xalqaro bazalar ro'yxati deb yuritiladi) kiritilgan nashrlarda quyidagi miqdorda ilmiy maqolalar chop ettirgan:

Fan tarmog'i	Yillar			
	2020 y.	2021 y.	2022 y.	2023 y.
Fizika-matematika fanlari	4	6	8	9
Texnika va tabiiy fanlar	3	5	7	8
Tibbiyot va farmatsevtika fanlari	3	5	7	8
Ijtimoiy-gumanitar fanlar	2	4	5	6

yakka mualliflikda monografiya (tibbiyot fanlari bo'yicha yakka mualliflikda monografiya yoki klinik qo'llanma) e'lon qilgan;

j) pedagogik amaliyotda foydalanilayotgan o'quv adabiyotlari, jumladan ta'lim turlarining birida foydalanilayotgan kamida 1 ta darslik yoki OTM o'quv dasturlariga mos keladigan yakka mualliflikda 4 ta o'quv qo'llanma nashr ettirgan (o'quv qo'llanma yetarli bo'lmaganda belgilangan me'yordan tashqari nashr ettirilgan darslik 3 ta o'quv qo'llanma sifatida qabul qilinishi mumkin).

13. Professor ilmiy unvoni istisno tariqasida, mazkur nizomning 7-bandida ko'zda tutilgan umumiy va quyidagi talablarni bajarib, OTMda muvaffaqiyatli faoliyat ko'rsatayotgan mutaxassislarga berilishi mumkin:

a) falsafa doktori (Doctor of Philosophy, PhD), fan nomzodi yoki xorijiy davlatlarda berilgan falsafa doktori (PhD) yoki unga tenglashtirilgan boshqa ilmiy darajaga (bundan buyon matnda falsafa doktori (PhD) deb yuritiladi) ega bo'lgan;

b) ilmiy unvonga ega bo'lgan;

v) kamida 10 yillik pedagogik va ilmiy, jumladan, OTMda 5 yillik pedagogik ish stajiga ega bo'lgan;

g) mazkur Nizom 12-bandining «g» kichik bandi talabini bajargan;

d) kamida 2 nafar ilmiy daraja olgan oliy malakali mutaxassisni tayyorlagan (tibbiyot sohasidagi talabgorlar uchun ilmiy daraja olgan 3 nafar oliy malakali mutaxassisni tayyorlagan);

e) e'lon qilingan umumiy ilmiy ishlar tarkibida Ro'yxatga kiritilgan nashrda kamida 3 ta (tibbiyot sohasidagi talabgorlar uchun 8 ta) maqola hamda Xalqaro bazalar ro'yxatiga kiritilgan nashrlarda quyidagi miqdorda ilmiy maqolalar chop ettirgan:

Fan tarmog'i	Yillar			
	2020 y.	2021 y.	2022 y.	2023 y.
Fizika-matematika fanlari	4	6	8	9
Texnika va tabiiy fanlar	3	5	7	8
Tibbiyot va farmatsevtika fanlari	3	5	7	8
Ijtimoiy-gumanitar fanlar	2	4	5	6

yakka mualliflikda monografiya (tibbiyot fanlari bo'yicha yakka mualliflikda monografiya yoki klinik qo'llanma) e'lon qilgan;

j) pedagogik amaliyotda foydalanilayotgan o'quv adabiyotlari, jumladan ta'lim turlarining birida foydalanilayotgan kamida 1 ta darslik yoki OTM o'quv dasturlariga mos keladigan yakka mualliflikda 8 ta o'quv qo'llanma nashr ettirgan (o'quv qo'llanma yetarli bo'lmaganda belgilangan me'yordan tashqari nashr ettirilgan darslik 3 ta o'quv qo'llanma sifatida qabul qilinishi mumkin).

14. Professor ilmiy unvoni istisno tariqasida, mazkur nizomning 7-bandida ko'zda tutilgan umumiy va quyidagi talablarni bajarib, OTMda madaniyat, san'at, arxitektura, jismoniy tarbiya va sport yo'nalishlari bo'yicha muvaffaqiyatli faoliyat ko'rsatayotgan ilmiy darajaga ega bo'lmagan mutaxassislarga berilishi mumkin:

a) tegishli oliy ma'lumotga ega bo'lgan;

b) ilmiy unvonga ega bo'lgan;

v) kamida 10 yillik pedagogik va ilmiy, jumladan OTMda 5 yillik pedagogik ish stajiga ega bo'lgan;

g) mazkur Nizom 12-bandining «g» kichik bandi talabini bajargan;

d) davlat stipendiyalari tanlovlari yoki xalqaro, respublika olimpiadalari yoki tanlovlari g'oliblarini tayyorlagan;

e) e'lon qilingan umumiy ilmiy va ijodiy ishlari tarkibida Ro'yxatga kiritilgan nashrda kamida 8 ta maqola hamda Xalqaro bazalar ro'yxatiga kiritilgan nashrlarda quyidagi miqdorda ilmiy maqolalar chop ettirgan:

Fan tarmog'i	Yillar			
	2020 y.	2021 y.	2022 y.	2023 y.

yakka mualliflikda monografiya e'lon qilgan;

j) pedagogik amaliyotda foydalanilayotgan o'quv adabiyotlari, jumladan ta'lim turlarining birida foydalanilayotgan kamida 1 ta darslik yoki OTM o'quv dasturlariga mos keladigan yakka mualliflikda 8 ta o'quv qo'llanma nashr ettirgan (o'quv qo'llanma yetarli bo'lmaganda belgilangan me'yordan tashqari nashr ettirilgan darslik 3 ta o'quv qo'llanma sifatida qabul qilinishi mumkin).

15. Professor ilmiy unvoni istisno tariqasida, «O'zbekiston Qahramoni» unvoni yoki «Buyuk xizmatlari uchun» ordeni bilan mukofotlangan yoxud O'zbekiston Respublikasining fan va texnika, adabiyot, san'at va me'morchilik sohasidagi Davlat mukofotlari laureati bo'lib, mazkur nizomning 7-bandida ko'zda tutilgan umumiy va quyidagi talablarni bajargan mutaxassislariga ham berilishi mumkin:

a) ilmiy unvonga ega bo'lgan, kamida ikki o'quv yili davomida OTMda pedagogik faoliyat ko'rsatayotgan;

b) pedagogik amaliyotda foydalanilayotgan o'quv adabiyotlari bo'lgan;

v) ilmiy maqolalar chop ettirgan;

g) respublika va xalqaro tanlovlarda nufuzli o'rinlarni egallagan shogirdlarni tayyorlagan;

d) ta'lim va amaliyot integratsiyasini rivojlantirishga va barkamol avlodni tarbiyalash ishlariga salmoqli hissa qo'shgan;

15¹. Professor ilmiy unvoni istisno tariqasida, OTMda tasviriy va amaliy san'at hamda dizayn yo'nalishlari bo'yicha muvaffaqiyatli faoliyat ko'rsatayotgan, umumiy va quyidagi talablarni bajargan mutaxassislariga ham berilishi mumkin:

a) ilmiy unvonga ega bo'lgan va kamida ikki o'quv yili davomida OTMda pedagogik faoliyat ko'rsatayotgan;

b) ijodiy ishlari bo'lgan;

v) xalqaro va respublika miqyosidagi nufuzli ko'rgazmalarda munosib ishtirok etgan;

g) respublika va xalqaro tanlovlarda nufuzli o'rinlarni egallagan shogirdlarni tayyorlagan;

d) milliy tasviriy va amaliy san'at, dizayn sohalarini o'zining yirik asarlari bilan boyitgan;

e) O'zbekiston Badiiy akademiyasi akademigi unvoni hamda O'zbekiston Respublikasi san'at arbobi, O'zbekiston Respublikasi halq rassomi, O'zbekiston Respublikasi xalq o'qituvchisi, Halq ustasi, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yoshlar murabbiysi,

O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan madaniyat xodimi faxriy unvonlariga ega bo'lgan.

15² Professor ilmiy unvoni istisno tariqasida, OTMda jismoniy tarbiya va sport yo'nalishlari bo'yicha muvaffaqiyatli faoliyat ko'rsatayotgan, O'zbekiston Respublikasi xalq o'qituvchisi, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yoshlar murabbiysi, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan sport ustozlari faxriy unvonlariga ega bo'lgan quyidagi talablarni bajaragan mutaxassislariga ham berilishi mumkin:

a) kamida ikki o'quv yili davomida OTMda pedagogik faoliyat ko'rsatayotgan;

b) ilmiy ishlari va uslubiy ishlanmalari bo'lgan;

v) xalqaro va respublika miqyosidagi nufuzli musobaqalarda yuksak natijalarni qo'lga kiritgan;

g) respublika va xalqaro tanlovlarda nufuzli o'rinlarni egallagan shogirdlarni tayyorlagan;

d) jismoniy va sport sohalarini o'zining yirik asarlari bilan boyitgan.

15³. Professor ilmiy unvonini istisno tariqasida, ta'lim muassasalarida muvaffaqiyatli faoliyat ko'rsatayotgan va ilmiy unvonga ega bo'lgan, jahon yoki mintaqa darajasida o'tkazilgan nufuzli musobaqa (musobaqalar)ning birinchi yoki ikkinchi yoxud uchinchi o'rin sovrindori (sovrindorlari)ni tayyorlagan yoki respublika darajasida o'tkazilgan kamida 3 ta nufuzli musobaqaning sovrindorlariga murabbiylik qilgan mutaxassislariga jismoniy tarbiya va sport yo'nalishi bo'yicha vakolatli boshqaruv organi va tegishli sport federatsiyasining qo'shma tavsiyalari asosida to'g'ridan-to'g'ri (attestatsiyasiz) berilishi mumkin.

ITM mutaxassislariga professor ilmiy unvonini berish

16. Professor ilmiy unvoni mazkur nizomning 7-bandida ko'zda tutilgan umumiy va quyidagi talablarni bajarib, ITMda muvaffaqiyatli faoliyat ko'rsatayotgan mutaxassislariga beriladi:

a) fan doktori ilmiy darajasiga ega bo'lgan;

b) ilmiy unvonga ega bo'lgan;

v) kamida 10 yillik ilmiy va pedagogik, jumladan ITMda 5 yillik ilmiy ish stajiga ega bo'lgan;

g) kamida bir yil (tibbiyot sohasidagi talabgorlar uchun 3 yil) davomida ITM to'liq shtatida ilmiy faoliyat olib borayotgan yoxud davlat granti rahbari, ilmiy-tashkiliy tuzilma rahbari, bosh ilmiy xodim, yetakchi ilmiy xodim lavozimlaridan birida kamida 0,25 stavka ilmiy faoliyat olib borib, ITM rahbari, rahbar o'rinbosari, ilmiy kotibi lavozimlaridan birida muvaffaqiyatli ishlayotgan (lavozimida ijobiy o'zgarish bo'lgan hollarda avvalgi lavozimida ishlash muddati ham e'tiborga olinadi);

d) kamida 3 nafar ilmiy daraja olgan oliy malakali mutaxassis tayyorlagan (tibbiyot sohasidagi talabgorlar uchun kamida 4 nafar ilmiy daraja olgan oliy malakali mutaxassisga ilmiy rahbarlik qilgan);

e) salmoqli ilmiy va ilmiy-texnik natijalarga erishgan (ixtiro yoki yakka mualliflikda kamda 2 ta ilmiy risola nashr ettirgan) hamda ilmiy ishlar, jumladan Ro'yxatga kiritilgan ilmiy jurnallarda kamida 10 ta maqola, shundan Xalqaro bazalar ro'yxatiga kiritilgan nashrlarda quyidagi miqdorda ilmiy maqolalar chop ettirgan:

Fan tarmog'i	Yillar			
	2020 y.	2021 y.	2022 y.	2023 y.
Fizika-matematika fanlari	4	6	8	9
Texnika va tabiiy fanlar	3	5	7	8
Tibbiyot va farmatsevtika fanlari	3	5	7	8
Ijtimoiy-gumanitar fanlar	2	4	5	6

yakka mualliflikda monografiya (tibbiyot fanlari bo'yicha yakka mualliflikda monografiya yoki klinik qo'llanma) e'lon qilgan;

j) ta'lim jarayonida ishtirok etayotgan, jumladan OTM o'quv dasturlariga mos keladigan 3 ta o'quv qo'llanma nashr ettirgan (o'quv qo'llanma yetarli bo'lmaganda nashr ettirilgan darslik 3 ta o'quv qo'llanma sifatida qabul qilinishi mumkin).

17. Professor ilmiy unvoni istisno tariqasida, mazkur nizomning 7-bandida ko'zda tutilgan umumiy va quyidagi talablarni bajarib, ITMda muvaffaqiyatli faoliyat ko'rsatayotgan mutaxassislariga beriladi:

a) falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasiga ega bo'lgan;

b) ilmiy unvonga ega bo'lgan;

v) kamida 10 yillik ilmiy va pedagogik, jumladan ITMda 5 yillik ilmiy ish stajiga ega bo'lgan;

g) mazkur Nizom 16-bandining "g" kichik bandi talabini bajargan;

d) kamida 3 nafar ilmiy daraja olgan oliy malakali mutaxassis tayyorlagan (tibbiyot sohasidagi talabgorlar uchun kamida 4 nafar ilmiy daraja olgan oliy malakali mutaxassis tayyorlagan;

e) salmoqli ilmiy va ilmiy-texnik natijalarga erishgan (ixtiro yoki yakka mualliflikda kamida 2 ta ilmiy risola nashr ettirgan) hamda Ro'yxatga kiritilgan ilmiy jurnallarda kamida 10 ta maqola, shundan Xalqaro bazalar ro'yxatiga kiritilgan nashrlarda quyidagi miqdorda ilmiy maqolalar chop ettirgan:

Fan tarmog'i	Yillar			
	2020 y.	2021 y.	2022 y.	2023 y.
Fizika-matematika fanlari	4	6	8	9
Texnika va tabiiy fanlar	3	5	7	8
Tibbiyot va farmatsevtika fanlari	3	5	7	8
Ijtimoiy-gumanitar fanlar	2	4	5	6

yakka mualliflikda monografiya (tibbiyot fanlari bo'yicha yakka mualliflikda yoki klinik qo'llanma) e'lon qilgan;

j) ta'lim jarayonida ishtirok etayotgan.

z) ta'lim turlarining birida foydalanilayotgan kamida 1 ta darslik (yakka yoki hammualliflikda) va OTM o'quv dasturlariga mos keladigan yakka yoki hammualliflikda 6 ta o'quv qo'llanma nashr ettirgan (o'quv qo'llanma yetarli bo'lmaganda nashr ettirilgan darslik 3 ta o'quv qo'llanma sifatida qabul qilinishi mumkin).

18. Professor ilmiy unvoni istisno tariqasida, salmoqli ilmiy va ilmiy-texnik natijalarga erishgan, jumladan, olgan ilmiy natijalari normativ-huquqiy hujjatlarda (O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, O'zbekiston Respublikasining qonunlari, O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalarining qarorlari, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonlari, qarorlari va farmoyishlari, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarorlari) tatbiq etilib, foydalanilayotgan hamda mazkur nizomning 7-bandida ko'zda tutilgan umumiy va quyidagi talablarni bajargan mutaxassislariga ham berilishi mumkin (mazkur band tibbiyot sohasidagi talabgorlarga nisbatan tatbiq etilmaydi):

a) fan doktori yoki falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasiga va ilmiy unvonga ega bo'lgan;

b) kamida ikki yil davomida ITMda ilmiy faoliyat ko'rsatayotgan;

v) ilmiy ishlar, jumladan yakka mualliflikda kamida 2 ta monografiya chop ettirgan, Ro'yxatga kiritilgan nashrlarda kamida 10 ta maqola va Xalqaro bazalar ro'yxatiga kiritilgan nashrlarda quyidagi miqdorda ilmiy maqolalar chop ettirgan:

Fan tarmog'i	Yillar			
	2020 y.	2021 y.	2022 y.	2023 y.
Fizika-matematika fanlari	4	6	8	9
Texnika va tabiiy fanlar	3	5	7	8
Tibbiyot va farmatsevtika fanlari	3	5	7	8
Ijtimoiy-gumanitar fanlar	2	4	5	6

g) pedagogik amaliyotda foydalanilayotgan o'quv adabiyoti (adabiyotlari) bo'lgan;

d) ta'lim, fan va amaliyot integratsiyasini rivojlantirish, kadrlar tayyorlash va barkamol avlodni tarbiyalashga salmoqli hissa qo'shgan.

OTM mutaxassislariga dotsent ilmiy unvonini berish

19. Dotsent ilmiy unvoni mazkur nizomning 7-bandida ko'zda tutilgan umumiy va quyidagi talablarni bajarib, OTMda muvaffaqiyatli faoliyat ko'rsatayotgan mutaxassislariga beriladi:

a) fan doktori yoki falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasiga ega bo'lgan;

b) kamida 5 yillik pedagogik va ilmiy, jumladan, OTMda 3 yillik pedagogik ish stajiga ega bo'lgan;

v) kamida bir o'quv yili davomida OTM to'liq shtatida yoki oliy harbiy ta'lim muassasalarida pedagogik faoliyat olib borayotgan yoxud katta o'qituvchi, kafedra boshlig'i o'rinbosari yoki kafedra mudiri, professor (vazifasini bajaruvchi), dotsent (vazifasini bajaruvchi), oliy harbiy ta'lim muassasalarida kafedra boshlig'i, kafedra boshlig'i o'rinbosari yoki o'qituvchi lavozimlarining birida bir o'quv yili davomida kamida 0,25 stavka o'quv yuklamasini bajargan holda pedagogik faoliyat olib borayotgan muassasa rektori (direktori, boshlig'i), prorektori (direktor o'rinbosari, boshliq o'rinbosari), ilmiy kotibi, OTMning o'quv-tashkiliy tuzilmasi (fakultet, bo'lim) rahbari lavozimlarining birida muvaffaqiyatli ishlab kelayotgan (lavozimida ijobiy o'zgarish bo'lgan hollarda avvalgi lavozimida ishlash muddati ham e'tiborga olinadi).

Har bir ta'lim sohasi bo'yicha nominatsiyalarda 1-o'rinni egallagan "Oliy ta'lim muassasasining eng yaxshi pedagogi" tanlovining respublika bosqichi g'oliblari 3 yil mobaynida mazkur kichik bandning birinchi xatboshisida nazarda tutilgan tegishli lavozimda vazifani bajarib turuvchining bir yillik muddatini o'tamasdan dotsent ilmiy unvonini olish uchun OAKga hujjatlarni taqdim etish huquqiga ega;

g) Ro'yxatga kiritilgan nashrlarda kamida 4 ta maqola va Xalqaro bazalar ro'yxatiga kiritilgan nashrlarda quyidagi miqdorda ilmiy maqolalar chop etilishi lozim:

Fan tarmog'i	Yillar			
	2020 y.	2021 y.	2022 y.	2023 y.
Fizika-matematika fanlari	1	2	3	4
Texnika va tabiiy fanlar	1	2	3	4
Tibbiyot va farmatsevtika fanlari	1	2	3	4
Ijtimoiy-gumanitar fanlar	-	1	2	3

tibbiyot sohasidagi talabgorlar uchun qo'shimcha ravishda 1 ta monografiya yoki klinik qo'llanma chop ettirgan;

d) pedagogik amaliyotda foydalanilayotgan o'quv adabiyotlari, jumladan OTM o'quv dasturlariga mos keladigan yakka mualliflikda o'quv qo'llanma nashr ettirgan;

e) mutaxassislik kafedrasida ishlayotgan talabgor kamida 2 nafar magistratura talabasi yoki 4 nafar bakalavriatura ta'lim yo'nalishining bitiruvchi talabasiga (tibbiyot sohasidagi talabgorlar uchun 5 nafar magistratura talabasi yoki 5 nafar klinik ordinatura bitiruvchisiga) ilmiy rahbarlik qilgan.

20. Dotsent ilmiy unvoni istisno tariqasida, mazkur nizomning 7-bandida ko'zda tutilgan umumiy va quyidagi talablarni bajargan ilmiy darajaga ega bo'lmagan yuqori malakali mutaxassislarga (madaniyat va san'at nazariyasi hamda tarixi bo'yicha mutaxassislar bundan mustasno) berilishi mumkin:

a) tegishli oliy ma'lumotga ega bo'lgan;

b) kamida 5 yillik pedagogik va ilmiy, jumladan OTM-da 3 yillik pedagogik ish stajiga ega bo'lgan;

v) mazkur Nizom 19-bandining «v» kichik bandi talabini bajargan;

g) Ro'yxatga kiritilgan nashrlarda kamida 4 ta maqola va Xalqaro bazalar ro'yxatiga kiritilgan nashrlarda quyidagi miqdorda ilmiy maqolalar chop etilishi lozim:

Fan tarmog'i	Yillar			
	2020 y.	2021 y.	2022 y.	2023 y.
Fizika-matematika fanlari	1	2	3	4
Texnika va tabiiy fanlar	1	2	3	4
Tibbiyot va farmatsevtika fanlari	1	2	3	4
Ijtimoiy-gumanitar fanlar	-	1	2	3

tibbiyot sohasidagi talabgorlar uchun qo'shimcha ravishda 1 ta monografiya yoki klinik qo'llanma chop ettirgan;

d) pedagogik amaliyotda foydalanilayotgan o'quv adabiyotlari, jumladan OTM o'quv dasturlariga mos keladigan yakka mualliflikda 4 ta o'quv qo'llanma nashr ettirgan (o'quv qo'llanma bo'lmaganda nashr ettirilgan darslik 3 ta o'quv qo'llanma sifatida qabul qilinishi mumkin);

e) mutaxassislik kafedrasida ishlayotgan talabgor kamida 4 nafar bakalavriatura ta'lim yo'nalishining bitiruvchi talabasiga ilmiy rahbarlik qilgan yoki davlat stipendiyalari tanlovlari yoxud xalqaro yoki respublika olimpiadalari yoki tanlovlari g'oliblarini yoki jamoa (jamoalari)ni tayyorlagan.

20¹. Dotsent ilmiy unvoni istisno tariqasida, ta'lim muassasalarida muvaffaqiyatli faoliyat ko'rsatayotgan, jahon yoki mintaqa darajasida o'tkazilgan nufuzli musobaqa (musobaqalar)ning birinchi yoki ikkinchi yoxud uchinchi o'rin sovrindori (sovrindorlari)ni tayyorlagan yoki respublika darajasida o'tkazilgan kamida 2 ta nufuzli musobaqaning sovrindorlariga murabbiylik qilgan mutaxassislarga jismoniy tarbiya va sport yo'nalishi bo'yicha vakolatli boshqaruv organi va tegishli sport federatsiyasining qo'shma tavsiyalari asosida to'g'ridan-to'g'ri berilishi mumkin.

ITM mutaxassislarga katta ilmiy xodim ilmiy unvonini berish

21. Katta ilmiy xodim ilmiy unvoni mazkur nizomning 7-bandida ko'zda tutilgan umumiy va quyidagi talablarni bajargan mutaxassislarga beriladi:

a) fan doktori yoki falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasiga ega bo'lgan;

b) kamida 5 yillik ilmiy va pedagogik, jumladan ITMda 3 yillik (tibbiyot sohasidagi talabgorlar uchun 5 yillik) ilmiy ish stajiga ega bo'lgan;

v) kamida bir yil (tibbiyot sohasidagi talabgorlar uchun 3 yil) davomida ITM to'liq shtatida ilmiy faoliyat olib borayotgan yoxud davlat granti

rahbari, ilmiy-tashkiliy tuzilma rahbari, bosh ilmiy xodim, yetakchi ilmiy xodim, katta ilmiy xodim lavozimlaridan birida kamida 0,25 stavka ilmiy faoliyat olib borib, ITM rahbari, rahbar o'rinbosari, ilmiy kotibi lavozimlaridan birida muvaffaqiyatli ishlayotgan (lavozimida ijobiy o'zgarish bo'lgan hollarda avvalgi lavozimida ishlash muddati ham e'tiborga olinadi);

g) yakka mualliflikda 1 ta ilmiy risola, Ro'yxatga kiritilgan nashrlarda kamida 4 ta maqola va Xalqaro bazalar ro'yxatiga kiritilgan nashrlarda quyidagi miqdorda ilmiy maqolalar chop etilishi lozim:

Fan tarmog'i	Yillar			
	2020 y.	2021 y.	2022 y.	2023 y.
Fizika-matematika fanlari	1	2	3	4
Texnika va tabiiy fanlar	1	2	3	4
Tibbiyot va farmatsevtika fanlari	1	2	3	4
Ijtimoiy-gumanitar fanlar	-	1	2	3

tibbiyot sohasidagi talabgorlar uchun yakka mualliflikda monografiya yoki klinik qo'llanma chop etilishi kerak.

22. Ilmiy darajasiz shaxslarga katta ilmiy xodim ilmiy unvoni berilmaydi.

O'rindoshlik asosida ishlayotgan mutaxassislariga ilmiy unvonlar berish

23. Ilmiy unvonlar o'rindoshlik asosida kamida 0,25 stavkada yoki 240 soatdan kam bo'lmagan mehnatga soatbay haq to'lash asosida ishlayotgan iqtisodiyot tarmoqlari va ijtimoiy sohalarning yuqori malakali mutaxassislariga mazkur bobning 1–5-paragraflarida belgilangan talablarga rioya qilingan holda beriladi. Mazkur qoida asosiy ish joyi OTM va ITMda bo'lgan mutaxassislariga nisbatan tatbiq etilmaydi.

24. Taqdimnoma talabgorning o'rindoshlik asosida ishlayotgan ish joyidan beriladi.

Ilmiy unvonga taqdim etish

25. Ilmiy unvonga taqdim etish bo'yicha masala quyidagi hollarda Kengashga yoki Mustaqil kengashga kiritiladi:

dotsent va katta ilmiy xodim ilmiy unvonlariga - talabgorga ilmiy daraja berish to'g'risidagi qaror tasdiqlangan yoki talabgorning ilmiy daraja olgani to'g'risidagi diplomi nostrifikatsiya qilingan kundan e'tiboran kamida 3 oy o'tgach;

professor ilmiy unvoniga - talabgor dotsent yoki katta ilmiy xodim ilmiy unvonini olgan kundan e'tiboran kamida 3 oy o'tgach.

26. Talabgorning hujjatlari Kengashga yoki Mustaqil kengashga u faoliyat olib borayotgan muassasaning tegishli tuzilmasi tomonidan ko'rib chiqish uchun taqdim etiladi.

27. Talabgorning hujjatlari Kengash yoki Mustaqil kengash tomonidan 2 oy ichida, mazkur Nizom 2-bobining 1–5-paragraflari talablariga asosan ko'rib chiqiladi va tegishli qaror qabul qilinadi. Ko'rib chiqish muddatini hisoblashda iyul–avgust oylari hisobga olinmaydi.

28. Ilmiy unvonga taqdim etish to'g'risidagi Kengash yoki Mustaqil kengashning qarori ochiq ovoz berish yo'li bilan qabul qilinadi. Kengash yoki Mustaqil kengash majlisi unda kengash a'zolarining kamida uchdan ikki qismi ishtirok etgan taqdirda, vakolatli hisoblanadi. Kengashning ilmiy unvonga taqdim etish to'g'risidagi qarori majlisda ishtirok etgan Kengash a'zolarining kamida uchdan ikki qismi yoqlab ovoz bersagina qabul qilingan hisoblanadi.

29. Mazkur nizomning 5b-bandi bo'yicha talabgorning attestatsiya ishi ushbu Nizomning ilovasidagi ro'yxat bo'yicha Kengash tomonidan ilmiy unvonga taqdim etish to'g'risidagi qaror qabul qilingan kundan e'tiboran 10 kun ichida OAKga yuboriladi.

2020 yilning 1 yanvaridan boshlab ilmiy unvonlar bo'yicha attestatsiya ishlari elektron hujjat aylanish tizimi orqali qabul qilinadi, arxivlashtiriladi hamda o'rnatilgan tartibda Davlat markaziy arxiviga elektron hujjat aylanish tizimi orqali OAK tomonidan taqdim etiladi.

Attestatsiya ishini OAK yoki Mustaqil kengashda ko'rib chiqish

30. Attestatsiya ishi OAK yoki Mustaqil kengash tomonidan 3 oy ichida ko'rib chiqiladi. Ko'rib chiqish muddatini hisoblashda iyul–avgust oylari hisobga olinmaydi.

30a. Mazkur nizomning 5a-bandida ko'zda tutilgan OTM va ITM talabgorga ilmiy unvon berish bo'yicha qaror qabul qilingan kundan e'tiboran 10 kun ichida attestatsiya ishlarini saqlov uchun va eksperiment davri bo'lgan 2019-2021 yillarda attestatsiya ishlari monitoringi olib borish uchun attestatsiya ishini OAKga taqdim etadi.

Monitoring natijalari OAK ekspert kengashlarining tavsiyasi asosida OAK Rayosatida ko'rib chiqilib, mazkur nizom talablariga rioya qilinmagan hollarda tegishli qaror qabul qilinadi. Attestatsiya ishlari monitoringi natijalari "OAK Byulleteni" jurnalining har yilning 1-sonida va OAK veb-saytida e'lon qilinadi.

31. Kengash tomonidan mazkur nizomning 5b-bandi bo'yicha taqdim etilgan attestatsiya ishi OAKda ro'yxatga olinib, 7 ish kuni ichida normativ-texnik ekspertizadan, uning natijasi ijobiy bo'lgan taqdirda, ilmiy ekspertizadan o'tkazilib, yakuniy qaror qabul qilinadi. Ekspertiza jarayonida OAKning tegishli ekspert kengashi tomonidan attestatsiya ishining mazmun-mohiyati va uning mazkur Nizom talablariga muvofiqligi ilmiy ekspertizadan o'tkaziladi.

32. Normativ-texnik ekspertizadan o'tkazish jarayonida ushbu nizomning 5b-bandida ko'zda tutilgan attestatsiya ishida mazkur Nizom talablariga rioya qilinmaganlik holatlari aniqlansa, OAK Tartib-qoida komissiyasi qarori bilan attestatsiya ishini ko'rib chiqish to'xtatiladi va

attestatsiya ishi rasmiy xat bilan tegishli Kengashga qaytarib yuboriladi. Kengash tomonidan tegishli kamchiliklar bartaraf etilganidan so'ng, attestatsiya ishi qaytadan rasmiylashtirilib, kuzatuv xati orqali OAKga qayta taqdim etiladi.

33. Mazkur nizomning 5b-bandida ko'zda tutilgan attestatsiya ishi normativ-texnik ekspertizadan o'tkazilganidan keyin uni OAKning tegishli ekspert kengashi ko'rib chiqadi. OAK Rayosati OAKning tegishli ekspert kengashi xulosasiga asosan, ilmiy unvon berish yoki ilmiy unvon berishni rad qilish to'g'risida yakuniy qaror qabul qiladi.

34. Talabgor attestatsiya ishini ko'rib chiqish jarayonining har qanday bosqichida, Kengash va Mustaqil kengashda yashirin ovoz berish o'tkazilgunga, OAK Rayosati va mustaqil Kengashning yakuniy qarori qabul qilingunga qadar ishni muhokamadan olishga haqlidir. Attestatsiya ishi talabgorning yozma arizasiga asosan, muhokamadan olinganida, bu haqda OAK Rayosati va Mustaqil kengash tomonidan tegishli qaror qabul qilinishi lozim.

Ilmiy unvonga qayta taqdim etish

35. OAK va Mustaqil kengashda ko'rib chiqilgan va ilmiy unvon berish rad qilingan yoki ko'rish jarayoni to'xtatilgan attestatsiya ishi quyidagi muddatlarda OAK va Mustaqil kengashga qayta taqdim etilishi mumkin:

ilmiy unvon berishni rad qilish to'g'risidagi qaror qabul qilingan kundan e'tiboran kamida bir yil o'tgach;

qaror yuzasidan berilgan apellyatsiya bo'yicha rad javobini berish to'g'risidagi qaror qabul qilingan kundan e'tiboran kamida uch yil o'tgach;

talabgorning arizasiga asosan muhokamadan olinib, ko'rishdan to'xtatilgan attestatsiya ishi bo'yicha tegishli kamchiliklar bartaraf etilgandan so'ng.

36. Ilmiy unvonga qayta taqdim etilganda mazkur Nizom talablari bajarilgan hamda talabgor yangi o'quv-uslubiy/ilmiy ishlar nashr ettirgan bo'lishi shart.

Attestatlarni rasmiylashtirish va berish

37. Ilmiy unvonlar attestatlarining tayyorlanishi OAK tomonidan tashkil qilinadi.

37a. OAK Rayosati va Mustaqil kengashning ilmiy unvon berish to'g'risidagi qarori qabul qilingan kundan e'tiboran kuchga kiradi va 10 kun muddatda attestat rasmiylashtiriladi.

38. Attestat yo'qolgan yoki yaroqsiz holga kelgan taqdirda, manfaatdor shaxslarning arizasiga muvofiq, tegishli ravishda OAK va Mustaqil Kengash tomonidan uning dublikati beriladi.

Ilmiy unvon berilgan shaxsning familiyasi, ismi va otasining ismi o'zgargan taqdirda, uning talabi asosida attestat yangisiga almashtirib beriladi.

Ilmiy unvondan mahrum etish yoki uni tiklash

39. Attestatsiya ishi ekspertizadan noxolis o'tkazilganda shaxs OAK Rayosatining qarori asosida ilmiy unvondan mahrum etilishi mumkin.

40. SHaxsni ilmiy unvondan mahrum etish yoki uni tiklash bo'yicha OAKga yoki tegishli Kengashga murojaat qilinadi. Bunda manfaatdor shaxslar tegishli dalillar (hujjatlar)ni o'z murojaatiga ilova qilgan holda taqdim etishi shart.

Bunday masala bilan murojaat qilinganida, taqdim etilgan dalillar tegishli ravishda OAKning tegishli ekspert kengashi yoki mustaqil Kengash tomonidan muhokama qilinib, masalani ko'rib chiqish uchun tegishli qaror qabul qilinadi.

41. Kengash tomonidan Kengash a'zolari orasidan uch kishilik tarkibda komissiya tuziladi. Ushbu masala 1 oy ichida komissiya tomonidan o'rganib chiqiladi va Kengashning tegishli qaror loyihasi tayyorlanib, Kengash majlisida ko'rib chiqiladi.

Kengash majlisi unda Kengash a'zolarining kamida uchdan ikki qismi ishtirok etgan taqdirda vakolatli hisoblanadi. Kengash majlisi ilmiy unvondan mahrum etilayotgan shaxs ishtirokida o'tkaziladi. SHaxs bu haqda majlis o'tkazilishidan kamida 10 kun oldin ogohlantirilishi shart. Agar shaxs majlisga uzrsiz sabablarga ko'ra kelmasa yoki majlisga kelishdan bosh tortsa, Kengash tomonidan uning ishtirokisiz majlis o'tkazish to'g'risida qaror qabul qilinadi. Mazkur shaxs uzrli sabablarga ko'ra majlisga kela olmasligi haqida oldindan xabar qilganida, Kengash majlisi boshqa kunga yoki boshqa vaqtga qoldiriladi. Zarur hollarda boshqa mutaxassislar Kengash majlisiga taklif etilishi mumkin.

42. Kengashning ilmiy unvondan mahrum etish yoki uni tiklash to'g'risidagi qarori yashirin ovoz berishda ishtirok etgan Kengash a'zolarining kamida uchdan ikki qismi tomonidan yoqlab ovoz berilgan taqdirda qabul qilingan hisoblanadi.

Kengash tomonidan Kengash qarori, Kengash majlisi bayonnomasi hamda tegishli hujjatlar rasmiylashtirilib, 10 kun ichida OAKga yuboriladi.

43. Kengash tomonidan taqdim etilgan hujjatlar OAKning tegishli ekspert kengashida muhokama qilinadi va tegishli tavsiya qabul qilinadi. Kengashning ilmiy unvondan mahrum etish yoki uni tiklash to'g'risidagi qarori hamda OAKning tegishli ekspert kengashining tavsiyasi OAK Rayosatida ko'rib chiqilib, yakuniy qaror qabul qilinadi.

44. OAK Rayosatining ilmiy unvon berish to'g'risidagi qarori 10 yil oldin qabul qilingan bo'lsa, ilmiy unvondan mahrum etish masalasi ko'rib chiqish uchun qabul qilinmaydi.

45. Kengash murojaatnomasiga asosan ilmiy unvondan mahrum etilgan shaxsning ilmiy unvoni ushbu Kengashning murojaatnomasiga muvofiq, OAK Rayosati qarori bilan tiklanishi mumkin.

Apellyatsiyani ko'rib chiqish

46. Manfaatdor shaxslar ilmiy unvon berish yoki ilmiy unvon berishni rad qilish to'g'risidagi OAK Rayosati yoki Kengash yohud Mustaqil kengash

qarori yuzasidan u qabul qilingan kundan e'tiboran 2 oy ichida OAK va mustaqil Kengashda apellyatsiya berishlari mumkin.

47. Apellyatsiya O'zbekiston Respublikasining «Jismoniy va yuridik shaxslarning murojaatlari to'g'risida»gi Qonunida belgilangan tartib va muddatlarda ko'rib chiqiladi.

48. OAK Rayosati yoki Kengash qarori yuzasidan berilgan apellyatsiya OAK Tartib-qoida komissiyasi tomonidan ko'rib chiqiladi. OAK Tartib-qoida komissiyasi apellyatsiyani ko'rib chiqishni OAKning tegishli ekspert kengashiga topshirishi mumkin. Zarur hollarda mazkur masalani ko'rib chiqishning avvalgi bosqichlarida ishtirok etmagan mutaxassis-olimlardan iborat Apellyatsiya komissiyasi tuziladi.

48a. Mustaqil Kengash qarori yuzasidan berilgan apellyatsiya mazkur masalani ko'rib chiqishning avvalgi bosqichlarida ishtirok etmagan mutaxassis-olimlardan iborat Apellyatsiya komissiyasi tuziladi.

49. OAK Rayosati tomonidan OAK Tartib-qoida komissiyasi, OAKning tegishli ekspert kengashi yoki Apellyatsiya komissiyasi xulosasi ko'rib chiqiladi va apellyatsiya bo'yicha tegishli yakuniy qaror qabul qilinadi.

49a. Apellyatsiya komissiyasining xulosasi mustaqil Kengashda ko'rib chiqiladi va apellyatsiya bo'yicha tegishli yakuniy qaror qabul qilinadi.

50. Apellyatsiya bo'yicha qabul qilingan OAK Rayosatining yakuniy qarori 5 ish kuni ichida apellyatsiya bergan shaxslarga, shuningdek Kengashga taqdim qilinadi.

50a. Apellyatsiya bo'yicha qabul qilingan mustaqil Kengashning qarori 5 ish kuni ichida apellyatsiya bergan shaxslarga taqdim qilinadi.

Yakuniy qoida

51. Ilmiy unvonlarda tasdiqlanganlar to'g'risidagi ma'lumotlar OAK veb-sayti va "OAK Byulleteni" jurnalida e'lon qilib boriladi.

Nazorat savollari

1. O'zbekiston Respublikasi hukumati O'zbekistonda fanni rivojlantirishning qonuniy asoslari
2. Ilmiy darajalar, ilmiy unvonlar hamda ularni berish tartibining qonuniy asoslari
3. Ilmiy darajalar berish tartibi to'g'risidagi Nizomda qanday asosiy tushunchalar qo'llaniladi?
4. Fan doktori (DSc) ilmiy darajasini olish tartibi.
5. Falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasi olish tartibi.
6. Dissertatsiya himoyasiz ilmiy daraja berish qanday tartibda amalga oshiriladi?
7. Dissertatsiya va avtoreferatga qo'yiladigan talablar.
8. Fan doktori (DSc) ilmiy darajasini olish uchun tayyorlangan dissertatsiyaga qo'yiladigan talablar.

9. Falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish uchun tayyorlangan dissertatsiyaga qo'yiladigan talablar.
10. Dissertatsiya mavzusi bo'yicha e'lon qilingan ilmiy ishlarga qo'yiladigan talablar.
11. Dissertatsiyani himoyaga taqdim etish va Ilmiy kengashda himoya qilish tartibi.
12. Qanday holatlarda dissertatsiyani qayta himoya qilish mumkin va himoya tartibi?
13. OTM mutaxassislariga professor va dotsent ilmiy unvonini berish tartibi qanday amalga oshiriladi?
14. ITM mutaxassislariga professor ilmiy unvonini berish tartibi qanday amalga oshiriladi?
15. ITM mutaxassislariga katta ilmiy xodim ilmiy unvonini berish tartibi qanday amalga oshiriladi?
16. Qanday holatlarda Ilmiy unvondan mahrum etiladi yoki uni tiklash mumkin?

1.5. O'zbekistonda ilmiy va ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlash

O'zbekistonda mustaqillik yillarida ta'lim tizimining barcha turlarini, jumladan, oliy malakali ilmiy va ilmiy-pedagog kadrlar tayyorlash tizimini tubdan isloh qilish bo'yicha aniq maqsadli keng miqyosdagi ishlar amalga oshirildi.

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida" va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to'g'risida"gi qonunlari, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 2 fevraldagi PQ-2789 sonli "Fanlar akademiyasi faoliyati, ilmiy-tadqiqot ishlarini tashkil etish, boshqarish va moliyalashtirishni yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qaroriga muvofiq davlat universitetlarida, institutlarida, ilmiy tekshirish institutlarida va ilmiy markazlarda "ilmiy va ilmiy pedagogik kadrlar tayyorlash" jarayonida O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, O'zbekiston Respublikasining qonunlari, O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalarining qarorlari, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonlari, qarorlari va farmoyishlari, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarorlari va farmoyishlari, O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining Hay'at qarorlari va buyruqlariga, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi hamda SamDU Ustavi va Kengashi qarorlari, davlat universitetlarida, institutlarida, ilmiy tekshirish institutlarida va ilmiy markazlari rahbarlarining buyruqlari ijrosini ta'minlash bilan bir qatorda ularda fundamental, amaliy va innovatsion tadqiqotlarni rivojlantirish, davlat ilmiy-texnika dasturlarini hamda fan va texnika sohasining ustuvor yo'nalishlarini amalga oshirish, oliy ta'lim, fan va ishlab chiqarish o'rtasidagi innovatsion hamkorlikni muvofiqlashtirish, ustuvor, istiqbolli

va ilg'or ilmiy yo'nalishlar bo'yicha tadqiqotlarni tashkil qilish faoliyatini amalga oshiradi.

- Davlat universitetlarida, institutlarida, ilmiy tekshirish institutlarida va ilmiy markazlari fakultet va kafedralari, ilmiy laboratoriyalari va bo'limlarida rejalashtirilgan ilmiy tadqiqot ishlarining yillik va istiqbol rejalarini tuzish, ularni bajarilishini tashkillashtirish, tegishli amaliy-uslubiy yordamlar ko'rsatish, o'rnatilgan tartiblar asosida hisobotlar tayyorlanishi nazorat qilish.

- Doktorantura (DSc) va tayanch doktorantura (PhD)ga qabul qilish, fakultet va kafedralarning ilmiy darajali kadrlar bilan ta'minlash strategiyasini ishlab chiqish va amalga oshirish.

- Davlat universitetlari, institutlari, ilmiy tekshirish institutlari va ilmiy markazlarining olimlarini chet el va davlat grantlari, xo'jalik shartnomalari asosidagi tadqiqotlarga jalb etish, kafedralar yaratilayotgan ilmiy ishlanmalarni xalq xo'jaligiga tadbiq etilishi, innovatsion hamkorlik ishlari va yarmarkalarga faol ishtirok etishini ta'minlash.

- Davlat universitetlarida, institutlarida, ilmiy tekshirish institutlarida va ilmiy markazlarda bazasida professor-o'qituvchilar va iqtidorli talabalar ishtirokida xalqaro, respublika va mahalliy miqyosdagi ilmiy konferensiya va seminarlar o'tkazish rejalarini ishlab chiqish va ularning yuqori saviyada o'tkazilishini ta'minlash.

- Fakultet va kafedralarda talabalar ilmiy to'garaklari, yosh olimlar va talabalar jamiyatlarining faoliyatini muvofiqlashtirib borish, ularning samarali faoliyat yuritishini tashkil qilish. Yosh olimlar va iqtidorli talabalarni mablag'li ilmiy ishlarga jalb qilinishini muvofiqlashtirish.

- Yosh olimlar, iqtidorli talabalar va magistrantlarning fan olimpiadalari, stipendiya tanlovlari va boshqa turli ilmiy tanlovlarda faol ishtirokini ta'minlash hamda ularni bu jarayonga maqsadli tayyorlashni tashkillashtirish. Iqtidorli yoshlarni fan olimpiadalari, Prezident nomidagi va atoqli shaxslar nomidagi stipendiyalarga tayyorlash va ularni faol ishtirokini ta'minlash.

- Ilmiy tadqiqot ishlari natijalariga ko'ra monografiya, maqola va konferensiya materiallarini nashr qilish rejasini ishlab chiqish va bajarilishini ta'minlash.

- Laboratoriyalarda, kafedralarda "Oliy ta'lim, fan va ishlab chiqarishning innovatsion korporativ hamkorligi" sohasida olib borilayotgan ishlar monitoringini olib borish.

Nazorat savollari

1. O'zbekistonda ilmiy va ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlashning huquqiy asoslari.
2. O'zbekistondaqabl qilingan qonunlar mohiyati nimalardan iborat?
3. Qaysi ta'lim sohalarida ilmiy va ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlash amalga oshiriladi?

2-BOB. FAN VA ILMIY TADQIQOTLLAR

Mazkur bobda ilm tushunchasi, fan va fanlarning tasnifi, ilmiy tadqiqotlar, tadqiqotning nazariy darajasi, tadqiqotning empirik darajasi va ilmiy tadqiqot ishlarining bosqichlari haqidagi fikr va mulahozalar o'rganiladi.

2.1. Fan tushunchasi

“Fan” tushunchasi bir nechta asosiy ma'noga (qiymatga) ega. Birinchidan, fan inson ilmiy - ijodiy faoliyatning tabiat, jamiyat haqidagi yangi bilimlarni ishlab chiqishi, fikrlashi va dunyoni bilishi hamda tizimlashtirishga qaratilgan sohasini anglatadi. Ikkinchidan, fan ilmiy - ijodiy faoliyat natijasi - ilmiy bilimlar tizimi sifatida ishlaydi. Uchinchidan, fan ijtimoiy ong, ijtimoiy institut shakllardan biri sifatida tushuniladi. To'rtinchidan fan ilmiy tashkilotlar va ilmiy hamjamiyat a'zolari o'rtasidagi munosabatlar tizimini o'zida ifodalaydi, shuningdek ilmiy axborot tizimlarini, fanning normalarini, qadriyatlarini va boshqalarni ham o'z ichiga oladi [], [].

Fanning bevosita maqsadi – ob'ektiv va subyektiv dunyo haqida bilim olish, ob'ektiv haqiqatni tushunishdan iborat. Fanning vazifalari:

- Faktlarni yig'ish, tavsiflash, tahlil qilish, umulashtirish va tushuntirish;
- tabiat, jamiyatning harakat qonunlarini kashf etish, fikrlash va bilish;
- olingan bilimlarni tizimlashtirish;
- hodisalar va jarayonlar mohiyatini tushuntirish;
- voqealar, hodisalar va jarayonlarni bashorat qilish;
- olingan bilimlardan amaliy foydalanish yo'nalishlari va shakllarini

belgilash.

Fanning tuzilishi (tizimi) uning elementlarini qismlarga bo'linish asosiga qarab har xil ifodalanishi mumkin. Shunday qilib, V.P. Koxanovskiy [9] fanning bo'linish asoslaridan birini quyidagicha ajratadi:

- haqiqat bilan bir qatorda yolg'on natijalarni ham o'z ichiga oladigan fan (diniy, sehrli tomoshalar, muayan qarama-qarshiliklar va paradokslar, shaxsiy qarashlar, antipatiyalar, xatolar va boshqalar);

- fanning mustahkam yadrosi ishonchli, haqiqiy bilim qatlami;
- fan tarixi;
- fan sotsiologiyasi.

Fanni tarkibiy tizim sifatida qarash mumkin:

- nazariyadan;
- tadqiqot metodologiyalari, texnikalari va usullari;
- olingan natijalarni amalga oshirish amaliyoti.

Fanni o'zaro munosabatlar bilish predmeti va ob'ekti nuqtai nazaridan qaraladigan bo'lsa, u quyidagi elementlarni o'z ichiga oladi:

- ob'ekt (mavzu) – ma'lum bir fanni o'rganishga yo'naltirilgan ilmiy bilimlar;

- subyekt - aniq tadqiqotchi, ilmiy tashkilot, ilmiy xodim, ilmiy tashkilot mutaxasisi;
- subyektning ilmiy faoliyati, ma'lum texnikalarni, funksiyalarni qo'llash, ob'ektiv haqiqatni tushunish usullari va voqelik qonunlarini kashf qilish.

Nazorat savollari

1. "Fan" tushunchasi nima?
2. Fanning tuzilishi jihatidan qanday ifodalash mumkin?
3. Fanning maqsadi qanday ifodalanadi?
4. Fanlarning subyekti va obyekti nima?

2.2. Fanlarning tasnifi

Hozirgi vaqtda bilish sohasi, predmeti va usuliga qarab quyidagi fanlar ajralib turadi.

- tabiat haqida - tabiiy;
- jamiyat haqida - gumanitar va ijtimoiy;
- tafakkur va bilish haqida - mantiq, gnoseologiya, epistemologiya va boshqalar.

Oliy kasbiy ta'lim yo'nalishlari va mutaxassisliklari klassifikatorida magistrlik dasturlari (mutaxassisliklar) ro'yxati bilan ilmiy-uslubiy tavsiyalar - UMO ta'lim yo'nalishlari bo'yicha kafedralari tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, quyidagilar ajratib ko'rsatiladi:

- tabiiy fanlar va matematika (mexanika, fizika, kimyo, biologiya, tuproqshunoslik, geografiya, gidrometeorologiya, geologiya, ekologiya va boshqalar);
- gumanitar va ijtimoiy-iqtisodiy fanlar madaniyatshunoslik, ilohiyot, filologiya, falsafa, tilshunoslik, jurnalistika, kitobshunoslik, tarix, siyosatshunoslik, psixologiya, ijtimoiy ish, sotsiologiya, hududshunoslik, menejment, iqtisodiyot, san'at, jismoniy tarbiya, savdo, qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti, statistika, san'at. huquqshunoslik va boshqalar);
- texnik fanlar (qurilish, matbaa, telekommunikatsiya, metallurgiya, konchilik, elektronika va mikroelektronika, geodeziya, radiotexnika, arxitektura va boshqalar);
- qishloq xo'jaligi fanlari (agronomiya, chorvachilik, veterinariya meditsinasi, qishloq xo'jaligi texnikasi, o'rmon xo'jaligi, baliqchilik va boshqalar).

Mazkur tasniflashda texnik va qishloq xo'jaligi fanlari alohida guruhlariga bo'lingan va tabiiy fanlarga matematika kiritilmagan.

Falsafa, shuningdek, fazoda va zamonda cheksiz bo'lgan barcha ob'ektiv moddiy olamning universal qonuniyatlari va xususiyatlarini o'rganishning o'ziga xos mavzusi va usullariga ega bo'lgan fandır [].

O'zbekiston respublikasi "Fan va texnologiyalar" vazirligi tomonidan 2000 yil 25 yanvarda tasdiqlangan olimlarning ixtisosliklari nomenklaturasi quyidagi fan sohalari ko'rsatadi:

fizika, matematik, kimyoviy, biologik, geologik va mineralogik, texnik, qishloq xo'jaligi, tarixiy, iqtisodiy, falsafiy, filologik, geografik, huquqiy, pedagogik, tibbiy, farmatsevtika, veterinariya, san'at, arxitektura, psixologik, sotsiologik, siyosiy, madaniy va tuproqshunoslik ilmiy fanlari. Quyidagi fan guruhlarining har biri yana alohida kichik turlarga bo'linishga ega bo'lishlari mumkin.

Fanlarni boshqacha shaklda tasniflash mumkin. Masalan, fan amaliyoti bilan bog'liqligiga qarab, ular fundamental (nazariy) – ob'ektiv va subyektiv dunyoning asosiy qonunlarini tushuntiradigan va amaliyotga bevosita yo'naltirilmagan fanlar, texnik, ishlab chiqarish, ijtimoiy va texnik muammolarni hal qilishga qaratilgan amaliy fanlar.

Fanlarning asl tasnifini L.G. Jahaya taklif qilgan []. U tabiat, jamiyat fanlarini nazariy va amaliy jihatdan tasniflab, mazkur tasnif doirasida falsafa, asosiy fanlar va ulardan ajralgan xususiy fanlarni ajratib ko'rsatdi. Bundan tashqari, u "Kesishadigan" deb nomlangan fanlarning tasnifini taklif etadi:

- qo'shni ikkita fan chegarasida paydo bo'lgan oraliq fanlar (masalan, matematik mantiq, fizikaviy kimyo);
- bir-biridan uzoq bo'lgan ikki tamoyil va usullarni birlashtirish natijasida hosil bo'lgan kesishgan fanlar (masalan, geofizika, iqtisodiy geografiya);
- bir qator nazariy fanlarni kesib o'tishda hosil bo'lgan murakkab fanlar (masalan, okeanologiya, kibernetika, fanlar haqida fan).
- Statistik to'plamlarda odatda fanning quyidagi sohalari ajralib turadi: akademik, tarmoq, universitet va fabrika.

Nazorat savollari

1. Fanlarning bilish sohasi bo'yicha qanday turlarga ajratiladi?
2. Fanning ilmiy-uslubiy tavsiyalari qanday ishlab chiqiladi?
3. Fanning asl tasnifi qanday izohlanadi va kim tomonidan taklif qilingan?

2.3. Ilmiy tadqiqotlar

Avvalo ilmiy tadqiqot o'zi nima degan savolni yoritib olamiz. Manbalarda yozilishicha:

Ilmiy tadqiqot - yangi bilimlarni ishlab chiqish jarayoni, bilish faoliyati turlaridan biri. Unga ob'yektivlik, ishonchlilik, aniklik xos. Ilmiy tadqiqot hamma shartlarga amal qilib takrorlanganda hamisha birdek natija berishi, bahs etilayotgan masalani isbotlashi lozim.

Ilmiy tadqiqot - bir-biri bilan boglangan ikki tajriba va nazariyadan iborat. Ilmiy tadqiqotning asosiy komponentlari: mavzuni belgilash, mavjud axborotni, tadqiqot sohasidagi shart-sharoit va metodlarni, ilmiy farazlarni oldindan taxlil

etish, tajriba o'tkazish, olingan natijalarni tahlil etish va umumlashtirish, kelib chiqqan farazlarni olingan dalillar asosida tekshirish, yangi fakt va qonunlarni ifodalab berish, ilmiy bashorat yuritish. Ilmiy tadqiqotlarni fundamental va amaliy, miqdoriy va sifatiy, noyob va kompleks tadqiqotlarga ajratish keng tarqalgan. Ilmiy tadqiqotlarning metod va tajribalari fanning o'zidagina emas, balki ko'pgina iqtisodiy va ijtimoiy masalalarni qal qilishda ham keng qo'llaniladi.

Fanning mavjudligi va rivojlanishi shakli ilmiy tadqiqotlardir. Ilmiy (tadqiqot) faoliyat - bu yangi bilimlarni olishga va uni hayotga tatbiq etishga qaratilgan faoliyat. Ilmiy tadqiqot bu - narsa, jarayon yoki hodisani, ularning tuzilishi va munosabatlarini har tomonlama o'rganishga, shuningdek, inson uchun foydali natijalarni olishga va hayotga tatbiq etishga qaratilgan faoliyatdir. Uning ob'ekti moddiy yoki ideal tizimlardir, predmeti esa bu tizimning tuzilishi, uning elementlarining o'zaro ta'siri, turli xil xususiyatlar, rivojlanish qonuniyatlari va boshqalardir.

Ilmiy tadqiqotlar turli asoslarga ko'ra tasniflanadi. Moliyalashtirish manbasiga ko'ra, tadqiqotlar byudjet, shartnoma asosida bajariladigan va moliyalashtirilmaganga farqlanadi.

Budjet tadqiqot ishlari O'zbekiston respublikasi byudjetidan yoki *** ta'sis sub'ektlarining byudjetlaridan moliyalashtiriladi. Shartnomaviy tadqiqotlar buyurtmachi tashkilotlar tomonidan biznes shartnomalari asosida moliyalashtiriladi. Moliyalashtirilmagan tadqiqotlar olimning tashabbusi bilan, o'qituvchilarning individual rejasi asosida amalga oshirilishi mumkin. Fan to'g'risidagi me'yoriy-huquqiy hujjatlarda ilmiy tadqiqotlar maqsadga muvofiq fundamental, amaliy, qidiruv va ishlab chiqarish turlarga bo'linadi. "Ilmiy va davlat ilmiy-texnik siyosati to'g'risida" 1996 yil 23 avgustdagi qonuni [1] fundamental va amaliy tadqiqotlar tushunchalarini beradi.

Fundamental ilmiy tadqiqot - bu inson, jamiyat va atrof-muhitning tuzilishi, faoliyati va rivojlanishining asosiy qonunlari to'g'risida yangi bilimlarni olishga qaratilgan eksperimental yoki nazariy faoliyat.

Amaliy tadqiqotlar - bu amaliy maqsadlarga erishish va aniq muammolarni hal qilish uchun birinchi navbatda yangi bilimlarni qo'llashga qaratilgan tadqiqotlar. Boshqacha qilib aytganda, ular fundamental tadqiqotlar natijasida olingan ilmiy bilimlarni odamlarning amaliy faoliyatida qo'llash muammolarini hal qilishga qaratilgan.

Qidiruv tadqiqotlari mavzu bo'yicha ishlash istiqbollari aniqlashga, ilmiy muammolarni hal qilish yo'llarini topishga qaratilgan ilmiy tadqiqotlar deb ataladi.

Ishlab chiqarish - bu aniq fundamental va amaliy tadqiqotlar natijalarini amaliyotga tatbiq etishga qaratilgan tadqiqot.

Tadqiqot davomiyligidan kelib chiqib ularni uzoq muddatli, qisqa muddatli va tezkor tadqiqotlar bo'lish mumkin.

Tadqiqot shakllari va usullariga qarab, ba'zi mualliflar eksperimental, uslubiy, tavsifiy, eksperimental-analitik, tarixiy va biografik tadqiqotlarni va aralash turdagi tadqiqotlarni ajratib ko'rsatishadi.

Bilimlar nazariyasida tadqiqotning ikki darajasi mavjud: nazariy va empirik.

2.3.1 Tadqiqotning nazariy darajasi

Tadqiqotning nazariy darajasi idrokning mantiqiy usullarining ustunligi bilan tavsiflanadi. Ushbu darajada, olingan faktlar mantiqiy tushunchalar, xulosalar, qonunlar va boshqa fikrlash shakllaridan foydalangan holda tekshiriladi, qayta ishlanadi. Bu erda o'rganilgan ob'ektlar aqliy tahlil qilinadi, umumlashtiriladi; ularning mohiyati, ichki aloqalari, rivojlanish qonuniyatlari tushuniladi. Mazkur darajada hislar (empirizm) yordamida idrok etish mavjud bo'lishi mumkin, ammo u bo'ysunuvchi hisoblanadi. Nazariy bilimlarning tarkibiy qismlari muammo, gipoteza (faraz) va nazariya hisoblanadi.

Muammo murakkab nazariy yoki amaliy muammodir, uni hal qilish usullari noma'lum yoki qisman ma'lum. Muammolar rivojlanmagan (oldingi muammolar) va rivojlangan muammolar turlariga farqlanadi.

Rivojlanmagan muammolar quyidagi xususiyatlar bilan tavsiflanadi:

- ular ma'lum bir nazariya, konsepsiya asosida paydo bo'ldi;
- bular qiyin, nostandart vazifalar;
- ularning yechimi idrokda vujudga kelgan qarama - qarshilikni yo'q qilishga qaratilgan;
- muammoning echimlari noma'lum;
- Rivojlangan muammolar ko'proq yoki kamroq ularni hal qilish bo'yicha aniq ko'rsatmalarga ega.

Gipoteza - bu muayyan natijaga olib keladigan sabab to'g'risida, o'rganilayotgan ob'ektlarning tuzilishi va tarkibiy elementlarning ichki hamda tashqi aloqalarining tabiati to'g'risida tasdiqlash, tasdiqlashni talab qiladigan taxmindan iborat. Ilmiy gipoteza quyidagi talablarga javob berishi kerak [13]:

- ahamiyatlilik (relevantlilik), ya'ni u asoslangan faktlarga bog'liqlik;
- tajriba bilan tekshirish, kuzatuv yoki eksperimental ma'lumotlar bilan taqqoslash (tasdiqlanmagan farazlar bundan mustasno);
- mavjud ilmiy bilimlarga muvofiqligi;
- tushuntirish kuchiga ega bo'lish, ya'ni gipotezadan ma'lum dalillar va natijalarni chiqarib tashlash. Ko'proq faktlar olinadigan gipoteza ko'proq tushuntirish kuchiga ega bo'ladi;
- soddaligi, ya'ni unda asossiz taxminlar, subyektivist qatlamlar bo'lmasligi kerak [13].

Ta'riflovchi, tushuntirish va bashoratli farazlar mavjud. *Ta'rifiy gipoteza* - bu ob'ektlarning muhim xususiyatlari, o'rganilayotgan ob'ektning alohida elementlari o'rtasidagi munosabatlar tabiati to'g'risida taxmin qilish. *Tushuntirish gipotezasi* - bu o'zaro bog'liqlik taxminlari. *Bashoratli gipoteza* - bu o'rganish ob'ektining rivojlanish tendensiyalari va naqshlari to'g'risidagi taxmin.

Konsepsiya - bu ob'yektni, hodisani, jarayonni, ob'ektga bo'lgan asosiy nuqtai nazarni va hokazolarni tushunish, izohlashning ma'lum bir usuli, ularni tizimli yoritishda qo'llanmadir. Lotin tilidan tarjima qilinganda tushunish, yagona tushuncha, etakchi fikr. **Konsepsiya** - bu ko'rishning ma'lum bir usulini ("nuqtai

nazar”)), har qanday ob’ektlarni, hodisalarni, jarayonlarni tushunish, talqin qilish tizimlari, etakchi g’oya yoki (va) muayyan hududda muayyan rejani amalga oshiradigan konstruktiv prinsipni ifodalovchi qarashlar tizimi. **Tadqiqot konsepsiyalari** - bu fundamental qarashlar, tadqiqotning g’oyalari va tamoyillari tizimi, uning umumiy dizayni, ya’ni tadqiqotlarga yondashuvni hamda muammolarni hal qilishga hissa qo’shadigan uslubiy qoidalarni o’z ichiga oladi. **Tadqiqot tushunchalari** - bu fundamental qarashlar, tadqiqot g’oyalari va tamoyillari tizimi, uning umumiy rejasi, ya’ni bir qator uslubiy qoidalarni o’z ichiga oladi, muammolarni hal qilishga hissa qo’shadigan tadqiqotga yondashuv hamda uni o’tkazishni tashkil etish.

Nazariya - bu mantiqiy tashkil etilgan bilim, voqelikning muayyan sohasini etarlicha va yaxlit aks ettiradigan bilimlarning konseptual tizimi. U quyidagi xususiyatlarga ega:

- nazariya - rasional fikrlash faoliyatining shaklaridan birini o’zida ifodalaydi;

- nazariya - ishonchli bilimlarning yaxlit tizimidir;

- nazariya nafaqat faktlar yig’indisini tavsiflabgina qolmay, balki ularni tushuntiradi, ya’ni hodisalar va jarayonlarning kelib chiqishi hamda rivojlanishini, ularning ichki va tashqi aloqalarini, sabab va boshqa bog’liqliklarni va boshqalarni ochib beradi;

- nazariyadagi barcha qoidalar va xulosalar asoslangan, isbotlangan.

Nazariyalar predmetlar bo’yicha tasniflanadi. Shu asosda ijtimoiy, matematik, fizik, kimyoviy, psixologik, axloqiy va boshqa nazariyalar ajralib turadi. Nazariyalarning boshqacha tasniflari ham mavjud.

Zamonaviy fan metodologiyasida nazariyaning quyidagi tarkibiy elementlari mavjud:

- boshlang’ich asoslar (tushunchalar, qonunlar, aksiomalar, tamoyillar va boshqalar);

- ideal ob’ekt, ya’ni voqelik bir qismining nazariy modeli, o’rganilayotgan hodisalar va ob’ektlarning muhim xususiyatlari va o’zaro aloqalari;

- nazariya mantig’i - muayyan qoidalar va isbotlash usullari majmuasi;

- falsafiy qarashlar va ijtimoiy qadriyatlar;

- mazkur nazariya natijasida kelib chiqadigan qonunlar va qoidalar majmuasi.

Nazariyaning tuzilishi tushunchalar, mulohazalar, qonunlar, ilmiy tamoyillar, ta’limotlar, g’oyalar va boshqa elementlar bilan shakllanadi.

Tushuncha - bu muayyan ob’ektlar yoki hodisalar majmuasining muhim va zarur belgilarini aks ettiradigan fikr.

Kategoriya - umumiy fundamental tushuncha bo’lib, bu ob’ektlarning eng muhim xususiyatlari va predmetlarning munosabatlarini aks ettiradigan hodisalar. Kategoriyalar falsafiy, umumiy ilmiy va ma’lum bir fan sohasiga tegishli bo’ladi.

Ilmiy atama - bu fanda ishlatiladigan keng qamrovli tushuncha bo’lib, so’z yoki ma’noni anglatadigan so’z birikmasi.

Tushunchalar (atamalar)ning umumiyliги muayyan fanda ishlatiladigan uning konseptual apparatini tashkil qiladi.

Tasdiq - bu biror narsa tasdiqlanadigan yoki rad etiladigan fikr.

Tamoyil - bu rahbarlik qiluvchi g'oya, nazariyaning asosiy boshlang'ich o'rni.

Aksioma - isbotlanmaydigan va belgilangan qoidalarga muvofiq boshqa qoidalar chiqarilgan qoida.

Qonun - bu hodisalar, jarayonlar o'rtasidagi ob'ektiv, mazmunli, ichki, zarur va barqaror aloqa. Qonunlar turli asoslarga ko'ra tasniflanishi mumkin. Shunday qilib, voqelikning asosiy sohalariga ko'ra tabiat, jamiyat, tafakkur va bilish qonunlarini farqlash mumkin. Faoliyat doirasi nuqtai nazaridan - umumiy va xususiy bo'ladi.

Qonunchilik bu:

- ko'plab qonunlarning kombinasiyasini harakati;
- mavjud, zarur bo'lgan umumiy aloqalar tizimi, ularning har biri alohida qonunni tashkil etadi.

Qoida - ilmiy tasdiqlangan, shakllangan fikr.

Ta'lim berish - voqelik hodisalarining istalgan sohasiga oid nazariy qoidalar to'plami.

G'oya bu:

- voqea yoki hodisani yangi intuitiv tushuntirish;
- nazariy jihatdan muhim pozitsiyani aniqlash.

Konseptsiya - bu ilmiy g'oya (ilmiy g'oyalar) bilan birlashtirilgan nazariy qarashlar tizimi.

2.3.2. Tadqiqotning empirik darajasi

Tadqiqotning empirik darajasi sezgi bilimlarining ustunligi bilan tavsiflanadi (tashqi dunyoni hislar orqali o'rganish). Ushbu darajada nazariy bilim shakllari mavjud, ammo lekin bo'ysunuvchi ma'noga ega.

Tadqiqotning empirik va nazariy darajalarining o'zaro ta'siri quyidagicha:

- faktlarning umumiyliги nazariya yoki gipotezalarning amaliy asosini tashkil etadi;

- faktlar nazariyani tasdiqlashi yoki rad qilishi mumkin;

- ilmiy haqiqat har doim nazariya tomonidan yoritib boriladi, chunki uni tushunchalar tizimlarisiz shakllantirib bo'lmaydi, nazariy tassavurlarsiz talqin qilib bo'lmaydi;

- zamonaviy fanda empirik tadqiqotlar oldindan aniqlangan, nazariyaga asoslanadi.

Tadqiqotning empirik darajasining tuzilishi faktlar, empirik umumlashtirish va qonunlar (qaramliklar)dan iborat.

“Fakt” tushunchasi bir necha ma'nolarda ishlatiladi:

- ob'ektiv voqelik (ob'ektiv voqelik) yoki ong va idrok sohasi (ong haqiqati) bilan bog'liq bilish sohasidagi natija;

- ishonchliligi isbotlangan (haqiqat) har qanday voqea, hodisa haqidagi bilim;

- kuzatish va tajriba natijasida olingan bilimlarni o'z ichiga olgan taklif. Empirik umumlashtirish bu – ma'lum ilmiy dalillar tizimidir.

Empirik qonunlar hodisalarning muntazamligini, kuzatilayotgan hodisalar o'rtasidagi munosabatlardagi barqarorlikni aks ettiradi. Ushbu qonunlar nazariy bilim emas. Empirik qonunlar voqelikning muhim aloqalarini ochib beradigan nazariy qonunlardan farqli o'laroq qaramlikning yanada yuzaki darajasini aks ettiradi.

Nazorat savollari

1. Ilmiy tadqiqot nima va uning turlari?
2. Tadqiqotning nazariy darajasi nimalardan iborat?
3. Tadqiqotning empirik darajasi nimalardan iborat?

2.4. Ilmiy tadqiqot ishlarining bosqichlari

Ilmiy tadqiqotlarning muvaffaqiyati uchun uni to'g'ri tashkil etish, rejalashtirish va muayyan ketma - ketlikda bajarish kerak. Ushbu rejalar va harakatlar ketma - ketligi ilmiy tadqiqot turiga, ob'ekti va maqsadlariga bog'liq. Shunday qilib, agar u texnik mavzularda amalga oshirilsa, unda avval asosiy rejalashtirilgan hujjat - texnik-iqtisodiy asos ishlab chiqiladi, so'ngra nazariy va eksperimental tadqiqotlar olib boriladi, ilmiy-texnik hisobot tayyorlanadi va ish natijalari ishlab chiqarishga kiritiladi.

Talabalar ishiga nisbatan tadqiqot ishlarining quyidagi bosqichlarini ajratish mumkin:

- tayyorgarlik;
- nazariy va empirik tadqiqotlar o'tkazish;
- qo'lyozmalar ustida ishlash va ularni rasmiylashtirish;
- tadqiqot natijalarini amalga oshirish.

Avvalo ilmiy - tadqiqot ishining har bir bosqichi haqida umumiy ma'lumot berish, so'ngra talabalar uchun ilmiy - tadqiqot ishlarini olib borish uchun eng muhim bo'lganlarni batafsil ko'rib chiqish zarur.

Tayyorgarlik bosqichi quyidagilarni o'z ichiga oladi: muammolarni shakllantirish, mavzularni tanlash; u bo'yicha tadqiqotlar otkazish zarurligini asoslash; gipotezalarni, tadqiqotning maqsadi va vazifalarini, tadqiqotning kontseptsiyasini aniqlash; tadqiqot rejasi yoki dasturini ishlab chiqish; tadqiqot vositalarini (uskunalarini) tayyorlash.

Birinchiidan, ilmiy tadqiqot mavzusi shakllantiriladi va uning rivojlanish sabablari asoslanadi. Ilgari o'tkazilgan ilmiy ishlarining adabiyotlar va materiallari bilan oldindan tanishish orqali mavzuning qay darajada o'rganilganligi va natijalar qanday olinganligi aniqlanadi. Javoblari umuman yo'q yoki ular etarli bo'lmagan savollarga alohida e'tibor qaratiladi. Adabiy manbalar va ularning izohlari ro'yxati

tuziladi. Tadqiqot usuli ishlab chiqiladi. Tadqiqot vositalari anketalar, savolnomalar, intervyu shakllari, kuzatuv dasturlari va boshqalar ko'inishida tayyorlanadi. Ularning yaroqliligini sinash uchun aerobatik tadqiqotlar o'tkazilishi mumkin.

Tadqiqot bosqichi mavzu bo'yicha adabiyotlar, statistik ma'lumotlar va arxiv materiallarini tizimli o'rganishdan iborat; nazariy va empirik tadqiqotlar o'tkazish, ma'lumotlarni qayta ishlash, sintez qilish va tahlil qilish; yangi ilmiy dalillarni tushuntirish, dalillar va qoidalarni rasmiylashtirish, xulosalar, amaliy tavsiyalar va takliflarni shakllantirish.

Keyingi bosqich quyidagilarni o'z ichiga oladi: ishning tarkibini (qurilish, ichki tuzilish) aniqlash; sarlavha, boblar va xatboshilar sarlavhalarini aniqlashtirish; qo'lyozma loyihasini tayyorlash va uni tahrirlash; matnni, foydalanilgan adabiyotlarni va ilovalar ro'yxatini rasmiylashtirish.

So'nggi bosqich o'rganish natijalarini amaliyotga joriy qilish va muallining ishlanmalarni qo'llab-quvvatlashdan iborat. Shu bilan birga, ilmiy tadqiqotlar har doim ham ushbu bosqich bilan yakunlanmaydi, lekin ba'zida talabalarning ilmiy ishlari (masalan, tezis) amaliy faoliyat va o'quv jarayoniga tatbiq etish uchun tavsiya etiladi.

Nazorat savollari

1. Ilmiy tadqiqot ishlarining bosqichlari.
2. Ilmiy tadqiqot metodikasining asosiy tushunchalari.
3. Ilmiy tadqiqotning bilish usullari.
4. Ilmiy tadqiqotning falsafiy va umumilmiy usullari.

3-BOB. ILMIY TADQIQOT METODOLOGIYASI

O'quv qo'llanmaning mazkur bobida ilmiy tadqiqot metodikasi va metodologiyasi haqida tushunchalar, ilmiy tadqiqotning falsafiy va umumilmiy usullari va ilmiy tadqiqotning xususiy va maxsus usullari haqidagi qarashlar o'rganiladi.

3.1. Ilmiy tadqiqot metodikasi va metodologiyasi haqida tushunchalar

Ilmiy tadqiqot usuli - ob'ektiv haqiqatni bilish usuli. Usul- harakatlar, texnikalar, operatsiyalarning ma'lum bir ketma - ketligini o'zida ifodalaydi. O'rganilayotgan ob'ektlarning tarkibiga qarab tabiiy fanlar va ijtimoiy-gumanitar tadqiqotlar usullari ajralib turadi. Tadqiqot usullari fan sohalari bo'yicha quyidagicha tasniflanadi: matematik, biologik, tibbiy, ijtimoiy - iqtisodiy, huquqiy va boshqalar.

Bilish darajasiga qarab, empirik, nazariy va metanazariy (metafeologik) darajadagi usullar ajralib turadi.

Empirik darajadagi usullarga kuzatish, tavsiflash, taqqoslash, hisoblash, o'lchash, anketa, intervyu, test, eksperiment, modellashtirish va boshqalar kiradi.

Nazariy usullarga aksiomatik, gipotetik (gipotetik-deduktiv), rasmiylashtirish, mavhumlashtirish, umumiy mantiqiy usullar (tahlil, sintez, induksiya, deduksiya, analogiya) va boshqalar kiradi.

Metafeologik darajadagi uslublar dialektik, metafizik, germenevtik va boshqalar. Ba'zi olimlar tizimni tahlil qilish usulini ushbu darajaga bog'laydilar, boshqalari uni umumiy mantiqiy usullar qatoriga kiritadilar.

Umumiylik ko'lami va darajasiga qarab usullar quyidagilarga ajratiladi:

- barcha fanlarda (falsafiy) va bilishning barcha bosqichlarida faoliyat yuritadigan usullar;
- gumanitar, tabiiy va texnik fanlarda qo'llanilishi mumkin bo'lgan umumilmiy usullar;
- xususiy - tegishli fanlar uchun;
- maxsus - ma'lum bir fan, ilmiy bilim sohasi uchun.

Ilmiy tadqiqotlar texnologiyasi, protseduralari va usullari tushunchalari ko'rib chiqilayotgan usul tushunchasidan ajralib turishi kerak. Tadqiqot usuli deganda u yoki bu usulni qo'llash uchun maxsus texnikalar yig'indisi tushuniladi va tadqiqot jarayonida - harakatlarning ma'lum ketma-ketligi, tadqiqotni tashkil etish usuli tushuniladi.

Uslubiyot - bu bilish usullari va usullarining kombinatsiyasi. Har qanday ilmiy tadqiqot muayyan qoidalar bo'yicha ma'lum yo'llar va usullar bilan amalga oshiriladi. Ushbu yo'llar, usullar va qoidalar tizimining ta'limoti uslubiyot deb nomlanadi. Adabiyotda "uslubiyot" tushunchasi ikki ma'noda ishlatiladi:

- har qanday faoliyat sohasida (fan, siyosat va boshqalar) qo'llaniladigan usullar to'plami;
- ilmiy bilish usuli haqidagi ta'limot.

Quyidagi uslubiyot darajalari mavjud:

- barcha fanlarga nisbatan universal bo'lgan va tarkibiga falsafiy va umumilmiy bilish usullari kiritilgan universal uslubiyot;
- falsafiy, umumiy ilmiy va shaxsiy bilish usullari bilan shakllantirilgan tegishli fanlar guruhi uchun xususiy tadqiqot metodologiyasi;
- aniq fanni ilmiy tadqiq qilish metodologiyasi - tarkibiga falsafiy, umumilmiy, xususiy va maxsus bilish usullari kiritilgan metodologiya.

Nazorat savollari

1. Ilmiy tadqiqot metodikasining asosiy tushunchalari.
2. Ilmiy tadqiqot usuli nima?
3. Ilmiy tadqiqot bilish darajalari bo'yicha qanday turlarga ajratiladi?
4. Umumiylik ko'lami va darajasiga qarab usullar qanday turlarga ajratiladi?
5. Uslubiyot nima?

3.2. Ilmiy tadqiqotning falsafiy va umumilmiy usullari

Umumiy (falsafiy) usullar orasida eng taniqlilari dialektik va metafizik usullar hisoblaniladi. Dialektikada ob'ektlar va hodisalarni o'rganayotganda quyidagi tamoyillarga asoslanish tavsiya etiladi.

- o'rganilayotgan ob'ektlarni dialektik qonunlar asosida ko'rib chiqish:

1. qarama-qarshiliklarning yagonaligi va kurashi;
2. miqdoriy o'zgarishlarning sifat jihatidan o'zgarishi;
3. inkorni inkor etish;

- falsafiy kategoriyalar asosida o'rganilayotgan hodisa va jarayonlarni ta'riflash, tushuntirish va bashorat qilish: umumiy, maxsus va yakka; tarkibi va shakli; shaxslar va hodisalar; imkoniyatlar va haqiqat; zarur va tasodifiy; sabablari va oqibatlarini.

- tadqiqot ob'ektiga ob'ektiv voqelik sifatida qarash;

- tadqiqot ob'ekti va hodisalarni qarab chiqish:

1. har tomonlama;
2. umumaloqa va o'zaro bog'liqlikda;
3. doimiy o'zgarishda, rivojlanishda;
4. aniq tarixiy.

- olgan bilimlarini amalda tekshirish.

Tahlil qilish uchun barcha umumilmiy usullarni uchta guruhga bo'lish tavsiya etiladi: umumiy mantiqiy, nazariy va empirik.

Umumiy mantiqiy usullar - bu tahlil, sintez, induksiya, deduksiya, analogiya.

Tahlil - bu tadqiqot ob'ektini uning tarkibiy qismlariga ajratish. Bu tahliliy tadqiqot usulining asosidir. Tahlil turlari - tasniflash va davriylashtirish.

Sintez - bu individual tomonlarning, o'rganish ob'ektining qismlarini yaxlit butunlikka birlashtirish.

Induksiya - bu faktlardan fikr (bilish) harakati, individual holatlardan umumiy vaziyatga o'tishidir. Induktiv xulosalar fikrlashga, umumiy fikrga kelishga "taklif qiladi". Deduksiya - har qanday umumiy pozitsiyadan yakka, xususiy shaxsning kelib chiqishi; Deduktiv inferatsiya orqali ma'lum bir fikr boshqa fikrlardan "olinadi".

O'xshashlik - bu narsalar va hodisalar haqida, ular boshqalar bilan o'xshashligi asosida bilim olish usulidir, o'rganilayotgan ob'ektlarning ba'zi xususiyatlardagi o'xshashligiga asoslanib, ularning boshqa xususiyatlardagi o'xshashligi to'g'risida xulosa chiqariladi.

Nazariy darajadagi metodlarga aksiomatik, faraziy, rasmiylashtirish, mavhumlashtirish, umumlashtirish, mavhumlikdan aniq, tarixiy, tizimli tahlil usuliga ko'tarilish kiradi.

Aksiomatik usul - bu tadqiqot usuli bo'lib, unda ba'zi bayonotlar (aksiomalar, postulatlar) dalilsiz qabul qilinadi va keyin ma'lum mantiqiy qoidalarga muvofiq ulardan boshqa bilimlar olinadi (chiqariladi).

Gipotetik usul - bu ilmiy farazdan foydalangan holda tadqiqot usuli, ya'ni bu natijani keltirib chiqaradigan sabab yoki muayyan hodisa yoki ob'ektning mavjudligi to'g'risidagi taxmin.

Ushbu usulning o'zgarishi bu hipotetik - deduktiv tadqiqot usuli bo'lib, uning mohiyati deduktiv bog'liq gipotezalar tizimini yaratishdan iborat bo'lib, ular asosida empirik faktlar ma'lumotlar keltirililadi.

Gipotetik - deduktiv usulning tarkibiga quyidagilar kiradi:

- O'rganilayotgan hodisa va ob'ektlarning sabablari va qonunlari haqida taxminlarni (taxminlarni) ilgari surish;
- taxminlar to'plamidan eng munosib haqiqatga yaqinlarini tanlash;
- deduksiya yordamida tanlangan taxminidan chegirib tashlangan holda xulosani chiqarish;
- gipotezadan kelib chiqadigan oqibatlarni eksperimental tekshirish.

Formalizasiya - biron bir hodisa yoki ob'ektning sun'iy tilning ramziy shaklida namoyish qilish (masalan, mantiq, matematika, kimyo) va ushbu hodisani yoki mavzuni tegishli belgilar bilan operatsiyalar orqali o'rganish. Ilmiy tadqiqotlarda sun'iy rasmiylashtirilgan tildan foydalanish tabiiy tilning etishmasligi, ko'pqiyamatlilik va noaniqlik kabi kamchiliklarini bartaraf etishga imkon beradi. Rasmiylashtirishda ular tadqiqot ob'ektlari to'g'risida mulohaza qilishning o'rniga, ular belgilar (formulalar) bilan ishlaydi. Sun'iy til formulalari bilan operatsiyalar orqali yangi formulalar olish va vaziyatning haqiqatini isbotlash mumkin.

Abstraktsiya (mavhumlashtirish) - o'rganilayotgan predmetning ma'lum xususiyatlari va munosabatlaridan ruhiy chalg'itish va tadqiqotchini qiziqtirgan xususiyatlar va munosabatlarni tanlash. Odatda, mavhumlashtirishda o'rganilayotgan ob'ektning ikkilamchi xususiyatlari va munosabatlari asosiy xususiyatlar va munosabatlardan ajratiladi. Abstraktsiya turlari: identifikatsiya, ya'ni umumiylikni ajratish o'rganilayotgan fanlarning xususiyatlari va o'zaro munosabatlari, ularda o'xshashlikni o'rnatish, ular orasidagi farqlardan mavhum bo'lish, ob'ektlarni maxsus sinfga birlashtirish, izolyatsiya: ya'ni mustaqil

o'rganish ob'ekti deb hisoblanadigan ma'lum xususiyatlar va munosabatlarning taqsimlanishi.

Umumlashtirish - ob'ektlar va hodisalarning umumiy xususiyatlari hamda aloqalarini o'rnatish, ushbu sinf ob'ektlari yoki hodisalarining muhim, asosiy xususiyatlarini aks ettiradigan umumiy tushunchaning ta'rifi. Biroq, umumlashtirish muhim emas, balki ob'ekt yoki hodisaning har qanday belgilarini tanlashda ifodalanishi mumkin. Ilmiy tadqiqotning bu usuli umumiy, maxsus va yagona falsafiy kategoriyalarga asoslanadi.

Tarixiy usul tarixiy faktlarni aniqlashdan va shu asosda uning harakat mantig'ini ochib beradigan tarixiy jarayonni ruhiy qayta tiklashdan iboratdir. U tadqiqot ob'ektlarining paydo bo'lishi va rivojlanishini xronologik ketma - ketlikda o'rganishni o'z ichiga oladi.

Ilmiy bilish usuli sifatida mavhumlikdan fniqlikka ko'tarilish, avval tadqiqotchining o'rganilayotgan mavzuning (hodisaning) predmet bilan asosiy aloqasini topishi, keyin uning turli sharoitlarda qanday o'zgarishini kuzatib borishi, yangi aloqalar ochishi va shu tariqa uning mohiyatini to'liq aks ettirishi bilan izohlanadi.

Tizimli usul tadqiqot tizimlarida (ya'ni ma'lum moddiy yoki ideal narsalarning to'plamini), uning tarkibiy qismlarini va tashqi muhit bilan aloqalarini o'rganishdan iborat. Ma'lum bo'lishicha, bu munosabatlar va o'zaro ta'sirlar tizimning tarkibiy ob'ektlarida bo'lmagan yangi xususiyatlarining paydo bo'lishiga olib keladi [13].

Empirik darajadagi usullarga quyidagilar kiradi: kuzatish, tavsiflash, hisoblash, o'lchash, taqqoslash, eksperiment, modellashtirish.

Kuzatish - bu sezgi yordamida ob'ektlar va hodisalarning xususiyatlarini bevosita idrok etishga asoslangan bilish usuli. Kuzatish natijasida tadqiqotchi narsa va hodisalarning tashqi xususiyatlari hamda munosabatlari to'g'risida bilimga ega bo'ladi. O'rganish tadqiqot predmetiga nisbatan tadqiqotchining mavqeiga qarab, oddiy va qo'shilgan kuzatuvlar ajralib turadi. Birinchisi tashqi tomondan kuzatishni o'z ichiga oladi, bunda tadqiqotchi kuzatilayotgan faoliyatning ishtirokchisi bo'lmagan ob'ektning tashqi vakili hisoblanadi. Ikkinchisi, tadqiqotchining ochiq yoki yashirin ravishda guruhga kiritilganligi, uning faoliyati ishtirokchi sifatida tafsiflanadi. Masalan, birinchi holatda, u piyodalarni ko'chani kesib o'tayotganda yo'l harakati qoidalariga rioya qilgan holda kuzatadi, ikkinchi holatda u o'zi harakatning ishtirokchilari safiga qo'shiladi, bu ularni muayyan lahzalarda qoidabuzarliklarni keltirib chiqaradi. Agar kuzatuv tabiiy sharoitda o'tkazilgan bo'lsa, u maydon deb nomlanadi va agar atrof - muhit sharoitlari, vaziyat tadqiqotchi tomonidan maxsus yaratilgan bo'lsa, u laboratoriya ishi deb hisoblanadi. Kuzatuv natijalari protokollarda, kundaliklarda, kartalarda, filmlarda va boshqa usulda yozilishi mumkin.

Ta'rif - bu o'rganilayotgan ob'ektning xususiyatlarini kuzatish yoki o'lchash bilan belgilanadigan fiksasiya.

Ta'rif quyidagicha bo'ladi:

- to'g'ridan-to'g'ri tadqiqotchi ob'ektning belgilarini bevosita sezganda va ko'rsatganda;

- Tadqiqotchi boshqalar tomonidan qabul qilingan ob'ektning xususiyatlarini bilvosita qayd qilganda vositachilik qiladi.

Hisob - bu tadqiqot ob'ektlarining yoki ularning xususiyatlarini tavsiflovchi parametrlarning miqdoriy nisbatlarini aniqlash.

O'lchov - bu miqdorning sonli qiymatini standart bilan taqqoslash orqali aniqlash.

Taqqoslash - bu ikki yoki undan ortiq ob'ektlarga xos bo'lgan xususiyatlarni taqqoslash, ular orasidagi farqlarni o'rnatish yoki ularda umumiylikni topish.

Nazorat guruhlari usuli har tomonlama tenglashtirilgan asosiy (eksperimental) va nazorat guruhlari o'rganish natijalarini taqqoslashga asoslangan, o'rganilganlardan tashqari.

Tajriba - bu hodisani sun'iy ravishda takrorlash, gipoteza tekshirilayotgan paytda berilgan sharoitda amalga oshiriladigan jarayon.

Eksperimentlar turli asoslarga ko'ra tasniflanishi mumkin:

- ilmiy tadqiqotlar sohalari bo'yicha - fizik, biologik, kimyoviy, ijtimoiy va h.k.;

- tadqiqot vositasining o'zaro ta'siri tabiati bo'yicha ob'ekt bilan - odatiy (eksperimental vositalar o'rganilayotgan ob'ekt bilan bevosita o'zaro ta'sir qiladi) va model (model o'rganilayotgan ob'ektning o'rnini bosadi). Ikkinchisi aqliy (aqliy, xayoliy) va moddiy (real) ga bo'linadi. Yuqoridagi tasnif to'liq emas.

Modellashtirish - bu o'rganish ob'ekti to'g'risidagi bilimlarni uning o'rnini bosadigan narsalar - analog, model yordamida olish. Model deganda ob'ektning aqliy yoki material sifatida mavjud bo'lgan analogi tushuniladi.

Model va simulyatsiya qilingan ob'ekt o'rtasidagi o'xshashliklarga asoslanib, u haqidagi xulosalar ushbu ob'ektga analog asosida uzatiladi.

Modellashtirish nazariyasida ular quyidagilarni ajratadilar:

- ideal (aqliy, ramziy) modellar, masalan, chizmalar, yozuvlar, belgilar, matematik talqinlar shaklida;

- moddiy (to'liq miqyosli, moddiy) modellar, masalan, masxara qilish, taqlid qilish, imtihonlar paytida tajribalar uchun o'xshash narsalar.

Nazorat savollari

1. Dialektikada ob'ektlar va hodisalarni o'rganayotganda qanday tamoyillarga asoslanish tavsiya etiladi?
2. Tahlil qilish uchun barcha umumilmiy usullarni nechta guruhga bo'linadi?
3. Umumiy mantiqiy usullar nima va ularning asosiy tushunchalari?
4. Nazariy darajadagi metodlarga nimalar kiradi?
5. Empirik darajadagi usullarga nimalar kiradi?

3.3. Ilmiy tadqiqotning xususiy va maxsus usullari

Ilm - fanda umumiy ilmiy usullardan tashqari, hodisalarni tadqiq qilishning xususiy usullari qo'llaniladi. Ular xususiy fanlar deb ataladi, chunki ular tegishli fanlarda qo'llaniladi, ob'ektga va bilish shartlariga bog'liq bo'lgan o'ziga xos xususiyatlarga ega. Ilmiy bilimlarning faqat bitta sohasida maxsus tadqiqot usullari qo'llaniladi. Bundan tashqari, maxsus usullardan foydalanish bilimlarning bir nechta tor doiralari bilan cheklangan.

4-BOB. ILMIIY-TADQIQOT ISHLARINING TAYYORGARLIK BOSQICHI

O'quv qo'llanmaning mazkur bobida ilmiy tadqiqot mavzusini tanlash muhim tushunchaladaigi, ilmiy tadqiqot ishlarini rejalashtirish kabi ishlarni amalga oshirish holatlarini o'rganishga bag'ishlangan.

4.1. Ilmiy tadqiqot mavzusini tanlash

Tadqiqot ishining mavzusi ma'lum bir ilmiy soha yoki ilmiy muammoni hal etishga yo'naltirilgan bo'lishi mumkin. Ilmiy yo'nalish deganda fan, ilmiy majmua yoki ilmiy tadqiqotlar olib borilayotgan ilmiy sohadagi muammolar tushuniladi.

Ilmiy muammo - bu ma'lum bir fanda mavjud bo'lgan bilimlarga yoki amaliy usullarga zid bo'lgan, ilmiy tadqiqotlar orqali hal qilinishini talab qiladigan yangi, dialektik ravishda paydo bo'ladigan murakkab nazariy yoki amaliy muammolar, ilmiy tadqiqot ishlarining mavzulari to'plamidir [14]. Muammolar bir tarmoq yo'nalishida, tarmoqlararo va global bo'lishi mumkin.

Ilmiy mavzu - bu murakkab bo'lib, muammoni hal etuvchi masaladir. Mavzular nazariy, amaliy yoki aralash bo'lishi mumkin.

Ilmiy ish mavzusining to'g'ri tanlanishi uning muvaffaqiyatli bajarilishini ta'minlaydi deb hisoblaniladi.

Ilmiy tadqiqotchni boshlovchilar uchun ilmiy ish mavzusini tanlash ancha mushkul vazifadir. Ammo, agar tadqiqotchi tadqiqot olib borilishi kerak bo'lgan sohada amaliy tajribaga ega bo'lsa, turli ilmiy konferensiyalar va yig'ilishlarda qatnashsa, hal qilinishi kerak bo'lgan masalalarga e'tiborini qaratsa, ilmiy - tadqiqot institutlarining tematik rejaları bilan tanishsa, bu ilmiy mavzuning tanlashga katta yordam beradi va uning ilmiy ishida o'rganish uchun mos bo'lgan mavzular yoki savollar ko'rsatilishi mumkin bo'ladi. Tadqiqotchi o'z ishi uchun mavzuni turli iqtisodiy (vazirliklar, ma'muriyatlar, kombinatlar, korxonalar) va jamoat (ilmiy va texnikaviy jamiyatlar va boshqalar) tomonidan tanlov asosida amalga oshirish uchun taklif etiladigan mavzular ro'yxatida topishi mumkin.

Ilmiy ish mavzusini tanlashda, ishning muvaffaqiyatini ko'p jihatdan aniqlaydigan quyidagi fikrlarni hisobga olish kerak:

- tadqiqotchining layoqati (qobilayatlari), tayorligi va bilimlari. Tadqiqotchi nazariy ilmiy ishlarga qiziqishi yuqori bo'lsa, nazariy ish mavzusini tanlash tavsiya etiladi, agar tadqiqotchida dizayn va ixtiro uchun qiziqishi yuqori bo'lsa, unda qidiruv ishining mavzusini tanlash yaxshidir;

- tadqiqot o'tkazish uchun moliyaviy imkoniyatlar (jihazlar, asboblari, xom ashyo, o'qitilgan xodimlarning mavjudligi va moliyalashtirish hajmi) va uni amalga oshirish muddatlari;

- mavzuning dolzarbligi, ya'ni uning to'qimachilik sanoatining ilm - fan, muhandislik va texnologiyasini rivojlantirish yo'nalishiga, shuningdek, zamonaviy sanoat talablariga muvofiqligi;

- ilmiy ishning katta va murakkab mavzularini ko'proq tajribali tadqiqotchilarga topshirish zaruriyati.

Kurs va bitiruv malakaviy ishlarining mavzulari (tezislar, magistrlik dissertatsiyalari) kafedralar tomonidan belgilanadi. Mavzu o'quv dasturlari va o'quv rejalariga muvofiq bo'lishi kerak. Uni tuzishda kafedralarda mavjud ilmiy yo'nalishlarni va talabalarga malakali ilmiy rahbarlarni birlashtirish imkoniyatlarini hisobga olish tavsiya etiladi. Mavzularning dolzarbligi, yangiligi, amaliy va nazariy ahamiyatga ega bo'lishini ta'minlash tavsiya etiladi.

Bitiruv malakaviy ishlarining mavzulari talabalarga so'nggi o'quv yilining boshida, lekin yakuniy attestatsiyalash boshlanishidan olti oy oldin etkazilishi kerak. Mavzuni tanlashda quyidagilarni e'tiborga olish tavsiya etiladi: uning dolzarbligi, yangiligi, nazariy va amaliy ahamiyati, bitiruvdan keyin ishning profiliga mosligi, adabiyotlar va amaliy materiallarning mavjudligi yoki yo'qligi, talabalarning mavzu bo'yicha ilmiy ishlari va ilmiy ma'ruzalar ko'rinishidagi faoliyati, shuningdek talabaning tanlangan mavzuga bo'lgan qiziqishi, uning zarur tadqiqotlarni o'tkazish uchun sub'ektiv qobiliyati.

Yozma ish mavzusini tanlab, talaba bo'lajak rahbar bilan uchrashishi va uning bajarilishini boshqarish uchun roziligini olishi kerak. Tanlangan bitiruv ishining mavzusini (magistrlik dissertatsiyasini) birlashtirish uchun talaba universitet tomonidan belgilangan shaklda ariza yozishi kerak. Ushbu mavzu va ilmiy rahbar o'quv muassasasi rektorining buyrug'i bilan tasdiqlanadi. Agar ishning alohida qismlari uchun, masalan, ilmning turli sohalariga tegishli bo'lsa, ilmiy maslahatchilar tayinlanishi mumkin. Ilmiy rahbarlar (maslahatchilar) odatda ilmiy darajaga yoki ilmiy unvonga ega bo'lgan professor – o'qituvchilar tomonidan tayinlanadi.

Ilmiy rahbar:

- talabaga diplom ishini bajarish uchun topshiriq beradi;
- talaba ish rejasini tuzishda yordam beradi;
- asosiy adabiyotlar, ma'lumotnomalar va arxiv materiallarini tavsiya qiladi;
- tadqiqot usullarini tanlash, amaliy materiallarni to'plash, umumlashtirish va tahlil qilish, ishlarni loyihalash bo'yicha maslahatlar beradi;
- topshiriqning bajarilishini nazorat qiladi;
- bajarilgan ishlarni tekshiradi, xulosa yozadi.

Nazorat savollari

1. Ilmiy tadqiqot mavzusini tanlashda nimalarga e'tibor beriladi?
2. Ilmiy ish mavzusini tanlashda, ishning muvaffaqiyatini qanday aniqlash mumkin?
3. Kurs va bitiruv malakaviy ishlarining mavzulari kim tomonidan beriladi?
4. Ilmiy tadqiqot ishini bajarishda ilmiy rahbarning vazifasi nimalardan iborat?

4.2 Ilmiy tadqiqot ishini rejalashtirish

Ilmiy tadqiqot ishini rejalashtirish uning oqilona tashkil etilishi uchun muhimdir. Ilmiy-tadqiqot tashkilotlari va o'quv yurtlari buyurtmachilar tomonidan taqdim etilgan maqsadli kompleks dasturlar, uzoq muddatli ilmiy va ilmiy-texnik dasturlar, xo'jalik shartnomalari va ilmiy buyurtmalar asosida yillik ish rejalarini tuzadilar. Ta'lim muassasalari kafedralarining ilmiy ishlari o'quv yilining ish rejalariga muvofiq tashkil etiladi va olib boriladi. Kafedra professor-o'qituvchilari va aspirantlari individual rejalar asosida ilmiy-tadqiqot ishlarini olib boradilar.

Talabalarning ilmiy-tadqiqot ishlari (TITI) ham rejalashtiriladi. Ta'lim muassasalari va kafedralarning ish rejalarida TITI bo'yicha tegishli bo'lim bo'lishi mumkin. Rejalarga muvofiq talabalar ilmiy to'garaklari va muammoli guruhlar ishlaydi.

Ilmiy va o'quv muassasalarida ilmiy-tadqiqot ishlari mavzulari bo'yicha ishchi dasturlari va ularni amalga oshirish jadvallari tuziladi. Monografiyalar, darsliklar, o'quv qo'llanmalar va ma'ruzalar tayyorlashda ushbu ishlarning reja-prospektlari ishlab chiqiladi.

Ishchi dastur - bu umumiy maqsadlar va farazlarga muvofiq tadqiqotning umumiy kontsepsiyasining bayoni. U qoida bo'yicha ikkita qismdan iborat: uslubiy va prosedurali.

Uslubiy bo'lim quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- muammo yoki mavzuni (bayoni) shakllantirish;
- tadqiqot ob'ekti va predmetini aniqlash;
- tadqiqotning maqsadi va masalaning qo'yilishini aniqlash;
- asosiy tushunchalarni talqin qilish;
- ishchi faraz (gipoteza)larni shakllantirish.

Muammo (mavzu)ni rasmiylashtirish-echimni talab qiladigan muammoning ta'rifi. Ijtimoiy va ilmiy muammolar mavjud. Tadqiqot ob'ekti va predmetini aniqlashda qarama-qarshilikni o'z ichiga olgan va muammoli vaziyatni yaratadigan hodisa (jarayon) hisoblangan tadqiqot ob'ekti ajratiladi.

Tadqiqot predmeti - amaliyot va nazariya nuqtai nazaridan o'rganiladigan ob'ektning xususiyatlari, muhim jihatlari va tomonlari.

Keyin tadqiqotning maqsad va vazifalari aniqlanadi. Tadqiqotning maqsadi uning yakuniy natijaga yo'naltirilganligi. Tadqiqot maqsadlari - tadqiqot jarayonida hal qilinishi kerak bo'lgan narsa; javob berish kerak bo'lgan savollar.

Asosiy tushunchalarni talqin qilish (sharhlash) - asosiy tushunchalarni izohlash, tushuntirish. Tushunchalarning nazariy va empirik sharhlari mavjud.

Nazariy sharhlash - boshqa tushunchalar bilan o'zaro munosabatlarini ochib berish orqali talqin qilingan tushunchalarning muhim xususiyatlari va munosabatlarini mantiqiy tahlil qilishdir.

Empirik talqin (sharhlash) - asosiy nazariy tushunchalarning empirik ma'nolarini aniqlash, ularni kuzatiladigan faktlar tiliga tarjima qilish. Tushunchani empirik tarzda talqin qilish tushuncha mazmunining ma'lum bir muhim belgisini aks ettiradigan va o'lchanadigan indikatorni (indikator, referent) topish demakdir.

Keyin ishchi faraz (gipoteza)larni shakllantirish bajariladi. Gipoteza, har qanday faktlar, hodisalar va jarayonlarni tushuntirish uchun ilgari surilgan ilmiy faraz sifatida tadqiqot muammolarini muvaffaqiyatli hal qilishda muhim vosita hisoblanadi. Tadqiqot dasturi bir yoki bir nechta gipotezalarga mo'ljallangan bo'lishi mumkin. Gipotezalarning quyidagicha turlari mavjud: tavsiflovchi, tushuntiruvchi va bashorat qiluvchi, asosiy va asosiy bo'lmagan, birlamchi va ikkilamchi, asoslan gipotezalar va oqibat gipotezalari.

Ishchi dasturning prosedurali qismi quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- tadqiqotning asosiy rejasi;
- empirik materiallarni to'plash va tahlil qilishning asosiy tartib-qoidalari qisqacha bayoni.

Maxsus ilmiy tadqiqotlar o'quv ob'ekti to'g'risidagi ma'lumotlarning miqdoriga qarab qurilgan asosiy rejaga muvofiq amalga oshiriladi. Rejalar-tekshirish, tahliliy (tavsiflovchi) va eksperimental bo'ladi.

Tekshiruv rejasi, agar o'rganish ob'ekti va predmeti to'g'risida aniq tushuncha bo'lmasa va ishchi gipotezani ilgari surish qiyin bo'lsa, qo'llaniladi. Ushbu rejaning tuzishdan maqsad mavzuni (muammoni) aniqlashtirish va gipotezani shakllantirishdan iborat. Odatda bu, mavzu bo'yicha adabiyot bo'lmaganida yoki juda oz bo'lsa ishlatiladi.

Izohlash rejasidan tadqiqot ob'ekti va predmetini ajratib olish hamda tavsiflash gipotezani shakllantirish mumkin bo'lganda foydalaniladi. Rejaning maqsadi - bu gipotezani tekshirish, tadqiqot ob'ektini tavsiflovchi faktlarni bayon etishdan iborat.

Tajriba rejasi-eksperiment o'tkazishni o'z ichiga oladi. U ilmiy muammo va tushuntirish gipotezasi shakllanganda qo'llaniladi. Rejaning maqsadi-o'rganilayotgan ob'ektdagi sabab-oqibat munosabat (aloqa)larini aniqlashdir.

Dasturning protsessual qismida tadqiqot usullarini tanlash asoslantiriladi, ushbu usullarning tadqiqotning maqsadlari, vazifalari va gipotezalari bilan o'zaro bog'liqligi ko'rsatiladi. U yoki bu usulni tanlashda quyidagilarni yodda tutish kerak:

- samarali, ya'ni qo'yilgan maqsadga erishishni va tadqiqotning kerakli aniqlik darajasini ta'minlash;
- iqtisodiy, ya'ni tadqiqotchining vaqtini, kuchini va pulini tejashga imkon berashi;
- sodda, ya'ni tegishli malakaga ega bo'lgan tadqiqotchi uchun ochiq;
- insonlarning salomatligi va hayoti uchun xavfsiz;
- axloq va huquqiy me'yorlar nuqtai nazaridan maqbul;
- ilmiy, ya'ni mustahkam ilmiy asosga ega.

Universitet talabalari ilmiy tadqiqotlar uchun ishchi dasturlarni ishlab chiqmaydilar, ammo ular o'quv ishlarini tayyorlash rejalarini tuzishlari shart.

Magistrlik dissertatsiyasi, diplom ishi yoki kurs ishi rejasida kirish, asosiy qism, bo'lim va paragraflarga (savollarga) bo'lingan va xulosa bo'lishi kerak. Bu oddiy yoki murakkab bo'lishi mumkin. Oddiy reja o'zida asosiy savollar ro'yxatini saqlaydi. Murakkab rejada har bir bob paragraflarga bo'linadi. Ba'zan ular umumiy

rejani tuzadilar, unda ba'zi boblar paragraflarga bo'linadi, boshqalari qo'shimcha bo'limlarsiz qoldiriladi.

Rejani tuzayotganda siz quyidagilarga intilishingiz kerak:

- savollar tanlangan mavzuga mos keladi va undan tashqariga chiqmaydi;

- mavzuga oid savollar mantiqiy ketma-ketlikda joylashtirildi;

- unga tadqiqotning asosiy jihatlarini aks ettiruvchi mavzuga oid savollar kiritilishi shart;

- mavzu har tomonlama o'rganilishi kerak.

Reja yakuniy bo'lmaydi va u tadqiqot jarayonida o'zgarishi mumkin, chunki ob'ektni o'rganish va ilmiy muammoni hal qilishning yangi qirralarini topish mumkin.

Tadqiqot ishlarining asosiy bosqichlarini tadqiqot rejasi (dasturi), taqvim shartlari, moddiy xarajatlarga muvofiqlashtirish uchun ishlarning ish rejasi (jadvali) tuziladi.

Talaba ishning mantiqiy ketma-ketligini shu maqsadga erishishga va ilmiy muammoni o'z vaqtida hal qilishga olib keladigan tarzda qura bilishi kerak. Ishda hozirgi paytda diqqat markazida bo'lishi kerak bo'lgan asosiy narsani ta'kidlash kerak, ammo ayni paytda tafsilotlar ko'zdan qochirilmasligi kerak.

Nazorat savollari

1. Ilmiy tadqiqot ishini rejalashtirishda nimalarga e'tibor beriladi?
2. ilmiy-tadqiqot ishlari mavzulari bo'yicha o'quv muassasalarida qanday ishlar amalga oshiriladi?
3. Uslubiy bo'lim nimalarni o'z ichiga oladi?
4. Tadqiqot predmeti qanday aniqlanadi?
5. Rejalar qanday turlarga bo'linadi?
6. Rejani tuzayotganda nimalarga ahamiyat berilishi lozim?

5-BOB. ILMİY MA'LUMOTLAR TO'PLAMI

O'quv qo'llanmaning ushbu bobi ilmiy ma'lumotlarning asosiy manbalari, ilmiy nashrlarning turlari, o'quv adabiyotlari turlari, malumot - axborot nashrlari, boshqa turdagi nashrlar va adabiyotlarni o'rganish kabi tushunchalarni o'z ichiga oladi.

5.1 Ilmiy ma'lumotlarning asosiy manbalari

Ma'lumot manbai bu hujjat bo'lib, har qanday ma'lumotlarni o'z ichiga oladi [15]. Hujjatlarga ilmiy ma'lumotlarning asosiy manbai bo'lgan turli xil nashrlar kiradi. Nashr - bu unda mavjud bo'lgan ma'lumotlarni tarqatish uchun mo'ljallangan bo'lib, tahrirlash va bosmadan o'tkazishni boshlagan, bosma yoki naqshinkor yo'li bilan olingan hamda mustaqil ravishda nashr etilib chiqariladigan hujjatdir [16].

Chop etilmagan hujjatlar: dissertasiyalar, saqlangan qo'lyozmalar, ilmiy tadqiqotlar va eksperimental ishlanmalar to'g'risidagi hisobotlar, ilmiy tarjimalar, tadqiqot va tahliliy materiallar ham ilmiy ma'lumotlarning manbalari hisoblanadi. Ushbu hujjatlar nashrlardan farqli o'laroq, keng tarqalgan va takroriy ishlatilishini anglatmaydi, qo'lyozmalar shaklida yoki oz miqdorda ko'paytiriladi hamda tarqatiladi.

Ilmiy ma'lumotlarning barcha hujjatli manbalari birlamchi va ikkilamchilarga bo'lingan. birlamchi hujjatlarda dastlabki ma'lumotlar, ilmiy tadqiqotlarning bevosita natijalari (monografiyalar, ilmiy ishlar to'plamlari, dissertatsiya tezislari va boshqalar), ikkilamchi hujjatlarga esa birlamchi hujjatlarni (ma'lumotnoma, ma'lumot, bibliografik va boshqa shunga o'xshash nashrlar) tahliliy va mantiqiy qayta ishlash natijasilari kiradi.

Nashrlar turli xil asoslarga ko'ra tasniflanadi: belgilangan maqsadga muvofiq (rasmiy, ilmiy, o'quv, ma'lumotnoma va boshqalar); axborotni tahliliy va sintetik qayta ishlash darajasi (ma'lumot, bibliografik, mavhum, sharh); materiallarni qurish (kitob, jurnal, varaq, gazeta va boshqalar); axborotning ramziy tabiati (matnli, musiqiy, kartografik, nashriyot); hajm (kitob, risola, varaq); davriylik (davriy emas, ketma-ket, davriy, davomiy); asosiy matnning tarkibi (mono-nashr, to'plam); tuzilishi (seriyalar, bir jildli, ko'p jildli, to'plangan asarlar, tanlangan asarlar).

5.1.1 Ilmiy nashrlarning turlari

Agar nashrga ilmiy jihatdan tayyorlangan ilmiy-nazariy va (yoki) eksperimental tadqiqotlar natijalari, shuningdek madaniy yodgorliklar va tarixiy hujjatlar bo'lsa, ilmiy deb hisoblanadi. Ilmiy nashrlar quyidagi turlarga bo'linadi: monografiya, dissertatsiya tezislari, preprint, ilmiy ishlar to'plami, ilmiy anjuman materiallari, ilmiy konferentsiya ma'ruzalari tezislari, ommabop ilmiy nashr.

Monografiya - bu bitta muammo yoki mavzuni to'liq va har tomonlama o'rganishni o'z ichiga olgan va bir yoki bir nechta mualliflarga tegishli ilmiy yoki ommabop ilmiy kitob nashridir.

Dissertasiya avtoreferati - ilmiy darajani olish uchun taqdim etilgan tadqiqot muallifi tomonidan tuzilgan referat ko'rinishidagi ilmiy risola hisoblanadi.

Preprint - chop etilishidan oldin chop etilgan dastlabki materiallar bo'lgan ilmiy nashr.

Ilmiy ishlar to'plami - ilmiy muassasalar, o'quv muassasalari yoki jamiyatlarning tadqiqot materiallari to'plami.

Ilmiy konferensiya materiallari - ilmiy konferensiya natijalarini (dasturlar, ma'ruzalar, tavsiyalar, echimlar) o'z ichiga olgan ilmiy davriy bo'lmagan to'plam.

Ilmiy konferensiyaning ma'ruzalari (xabarlari) tezislari - konferensiya oldidan e'lon qilingan dastlabki materiallar (sharhlar, ma'ruzalar va (yoki) xabarlar) o'z ichiga olgan ilmiy davriy bo'lmagan to'plam.

Ommabop ilmiy nashr - bu mutaxassis bo'lmagan o'quvchi uchun ochiq bo'lgan shaklda nashr etilgan fan, madaniyat va texnologiya sohasidagi nazariy va (yoki) eksperimental tadqiqotlar to'g'risidagi ma'lumotlarni o'z ichiga olgan nashr.

5.1.2 O'quv adabiyotlari turlari

Ta'lim nashri - ilmiy yoki amaliy xarakterga ega bo'lgan, o'qitish va o'rganish uchun qulay shaklda nashr etilgan hamda turli yoshdagi hamda turli darajadagi o'quvchilar uchun mo'ljallangan muntazam ravishda nashr etiladigan nashr. O'quv adabiyotlari turlari: darslik, o'quv qo'llanma, o'quv uslubiy qo'llanma va boshqalar.

Darslik - o'quv dasturiga mos keladigan va ushbu nashr sifatida rasman tasdiqlangan o'quv fanining (uning bo'limi, qismi) tizimli taqdimotini o'z ichiga olgan o'quv nashri.

O'quv qo'llanma - nashriyotning ushbu turi sifatida rasmiy ravishda tasdiqlangan darslikni to'ldiruvchi yoki qisman (to'liq) o'rnini bosadigan o'quv nashri.

O'quv-uslubiy qo'llanma - o'quv fanini uslubiyotiga oid materiallardan iborat (uning bo'limi, qismi) yoki ta'lim metodologiyasiga muvofiq materiallar to'plami o'quv nashri.

5.1.3 Ma'lumotnoma axborot nashrlari

Malumotli nashrlar - ilmiy yoki amaliy xarakterga ega qisqa ma'lumotlardan iborat, ularni tezkor qidiruv uchun qulay bo'lgan tartibda joylashtirilgan doimiy o'qish uchun mo'ljallanmagan nashr. Bu lug'atlar, entsiklopediyalar, mutaxassisning ma'lumotlari va boshqalar.

Axborot nashrlar - hujjatlar to'g'risidagi muntazam ma'lumotlarni o'z ichiga olgan nashr (nashr etilgan, nashr etilmagan) yoki ilmiy va axborot faoliyati bilan shug'ullanuvchi tashkilot, shu jumladan Milliy texnologiyalar tashabbusi

(MTT) tomonidan berilgan birlamchi manbalarda keltirilgan ma'lumotlarni tahlil qilish va umumlashtirish natijasi. Ushbu nashrlar bibliografik, referat, sharhlar bo'lishi mumkin.

Bibliografik nashr bu bibliografik yozuvlarning (tavsiflarning) buyurtma qilingan to'plamini o'z ichiga olgan tartiblangan axborotlar nashridir.

Sharh nashri - bu bir yoki bir nechta sharhlarni, shu jumladan manbalarda keltirilgan ma'lumotlarni tahlil qilish va umumlashtirish natijalarini o'z ichiga olgan axborot nashridir.

5.1.4 Boshqa turdagi nashrlar

Nashrlar davriy bo'lmagan, davriy va davomli bo'lishi mumkin. Davriy bo'lmagan nashr bir marta chop etiladi va uning davomi oldindan ko'zda tutilmagan. Bular kitoblar, risolalar, varaqalar.

Kitob - 48 sahifadan ortiq kitob nashridir.

Broshyura – to'rt dan ortiq, ammo 48 sahifadan oshmaydigan kitob nashri.

Bir-to'rt sahifadan iborat matn varaqlari nashri varaqa deb nomlanadi.

Davriy nashrlar - muntazam ravishda chiqarilib turilib, har yili doimiy soni nashr etilib, mazmunan takrorlanmaydi, bir xil tartibda rasmiylashtirilib, raqamlanadi va (yoki) xuddi shu nom bilan chiqariladi. Bular gazetalar, jurnallar, yangiliklar byulletenlari.

Gazeta qisqa vaqt ichida rasmiy materiallar, tezkor ma'lumot va tegishli ijtimoiy-siyosiy, ilmiy, ishlab chiqarish hamda boshqa masalalar bo'yicha maqolalar, shuningdek adabiy asarlar va reklamalar nashr etiladigan davriy nashrdir.

Jurnal - bu turli xil ijtimoiy-siyosiy, ilmiy, sanoat va boshqa mavzularga bag'ishlangan maqola yoki insholar, adabiy va badiiy asarlar doimiy nashr etilgan, ushbu nashr sifatida rasman tasdiqlangan davriy nashr.

Byulletenlar va axborotnomalar davriy yoki doimiy nashr bo'lishi mumkin. Davom etayotgan nashrlar noma'lum muddatlarda nashr etiladi, chunki materiallar to'planib, tarkibda takrorlanmaydi, bir xil formatga keltiriladi va (yoki) umumiy nomga ega bo'lgan nashr.

Byulleten (axborotnomalar) - vaqti-vaqti bilan nashr etilib, tezkor ravishda chiqariladigan va nashr etuvchi tashkilotning vakolatiga kiradigan masalalar bo'yicha qisqa rasmiy materiallar mavjud nashr.

Shuningdek, qog'oz bo'lmagan, noan'anaviy manbalar mavjud: filmlar, videolar, mikrofilmlar, magnit hamda optik disklar va boshqalar.

Nazorat savollari

1. Ilmiy ma'lumotlar bilan qanday ishlanadi?
2. Ilmiy nashrlarning qanday turlari mavjud?
3. O'quv adabiyotlarining qanday turlari bor?
4. Ma'lumotnoma axborot nashrlarining qanday turlari mavjud?
5. Boshqa turdagi nashrlarning qanday turlari bilan ishlash mumkin?

5.2. Adabiyotlarni o'rganish (Adabiyotshunoslik)

Adabiyotni o'rganish - nashrlarning ro'yxatini (kartalar indeksini) tanlash va yig'ish bilan boshlanadi: darsliklar, o'quv qo'llanmalari, monografiyalar, jurnal va gazeta maqolalari va boshqalar. Kutubxonalarni tizimli, alifbo va mavzular kataloglarini, dissertasiyalar tezislari kataloglarini, jurnal va gazeta maqolalarini ko'rib chiqish [17].

Alifbo katalogida kitoblarning (kartalarning) nomlari alifbo tartibida joylashtirilgan, bu nashrning bibliografik tavsifining birinchi so'zi bilan belgilanadi (muallifning ismi yoki nashrning nomi, muallifi ko'rsatilmagan).

Tizimli katalogda kartalar bibliografik tasnifda belgilangan tartibda alohida bilim sohalari bo'yicha joylashtiriladi. Bunday katalogning xilma-xilligi yangi kelganlar manbalarning katalogi bo'lib, unda so'nggi oylarda kutubxonaga kelib tushgan yangi kitoblarning nomlari keltirilgan bo'ladi.

Predmetlar katalogida, kitob sarlavhalari tadqiqotning muayyan predmetlariga (mavzulariga) joylashtirilgan, rubrikalarda aks ettirilgan bo'ladi. Ushbu katalogdagi sarlavhalar va kitoblarning nomlari bir-biriga alifbo tartibida ketma-ket joylashadi.

Adabiyotlarni tanlash uchun bibliografik va referativ nashrlardan foydalanish foydalidir. Monografiyalarda, o'quv qo'llanmalarida va jurnal maqolalarida ishlatilgan adabiyotlar sahifalari havolalarini o'rganishingiz mumkin. Universitetlar va ilmiy-tadqiqot muassasalarining ilmiy ishlari to'plamlari, ilmiy-amaliy konferentsiyalarning tezislari va materiallari e'tiboridan chetda qolmaslik kerak. Talaba mavzuning munozarali masalalarini o'rganayotganda olimlar va o'qituvchilar faoliyatining sharhlaridan qimmatli ma'lumotlarni olishi mumkin.

Maxsus adabiyot (monografiyalar, darsliklar, o'quv qo'llanmalar, ilmiy ishlar to'plamlari va boshqalar)larni o'rganish ma'lum bir ketma-ketlikda olib borilishi tavsiya etiladi. Avvalo kitob bilan umumiy ma'noda tanishishingiz kerak. Ushbu bosqichga ehtiyoj sizga uning faqat alohida qismi kerak bo'lishi mumkin, har bir kitobni o'qish uchun vaqt sarflashning mutlaqo zarur emasligi bilan belgilanadi. Ushbu maqsadlar uchun nashrning ma'lumot apparatini o'qish etarli bo'lishi mumkin, unda quyidagilar mavjud: chiqish ma'lumotlari (sarlavha, muallif, nashriyot tashkiloti, nashr etilgan yili, annotatsiya, bitiruv ma'lumotlari va boshqalar); tarkibi yoki mundarija jadvali; bibliografik ma'lumotnomalar va ro'yxatlar; so'zboshi (muqadima), kirish, xotima yoki xulosa. Kitob bilan bunday tanishish, keyingi o'qish maqsadga muvofiqligini aniqlashga yordam beradi.

Kitobni o'qishning ikkita usuli bor: uning mazmunini o'qish va matnni sinchkovlik bilan o'rganish [18]. Uning mazmunini ko'rib chiqish orqali siz kitob bilan umumiy ma'noda tanishishingiz mumkin. Bunday "qidirish" o'qish natijasida u kerakli ma'lumotlarni o'z ichiga olishi va uni sinchkovlik bilan o'rganishni talab qilishi mumkin.

Matnni sinchkovlik bilan o'rganish nafaqat to'liq o'qishni, balki o'qilgan narsalarni o'zlashtirish, tushunish va batafsil tahlil qilishni ham o'z ichiga oladi.

Adabiyotni o'qiyotganda, noto'g'ri talqin qilinishi yoki noaniq talqin qilinishi mumkin bo'lgan barcha tushunchalar va atamalarni aniqlab olish muhimdir. Buning uchun ularni izohlash mumkin bo'lgan lug'atlarga, ma'lumotnomalarga murojaat qilish kerak. Shu bilan birga, matnda muallifning asosiy qoidalari va xulosalari va ularni asoslaydigan dalillar ko'rsatilishi kerak.

Agar o'rganilayotgan manba kerak bo'lsa u qiziqarli nashr o'rganiladi va matnni sinchkovlik bilan o'rganib chiqish talab qilinadi, keyin undan nusxa ko'chirish imkoniyati bo'lmagan taqdirda konspekt yoziladi. Bu esa keraksiz tafsilotlarsiz materialning shartlari va muallifning xulosalarining qisqacha bayonidir.

Ta'riflar, yangi ma'lumotlar, munozarali mavzularda nashr muallifining qarashlari, uning dalillari, raqamli ma'lumotlar, shuningdek ilmiy ishlarda ishlatilishi mumkin bo'lgan barcha narsalar qisqacha va aniq qayd etilgan bo'ladi. Shu bilan birga, konspektda sizga kerakli ma'lumotlarni o'z ichiga olgan nashrning sahifalar raqamlarini ko'rsatish tavsiya etiladi, shunda keyinchalik ilmiy ishlar, dissertatsiya, ma'ruza yoki maqola yozishda foydalanilgan manbaga havola qilish mumkin.

Konspektlarni yozishga kamroq vaqt sarflash uchun ular turli xil qisqartirishlarga murojaat qilishadi: standart (davlat, mintaqa va hokazo), qisqartirishlar (masalan, ABT(avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimi), O'CHK (o'quv-ishlab chiqarish kompleksi) va boshqalar), belgilar-simvollar (masalan, matematikaga: =, >, <, +), so'zning bosh harfini ko'rsating (entsiklopedik usul) yoki o'zingizni belgilaringizni kiriting.

Agar nashrni sinchkovlik bilan o'rganishga hojat bo'lmasa, unda siz uning rejasini yoki referatini tuzishingiz mumkin. Kitobning rejasi uning mazmuni mundarijasidir. Kichik matnda umumlashtirilganda, nashrdagi asosiy fikrlar va xulosalar umumlashtiriladi.

Axborot to'plash usullaridan biri gazeta va jurnallardan parchalar yig'ishdir. Keyingi kesmada manbani (gazeta yoki jurnalning nomi, yili, raqami, chiqarilgan sana) ko'rsatish kerak, shunda keyinchalik foydalanilgan nashrga havola qilishingiz mumkin. Parchalarni tartibga solish uchun siz fayllar kabinetini, ro'yxatini tuzishingiz yoki ularni tematik papkalarga ajratishingiz mumkin.

Nazorat savollari

1. Adabiyotlarni o'rganish deganda nima tushuniladi?
2. Adabiyotlarni o'rganish texnologiyasi nimalardan iborat?
3. Maxsus adabiyotlarni o'rganishda nimalarfa e'tibor beriladi?

6-BOB. TALABALARNING ILMIY ISHLARINI YOZISH VA SHAKLANTIRISH

O'quv qo'llanmaning mazkur oltinchi bobida o'quv tadqiqot ishlalarining tarkibi, o'quv va ilmiy ishlarni rasmiylashtirishning asosiy qoidalari, tushuntirish yozuvidagi rasmlarni rasmiylashtirish, illyustrativ materiallarni grafik usulida baholash, tushuntirish (izohli) yozuvidagi jadvallarni rasmiylashtirish, matematik formulalarni rasmiylashtirishning asosiy qoidalari, bibliografik apparatlarni rasmiylashtirish, bibliografik ro'yxatni tuzishni umumiy qoidalari, bibliografik murojaatlarni rasmiylashtirish hamda til va uslub kabi tushunchalari o'rganishga bag'ishlangan.

Tadqiqot faoliyati natijalarini bosma yoki boshqa taqdimot shaklida to'g'ri shakllantirish va taqdim etish qobiliyati talabalar faoliyatidan shakllanishi kerak.

Ilmiy uslub adabiy tilning bir qator umumiy foydalanish sharoitlariga va lisoniy xususiyatlarga ega bo'lgan kitob uslublarining soniga tegishli: bayonotni oldindan aks ettirish, monologik xususiyat, til vositalarini qat'iy tanlash, nutqni normallashtirish.

Ilmiy uslubning asosiy vazifasi - bu nafaqat mantiqiy ma'lumotlarni uzatish, balki uning haqiqati va ko'pincha yangiligi va ahamiyatini isbotlashdir. Dalillarning funktsiyasi uslubning rasmiy tuzilishida namoyon bo'ladi. Ilmiy uslubning ba'zi turlarining rasmlarida, masalan, matematik, argumentatsiya ko'pincha dalil sifatida to'g'ridan-to'g'ri aytiladi.

Ilmiy usulning asosiy vazifasi bilan bog'liq ikkinchi darajali vazifasi o'quvchining (tinglovchilarning) mantiqiy tafakkurini faollashtirishdir.

Ilmiy usulning ilmiy-ma'rifiy usuldagi funktsiyasi katta ahamiyatga ega.

Ilmiy - ommabop usulning vazifasi boshqacha: nomutaxasisni ilmiy ma'lumotlarga qiziqtirish.

Talabalar uchun qulay bo'lgan tasniflash "Rus tilida video repetitor" [37] veb-saytida taqdim etilgan, u universitetlar uchun "Rus tili madaniyati" darsligi ma'lumotlari asosida yaratilgan. Talabalar uchun qulay bo'lgan tasniflash "Rus tilidagi video repetitor" veb-saytida taqdim etilgan [37], u universitetlar uchun "Rus tili madaniyati" o'quv qo'llanmasining ma'lumotlari asosida prof. L.K. Graudina va prof. E.N. Shiryayeva [38] tahriri ostida nashr etilgan. Unda ilmiy usulning quyidagi turlarini aniqladi.

Shaxsiy ilmiy usul - bu monografiya, maqola, ma'ruza, kurs ishi, tezis, dissertasiya ishi.

Ilmiy - axborot - referat, mazmunnoma, konspekt, tezis, patent bayoni.

Ilmiy ma'lumotnoma - lug'at, ma'lumotnoma, katalog.

Ilmiy-o'quv - darslik, lug'at, uslubiy qo'llanma, ma'ruza, konspekt, mazmunnoma, og'zaki javob, ilmiy ko'rsatkich.

Ilmiy - ommabop - insho, kitob, ma'ruza, maqola.

Mazkur tasniflash hisobot, insho, ilmiy ishlar, diplom va dissertasiya ishlari yozma uslubini ilmiy maqola va hisobotlarni tayyorlash talablariga yaqinlashtirish zarurligini tasdiqlaydi.

6.1. O'quv – ilmiy ishlar tarkibi

Talabalarning o'quv va ilmiy ishlarini rasmiylashtirish quyidagi standartlar bilan tartibga solinadi:

GOST 7.32–2001 “SIBID. Ilmiy-tadqiqot ishi haqida hisobot. Tuzilishi va rasmiylashtirish qoidalari” [41].

GOST R 7.0.7–2009 “SIBID. Jurnallar va to'plamlardagi maqolalar. Nashriyot dizayni” [39].

GOST 7.9–95 “SIBID. Xulosa va annotasiya. Umumiy talablar” [40].

GOST R 7.0.11–2011 “SIBID. Dissertasiya va dissertasiya avtoreferati. Tuzilishi va rasmiylashtirish qoidalari” [42].

GOST 8.417–2002 “O'lchovlarning bir xilligini ta'minlashning davlat tizimi. Miqdorlar birligi” [45].

Turli janrdagi ilmiy matnlar yagona mantiqiy sxema bo'yicha quriladi. Ushbu sxema asosida - asoslashni talab qiladigan bayonet, tezisga nutq mavzusi (matnda nima deyilgan) va asosiy tahlil qilingan xususiyat (ushbu mavzu haqida nima deyilgan) kiradigan asosiy tezis joylashadi. Asosiy tezisning dalillarini argumentlari (dalillar, dalillarda keltirilgan asoslar) bo'lib, ularning miqdori ilmiy matnning janriga va hajmiga bog'liq. Tezisni to'liqroq isbotlash uchun nazariy takliflarni tasdiqlovchi misollar, rasmlar ham kerak bo'ladi.

Ilmiy usul matni tadqiqotning tahliliy bahosini o'z ichiga olgan, keyingi tadqiqotlar istiqbollari ko'rsatilgan natijalar (xulosa) bilan yakunlanadi.

Umumiy holda ilmiy matnlarda quyidagi tarkibiy va semantik tarkibiy qismlar ajralib turadi:

- nom (sarlavha);
- kirish;
- asosiy qism;
- xulosa.

Ilmiy matnning nomi (sarlavhasi) ushbu ish mavzusini aks ettiruvchi va matn mazmuniga mos keladigan eng muhim axborot birligidir.

Sarlavhalarning bir nechta turlari mavjud: umumiy nom, muallif tomonidan ishlab chiqilgan ilmiy nazariya va amaliyotning muammolarini ko'rsatadigan nom, muallifning muammosini shakllantirish xususiyatlarini aks ettiradigan nomlar.

Kirish (kirish qismi) qisqa va aniq bo'lishi kerak. Bu tadqiqot mavzusini tanlashni asoslaydi, tadqiqot usullarini tavsiflaydi, ishning maqsad va vazifalarini shakllantiradi.

Ilmiy matnning **asosiy qismi** vazifalar va ish hajmiga muvofiq bo'limlarga bo'linadi. Ilmiy maqolada boblar ajratilmaydi, ammo har bir yangi ilmiy qoida paragraflardan tuziladi.

Xulosa ushbu tadqiqot bo'yicha natijalarni o'z ichiga oladi yoki qisqacha rezyume shaklida bo'ladi.

Nashryotda nashr etish jarayoni, obzor va nashr etish tartibi, shuningdek ilmiy maqola tuzilishi va unga qo'yilgan talablar batafsil bayon qilinadi.

Tavsiyalarda talabalarga ilmiy-tadqiqot ishlari natijalarini shakllantirishi uchun foydali ma'lumotlar keltirilgan.

O'quv va ilmiy ishlarning tarkibini, qoida tariqasida, tadqiqot yo'nalishlari va hajmiga muvofiq o'quv muassasalari va bo'limlari tomonidan ishlab chiqiladi. Ko'pgina universitetlarning uslubiy ishlanmalarida talabalar malakaviy ishlari quyidagi elementlardan iborat:

- sarlavha sahifasi;
- tarkibiy jadval (mundarija);
- referat, izohlar (agar kerak bo'lsa);
- ishlatilgan belgilar, qisqartmalar, atamalar ro'yxati (agar kerak bo'lsa);
- kirish;
- ishning asosiy qismi;
- xulosalar;
- ishlatilgan manbalar ro'yxati;
- chizmalar, diagrammalarning texnik xususiyatlari (agar mavjud bo'lsa);
- ilovalar (mavjud bo'lsa).

Muammolarni o'rganish hajmi va chuqurligi ta'lim dasturlari darajasiga (bakalavr, magistr) bog'liq. Kichik hajmdagi tushuntirish yozuvlari uchun (hisobot, kurs ishlari, referatlar), qoida tariqasida, sanab o'tilganlarning faqat asosiy elementlaridan foydalaniladi. Nashrlar tarkibi elementlarining batafsil va tushunarli tavsifi tavsiya etilgan ixtisoslashtirilgan adabiyotlarda masalan, "Nashriyotchi va muallifning qo'llanmasi" A.E. Milchin, L.K. Cheltsova [34]da keltirilgan.

Sarlavha sahifasi – qo'lyozmaning birinchi sahifasi bo'lib, unda qo'shimcha ma'lumotlar, muallif haqida ma'lumotlar, sarlavha, sarlavha osti ma'lumotlari, rahbar haqida ma'lumot, ish bajarilgan joy va yili ko'rsatiladi. Qoida tariqasida, kurs ishlari va BI (bitiruv ishlari) uchun topshiriq va sarlavha sahifasining namunalari o'quv yurtining veb-saytida e'lon qilinadi.

Tarkiblar jadvali yoki mundariyasi nashrda muhim ma'lumot rolini o'ynaydi, bu o'quvchiga uning mantiqiy tuzilishi va asosiy tarkibini tezda anglashga imkon beradi. Tarkiblar jadvali alohida nashr etilgan asar sarlavhalarining ketma-ket ro'yxati. Mundarijada nashrning tarkibi (unda ishlaydigan) ochibberiladi. Mundarija va tarkib jadvali-har bir nashrning majburiy elementlari apparatidir. Istisno bu kichik hajmli nashrlar, shuningdek ko'p sonli bo'limlarga ega lug'at nashrlari.

Mundarija yoki tarkibi quyidagi vazifalarni bajaradi:

- ma'lumotnoma qidiruv - nashrning tarkibiy qismlarini (bo'limlar, bo'limlar, maqolalar, hikoyalar, eslatmalar va boshqalar) izlashni soddalashtirish va tezlashtirish;
- axborot-tushuntirish - o'quvchiga nashrning tematik tarkibi, bitta yoki bir qator asarlarning tuzilishi haqida umumiy tushuncha berish, bu matnni idrok

etish, uni tanlab o'rganish uchun muhimdir, shuningdek, agar o'qish to'xtatilgan bo'lsa, o'quvchiga xotiraning tez tiklanishiga yordam beradi.

Mundarija barcha bo'limlar, kichik bo'limlar, paragraflarning nomi (agar ular nomi bo'lsa) va bo'limlar, kichik bo'limlar, paragraflar materiallari boshlanadigan sahifalar raqamlarini ko'rsatadi. Mundarijada barcha ilovalarning nomlari va ularning sahifalari raqamlari ko'rsatiladi. Qoidaga ko'ra, talabalar ishlarida 1-3 darajadagi sarlavhalar keltirilgndi.

Mundarijadagi sarlavhalar matndagi sarlavhalarni aniq takrorlashi kerak. Sarlavhalar boshqa tahrirda qisqartirish yoki berishga yo'l qo'yilmaydi. Sarlavhaning oxirgi so'zi mundarijaning o'ng ustundagi tegishli sahifa raqami bilan ellips orqali bog'langan.

Tarkiblar jadvalidagi sarlavhalar matndagi sarlavhalarni aniq takrorlashi kerak. Boshqa tahrirda qisqartirish yoki sarlavhalar berishga yo'l qo'yilmaydi. Sarlavhaning oxirgi so'zi tarkibning o'ng ustundagi tegishli sahifa raqami bilan ellips orqali bog'langan.

O'quv va ilmiy ish turiga qarab, referat va annotasiya hujjatning bir qismi bo'lishi mumkin. Ushbu bo'limlarga ehtiyoj ta'lim muassasasini yoki nashriyotni nashrga tayyorlash uchun qoida va tavsiyalar bilan belgilanadi.

GOST 7.9–95 bo'yicha «SIBID. Xulosa va annotasiya. Umumiy talablar» [40] umumiy ishdagi referat dastlabki hujjat tarkibidagi quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi:

- ish predmeti, mavzusi, maqsadi;
- ish usuli yoki metodologiyasi;
- ish natijalari;
- natijalar qo'llanish sohalari;
- xulosalar;
- qo'shimcha ma'lumotlar.

Tarkibiy jihatlarning optimal ketma-ketligi referat (insho)ning maqsadiga bog'liq. Masalan, yangi ilmiy bilimlarni olishdan manfaatdor bo'lgan iste'molchi uchun tezisning boshida ish natijalari va xulosalarni taqdim etish eng qulaydir. Ishning predmeti, mavzusi, maqsadi, agar ular hujjat nomidan aniq bo'lmasa ko'rsatiladi. Tezisning matni hujjatning mazmunini, tanqidlar va muallifning nuqtai nazarini shuningdek, dastlabki hujjatda bo'lmagan ma'lumotlar sharhlanmasligi kerak. Tezisning matni aniq, ravshan, ishonchli so'zlar, ikkilamchi ma'lumotlarning etishmasligi bilan ajralib turishi kerak.

Tezisning matni jumladan boshlanadi, unda hujjatning asosiy mavzusi shakllantiriladi. Sarlavha va bibliografik tavsifdagi ma'lumotlar referat matnida takrorlanmasligi kerak. Keraksiz kirish iboralaridan qochish kerak (masalan, "maqola muallifi ko'rib chiqmoqda ..."). Tarixiy havolalar, agar ular hujjatning asosiy mazmunini tashkil qilmasa, ilgari nashr etilgan asarlarning tavsifi va taniqli qoidalar referatda berilmaydi.

Tezis matnida ilmiy va texnik hujjatlar tiliga xos bo'lgan sintaktik tuzilmalardan foydalanish, murakkab grammatik tuzilishlardan foydalanmaslik kerak. Tezislarda matni standart terminologiyadan foydalanishi kerak. Keng

tarqalmagan atamalardan foydalanmaslik kerak yoki matnda birinchi eslatib o'tilganida aniqlik kiritilishi kerak. Tezis ichidagi terminologiyaning birligini kuzatish kerak.

Talabalar mavhum ishida, qoida tariqasida, olib boradilar:

- tadqiqot mavzusi;
- tushuntirish xatining sahifalari soni, shuningdek raqamlar, jadvallar va bibliografik ma'lumotlar soni;
- kalit so'zlar (ma'lumot olish tizimlari uchun);
- loyihaning maqsadi va maqsadi;
- loyihalashtirish uslubiyoti, loyihaga kiritilgan yangiliklar va takomillashtirishlar;
- ish natijalari, xulosalar, ish natijalarini qo'llash sohalari, uni rivojlantirish istiqbollari.

Referatning taxminiy hajmi 2000 belgidan iborat (A4 formatdagi taxminan 0,5 varaq), 1 sahifadan oshmasligi kerak.

Annotasiya o'z ichiga quyidagilarni oladi: tadqiqot mavzusining dolzarbligi, muammoning bayoni, tadqiqot maqsadi, tadqiqot usullari, natijalar va asosiy topilmalar. Izohlar ushbu hujjat mavzusi va maqsadi bilan bog'liq bo'lganlarga nisbatan yangi nimani anglatadi. Tavsiya etilgan o'rtacha matn hajmi - 150-250 so'z.

Annotasiya o'z ichiga quyidagilarni oladi: tadqiqot mavzusining dolzarbligi, muammoning bayoni, tadqiqot maqsadi, tadqiqot usullari, natijalar va asosiy topilmalar. Izohlar ushbu hujjat mavzusi va maqsadi bilan bog'liq bo'lganlarga nisbatan yangi nimani anglatadi. Tavsiya etiladigan o'rtacha matn hajmi - 150-250 so'z.

Agar kerak bo'lsa, ramzlar, belgilar, atamalar va qisqartmalar ro'yxati tuziladi. Ro'yxatga muallif tomonidan tushuntirish xati bilan ishlash qulayligi uchun kiritilgan maxsus, keng tarqalmagan qisqartmalar, yangi belgilar, shartli belgilar va boshqalar kiradi. Ro'yxatda matnda uch martadan kam takrorlangan qisqartirishlar va shartli belgilashlar mavjud emas; ular birinchi eslatmada matnda shifrlangan.

Agar kerak bo'lsa, belgilar, belgilar, atamalar va qisqartmalar ro'yxati tuziladi. Ro'yxatga muallif tomonidan tushuntirish xati bilan ishlash qulayligi uchun kiritilgan maxsus, keng tarqalgan bo'lmagan qisqartmalar, yangi belgilar, belgilar va boshqalar kiradi. Ro'yxatda matnda uch martadan kam takrorlangan qisqartirishlar va shartnomalar mavjud emas; ular birinchi eslatmada matnda shifrlangan.

So'zlar va iboralarning qisqartmasi belgilangan standartlarga muvofiq bo'lishi kerak (GOST R 7.0.12-2011 "SIBID" Bibliografik yozuv. O'zbek tilidagi so'zlar va iboralarning qisqartmasi. Umumiy talablar va qoidalar"[46]).

Ro'yxat ustunga joylashtirilgan: qisqartmalar va belgilar chap tomonda alifbo tartibida, ularning dekodlanishi va o'lchami o'ng tomonda berilgan.

Kirish quyidagilarni belgilaydi: tadqiqot mavzusining dolzarbligi, tadqiqot mavzusidagi adabiyotlar sharhi, tadqiqot muammosini shakllantirish, tadqiqotning maqsad va vazifalari, ishning malakaviy xususiyatlari.

Dissertatsiya tadqiqotida kirish quyidagi asosiy tarkibiy elementlarni o'z ichiga oladi:

- tanlangan tadqiqot mavzusining dolzarbligi;
- tadqiqot mavzusining rivojlanish darajasi;
- tadqiqotning maqsad va vazifalari;
- tadqiqotning ilmiy yangiligi;
- dissertatsiyaning nazariy va amaliy ahamiyati;
- metodologiya va tadqiqot usullari;
- himoya qilinadigan qoidalar;
- ish natijalarining ishonchliligi va sinov darajasi.

Odatda, kirish asosiy matnning 5-7% dan oshmaydi.

Asosiy matnni bo'limlar va paragraflarga (yoki bo'limlar va kichik bo'limlarga) bo'lish kerak. Bo'limlar (bo'limlar) soni muammoning bayoniga, uni hal qilishning taklif qilingan usuliga, muammoni hal qilish natijalariga va fan sohasiga bog'liq. Ishning turi va hajmiga qarab, asosiy qism quyidagilarni o'z ichiga oladi.

- adabiyot va adabiy manbalarni sharhlash;
- eksperiment o'tkazish usullari va sxemalari, materiallar, asboblari, jihozlar va kuzatuvlar o'tkazishning boshqa shartlari tavsifi;
- Tadqiqotning haqiqiy natijalarini matn, jadval, grafik, diagramma, tenglama, rasm ko'rinishida taqdim etish.
- tadqiqot natijalarini sharhlash, shu jumladan:
 - a. olingan natijalarning tadqiqot gipotezasiga muvofiqligi;
 - b. O'rganish va uning natijalarini umumlashtirishning cheklashlari;
 - c. Amaliy qo'llash bo'yicha takliflar;
 - d. Kelgusi tadqiqotlar uchun takliflar.

Xulosa - natijalarni ketma-ket, mantiqiy ravishda izchil bayon qilish va ularning umumiy maqsad hamda kirishda belgilangan va shakllantirilgan aniq vazifalar bilan o'zaro bog'liqligi. "Xulosa" matnining tarkibiy elementida quyidagilar zarur:

- o'z tadqiqotlari natijalari bo'yicha ilmiy qoidalarining asoslanganini tasdiqlash;
- tadqiqotning asosiy natijalari va ularni fanning nazariy hamda amaliy sohalarida qo'llash bo'yicha tavsiyalar berish.

Xulosada kirishning mazmunini va asosiy qismini, xususan, boblar tomonidan tuzilgan xulosalarni takrorlashga yo'l qo'yilmaydi. Xulosa asosiy matn hajmining 5-7 foizidan oshmasligi kerak.

Adabiyotlar ro'yxatiga faqat asar yozishda foydalanilgan va matnda yoki izohlarda qayd etilgan adabiy manbalar kiritiladi. Adabiyotlar ro'yxati davlat standartlari talablarini hisobga olgan holda bo'limlar bo'yicha tuziladi.

Ilovalarga alohida me'yoriy hujjatlardan ko'chirmalar, asl hujjatlar nusxalari, ma'lumotnomalar, hisobotlar, umumlashtirish, namunaviy so'rovnomalar, jadvallar, grafikalar va boshqa yordamchi yoki qo'shimcha materiallar ishning asosiy qismini bayon etishga yordam beradigan va uning hajmini oshiradigan ma'lumotlar kiritiladi.

Nazorat savollari

1. Talabalarning o'quv va ilmiy ishlarini rasmiylashtirish qanday standartlar bilan tartibga solinadi?
2. Ilmiy matnlar qanday tarkibiy va semantik tarkibiy qismlar ajraladi?
3. Talabalar malakaviy ishlari qanday elementlardan iborat bo'ladi?
4. Mundarija qanday vazifalarni bajarishi kerak bo'ladi?
5. Tezishni yozish qoidalari nimalardan iborat?
6. Dissertatsiya tadqiqotining kirish qismi qanday asosiy tarkibiy elementlarni o'z ichiga olishi kerak?

6.2 O'quv - ilmiy asarlarning rasmiylashtirishni asosiy qoidalari

Talaba ishini rasmiylashtirish, qoida tariqasida, amaldagi davlat standartlariga asoslangan o'quv yurtining ichki hujjati bilan tartibga solinadi. Tushuntirish ishlari shablonlari uchun variantlar biroz farq qilishi mumkin, ammo umuman ular quyidagicha ko'rinadi. Tushuntirish xati A4 formatdagi (210 × 297 mm) formatdagi oq qog'oz varaqlarida kompyuter texnologiyasidan foydalangan holda tuzilgan bo'lib, chapdan - 30 mm, yuqori va pastki - 20 mm, o'ngdan - 15mm bo'sh joy qoldirilgan holda satrlar orasini bir yarim intervaldan qoldiriladi. Matn qismini rasmiylashtirishda Times New Roman shriftini ishlatiladi, o'lchami 14 pt, qalin shrift ishlatilmaydi. Asosiy to'plamning matni uchun kursiv ishlatilmaydi. Matn davomida bir xil zichlik, kontrast va tasvir ravshanligi kuzatiladi. Shriftning rangi qora bo'lishi kerak. Matnda aniq chiziqlar, harflar, raqamlar va belgilar bo'lishi kerak.

Tushuntirish yozuvining barcha sahifalari raqamlanadi va raqamlar varaqning pastki o'ng burchagida bo'lib, nuqta qo'yilmaydi, pastki kolontitulgacha masofa 10mm. Hisobot varaqlari arabcha raqamlar bilan raqamlanishi kerak, hisobot matni bo'ylab ketma-ket raqamlanadi.

Tushuntirish yozuvining sahifa raqamlanishi sarlavha sahifasidan boshlanadi, lekin sahifa raqami sarlavha sahifasining o'zida qo'yilmaydi. Tarkibida chizma rasmlari va jadvallari bo'lgan sahifalar raqamlanmaydi.

Tayyorlash jarayonida aniqlangan xatolar, xatolar va grafikadagi noaniqliklar xatoni (harflar, so'zlar, chiziqlar yoki ularning qismlari) ustidan oq bo'yoq bilan tozalash yoki to'ldirish va tuzatilgan matnni shu joyda qo'llash orqali tuzatilishi mumkin. Maxsus tuzatish vositalaridan foydalanishga ruxsat beriladi. Bir sahifada tuzatishlar soni minimal darajada bo'lishi kerak.

Tayyorlash jarayonida aniqlangan yozuvlar, xatolar va grafikadagi noaniqliklar xatoni (harflar, so'zlar, chiziqlar yoki ularning qismlari) ustidan oq bo'yoq bilan tozalash yoki to'ldirish va tuzatilgan matnni o'sha joyda qo'llash orqali tuzatilishi mumkin.

Sahifadagi satrlar soni taxminan 28-32, sahifadagi belgilar soni - 1500 ga teng bo'lishi kerak.

Tushuntirish yozuvining asosiy qismi terish qoidalari va yozilish qonuniyatlariga muvofiq yozilgan (har bir satrda 55-60 belgidan, satr oralig'i - 150%): stil - Times New Roman, o'lchami - 14 pt.

Lotin yozuvlari (barqaror qisqartirishlar va matematik operatorlardan tashqari, masalan, CMYK yoki min, lg) kursiv bilan yozilgan, yunon harflari to'g'ridan-to'g'ri yozilgan.

Tushuntirish xatining asosiy qismining bo'limlari kichik bo'limlar va paragraflarga bo'linadi. Bo'limlarda butun asosiy qismning seriya raqamlari, bo'lim ichidagi bo'limlar, pastki qismlarning paragraflari bo'lishi kerak.

Bo'limlar, kichik bo'limlarda ularning mazmunini aniq va qisqacha aks ettiradigan sarlavhalar bo'lishi kerak. Bo'lim sarlavhasi matn bilan bir xil sahifada joylashtirildi va matndan qo'shimcha qator oralig'i bilan ajratiladi. Bo'lim sarlavhalari alohida satrlarda bosh harflar bilan (MUNDARIJA, KIRISH, LOYILASHTIRISH usullari va boshqalar), bo'lim sarlavhalari, kichik bo'limlar - bosh harflar bilan, oxirida nuqta qo'ymasdan, pastki chiziqsiz yoziladi.

Har bir bo'lim yangi sahifa bilan boshlanadi; xuddi shu qoida ishning boshqa asosiy tarkibiy qismlariga (kirish, xulosa, ishlatilgan manbalar ro'yxati, ilovalar va boshqalar) nisbatan qo'llaniladi.

Bir sahifaga kichik bo'limlarning sarlavhalari va paragraflar nomlarini, keyingi sahifada ularga tegishli matnlarni joylashtirishga yo'l qo'yilmaydi. Bitiruv ishlarining bo'limlar va paragraflar uchun qalin shriftli sarlavhalarga ruxsat etiladi. Bo'lim sarlavhasida so'zlarni o'tkazishga ruxsat berilmaydi, sarlavha oxiriga nuqta qo'yilmaydi.

"Bob", "paragraf", "bo'lim" va boshqalar so'zlar sarlavhadan oldin yozilmaydi.

Bo'limlar har bir bobda raqamlangan bo'lishi kerak. Ajratish raqami bo'lim raqamini va ichki qismning seriya raqamini o'z ichiga oladi, masalan, 1.1, 1.2, 1.3 va boshqalar.

Element raqamlari oxirida nuqta qo'yilmaydi. Masalan, 1, 2 (bo'limlar), 1.1; 1.2 (kichik bo'limlar), 1.1.1, 1.1.2, 1.2.1 va boshqalar.

Har bir paragraf to'liq o'ylangan bo'lishi kerak va odatda, 4-5 ta jumladan iborat bo'lishi kerak.

Nazorat savollari

1. Talaba ishini rasmiylashtirish qanday tartibda amalga oshiriladi?
2. Tushuntirish xati qanday rasmiylashtiriladi?

6.3 Tushuntirish yozuvidagi chizma (rasm)larni rasmiylashtirish

Tushuntirish yozuvining (TYo) barcha rasmi materiallari (rasmlar, chizmalar, diagrammalar, grafikalar, fotosuratlar va boshqalar) chizmalar deb nomlanadi. Ular hisobotda birinchi marta eslatib o'tilgan matndan so'ng darhol yoki keyingi sahifada joylashtirilishi kerak. Chizmalarni buramasdan yoki soat yo'nalishi bo'yicha aylantirmasdan aniq ko'rish uchun joylashtiriladi. Chizmalar rangli bo'lishi ham mumkin.

Rasmlar bo'lim raqamlari, bo'lim ichida arab raqamlari bilan raqamlanadi, masalan "3.1-rasm" (uchinchi qismning birinchi raqami) yoki butun hujjat davomida doimiy raqamlash mavjud. Kirish va ilovadagi rasmlar ham tartib bilan raqamlanadi, shuningdek tushuntirish yozuvidagi raqamlarni oxiriga qadar raqamlashi yoki mos ravishda "Kirish, 1-rasm" va "Ilova, 1-rasm" bilan raqamlanishi mumkin. Tushuntirish yozuvidagi barcha raqamlar matnda ko'rsatilishi kerak. Ikki rasm, birin-ketin, kamida ikkita satr matn bilan ajratilishi kerak.

Agar chiziq naqshini peyzaj yo'nalishi bo'yicha joylashtirish zarur bo'lsa, u paralelligidan qat'iy nazar nomi, sarlavhasi va legendasi bilan birga soat yo'nalishi bo'yicha 90° aylantirilishi kerak.

Rasmning nomi raqamni ko'rsatmasdan raqamning tepasida joylashgan alohida paragraf bo'lishi mumkin. Agar ba'zi raqamlar qo'shimcha izohlarni talab qilsa, afsona (maxsus tushuntirish asosida ishlab chiqilgan qo'shimcha tushuntirish ma'lumotlari) dan foydalanish mumkin. Shuni ta'kidlash kerakki, bu holda tushuntirish xatining barcha raqamlari bir xil uslubda bo'lishi kerak, ya'ni afsonaga ega. Boshqa holda, tushuntirishlar asosiy matnga kiritilishi kerak.

Rasmlar ularga birinchi murojaat qilinganidan keyin joylashtiriladi. Havolalar raqamning seriya raqamini ko'rsatgan holda berilgan, masalan, "... 3.1-rasmda" yoki havola - (3.1-rasm); agar paragraftan keyin darhol rasm tugallanmagan bo'lsa - unga murojaat qilib - (3.1-rasmga qarang). Matnda "rasm" so'zi kichik harf bilan, rasm ostida - bosh harf bilan yoziladi.

Illustrativ materiallarning grafik usuldagi bayoni

Ilmiy maqolalar va dissertatsiyalarda grafikalar, diagrammalar va diagrammalardan ba'zida foydalaniladi. Tushuntirish yozuvining tuzilishida ushbu elementlar chizmalar shaklida rasmiylashtiriladi.

Grafika - miqdorlarning dinamikasidagi nisbatning geometrik shakllar, chiziqlar va nuqtalar yordamidagi shartli tasviri. Grafik quyidagi elementlarni o'z ichiga oladi:

- sarlavha;
- shartli belgilar va grafik tasvirning alohida elementlarining ma'nosini so'zma – so'z tushuntirish;
- abtsissa va ordinatalar o'qlari, sonli to'rlar va masshtabli shkalali o'lchovlar;
- grafik ko'rsatkichlarda keltirilgan qiymatlarni to'ldirish yoki aniqlashtirish bo'yicha sonli ma'lumotlar.

Grafikning asosini - geometrik shakllar, chiziqlar va nuqtalar tashkil etadi, ular yordamida miqdorlar tasvirlanadi. Abtsissa va ordinat o'qlari oxirilarida yxlit chiziqlar strelkalar bilan chiziladi. Koordinata o'qlari bo'yicha shartli belgilar, sonli qiymatlar esa o'qlarning o'zlarida ko'rsatiladi. Grafiklar koordinatali torlar bilan jihozlanishi ham mumkin. Ko'pincha, masshtab to'ri o'rniga qisqa zarbalar (tirelar) bilan chiziladi. Masshtab chiziqlarining sonli qiymatlari ordinata o'qining chap tomonida va abscissa o'qining ostida yoziladi. Joyni tejash uchun sonli qiymatlarni noldan boshlash mumkin emas, lekin miqdorlar nisbati ko'rsatilgan qiymatlar bilan cheklash mumkin. Maqsadlarga muvofiq (asosan), miqdoriy bazaga va qo'llaniladigan geometrik belgilarga qarab, grafika chiziqli, ustunli, polasali, sektor (dumaloq) va boshqalar kabi bo'lishi mumkin. Agar grafikalarini qurishda to'rtburchaklar va doiralar kabi geometrik shakllar ishlatilsa, ular diagrammalar deb ataladi.

Sxema (chizmalar) - asosiy xususiyatlardagi (ma'nodagi) narsaning bayoni, tavsifi, tasviridir. Odatda shatrlil belgilar yordamida mashtabsiz amalga oshiriladi. Predmetlar bo'yicha asosiy ma'lumotlar diagramma shaklida keltirilgan darsliklar ham uchrab turadi.

Ilmiy ish tarkibidagi barcha grafikalar, jadvallar, diagrammalar, chizmalar va boshqa rasmlar raqamlangan bo'lishi kerak. Raqamlash bob yoki bo'lim orqali bo'lishi mumkin (butun ish davomida). Agar asarda bitta rasm mavjud bo'lsa, u raqamlanmaydi. Matnda grafikalar, chizmalar va boshqalarga havolalar bo'lishi mumkin. O'quvchi ularga yuborilishi kerak bo'lgan joyda "2-rasmdagi diagrammada aniq ko'rsatilgan ..." yoki "(3-rasm)" kabi ifoda shaklida amalga oshiriladi.

Har bir rasimga izohlar keltiriladi va u quyidagicha ilova qilinadi: tartib raqami, sarlavha, tushuntirish (izohlash, bayon etish) - diagramma, rasm, grafika elementlari raqamlar yoki boshqa shartli belgilar bilan ko'rsatiladi, ikkinchisi rasmdan olingan tushuntirish matni bilan ta'minlanadi.

Nazorat savollari

1. Chizmalar deb nimaga aytiladi?
2. Ilyustrativ materiallarning grafik usulda qanday ifodalanadi?
3. Sxema (chizmalar) qanday ifodalanadi?

6.4 Tushuntirish yozuvidagi jadvallarni rasmiylashtirish

Jadvallar yaxshiroq ko'rinishi va ko'rsatkichlarni taqqoslash qulayligi uchun ishlatiladi. Jadvaldagi ma'lumotlar "bitta katak - bitta xabar" tamoyili bo'yicha joylashtiriladi. Masalan, bitta katakka ob'ektning tartib raqami va nomini hamda boshqalarni joylashtirishga ruxsat berilmaydi.

Tushuntirish yozuvining matni bo'ylab jadvallar bir tekisda tuzilishi kerak. Kataklar ichidagi satr abzassiz yoziladi, qatorlar oralig'i 1pt bo'ladi. Shriftning o'lchamini o'zgartirishga ruxsat beriladi. Jadval birinchi marta eslatib o'tilgan

matndan keyin yoki navbatdagi sahifada joylashtirilishi kerak. Agar kerak bo'lsa, chiziqning paritetidan qat'i nazar, strelka stolini soat yo'nalishi bo'yicha 90° aylantirib, peyzaj yo'nalishi bo'yicha joylashtirish mumkin.

Barcha jadvallarga murojaat bo'lishi kerak. Yo'naltirganda kichik harf bilan "jadval 2" yoki "qarang 3.1 jadval" so'zlarini yozish kerak. "1-jadval" shaklida raqamlash jadvalning tepasida chap tomoniga joylashtiriladi. Jadvalning nomi, agar mavjud bo'lsa, aniq va qisqa bo'lib, uning mazmunini aks ettirishi kerak. Jadvalni chap tomonidagi yuqori burchak ustiga qo'yiladi.

Ko'p qatorli jadvalni boshqa varaqqa (sahifaga) o'tkazish mumkin. Jadvalning bir qismini boshqa varaqqa (sahifaga) o'tkazishda "Jadval" so'zi va uning raqami jadvalning birinchi qismining chap tomonida bir marta ko'rsatiladi, boshqa qismlar ustidan "Davomi" ("Oxiri") so'zi yoziladi va jadval raqami ko'rsatiladi, masalan, "1-jadvalning davomi" ("1-jadvalning oxiri").

Keyingi sahifaga o'tishda jadval davomiylik satridan boshlanishi kerak, ya'ni ustun nomlari bo'lmagan faqat ustun raqamlarini o'z ichiga olgan chiziq bilan. Shu bilan birga, o'tkazilgan jadvalning birinchi qismida ustun nomlari yozilgan satr ostida davom ettirish chizig'i (ustun raqamlari) joylashtiriladi. Agar butun jadval bitta chiziqqa joylashtirilgan bo'lsa, unda davom etish chizig'i bajarilmaydi.

Jadvallar, ilovalar jadvallaridan tashqari, doimiy ketma – ket arab raqamlari bilan raqamlanishi kerak. Bo'limlar ichidagi jadvallarni ham raqamlash mumkin. Bunday holda, jadval raqami nuqta bilan ajratilgan bo'lim raqami va jadvalning tartib raqamidan iborat. Kirish va ilova jadvallari mos ravishda "1K-jadval" va "1I-jadval" kabi raqamlanadi.

Jadvalning ustunlari va satrlarining sarlavhalari bosh harf bilan yozilishi kerak, va ustun sarlavhalari kichik harf bilan, agar ular bitta jumla sarlavhasi bilan yoki ular mustaqil ma'noga ega bo'lsa, bosh harf bilan yozilishi kerak. Jadvallarning sarlavhalari va sarlavhaostilari oxirida nuqta qo'yilmaydi. Qalin, to'g'ridan-to'g'ri ustun sarlavhalari va jadval satrlarining turlariga ruxsat beriladi. Grafik sarlavhalari, qoida tariqasida, jadval satrlariga parallel ravishda yoziladi. Agar kerak bo'lsa, grafik sarlavhalarini perpendikulyar tartibga joylashtirishga ruxsat beriladi, ammo bu matnning o'qilish qulayligini pasaytiradi. Jadvallar ustunlaridagi raqamlar butun grafikadagi sonlarning razryadlari boshqasidan pastda joylashgan bo'lishi kerak. Bir ustunda o'nlik kasrlarning soni bir xil bo'lishi kerak. Agar ma'lumotlar mavjud bo'lmasa, grafiklarda "uzun tire" belgisi qo'yiladi. Agar raqamlar, matematik belgilar takrorlangan bo'lsa, takroriy qiymatlar qo'shilsa, ularni qoshtirnoq yoki qo'shtirnoqlar kombinatsiyasiga bilan almashtiriladi tire qo'yilmaydi.

Nazorat savollari

1. Tushuntirish yozuvidagi jadvallarni rasmiylashtirish qanday amalga oshiriladi?
2. Tushuntirish yozuvidagi ko'p qatorli jadvalni rasmiylashtirish qanday amalga oshiriladi?

6.5. Matematik formulalarni loyihalashning asosiy qoidalari

Ilmiy-tadqiqot ishlarida matematik formulalar odatda maxsus dasturlarda - formula tahrirlovchilarida yoziladi. Ularda avvaldan belgilar to'plamining asosiy qoidalarini o'rnatilgan. Bundan tashqari, bunday dasturlar murakkab ko'p bosqichli belgilar, matritsalar, vektorlarning belgilari va boshqalardan to'g'ri foydalanishga imkon beradi.

Formulalarni joylashtirishning umumiy tamoyillari GOST 7.32-2001 «SIBID. Ilmiy tadqiqot ishi haqida hisobot. Tuzilishi va tuzilish qoidalari» [41] quyidagilar.

Tenglamalar va formulalar matndan alohida satrda qo'yilishi kerak. Har bir formuladan yoki tenglamadan yuqorida va pastda kamida bitta toza satr qoldirilishi kerak. Agar tenglama bitta satrga sig'masa, u tenglik belgisidan keyin ($=$) yoki belgilaridan keyin (+), minus (-), ayirish (\times), bo'linish ($:$) yoki boshqa matematik belgilar, va keyingi qatorning boshidagi belgi takrorlanadi. Formulani ko'paytirishni anglatuvchi belgiga o'tkazishda " \times " belgisini ishlatning. Xuddi shu turdagi chap yoki o'ng tomonli formulalar guruhi nisbatlar belgisi bo'yicha tekislanadi, birinchi navbatda eng uzun formulalar qizil chiziqda yoziladi va o'chiriladi, qolganlari shunga ko'ra tekislanadi. Belgilar va raqamli koeffitsientlarning ma'nosini tushuntirish to'g'ridan-to'g'ri formuladan quyida, ular formulada berilgan ketma-ketlikda berilishi kerak.

Hisobotdagi formulalar hisobot davomida ketma-ket raqamlar bilan arab raqamlari bilan qatorning o'ng tomonidagi qavs ichida raqamlanishi kerak.

Ilovalarda joylashtirilgan formulalar har bir ilova ichida arab raqamlari bilan alohida raqamlanishi kerak, masalan har bir raqam oldidan ilova belgisi, masalan (B.1 formulasi).

Formulalar tartib raqamlariga havolalar qavs ichida (1) berilgan.

Bo'lim ichida formulalarni raqamlashga ruxsat beriladi. Bu holda formulaning raqami bo'lim raqami va nuqta bilan ajratilgan formulaning seriya raqamidan iborat bo'ladi, masalan: (3.1).

Matematik tenglamalar hisobotida taqdim etish tartibi formulalar bilan bir xil.

Matematik matnni yozishda quyidagi asosiy qoidalarga rioya qilish kerak.

Raqamlarni to'g'ridan-to'g'ri formulada kiriting: 2 ax, 3y. Qisqartirilgan trigonometrik va matematik atamalar, masalan, sin, cos, tg, ctg, arcsin, lg, lim va hokazo, to'g'ridan-to'g'ri lotin alifbosi tartibda yozing.

Qisqartirilgan belgilar yoki so'zlar pastki indeksda to'g'ridan-to'g'ri shrift bilan rus tilida yozilishi kerak. Rus alifbosining harflari bilan ko'rsatilgan jismoniy, metrik va texnik o'lchov birliklarining qisqartirilgan nomlari to'g'ridan-to'g'ri matnda nuqta qo'yilmagan holda yozilishi kerak, masalan, 127 V, 20 kVt. Lotin alfavitining harflari bilan belgilanadigan bir xil nomlar, shuningdek, asl nusxada boshqacha ko'rsatilmagan bo'lsa, to'g'ridan-to'g'ri shriftida, masalan, 120 V, 20 kVt bilan yozilishi kerak. O'lchov birliklari uchun qoidalar GOST 8.417-2002

“O'lchovlarning bir xilligini ta'minlashning davlat tizimi. Miqdorlar birligi ”[45] tomonidan tartibga solinadi.

Nazorat savollari

1. Ilmiy-tadqiqot ishlarida matematik formulalar qanday yoziladi?
2. Hisobotdagi formulalar qanday tartibda yoziladi?
3. Qisqartirilgan belgilar yoki so'zlar qanday yoziladi?

6.6. Bibliografiya apparatlarini rasmiylashtirish

Foydalanilgan manbalarning bibliografik ro'yxati ilmiy ishning ajralmas qismlaridan biridir. Ushbu ro'yxat bo'yicha, tadqiqotning chuqurligi va keng qamrovliligi, tadqiqotchining mavzu bo'yicha adabiyotlardan xabardorligi haqida xulosa chiqarish mumkin bo'ladi.

Bibliografiya apparatlarni rasmiylashtirish quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- foydalanilgan manbalarning bibliografik tavsifi;
 - ishlarning mohiyati va maqsadiga qarab manbalarni turli usullar bilan guruhlash.
 - Bibliografik tavsif - bu hujjat, uning tavsifi va identifikatsiyasi uchun zarur va etarli bo'lgan, ma'lum qoidalarga muvofiq keltirilgan, hujjatlar, uning qismlari yoki hujjatlar to'plami to'g'risidagi bibliografik ma'lumotlar to'plami.

Bugungi kunda Rossiyada quyidagi bibliografik yozuvlarni yaratish tartibini tartibga soluvchi gostlar mavjud:

- GOST 7.1–2003 “SIBID. Bibliografik yozuv. Bibliografik tavsifi. Umumiy talablar va kompilyatsiya qoidalari” [43];
- GOST R 7.0.5–2008 “SIBID. Bibliografik havola. Umumiy talablar va kompilyatsiya qoidalari” [44].

Talabalarning ishining tushuntirish xati bo'limi ko'pincha “foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati” yoki “bibliografik ro'yxat” deb ataladi. O'quv yurtining uslubiy tavsiyalari tegishli GOSTga muvofiq tuzilgan bibliografik tavsif yoki havolalar ro'yxatini tuzish tamoyilini qat'iy tartibga soladi.

Amaliyot shuni ko'rsatadiki, bibliografik tavsif, GOST 7.1–2003 [43] bo'yicha tuzilgan, hatto ilmiy nashrlar ham adabiyotlar ro'yxati uchun juda katta, kurs va diplom ishlarini nazarda tutmaslik uchun juda ko'p keraksiz ma'lumotlarni o'z ichiga oladi (hatto majburiy elementlarni majburiy elementlarga ega bo'lsangiz ham, ixtiyoriy). Shunga qaramay, ko'pchilik universitetlarda ushbu GOST bitiruv malakaviy ishlarini bajarishda asosiy hisoblanadi.

Ilmiy ma'ruzalar, maqolalar, monografiyalar odatda GOST 7.0.5–2008 [44] dan foydalanadi.

Tezislar va dissertatsiyalar avtoreferatlari uchun adabiyotlar ro'yxatidagi bibliografik yozuvlarni rasmiylashtirish bilan bog'liq GOST 7.0.11–2011 [46] standarti adabiyotlar ro'yxatini tuzishda ba'zi bir aniqlikni berdi. GOST 7.1–2003-ni asos qilib olgan holda, u adabiyotlar ro'yxatidagi bibliografik yozuvning eng

maqbul variantini yaratdi, bu esa oqilona etarlilik tamoyilini ifodalaydi. U boshqa ilmiy va o'quv ishlarining bibliografik ro'yxatlarini tuzishda qo'llanilishi kerak.

6.6.1. Bibliografik ro'yxatni tuzishning umumiy qoidalari

Adabiyotlar ro'yxatini tuzishda bibliografik tavsiflarni joylashtirishning turli usullari mavjud:

- alifbo tartibida;
- xronologik;
- tematik;
- matndagi birinchi eslatma tartibida;
- nashr turlari bo'yicha;
- bibliografik tavsifi tili;
- aralash qurilish ro'yxatlari.

Ishlatilgan barcha adabiyotlarning soni birinchi va oxirgi manbalardan iborat. Elektron resurslar belgilangan tartibda umumiy bibliografik ro'yxatga kiritiladi.

Alfavit nominal ko'rsatkichi (mualliflar va nomlarning umumiy alifbosi) tamoyiliga muvofiq foydalanilgan adabiyotlar ro'yxatini tuzish quyidagi tartibda amalga oshiriladi:

- rus tilidagi adabiyot;
- kirill alifbosidan foydalanadigan xalqlarning tillarida adabiyot;
- lotin alifbosidan foydalanadigan xalqlarning tillarida adabiyot;
- maxsus grafiklardan foydalanadigan xalqlarning tillarida adabiyot.

Ro'yxatga kiritilgan manbalar tavsifi GOST 7.1–2003 da o'rnatilgan mavjud bibliografik qoidalarga muvofiq amalga oshiriladi.

Bibliografiya ro'yxati quyidagilarni o'z ichiga olishi mumkin:

- alohida nashrning bibliografik tavsifi (kitob, to'plam, avtoreferat, dissertatsiya, elektron resurs va h. k.);
- hujjatning tarkibiy qismining bibliografik tavsifi - analitik bibliografik tavsif (to'plam, jurnal, kitob boblari, elektron resursning tarkibiy qismi).

Turli xil ommaviy axborot vositalari uchun bibliografik tavsifning umumiy sxemasi quyidagicha ifodalanishi mumkin.

Qog'oz tashuvchilardagi hujjat.

1. Tavsifning sarlavhasi, masalan, muallifning familiyasi yoki birinchi muallif (agar ular uchtdan ko'p bo'lmasa) innsiallari va bosh harf bilan yoki mualliflar jamoasi tomonidan tayyorlangan kitobning nomi.

2. Asosiy sarlavha: sarlavha osti ma'lumotlari: sarlavha yoki mas'uliyat to'g'risidagi ma'lumotlar bilan bog'liq qo'shimcha ma'lumotlar.

3. Nashr haqida ma'lumot, masalan: 2 – nashr.

4. Nashr etilgan joyi: nashriyot yoki nashriyot tashkiloti chop etilgan sana.

5. Hajmi (nashr matn sahifalarida).

Elektron hujjat.

1. Tavsifning sarlavhasi, masalan, muallif yoki birinchi muallifning familiyasi (agar ular uchtadan ko'p bo'lmasa) insiallari bosh harf bilan yoki matn hujjatining nomi, sayt, ekrandan olingan ma'lumotlar bazasi.
 2. Hujjatning asosiy nomi, resurs turi: [Elektron resurs]/javobgar haqida ma'lumot.
 3. Nashr haqida ma'lumot (nashr etuvchi tashkilotning veb- saytidan olingan davriy nashrdan olingan maqolaning analitik tavsifida, nashr haqida ma'lumot sifatida, qoida tariqasida, uning nomini qog'ozda mavjud bo'lgan shaklda qo'yadi).
4. Nashr etilgan joyi: nashriyot yoki nashriyot tashkiloti, chop etilgan sana.
5. Kirish tartibi: masofaviy erkin foydalanish resursining bibliografik tavsifi bo'lsa- URL bilan bepul. Ushbu qoida elektron ma'lumotlar bazasidan olingan hujjatlarga ham tegishli. Mahalliy kirish hujjati uchun media turi - CD/DVD-ROM; floppy-disk 3.5 ko'rsatiladi.

6.6.2. Bibliografik havolalarni rasmiylashtirish

Bibliografik yozuvlar-bu hujjatning matnida keltirilgan, ko'rib chiqilgan yoki qayd etilgan boshqa hujjatning umumiy tavsifi, identifikatsiyasi va qidirishi uchun zarur bo'lgan va etarli bo'lgan bibliografik ma'lumotlar to'plami. Bunday havolalar tavsiya etiladi:

- iqtibosda;
- bog'liqlik qoidalari, xulosalar, takliflar va raqamli ma'lumotlar;
- chop etilgan ishlarni tahlil qilish;
- o'quvchini ushbu maqoladan ko'ra batafsilroq yoritilgan manbaga yuborish kerak.

GOST R 7.0.5–2008 “SIBID. Bibliografik havola. Umumiy talablar va kompilyatsiya qoidalari” [44] quyidagi ta'riflar joriy etildi.

Bibliografik havola - hujjatning mos yozuvlar apparatining bir qismidir va ma'lumotnoma ob'ektlari to'g'risidagi bibliografik ma'lumot manbai bo'lib xizmat qiladi.

Bibliografik havola hujjat matnida keltirilgan, ko'rib chiqilgan yoki ko'rsatilgan boshqa hujjat (uning tarkibiy qismi yoki hujjatlar guruhi) haqida bibliografik ma'lumotni o'z ichiga oladi, uni aniqlash, qidirish va umumiy tavsiflash uchun zarur va etarli.

Bibliografik havolani tuzish ob'ektlari har qanday ommaviy axborot vositalarida (shu jumladan, mahalliy va masofaviy erkin foydalanishning elektron resurslari) chop etilgan va nashr qilinmagan hujjatlarning barcha turlari, shuningdek, hujjatlarning tarkibiy qismlari hisoblanadi.

Hujjatda joylashgan joyiga qarab bibliografik havolalarni quyidagicha farqlanishi mavjud:

- hujjat matniga joylashtirilgan ichkimatn;
- hujjat satrida matndan olib tashlangan skriptlar (izohda);

- hujjat matni yoki uning qismlari uchun (matn chiqarilganda) matn uchun ajratilgan.

Ichki matn havolasi (murojaati) asosiy matnga kiritilganda, u erda uni olib tashlash mumkin emas, shuningdek, o'quvchiga o'qish paytida kerak bo'lganda ishlatiladi. Ushbu havola chiqish qavslarida va sahifa raqamini ko'rsatish orqali matnga kiritilgan. Satr osti haxolalar ichki matndan ko'ra tez-tez ishlatiladi, chunki ular asosiy matnni chalkashtirmaydi va o'quvchiga darhol ishlatilgan manbani o'rnatish imkonini beradi. Matnni sahifaning oxirida joylashgan satrosti havolasi bilan bog'lash uchun izoh belgilari raqam, yulduzcha va boshqalar shaklida ishlatiladi. Talabalar ishlarida odatda raqamli belgilar qo'llaniladi. Izohning belgisi, asosan, to'liq taklifdan keyin izohga muhtoj bo'lgan joyga qo'yiladi.

Havolalarni raqamlash har bir sahifa uchun o'z - o'zidan yoki har bir bo'lim yoki butun ish uchun havolalar soniga qarab amalga oshirilishi mumkin. "Qarang" so'zi matndan havolaga to'g'ri mantiqiy o'tish mumkin bo'lmaganda ishlatiladi, chunki ular orasidagi mantiqiy aloqa aniq emas.

Kontekstli havolalar muallif ko'pchilik o'quvchilar o'qish paytida kerak bo'lmagan, lekin keyingi ishlarida foydali bo'lishi mumkin bo'lgan ko'plab havolalarni yaratgan holatlarda qo'llaniladi. Asosiy matn va matn havolasi o'rtasidagi aloqa, satrning ustki qismida yoki satrdagi kvadrat qavslardagi raqamli seriya raqami yordamida amalga oshiriladi.

Tarif shakliga ko'ra, birlamchi va ikkilamchi bo'g'inlar ajralib turadi.

Bitta ob'ektga havolalarni takrorlashda bibliografik ma'lumotnomalar mavjud: birlamchi, unda ushbu hujjatda birinchi marta bibliografik ma'lumotlar berilgan; takrorlangan, bunda avval aytib o'tilgan bibliografik ma'lumotlar qisqartirilgan shaklda takrorlangan. Takroriy havolalar matn ichidagi, pastki va kontekstli bo'lishi mumkin.

Manbada takroriy havolalar bilan uning to'liq tavsifi faqat birinchi havolada keltirilgan. Agar takroriy havola avvalgisi bilan bir xil sahifada joylashgan bo'lsa, u holda "U erda" so'zlari yordamida tuziladi va kerak bo'lganda sahifa raqami yopishtiriladi. Agar takroriy havola boshqa sahifada joylashgan bo'lsa (agar asarda faqat bitta muallifning ishi ko'rsatilgan bo'lsa), u holda "ko'rsatilgan kompozitsiya" iborasi yordamida tuziladi. Agar muallifning bir nechta asarlariga takroriy havolalar berilgan bo'lsa, unda uning familiyasi, manbaning nomi va sahifaning raqami ko'rsatiladi.

Agar bir nechta havola ob'ektlar bo'lsa, unda ular bitta murakkab bibliografik havolaga birlashtiriladi. Murakkab havolalar matn ichidagi, pastki va kontekstli matnlarga ega bo'lishi mumkin. Ular ikkala asosiy va ikkilamchi havolalarni o'z ichiga olishi mumkin.

Agar matn manbadan emas, balki boshqa hujjatdan iqtibos qilinsa, havolaning boshida olish manbasini ko'rsatadigan "iqtibos bo'yicha" yoki "iqtibos etilgan" so'zlari keltiriladi.

Hujjat matnidagi havolalar kvadrat qavslarga ilova qilinadi. Agar kerak bo'lsa, havolalarda muayyan identifikatsiya qiluvchi ma'lumotlar bo'lishi mumkin:

muallifning (mualliflarning) ismi, hujjatning nomi, nashr etilgan yili, nomi va hajmi, sahifalarning ko'rsatilishi.

Ro'yxatdagi manbalarni, ularning matnda qayd etilish tartibidan qat'i nazar, alifbo tartibida joylashtirish tavsiya etiladi, bu esa takroriylikni oldini olish, bibliografik tavsifni birlashtirish imkonini beradi.

Nazorat savollari

1. Bibliografiya apparatlarni rasmiylashtirish qanday amalga oshiriladi?
2. Bibliografik yozuvlarni yaratish tartibini tartibga soluvchi qanday goster mavjud?
3. Bibliografik ro'yxatni tuzishning umumiy qoidalari nimalardan iborat?
4. Bibliografiya ro'yxati qanday adaboyotlarni o'z ichiga olishi mumkin?
5. Bibliografik havolalarni rasmiylashtirish qanday amalga oshiriladi?

6.7. Til va uslub

Ilmiy nutq tilining xususiyati ta'kidlangan mantiqdir. Ushbu mantiq butun matnda ham, uning qismlari va alohida paragraflarida ham namoyon bo'lishi kerak. U bir fikrdan ikkinchisiga izchil o'tish bilan tavsiflanadi.

Ular orasidagi aloqa vositasi sifatida:

- kirish so'zlari va jummalari (yuqorida aytib o'tilganidek, ta'kidlab o'tilganidek va boshqalar);

- olmoshlar, sifatlar va qo'shilishlar (bu kabi, nomlangan, ko'rsatilgan va boshqalar);

- tafakkur rivojlanishining ketma-ketligini ko'rsatuvchi maxsus funktsional-sintaktik vositalar (birinchi navbatda, keyin, birinchidan, ikkinchidan, keyin, keyin), qarama-qarshi munosabatlarni (shu bilan birga, shu bilan birga, shu bilan birga, baribir) sababsiz. -investitsion munosabatlar (shuning uchun shu sababli, bunga qo'shimcha ravishda, qo'shimcha ravishda), bir fikrdan boshqasiga o'tish (o'ylab ko'ring, to'xtab turing ..., ga o'ting, ... ga murojaat qiling), natija, xulosa Shunday qilib, xulosa, ko'rib turganimizdek, oxirida qayd etamiz).

Ilmiy matn huquq tilining o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqadigan ifodalarning aniqligi va o'ziga xosligi bilan ajralib turadi. Bunday til o'zining ravshanligi, mantiqiyliqi, aniqligi va so'zlarni talqin qilishning noaniqligini yo'q qilish istagi bilan ajralib turadi. Bunga maxsus atamalardan foydalanish osonlashadi.

Ilmiy til materialni taqdim etishda ob'ektivlikka intilish bilan tavsiflanadi. Taqdimotning ob'ektivligi haqiqatni aniqlashga qaratilgan ilmiy bilimlarning o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqadi. Matnda xolislikni tasdiqlash uchun, u yoki bu fikrni ifoda etgan shaxsga murojaat qilingan, foydalanilgan ma'lumotlar qaysi manbada joylashgan havola etiladi. Shu bilan birga, matnda mualliflikni tasdiqlovchi kirish so'zlari va iboralar qo'llaniladi (fikrga ko'ra, ma'lumotlarga ko'ra, so'zlarga, xabarga, ma'lumotga va hokazo). Muallifning o'rni quyidagi

iboralarda "bizning fikrimizcha", "bizga o'xshaydi", "biz nuqtai nazarga rioya qilamiz" va hokazolarda namoyon bo'ladi. Shunday qilib, u ma'lum bir ilmiy maktabga yoki ilmiy yo'nalishga tegishli bir guruh olimlarning nuqtai nazari sifatida o'z fikrini bildiradi. Shuning uchun "men" o'rniga "biz" olmoshi ishlatilishi taqdimotga biroz ob'ektivlikni beradi.

Ammo muallifning matnda "biz" olmoshini ishlatishi o'quvchiga yoqimsiz taassurot qoldirishi mumkin. Shu munosabat bilan, so'nggi yillarda mualliflar o'z fikrlarini birinchi shaxsda yakka (menimcha, mening fikrimcha) yoki uchinchi shaxs nomidan (muallifning fikriga ko'ra, muallif nuqtai nazaridan) bildirishni boshladilar. Talaffuzni to'liq ishlatmaslik uchun siz noaniq-shaxsiy jummalarni (masalan: "... qachon ... o'rtasida aniq yozishmalarni o'rnatish ...") yoki passiv ovozli jummalarni ishlatishingiz mumkin (masalan: "Diplom ishida loyiha taklif etiladi ...").

Ob'ektivlik nuqtai nazaridan, shaxsiy moyillik va hissiy lahzalar ilmiy ish matnida aks etmaydi. Qo'lyozmada ish yuritish materiallari, shtamplar, ortiqcha iboralar voz kechish kerak. Takrorlash, cho'zilgan iboralar va bo'ysunadigan gaplar bilan kirish so'zlari nutqni bezatmaydi. Ilmiy so'zlarni kam ishlatib va agar iloji bo'lsa, qisqa, boshqalar uchun aniq yozish kerak. Keng tarqalgan tushunchalarni qisqartirish bilan almashtirib, so'zlar va iboralarning umumiy qabul qilingan qisqartmalariga murojaat qilish orqali aniqlikka erishish mumkin.

Nazorat savollari

1. Ilmiy nutq tili va mantiq orasida aloqa vosita sifatida nimalarni keltirish mumkin?
2. Matnda o'zga fikrlarni ifodalash qanday amalga oshiriladi?
3. Ilmiy matnni ifodalash texnologiyasi nimalardan iborat?
4. Matnda muallifning fikri qanday ifodalanadi?

7-BOB. TALABA ISHLARINI TAYYORLASH, LOYIHALASH VA HIMOYA QILISH XUSUSIYATLARI

Mazkur qo'llanmada referatlar va ma'ruzalarni tayyorlash xususiyatlari, kurs ishlarni tayyorlash va himoya qilish xususiyatlari, diplom ishlarni tayyorlash va himoya qilish xususiyatlari, magistrlik dissertasiyalarni tayyorlash va himoya qilish xususiyatlari kabi tushunchalarni o'rganamiz.

7.1. Refetatlar va ma'ruzalarni tayyorlash xususiyatlari

Referat - bu tadqiqot mavzusi bo'yicha yozilgan ilmiy ishlar (monografiyalar, qo'llanmalar, ilmiy maqolalar) ning qisqacha mazmuni bo'lgan tadqiqot ishi. Referatda talaba bir nechta manbalarda mavjud bo'lgan asosiy qoidalarni (g'oyalar, qarorlar, takliflar va boshqalar) bayon qiladi, turli xil fikrlarni beradi, ular bo'yicha o'z fikrini asoslaydi. Tanlangan (berilgan) mavzu bo'yicha ishlar quyidagi bosqichlardan o'tadi:

- manbalarni izlash va o'rganish hamda bibliografiya tuzish;
- reja ishlab chiqish;
- referat yozish.

Referat sarlavha varag'idan, tarkibiy jadvaldan (rejaga muvofiq), kirish qismidan, asosiy bo'limdan va foydalanilgan adabiyotlar ro'yxatidan iborat. Referat hajmi kamida 5 va 15 varaqdan oshmasligi kerak, 2 intervalda bosilgan (bir yarim interval bilan 11 varaq bosib chiqarilgan). Referatda ishlatilgan manbalarga havolalar ko'rsatilishi kerak. Ular belgilangan standartga muvofiq rasmiylashtirilishi kerak. Tayyor referat tekshirish uchun o'qituvchiga taqdim etiladi. Referatni baholashda talabani ilmiy adabiyotlar bilan ishlash, munozarali masalalar bo'yicha turli nuqtai nazarlarni tahlil qilish, o'z fikrini asoslash, bog'lash ko'nikmalari va murojaatlarni hisobga olish kerak.

Ma'ruza - bu ma'lum bir mavzu bo'yicha og'zaki xabarni yozib olish. U seminar mashg'ulotlarda, ilmiy konferentsiyada o'qish uchun mo'ljallangan. Ma'ruzani tayyorlashda taqdimot uchun ajratilgan vaqtni hisobga olish kerak. Shuning uchun yozma ma'ruza sekin o'qilishi kerak. Agar siz belgilangan muddatga javob bermagan bo'lsangiz, ikkilamchi qoidalar xalos bo'lib, faqat eng muhim, birinchi navbatda xulosalar qoldirasiz va ma'ruzani qisqartirishingiz kerak bo'ladi. Ma'ruza matni to'liq yoki referat shaklida yozilishi mumkin. Ikkinchi holda, faqat asosiy fikrlar mantiqiy ketma-ketlikda qayd etiladi. Talabalar ma'ruzalari, odatda, uchta qismdan iborat: kirish, asosiy va yakuniy. Birinchi qism mavzuning dolzarbligini, nazariy va amaliy ahamiyatini asoslaydi, ikkinchi qismida asosiy ilmiy qoidalar hamda yakuniy qismda - xulosa va takliflar keltiriladi.

Nazorat savollari

1. Referat nima?
2. Tanlangan mavzu bo'yicha ishlar qanday bosqichlardan o'tadi?

3. Ma'ruza nima?
4. Talabalar ma'ruzalari qanday qismlardan iborat bo'ladi?

7.2. Kurs ishlarni tayyorlash va himoya qilish xususiyatlari

Kurs ishi - o'quv rejasida ko'zda tutilgan ilmiy mavzu bo'yicha yozma ish.

Kurs ishi bu o'quv rejasida ko'zda tutilgan, ilmiy tadqiqot elementlarini o'z ichiga olgan aniq bir mavzu bo'yicha talabanning yozma ishi. Ishning asosiy bosqichlarini soddalashtirish uchun ularni bajarish muddatlari ko'rsatilgan ish rejasini tuzish foydalidir. Masalan, unga quyidagi bosqichlarni kiritish mumkin:

- mavzuni tanlash;
- me'yoriy hujjatlar va maxsus adabiyotlarni o'rganish;
- kurs ish rejasini tayyorlash;
- rahbar bilan maslahatlashish;
- amaliyotni o'rganish;
- ishning birinchi (qoralama) variantini yozish;
- ishni ilmiy rahbarga taqdim etish va u bilan maslahatlashish;
- kamchiliklarni bartaraf etish, tahrirlash va ishning yakuniy versiyasini kafedraga taqdim etish;
- ma'ruza tayyorlash va ishlarni himoya qilish.

Kurs ishining tuzilishi:

- sarlavha sahifasi;
- mundarija (reja);
- kirish;
- asosiy qism;
- xulosa;
- foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati, shu jumladan me'yoriy hujjatlar va amaliy materiallar;
- ilovalar (ixtiyoriy).

Kurs ishlar hajmi A4 formatida oddiy yozma qog'ozga yozilgan, ilovalarni hisobga olmaganda, taxminan 20-25 bet matn bo'lishi kerak. Asarlar matnidan foydalanishda turli manbalardan olingan xulosalar, takliflar, ularga havolalar talab qilinadi.

Nazariy taklif va xulosalarni, chop etilgan va nashr etilmagan amaliyot materiallari bilan namoyish etish tavsiya etiladi. Bunday holda, ular olingan joydan manbaga havola qilishingiz kerak. Ushbu talab amalda hech qanday chiqish imkoniga ega bo'lmagan nazariy xususiyatga ega ishlarga taalluqli emas.

Ishni himoya qilishga ruxsat berilmaydi holatlar quyidagilar:

faqat darslik asosida tayyorlangan, maxsus adabiyotlardan, amaliy materiallardan foydalanmasdan va tahlil qilmasdan yoki darsliklar, qo'llanmalar, monografiyalar va jurnal maqolalaridan olingan misollar mavjud;

- mustaqil ravishda emas, balki muallifga va manbaga havola qilmasdan yoki darslik, o'quv qo'llanma yoki monografiya to'plamidan konspekt qilish yo'li bilan;

- oshkor qilinmaydigan mavzular va qo'pol xatolar;

- ko'p sonli grammatik va stilistik xatolarga, shuningdek, shuningdek ehtiyotsiz va noto'g'ri rasmiylashtirilganda.

Bunday ishlar kamchiliklarni tuzatish uchun qaytariladi.

Rahbar oldida kurs ishini himoya qilganda, talaba hisobot tuzishi shart emas, u faqat taqrizlarda keltirilgan kamchiliklarga tushuntirishlar beradi va uning savollariga javob beradi. Kurs ishlarni komissiyaga himoya qilishda talaba asosiy ishning qoidalari, xulosalari va natijalarini umumlashtiradi, shuningdek rahbar taqrizida ko'rsatilgan kamchiliklarning qaysi biri bartaraf etilganligi va qaysi kamchiliklar bahs-munozarali deb hisoblanganligini tushuntiradi. Keyin u komissiya a'zolarining savollariga javob beradi.

Kurs ishi ball tizimi asosida uning tarkibi va dizaynini, shuningdek himoya darajasini hisobga olgan holda baholanadi.

Baholash mezonlari quyidagilar:

- tadqiqotga ilmiy, mustaqil va ijodiy yondoshish;

- bajarilgan ishlarning hajmi va sifati, shu jumladan o'rganilgan adabiyotlar, amaliy materiallar miqdori;

- matnni yozish uslubi va savodxonligi;

- tadqiqot natijalarini himoya qilish qobiliyati.

Mavzuning dolzarbligi va yangiligi, ishlab chiqilgan masalalarning nazariy va amaliy ahamiyati, tadqiqotning mustaqilligi va chuqurligi bilan ajralib turadigan kurs ishlari talabalar ilmiy ishlari tanlovlariga topshirilishi yoki o'quv jarayonida qo'llanilishi mumkin.

Nazorat savollari

1. Kurs ishi nima?

2. Kurs ishini rasmiylashtirish qanday qosqichlarda amalga oshiriladi?

3. Kurs ishining tuzilishi

4. Kurs ishini baholash mezonlari

7.3. Diplom ishlarlarni tayyorlash va himoya qilish xususiyatlari

Diplom ishi - bu bitiruv ishi bo'lib, u matbaa sohasidagi dolzarb mavzulardan birini nazariy yoki eksperimental o'rganib, unda bitiruvchi unga kasbiy muammolarni mustaqil ravishda hal qilishga imkon beradigan zarur nazariy bilim va amaliy ko'nikmalarni egallash darajasini namoyish etadi.

Diplom ishi - mustaqil, ijodiy ishdur. Uni amalga oshirish natijasida talaba quyidagilarni bajarishi shart: mavzu bo'yicha asosiy nazariy qoidalar va ilmiy muammolar, murakkab ijtimoiy hodisalarni ilmiy tahlil qilish usullarining rivojlanish darajasi, nazariy umumlashtirish va amaliy xulosalar chiqarish

qobiliyatini namoyish etish; adabiyotni erkin tanlash; Ham ijobiy, ham salbiy amaliy tajribani o'rganish.

Diplom ish quyidagi bosqichlardan o'tadi:

- mavzuni tanlash;
- adabiyotni o'rganish;
- reja tuzish;
- tadqiqot usullarini aniqlash;
- amaliyotni o'rganish;
- matn va dizayn ustida ishlash.

Bundan keyin ishlarni himoya qilishga tayyorlash va himoya qilish amalga oshiriladi.

Diplom ishi quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

- sarlavha sahifasi;
- tarkibiy jadval (mundarija);
- kirish;
- asosiy qism;
- xulosalar;
- foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati;
- ilovalar (agar kerak bo'lsa).

Matbaa va veb-dizayn bo'limi mutaxassisining yakuniy malakaviy ishi grafikalar, jadvallar, chizmalar, xaritalar, diagrammalar va ish mazmunini aks ettiruvchi boshqa materiallar yordamida matn shaklida rasmiylashtiriladi. GOST oliy kasbiy ta'limi bo'yicha yakuniy malaka ishlarining maqbul hajmi 2-2,5 funtni tashkil qiladi. 1 (2 ta intervalda bosilgan 50-60 varaqli yozma matn). Tayyorlangan tezis uning ijrochisi tomonidan imzolanadi va jadvalda belgilangan muddatda rahbarga topshiriladi. Uni o'qib chiqqandan keyin rahbar yozma taqrizini tuzadi. Taqriz diplom ishining ijobiy va salbiy tomonlarini taxminan quyidagicha aks ettirishi kerak:

- tadqiqotning dolzarbligi, yangiligi, nazariy va amaliy ahamiyati; rejaning to'g'riligi;

- mavzularni to'liq yoritilishi, adabiyotlar va amaliy materiallardan foydalanish (nashr etilgan va (yoki) amaliy chop etilmagan);

- mavzuni ochishda muallifning mustaqillik darajasi; xulosalarning asoslanganligi, mantiqiy dalillar; qonunchilik va uni qo'llash amaliyotini takomillashtirish bo'yicha taklif va tavsiyalar mavjudligi;

- olingan natijalarning amaliy ahamiyati, ularni o'quv jarayonida yoki amaliy ishlarda qo'llash imkoniyati;

- dizaynning belgilangan qoidalarga muvofiqligi;

- noaniqliklar, xatolar, munozarali qoidalar, ishning mazmuni va uning dizayni bo'yicha sharhlar (ular joylashgan sahifalarni ko'rsatgan holda), ishning talablarga muvofiqligi va diplom ishni himoyaga qabul qilish to'g'risida xulosa.

Ilmiy rahbar diplom ishni umumiy shaklda (masalan, "ish yuqori (ijobiy) bahoga loyiq") loyiq deb topishi mumkin, chunki yakuniy baho himoyaning natijalarini hisobga olgan komissiya tomonidan beriladi.

Keyin diplom ishi ilmiy rahbarning taqrizi bilan birga kafedra mudiriga taqdim etiladi, talabanning himoyaga qabul qilinishi to'g'risida qarorni imzo qo'yib, sarlavha varag'iga imzo qo'ygan. Diplom ishi quyidagi holatlarda himoya qilinmaydi (qo'yilmaydi):

- u o'zida plagiat yoki kompilyatsiyani ifodalasa;
- boshqa maxsus adabiyotlardan foydalanmasdan faqat darsliklar, bitta monografiya yoki bitta o'quv qo'llanma asosida tayyorlangan bo'lsa;
- u amaliyot materiallari yoki darslikdan, o'quv qo'llanmasidan, monografiyasidan yoki ilmiy maqoladan olingan misollar bo'lmasa;
- uning mazmuni mavzuga mos kelmasai yoki mavzu asosan yoritilmagan bo'lsa;
- unda ko'plab xatolar, grammatik xatolar, manbalarga havolalar va foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati noto'g'ri tuzilgan bo'lsa.

Kafedra tomonidan himoyaga tavsiya etilgan diplom ishlar ko'rib chiqish uchun tasdiqlangan taqrizga yuboriladi. Taqriz ilmiy rahbarning taqrizi kabi ketma – ketlik tarzda yoziladi. Ba'zida taqrizchilar bir nechta sahifalarga taqrizlar berishadi, unda mavzu ko'rsatilgan, har bir bobda muhokama qilingan bir nechta jumlar (ishning mazmuni keltirilgan) va ishning ijobiy bahosi to'g'risida fikr bildirilgan holda. Bundan tashqari, ishning mazmuni tahlil qilinmaydi, kamchiliklar, munozarali masalalar ta'sir ko'rsatilmaydi. Bitiruvchi kafedra bitiruvchini rahbar va taqrizchining taqrizi bilan tanishtiradi, shunda u himoyaga tayyorgarlik ko'rishda ularda keltirilgan taqrizlarni hisobga olishi mumkin bo'ladi. Keyin mazkur hujjatlar bilan diplom ishning birinchi nusxasi Davlat Attestatsiya Komissiyasiga (DAK) yuboriladi.

Ijobiy mulohazalar va taqrizlarga ega bo'lgan, barcha oldingi sertifikatlash sinovlaridan muvaffaqiyatli o'tgan bitiruvchilarga o'zlarining dissertatsiyalarini himoya qilishlari uchun dekanat tomonidan belgilangan muddatda topshiriladi. Salbiy xulosa va (yoki) taqriz berilgan taqdirda himoyaga qabul qilish to'g'risida qarorni bitiruvchi kafedra taklifiga binoan dekan qabul qiladi. Dekanat talabalar va o'qituvchilarga himoya joyi va vaqti to'g'risida ma'lumot beradi.

Diplom ishni himoya qilishga tayyorgarlik ko'rishda talabaga taqdimot matnini tayyorlash tavsiya etiladi. Unda tadqiqotning dolzarbligini, nazariy va amaliy ahamiyatini asoslash, uning maqsad va vazifalarini shakllantirish, ularni hal qilish usullarini ko'rsatish, asosiy ma'lumotlar, xulosalar va olingan natijalarni qisqacha bayon qilish, yangi ma'lumotlar va takliflarni ta'kidlash kerak bo'ladi.

Agar gapirish paytida bitiruvchiga ko'rgazmali materiallar (diagrammalar, jadvallar, slaydlar va boshqalar) ko'rsatilishi kerak bo'lsa, unda u oldindan tuzib namoyish tartibini o'ylab ko'rishi kerak.

Rahbarning xulosasi va taqriz bilan tanishib chiqqandan so'ng, himoyachi ular to'g'risida o'z fikrlarini to'g'ri va ishonchli bayon qilishi uchun yozma javoblarni tayyorlash tavsiya etiladi.

Dissertatsiyaning himoyasi DAKning ochiq yig'ilishida uning tarkibining kamida uchdan ikki qismi, rais yoki uning o'rinbosarining majburiy ishtirokida o'tkaziladi. Ushbu yig'ilishda rahbarning mavjudligi maqsadga muvofiqdir.

Himoya bitiruvchining maruzasi bilan boshlanadi. Komissiya a'zolarida yaxshi taassurot qoldirish uchun matnni qog'ozdan qidirmasdan o'qish tavsiya etilmaydi.

Ma'ruza so'ngida komissiya a'zolari va hozir bo'lganlar bitiruvchiga diplom mavzusi bo'yicha savollar berishlari mumkin. Savollar yozilishi, o'ylab topilishi va ularning har biriga javob berilishi mumkin. Javoblar asosan berilgan savollarga asoslangan, aniq va asosli bo'lishi kerak.

Keyin rahbarning xulosasi va taqrizlar (sharhlar va ularning asosiy xulosalari) o'qiladi yoki diplom ish bo'yicha o'z fikrlarini bildiradigan rahbar va taqrizchiga so'z beriladi. Bitiruvchiga sharhlarga to'g'ri javob berish, e'tirozlarga duch kelgan qoidalarni himoya qilish imkoniyati beriladi. Shu bilan birga, adolatli mulohazalar qabul qilinishi kerak.

Diplom ishlarni va himoya natijalarini baholash to'g'risidagi komissiyaning qarorlari yopiq majlisda komissiya a'zolarining oddiy ko'pchilik ovozi bilan qabul qilinadi. Natijalar "a'lo", "yaxshi", "qoniqarli", "qoniqarsiz" baholari bilan belgilanadi va belgilangan tartibda komissiya majlisi bayonnomasi tuzilgan kundan boshlab e'lon qilinadi.

Himoya natijalariga qarab baholashni aniqlashda quyidagi masalalar hisobga olinadi: mavzuning dolzarbligi va yangiligi, bajarilgan ishlarning sifati va hajmi, ishning mustaqilligi, natijalarining nazariy va amaliy ahamiyati, amaliy materiallardan foydalanish, ishning ilmiy apparati va dizayni, savollarga javob berish, ishda mavjud qoidalar va xulosalarni himoya qilish, rahbar xulosasi va taqrizchi tomonidan taklif qilingan takliflar, baholar. Talabalarga mustaqil izlanishlar olib borish, chet tillaridagi adabiyotlar, kompyuter texnologiyalaridan foydalanish, natijalarni amaliyotga joriy etish, sertifikat (akt) bilan tasdiqlangan holda rag'batlantirish tavsiya etiladi.

Muvaffaqiyatni himoya qilish natijalariga binoan DAK eng yaxshi bitiruvchilarni o'quv jarayoniga, mualliflari esa aspiranturada o'qish uchun tavsiya qilishi mumkin.

Agar talaba baholashdan qoniqmasa, u himoya qilingan kuni shikoyat qilish huquqiga ega. DAK apellyatsiyani ko'rib chiqadi va qaror qabul qilingan kuni xabar beradi.

Agar diplom himoyasi uzrli sabablarga ko'ra kelmagan bo'lsa, DAK raisi boshqa vaqtda himoyani tayinlashga haqli, ammo komissiya tugagan kundan kechiktirmay.

Agar DAK yig'ilishida uzrsiz sabablarga ko'ra kelmagan bo'lsa, diplom talabasiga "qoniqarsiz" baho beriladi.

Bakalavriat - o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi negizida oliy ta'lim yo'nalishlaridan biri bo'yicha fundamental bilimlar beradigan, o'qish muddati to'rt yildan kam bo'lmagan tayanch oliy ta'lim.

Nazorat savollari

1. Diplom ishi nima?
2. Diplom ish qanday bosqichlardan o'tadi?
3. Diplom ishi qanday tarkibiy qismlardan iborat?

4. Taqriz nima va unda nimalar yoritiladi?
5. Diplom ishi qanday holatlarda himoyaga qo'yilmaydi?

7.4. Magistrlik dissertasiyalarini tayyorlash va himoya qilish xususiyatlari

Magistratura - yo'nalishning muayyan mutaxassisligi bo'yicha fundamental va amaliy bilimlar beruvchi, bakalavriat negizida, o'qish muddati 2 yildan kam bo'lmagan oliy ta'limdir.

Magistratura - bakalavriat negizida o'qish muddati kamida ikki yil bo'lgan aniq mutaxassislik bo'yicha oliy ta'lim.

Magistr o'z mutaxassisligi, ilmiy va ilmiy-pedagogik tayyorgarligiga muvofiq kasbiy faoliyatining quyidagi turlari:

- ilmiy-pedagogik;
- ilmiy-ijodiy;
- ilmiy-tadqiqot va tajriba;
- loyiha-konstruktorlik;
- loyiha-texnologik;

ishlab chiqarishda boshqaruv, shuningdek bakalavriat ta'lim yo'nalishiga muvofiq boshqa faoliyat turlari bo'yicha ham shug'ullanishi mumkin.

Magistratura talabalarining huquqlari:

Magistrlar ta'lim, fan, madaniyat, texnika, iqtisodiyotni, ijtimoiy va boshqa sohalarni rivojlantirishning zamonaviy tendensiyalariga muvofiq bilimlarni olish; oliy ta'lim muassasasi faoliyati bilan bog'liq muhim masalalarni ko'rib chiqish va hal qilishda bevosita ishtirok etish;

oliy ta'lim muassasasi axborot-resurs markazlari xizmatlaridan, shu jumladan o'quv-metodik va ilmiy adabiyotlardan, shuningdek oliy ta'lim muassasasining ustavida belgilangan tartibda boshqa turdagi xizmatlardan bepul foydalanish;

ilmiy-tadqiqot ishlarida, konferensiyalar va simpoziumlarda ishtirok etish; o'z ilmiy-tadqiqot ishlarini ilmiy nashrlarda chop etishga taqdim etish;

oliy ta'lim muassasasi Ilmiy kengashi tavsiyasiga muvofiq yetakchi xorijiy va respublika ta'lim (ilmiy) muassasalarida amaliyot o'tash, stajirovkada bo'lish yoki magistrlik dissertasiyasining tajriba-sinov qismlarini bajarish uchun ushbu muassasalar bilan tegishli kelishuvlar mavjud bo'lganda ularga yo'llanma olish;

oliy ta'lim muassasasi rahbariyatining qarorlaridan norozi bo'lgan taqdirda tegishli idoralarga belgilangan tartibda shikoyat qilish;

talabalar uchun qonunchilikda belgilangan tartib va miqdordagi stipendiya, Davlat stipendiyasi hamda o'qishga yo'llagan yuridik va jismoniy shaxslar tomonidan tayinlanadigan stipendiyalarni olish huquqiga ega.

Magistratura talabasi qonun hujjatlarida yoki oliy ta'lim muassasasi ustavida belgilangan boshqa huquqlarga ega bo'lishi mumkin.

Magistratura talabalarining majburiyatlari:

magistraturaning tegishli mutaxassisligi bo'yicha o'quv rejalari va dasturlarida nazarda tutilgan bilimlarni egallash va o'zlashtirish;

o'quv rejada nazarda tutilgan barcha turdagi topshiriqlarni belgilangan muddatlarda bajarish, shuningdek magistrlik dissertatsiyasini tayyorlash;

oliy ta'lim muassasasining ustavi talablariga va ichki tartib qoidalariga rioya etish.

Magistratura talabasiga qonun hujjatlariga muvofiq boshqa majburiyatlar ham yuklatilishi mumkin.

Mavzuni tanlash va ilmiy rahbarni tayinlash

Magistrlik dissertatsiyasi o'qish va o'quv dasturlarini o'zlashtirish jarayonida magistratura talabasi egallagan nazariy va amaliy bilimlari asosida bajarilgan ilmiy-tadqiqot ishlarining natijasi hisoblanadi.

Magistrlik dissertatsiyalarining mavzulari oliy ta'lim muassasalari kafedralarida kafedralarning professor-o'qituvchilari tarkibi, O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi ilmiy muassasalari, tarmoq ilmiy-tadqiqot va loyihalash muassasalari xodimlari tomonidan shakllantiriladi.

Magistrlik dissertatsiyalarining mavzulari, qoidaga ko'ra, dolzarb ilmiy-tadqiqot masalalariga yoki aniq amaliy vazifalarni hal etishga bag'ishlanadi.

Magistrlik dissertatsiyasiga ilmiy rahbarlik oliy ta'lim muassasalarida ishlaydigan professorlar, fan doktorlari, dotsentlar, fan nomzodlari, O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi ilmiy muassasalari olimlari, tashkilotlarning yuqori malakali va tajribali mutaxassislari, shuningdek belgilangan tartibda magistrlik, ilmiy darajalar yoki ilmiy unvonlarga ega bo'lgan xorijiy mutaxassislar tomonidan amalga oshiriladi.

Magistratura talabasi o'qiyotgan oliy ta'lim muassasasida ishlamaydigan xodimlardan unga ilmiy rahbar tayinlangan taqdirda, talabaga qo'shimcha ravishda tegishli kafedra professor-o'qituvchilari tarkibidan ilmiy maslahatchi tayinlanadi.

Belgilangan talablarga muvofiq magistrlik dissertatsiyasini bajarish doirasida ilmiy rahbar bilan bir xil mas'uliyat ilmiy maslahatchiga ham yuklatiladi.

Magistratura talabasi o'qiyotgan oliy ta'lim muassasasi xodimlari tarkibidan bo'lgan ilmiy rahbar va ilmiy maslahatchining magistrlik dissertatsiyasini tayyorlash bo'yicha talabalar bilan ishlashi ularning oliy ta'lim muassasasida o'quv yili shaxsiy ish rejasi bilan belgilanadigan o'quv yuklamasiga kiritiladi.

Magistratura talabasi o'qiyotgan oliy ta'lim muassasasida ishlamaydigan xodimlardan bo'lgan ilmiy rahbar mehnatiga haq to'lash belgilangan tartibda mehnatga soatbay haq to'lash shartlari bo'yicha bir o'quv yiliga bir magistratura talabasi uchun 50 soatdan oshmagan hajmda, tegishli oliy ta'lim muassasasi xarajatlar smetasida bu maqsadlar uchun nazarda tutilgan mablag'lar doirasida amalga oshiriladi.

Professor yoki fan doktori beshtagacha, shuningdek dotsent, fan nomzodi va mutaxassis uchtacha magistrlik dissertatsiyasiga rahbarlikni amalga oshirishi mumkin.

Kafedralar tomonidan taqdim etilgan va oliy ta'lim muassasasi yoki fakultet o'quv-metodik kengashida muhokama qilingan magistratura talabalarining magistrlik dissertatsiyalari mavzulari va ularning ilmiy rahbarlari (ilmiy maslahatchilari) ilmiy ishlar bo'yicha prorektor (direktor o'rinbosari) taqdimnomasiga asosan magistratura talabalarini o'qiyotgan birinchi o'quv yilining birinchi ikki oyi ichida tegishli oliy ta'lim muassasasi rektori (direktori)ning buyrug'i bilan tasdiqlanadi.

Ilmiy rahbarning majburiyatlariga quyidagilar kiradi:

tadqiqot mavzusi doirasida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan masalalar bo'yicha tizimli ravishda yordam berish maqsadida maslahatlar jadvalini tuzish;

tadqiqot usullarini tanlashda ishtirok etish va ularni tadqiqot ishida qo'llashda magistratura talabasiga ko'maklashish;

magistratura talabasining belgilangan kalendar ish rejasi bo'yicha ishlarning bajarilishini va magistrlik dissertatsiyasi o'z vaqtida tayyorlanishini nazorat qilish;

dastlabki himoyagacha magistrlik dissertatsiyasiga xulosa berish.

Magistrlik dissertatsiyasining tuzilishi va uning mazmuniga qo'yiladigan talablar:

Magistrlik dissertatsiyasi quyidagi tarkibiy qismlardan iborat bo'lishi kerak:

titul varaq;

ikki tilda (o'qitish tili va ingliz tilida) magistrlik dissertatsiyasining qisqacha annotatsiyasi;

mundarija;

kirish;

asosiy qism;

xulosa;

adabiyotlar ro'yxati;

ilovalar (mavjud bo'lsa).

Kirish quyidagilarni qisqacha o'z ichiga olishi lozim:

magistrlik dissertatsiyasi mavzusining asoslanishi va uning dolzarbligi;

tadqiqot obyekti va predmeti;

tadqiqot maqsadi va vazifalari;

ilmiy yangiligi;

tadqiqotning asosiy masalalari va farazlari;

tadqiqot mavzusi bo'yicha adabiyotlar sharhi (tahlili);

tadqiqotda qo'llanilgan metodikaning tavsifi;

tadqiqot natijalarining nazariy va amaliy ahamiyati;

ish tuzilmasining tavsifi.

Magistrlik dissertatsiyasining asosiy qismi kamida uch bobdan iborat bo'lib, boblar hajm jihatidan o'zaro mutanosib bo'lishi va quyidagilarni o'z ichiga olishi lozim:

tadqiqot mavzusiga taalluqli boshqa manbalarda keltirilgan nazariy, amaliy va empirik tadqiqotlar natijalarining tanqidiy tahlili;

tadqiqot metodikasi va ishning amaliy qismi bayoni;
tadqiqot olib borilgan masalani hal etishda magistratura talabasining shaxsiy hissasi ko'rsatilgan holda tadqiqotning asosiy natijalari bayoni.

Magistrlik dissertatsiyasining xulosa qismida barcha boblarda qayd etilgan natijalarning ilmiy va amaliy ahamiyati, shuningdek ilmiy tadqiqot muammosini hal etish bo'yicha xulosalar yoritiladi. Xulosa qismi 4 sahifadan oshmasligi kerak.

Magistrlik dissertatsiyasiga uning mazmunini bayon etish uchun bevosita zarur bo'lgan qo'shimcha ma'lumotlarni o'z ichiga olgan materiallar ilova qilinishi mumkin. Ilova qismining hajmi magistrlik dissertatsiyasi umumiy hajmining uchdan bir qismidan oshmasligi lozim.

- Magistrlik dissertatsiyasi ustida ishlayotgan magistratura talabasi kasb odob-axloqi qoidalariga rioya etishi (plagiat, ma'lumotlarni soxtalashtirish, shuningdek yolg'on tsitatlar keltirishga yo'l qo'ymaslik) lozim.

- Dissertatsiya matni standart varaqda yozilgan bo'lib, unda quyidagi qoidalarga rioya etilgan bo'lishi lozim:

qatorlar oralig'i - 1,5 sm;

yuqori va pastki hoshiya 2 sm, satr boshi: chap tomondan 3 sm, o'ng tomondan 2 sm;

xatboshilar orasidagi oraliq - 5 yoki 6 belgisi.

Magistrlik dissertatsiyasi matnini Microsoft Word matnli redaktorida Times New Roman shriftida yozish tavsiya etiladi.

- Magistrlik dissertatsiyasining hajmi titul varaq, mundarija, adabiyotlar ro'yxati va ilovalardan tashqari 70 - 80 sahifa bo'lishi tavsiya etiladi.

- Magistrlik dissertatsiyasi magistratura talabasi o'qigan tilda (kafedra yoki magistratura bo'limi tavsiyasiga muvofiq chet tilda) tayyorlanadi. Chet tilda tayyorlangan magistrlik dissertatsiyasiga davlat tilida yozilgan annotatsiya ilova etiladi. Bunday magistrlik dissertatsiyalarining dastlabki va rasmiy himoyalari tarjima bilan o'tkaziladi.

- Magistratura mutaxassisligi xususiyati hisobga olingan holda magistrlik dissertatsiyasi tarkibiy qismlarining mazmuni va hajmi fakultet O'quv-metodik kengashining qarori bilan o'zgartirilishi va ko'paytirilishi mumkin.

Dastlabki va rasmiy himoyani o'tkazish tartibi

Magistrlik dissertatsiyasining dastlabki himoyasi ilmiy rahbar (ilmiy maslahatchi) ishtirokida kafedra tomonidan tuzilgan komissiyada tashkil etiladi.

Dastlabki himoyaga boshqa kafedralardan, shuningdek boshqa tashkilotlardan mutaxassislar taklif etilishi mumkin.

Ilmiy maslahatchi tayinlangan holda dastlabki himoyaga qadar undan magistrlik dissertatsiyasiga xulosa olish ham talab etiladi.

Dastlabki himoyaga qadar magistratura talabasi ichki va tashqi hamda ilmiy rahbar taqrizlariga, shuningdek dissertatsiya mavzusiga doir kamida 2 ta ilmiy maqola yoki tezisga ega bo'lishi kerak.

Dastlabki himoya yakunlari kafedralar yig'ilishi bayonnomasi bilan rasmiylashtiriladi.

Ichki va tashqi taqrizchilarni oliy ta'lim muassasasining tegishli kafedrası tavsiya etadi va ularning ro'yxati ilmiy ishlar bo'yicha prorektor (direktor o'rinbosari) tomonidan tasdiqlanadi.

Taqrizchi vazifalariga quyidagilar kiradi:

magistrlik dissertatsiyasining dolzarbligi, ilmiy yangiligi va tugallanganligi to'g'risida xulosa taqdim etish;

dastlabki himoyadan kamida 3 kun oldin taqriz taqdim etish;

kasb odob-axloqi qoidalarining buzilishi holatlari (plagiat, ma'lumotlarni soxtalashtirish, yolg'on tsitata keltirish va boshqalar) aniqlangan taqdirda, ularni taqrizda ko'rsatish.

Magistrlik dissertatsiyasi belgilangan talablarga mos kelmagan holatlarda, magistratura talabasi tomonidan kasb odob-axloqi qoidalari (plagiat, ma'lumotlarni soxtalashtirish, yolg'on tsitata keltirish va boshqalar) buzilganligi aniqlangan taqdirda, shuningdek ushbu holatlarni qisqa muddatda tuzatish imkoniyati mavjud bo'lmaganda taqrizchi magistrlik dissertatsiyasini himoyaga qo'yish maqsadga muvofiq emasligi to'g'risida xulosa beradi.

Magistrlik dissertatsiyasini rasmiy himoya qilish kuni oliy ta'lim muassasasi rektori (direktori)ning buyrug'i bilan tasdiqlangan jadval asosida belgilanadi.

Magistrlik dissertatsiyasining rasmiy himoyasi oliy ta'lim muassasasining Davlat yakuniy attestatsiya komissiyasi (keyingi o'rinlarda Komissiya deb ataladi) tomonidan o'tkaziladi.

Magistratura talabasi magistrlik dissertatsiyasining rasmiy himoyasi taqdimot materiallari bilan bayon etilishi va 20 daqiqadan oshmasligi lozim.

Rasmiy himoyada Komissiya a'zolari magistratura talabasini quyidagi mezonlar asosida baholaydi:

magistrlik dissertatsiyasi tadqiqot mavzusining dolzarbligini va uning amaliyot bilan bog'liqligini ko'rsatib bera olishi;

magistratura talabasining tadqiqotga va vazifalarni hal etishga mustaqil yondashuvi;

foydalanilgan ilmiy adabiyotlar, ilmiy nashrlar, normativ-huquqiy hujjatlar, statistik ma'lumotlar, shuningdek xorijiy tillardagi adabiyotlar tanqidiy tahlilining to'liqligi va chuqurligi;

tadqiqot usullari amaliyotda qo'llanilganligining asoslanganligi;

olingan natijalar asosida ishlab chiqilgan tavsiyalarning amaliy ahamiyati;

magistratura talabasining magistrlik dissertatsiyasi doirasida o'tkazilgan tadqiqotlar va olingan natijalarni rivojlantirish istiqbollarini ko'ra bilish qobiliyati;

magistrlik dissertatsiyasining nazariy va amaliy qismlaridagi o'zaro mantiqiy bog'liqlikni kuzata bilish malakasi.

"Qoniqarsiz" baho qo'yilganda yoki magistrlik dissertatsiyasi rasmiy himoyaga qo'yilmagan taqdirda magistratura talabasi keyingi 3 yil davomida uni qayta himoya qilish huquqiga ega.

Magistrlik dissertatsiyalari rasmiy himoyasi natijalari oliy ta'lim muassasasi Ilmiy kengashida muhokama etiladi.

Himoya qilingan magistrlik dissertatsiyalari oliy ta'lim muassasasida 3 yil davomida saqlanadi.

Magistratura talabalari faoliyati monitoringi

Magistratura talabasi faoliyati ustidan doimiy monitoring olib borish va magistraturada ta'lim jarayonini tashkil etish sifatini oshirish maqsadida oliy ta'lim muassasasi rektori (direktori) buyrug'i bilan yetakchi o'qituvchilar tarkibidan iborat, O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi ilmiy muassasalari olimlari, tashkilotlar-kadrlar iste'molchilari mutaxassislarini jalb etgan holda, Ishchi guruh tuziladi.

Magistratura talabasi faoliyati ustidan monitoring quyidagi ko'rsatkichlar asosida olib boriladi:

a) birinchi kursda:

magistratura talabasining kalendar ish rejasi belgilangan muddatlarda o'z vaqtida bajarilishi;

bitta ilmiy maqola yoki respublika yoki xalqaro miqyosdagi ilmiy konferensiyada bitta tezis chop etganligi;

ilmiy seminarlarda ishtirok etganligi;

mutaxassislik bo'yicha o'quv fanlarini o'zlashtirish darajasi.

b) ikkinchi kursda:

magistratura talabasining kalendar ish rejasi belgilangan muddatlarda o'z vaqtida bajarilishi;

ikkita ilmiy maqola yoki respublika yoki xalqaro miqyosdagi ilmiy konferensiyada ikkita tezis chop etganligi;

magistrlik dissertatsiyasi dastlabki himoyadan o'tganligi, agar u monitoring davrida rejalashtirilgan bo'lsa;

ilmiy seminarlarda ishtirok etganligi;

mutaxassislik bo'yicha barcha o'quv fanlarini o'zlashtirish darajasi.

Ta'lim jarayonining xususiyatlari va o'qish muddatlari (3 yil) hisobga olingan holda tasarrufida oliy ta'lim muassasalari bo'lgan vazirliklar, davlat qo'mitalari va idoralar bilan kelishgan holda O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi ayrim magistratura mutaxassisliklari monitoring ko'rsatkichlariga tegishli o'zgartirish va qo'shimchalar kiritishi mumkin.

Monitoring jarayonida magistratura talabalari bilan suhbatlar o'tkaziladi, tegishli taklif va tavsiyalar beriladi.

O'quv yili oxirida Ishchi guruh monitoring yakunlari bo'yicha oliy ta'lim muassasasi Ilmiy kengashida hisobot taqdim etadi

Nazorat savollari

1. Magistratura nima?
2. Magistr kim?
3. Magistr o'z mutaxassisligi bo'yicha qanday faoliyat turlari bilan shug'ullanadi?
4. Magistratura talabalarining huquqlari nimalardan iborat?
5. Magistratura talabalarining majburiyatlari nimalardan iborat?

6. Mavzuni tanlash va ilmiy rahbarni tayinlash qanday bosqichlarda amalga oshiriladi?
7. Magistrlik dissertatsiyasining tuzilishi va uning mazmuniga qo'yiladigan talablar nimalardan iborat?
8. Dastlabki va rasmiy himoyani o'tkazish tartibi qanday amalga oshiriladi?
9. Magistratura talabalari faoliyati monitoring qanday tartibda olib boriladi?

8-BOB. ILMIY TADQIQOT ISHLARINING NATIJALARINI LOYIHA, MAQOLA, TEZIS VA MANOGRAFIYA KO'RINISHDA TAYORLASH, RASMIYLASHTIRISH XUSUSIYATLARI

O'quv qo'llanmaning ushbu bobida ilmiy loyihalar tayorlash, ilmiy maqolalar va tezislarni tayorlash, ilmiy monografiyalarni tayorlash va ilmiy tadqiqot natijalariga guvohnoma olishni rasmiylashtirish xususiyatlari kabi tushunchalarni o'rganishga bag'ishlangan.

8.1 Diplom ishlari va magistrlik dissertsiyalari asosida loyihalar tayorlash

Loyihalash - mo'ljallangan ob'ektlar (apparat va asboblarni, bino va inshootlar, yo'l va ko'priklar, mashina va jihozlarni, samolyot va kosmik kemalar, radiopriyomnik va televizorlar, telefon va kompyuterlar, kiyim - bosh va poyabzallarni, mebellarni hamda boshqa turli - tuman mahsulotlarning yangi xillari va namunalari)ni qurish va yaratish uchun ularning loyihalarini tuzish va chizish jarayoni. Fan va texnikaning barcha sohalarida qo'llaniladi. U ilmiy tadqiqot ishlari, iqtisodiy va texnikaviy hisob - kitob, smeta tuzish, chizmachilik va chizmalarni ko'paytirish amallarini o'z ichiga oladi, chizmalar asosida ko'pincha ob'ekt (bino, mashina va boshqalar)ning maketi tayyorlanadi. Biror bir ob'ektning individual (yakka tartibda) va tipaviy (ommaviy tartibda) loyihalash mumkin. Loyihalashni maxsus tashkilotlar, firmalar yoki guruhlar amalga oshiradi. Bular sohalar bo'yicha yoki ixtisoslashtirilgan tarzda ish yuritadi. Biror ob'ektning loyihalashda standartlashtirilgan detallar, agregatlar, uzellar va me'yoriy hujjatlardan keng foydalaniladi.

Loyihalash ushbu bosqichlarda amalga oshiriladi: loyiha topshirig'i, loyiha yechimi va loyiha sinovi. Loyiha topshirig'ida bo'lajak ob'ektning qurishning shartsharoitlari va maqsadga muvofiqligi asoslanadi va uning tafsilotlari belgilanadi. Loyiha yechimida bo'lajak ob'ektning rejasidan tortib toki tayyor holigacha bo'lgan ishlar belgilab olinadi. Loyiha sinovida tayyor loyiha maxsus tuzilgan dastur asosida tekshiriladi.

Bu bosqichlarni amalga oshirishda ilmiy tadqiqot ishlari va muhandislik - qidiruv ishlarini bajarishga ham to'g'ri keladi. Hozir loyihalash jarayonini avtomatlashtirishga ayniqsa keng e'tibor berilmoqda. Bunda tashkiliy - texnikaviy vositalar, elektron - hisoblash mashinalari, kompyuterlar, avtomatika vositalaridan foydalaniladi. Bu vositalar majmui "inson va mashina" tizimini, ya'ni avtomatlashtirilgan loyihalash tizimini tashkil qiladi. Bu tizim insonni murakkab va sermehnat hisoblash, qiyin jadvallarni tuzish ishlaridan ozod qiladi, loyihalashni ancha tezlashtiradi.

Davlat ilmiy - texnika dasturlari doirasida bajariladigan amaliy loyihalar va innovatsion ishlanmalar, shuningdek, tematik tadqiqotlar tanlovini o'tkazish uchun tanlov hujjatlari.

Ilmiy va ilmiy-texnik faoliyatning ustuvor yo'nalishlari bo'yicha taniqli olimlar, jumladan, yosh tadqiqotchilar tomonidan amalga oshiriladigan amaliy

ilmiy tadqiqotlar va innovatsion ishlanmalar, tematik tadqiqotlarni moliyalashtirish uchun ilmiy loyihalar tanlovi O'zbekiston Respublikasi vazirliklari va idoralari bilan kelishilgan tanlovga taqdim etilgan ilmiy, ilmiy-texnik loyihalarni tanlab olishning muvaqqat Tartibiga muvofiq o'tkaziladi.

Davlat ilmiy - texnik dasturlari amaliy va tematik ilmiy tadqiqotlar, shuningdek, innovatsion ishlanmalar tanlovining muammolari ilm-fan va texnikaning ustuvor yo'nalishlarini, mamlakatni innovatsion rivojlantirishni inobatga olgan holda davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari, yirik sanoat korxonalari, mahalliy davlat hokimiyati organlarining takliflari asosida shakllantiriladi.

Ilmiy loyihalarni moliyalashtirish davlat byudjeti hisobidan amalga oshiriladi. Loyihaning ilmiy rahbari tegishli ilmiy darajaga ega bo'lishi shart.

Grantlar ilmiy, ilmiy - texnika dasturlari va loyihalarni amalga oshirish, 2019-2020 yillarda bajariladigan amaliy loyihalar va innovatsion ishlanmalar hamda tematik ilmiy tadqiqotlar (bundan keyin matnda - loyiha) uchun ajratiladi.

Innovatsion rivojlanish vazirligi huzurida ilmiy va innovatsion faoliyat bo'yicha quyidagi Ilmiy-texnik kengashlar tashkil etilgan:

1. Tarix va ijtimoiy fanlar
2. Filologiya, psixologiya va pedagogika fanlari
3. Iqtisodiyot va huquq fanlari
4. Arxeologiya fanlari
5. Matematika va fizika. Mexanika fanlari
6. Texnika fanlari
7. Axborotlashtirish va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini rivojlantirish
8. Arxitektura, qurilishi, dizayn va shaharsozlik
9. Qishloq xo'jaligi va atrof muhit muhofazasi
10. O'rmon xo'jaligi
11. Tibbiyot fanlari
12. Farmakologiya va farmatsevtika
13. Kimyoviy texnologiyalar va nanotexnologiyalar
14. Yer to'g'risidagi fanlar
15. Biologiya fanlari
16. Kimyo fanlari

Tanlovda ishtirok etadigan loyiha 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasida belgilangan aniq muammolardan birini hal etishga, ilmiy, ilmiy-texnikaviy natijalarga erishishga yo'naltirilgan bo'lib, ichki bozorda mahsulotlar va xizmatlarni innovatsion rivojlantirish uchun asos bo'lishi, tashqi bozorda O'zbekistonning barqaror mavqeini namoyish etadigan texnologiyalarni yaratishga imkon berishi kerak.

Davlat byudjeti hisobidan moliyalashtiriladigan loyihalar quyidagilarga yo'naltirilishi kerak:

- ilg'or raqamli, intellektual ishlab chiqarish texnologiyalariga, robotli tizimlarga, yangi materiallarga va qurilish usullariga o'tish, yirik hajmdagi ma'lumotlarni qayta ishlash, texnik ta'lim va sun'iy aql tizimlarini yaratish;

- ekologik toza va resurs tejovchi energetikaga o'tish, uglevodorod xom ashyosini qazib

olish va chuqur qayta ishlash samaradorligini oshirish, energiyaning yangi manbalarini, uzatish va saqlash usullarini shakllantirish;

- shaxsiylashtirilgan tibbiyotga o'tish, yuqori texnologiyali sog'liqni saqlash va sog'liqni muhofaza qilish texnologiyalaridan, shu jumladan, dori vositalaridan (ayniqsa, antibakterial preparatlardan) oqilona foydalanish;

- yuqori mahsuldor va ekologik toza agro va gidro xo'jalik yuritishga o'tish, qishloq xo'jaligi o'simliklari va hayvonlarini kimyoviy va biologik himoyalovchi vositalardan oqilona foydalanish, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini saqlash va samarali qayta ishlash, xavfsiz va sifatli, shu jumladan, funktsional, oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish tizimlarini yaratish va joriy etish;

- inson va tabiat, inson va texnologiya, global rivojlanishning hozirgi bosqichida ijtimoiy institutlar, shu jumladan, gumanitar va ijtimoiy fanlar usullarini qo'llash bo'yicha o'zaro samarali ta'sir o'tkazish imkoniyatini yaratish.

Loyihani amalga oshirish, jumladan, O'zbekiston Respublikasining iqtisodiy o'sishi va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlaydigan ilmiy va texnologik zaxiralarni shakllantirishga yo'naltirilishi lozim.

Grantlar yakunida yangi yoki takomillashtirilgan mahsulotlar (tovarlar, ishlar, xizmatlar), ilg'or texnologiyalarni yaratish yoki mavjudlarini takomillashtirishga yo'naltirilgan loyihalarga alohida ustunlik beriladi.

Tanlovda oliy ta'lim muassasalari, ilmiy tashkilotlar tarkibidagi ilmiy tadqiqotlarni olib borish maqsadida tashkil etilgan laboratoriyalar (tarkibiy bo'linmalar), mulk shaklidan qat'i nazar ta'sis hujjatlarida ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirishi mumkinligi ko'rsatilgan O'zbekiston Respublikasi hududida joylashgan boshqa ilmiy tashkilotlarning (bundan keyin matnda tegishli ravishda – ilmiy jamoa, laboratoriya, tashkilot) ilmiy darajasi va fuqaroligi, tashkiliy-huquqiy shaklidan qat'i nazar ilmiy jamoa rahbari (bundan keyin matnda – loyiha rahbari) boshchiligida loyiha rahbari va ilmiy jamoa a'zolarining mehnat yoki fuqarolik-huquqiy munosabatlari asosida tuzilgan ilmiy jamoalarning loyihalari qatnashadi.

Grantlar tanlov natijalariga asosan loyihani amalga oshiruvchi ilmiy jamoaning loyiha rahbariga bepul va qaytarmaslik asosida taqdim etiladi.

Loyiha rahbari va ilmiy jamoa a'zolari loyihani amalga oshiruvchi tashkilotning xodimlari va fuqaroligidan qat'i nazar loyihani amalga oshirish va amaliyotga tatbiq etish davomida tashkilot bilan mehnat va fuqarolik-huquqiy munosabatlariga ega boshqa shaxslar bo'lishi mumkin.

Loyihani amalga oshirishning to'liq muddati davomida loyiha rahbari tashkilot bilan mehnat munosabatlarida bo'lishi kerak, loyiha rahbari bilan tuzilgan mehnat shartnomasi masofadan turib ishni bajarish bo'yicha shartnoma bo'lishi mumkin emas.

Loyiha rahbari arizani topshirish muddatidan avval loyiha mavzusi bo'yicha "Fan tarmog'i" (Web of Science Core Collection) yoki "Skopus" (Scopus) ma'lumotlar bazasida indekslangan nashrlarda, retsenziyalanadigan mahalliy va xorijiy ilmiy nashrlarda 2014 yilning 1-yanvaridan boshlab chop etilgan quyidagi miqdordagi ishlarga ega bo'lishi kerak:

a) ushbu tanlov hujjatlarining 3-bandida ko'rsatilgan 05-16 fan yo'nalishlari uchun - kamida uchta turli ilmiy ishlar;

b) 01-04 fan yo'nalishlari uchun kamida bitta ilmiy ish.

2. Loyihani amalga oshirish davomida loyihaning moliyaviy ta'minoti yiliga 1,5 mlrd. so'mgacha bo'lishi mumkin.

3. Yillik moliyalashtirish miqdori loyihani amalga oshirish bo'yicha taqdim etilgan hisobotlarni ekspertizadan o'tkazish natijalari va loyihani bajaruvchi tomonidan grant mablag'laridan maqsadli foydalanilishi asosida aniqlanishi mumkin.

4. Loyiha rahbari ushbu tanlovda qatnashishi uchun faqat bitta talabnoma taqdim etishga haqli.

5. Davlat siri bo'lgan ma'lumotlarni o'z ichiga olgan loyihalar O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida belgilangan qoidalarga muvofiq rasmiylashtiriladi.

6. Ilmiy loyihani taqdim etishning majburiy shartlari loyiha rahbari tomonidan ilmiy jamoaning quyidagi majburiyatlarni bajarishi bo'yicha qabul qilinadi:

6.1. O'zining ilmiy izlanishlari natijalarini O'zbekiston Respublikasi qonunchiligiga muvofiq jamiyatning noyob mulkiga aylantirish, ularni "Fan tarmog'i" (Web of Science Core Collection) yoki "Skopus" (Scopus) ma'lumotlar bazasi ro'yxatidagi, retsenziyalanadigan mahalliy va xorijiy ilmiy nashrlarda chop etish;

6.2. Loyihani amaliyotga tatbiq etish jarayonida retsenziyalanadigan mahalliy va xorijiy ilmiy nashrlarda chop etilishi kerak:

a) ushbu tanlov hujjatlarining 3-bandida ko'rsatilgan 05-16-sonli fan yo'nalishlari uchun - "Fan tarmog'i" (Web of Science Core Collection) yoki "Skopus" (Scopus) ma'lumotlar bazasida indekslangan nashrlarda kamida uchta nashr ishi;

b) 01-04 fan yo'nalishlari uchun "Fan tarmog'i" (Web of Science Core Collection) yoki "Skopus" (Scopus) bazasida indekslangan ilmiy nashrlarda kamida bitta maqola;

v) respublikaning turli hududlaridagi muassasalar bilan o'zaro integratsiyani ta'minlash, u yerdagi ilmiy-tadqiqot muassasalari va oliy o'quv yurtlarida faoliyat ko'rsatayotgan 40 yoshgacha bo'lgan yosh olimlar va tadqiqotchilarni qo'llab-quvvatlash, shuningdek, "Akademik harakatchilik" yo'nalishida malaka va tajribasini oshirish uchun kamida bir nafar yosh olim yoki tadqiqotchini loyihani bajaruvchi jamoa tarkibiga kiritish;

7. Tanlovga arizalar tanlov hujjatlarining 1-ilovasiga muvofiq mazmuni bir xil bo'lgan bosma va elektron shakllarda taqdim etiladi.

Arizalar Innovatsion rivojlanish vazirligiga o'zbek yoki rus tilida, belgilangan qismlar esa o'zbek, rus va ingliz tillaridagi tarjimasi bilan taqdim etiladi.

8. Arizalar www.mininnovation.uz veb-sayti orqali ro'yxatdan o'tkaziladi. Axborot tahlil tizimi (ATT) orqali ariza topshirish raqami olinganidan so'ng ilmiy tadqiqot institutlarining ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha direktor o'rinbosari yoki oliy o'quv yurtlarining ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektorlari ariza va qo'shimcha materiallarni **___ soatdan kechikmagan holda** "___" _____ **20___ yil** vazirlikning Toshkent shahri, 100060, T. SHEvchenko ko'chasi 1-uydagi manziliga taqdim etishlari kerak.

(Izoh: arizalarni topshirishning oxirgi muddati va vaqti har bir fan yo'nalishi bo'yicha berilgan e'londa alohida ko'rsatiladi).

9. Innovatsion rivojlanish vazirligiga tanlovga oid qog'oz shaklda taqdim etilgan loyihalar faqat ilmiy-tadqiqot institutlari ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha direktor o'rinbosarlari va oliy ta'lim muassasalarining ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektorlari tomonidan tegishli vazirlik va idoralar rahbarlari imzolagan yo'llanma xati asosida belgilangan muddatlarda qabul qilinadi.

10. Arizaning qog'oz nusxasi (jumladan, unga qo'shimcha materiallar) loyiha rahbari va tashkilot rahbari tomonidan imzolanishi shart.

11. Vazirlikka topshirilgan arizalar qaytarilmaydi.

12. Tanlovda ishtirok etishga quyidagi hollarda ruxsat etilmaydi:

a) vazirlikka tanlov hujjatlarining 17, 18, 19-bandlari talablarini buzgan holda rasmiylashtirilgan va/yoki topshirilgan, shuningdek, noyobligi 60 %dan kam bo'lgan arizalar;

b) tanlovni o'tkazish va tanlov hujjatlari mazmuniga qo'yilgan talablarga rioya qilmagan holda rasmiylashtirilgan va vazirlikka taqdim etilgan arizalar;

v) ATTda ro'yxatdan o'tkazilgan elektron nusxasidan bosma nusxasi farqli bo'lgan arizalar;

g) bosma nusxasi belgilangan muddatdan kechikkan holda vazirlikka taqdim etilgan arizalar;

d) ushbu tanlov hujjatlarining 3-, 4-, 6-, 7-, 9-bandlaridagi talablarga mos kelmaydigan arizalar;

e) tanlovda ishtirok etish uchun talabgorlarga oid belgilangan malaka talablariga zid ma'lumotlar mavjud bo'lgan arizalar.

Vazirlik loyiha rahbarini ATT orqali arizani ro'yxatdan o'tkazish, arizaning bosma nusxasini olish to'g'risida ogohlantiradi.

13. Loyiha rahbari tanlovda ishtirok etish uchun Vazirlikka taqdim etilgan arizani tanlov komissiyasi tomonidan ko'rib chiqilgunga qadar yozma ravishda bildirgi berish orqali qaytarib olish huquqiga ega.

14. Tanlovga taqdim etilgan arizalar ilmiy va ilmiy-texnik dasturlar va loyihalarni ko'rib chiqish bo'yicha amaldagi hujjatlarga hamda ilmiy, ilmiy-texnik dasturlar va loyihalarni tanlov asosida saralab olishning tanlov shartlariga muvofiq dastlabki va asosiy ekspertizadan o'tadi.

Arizalarni ekspertizaga topshirish loyiha rahbarlari tomonidan ilmiy va innovatsion faoliyatning ustuvor yo'nalishlariga muvofiq amalga oshiriladi.

15. Tanlov natijalari Innovatsion rivojlanish vazirligi huzurida tashkil etilgan Ilmiy-texnik kengashlar tomonidan ko'rib chiqiladi. Tanlov natijalari Innovatsion rivojlanish vazirligi Kengashi qarori bilan tasdiqlanadi.

16. Tanlov natijalari bo'yicha g'oliblar ro'yxati tanlov yakunlari (natijalari) tasdiqlangan sanadan boshlab 10 kun ichida vazirlikning saytida e'lon qilinadi.

17. Tanlov natijalari tasdiqlanganidan keyin 15 ish kuni ichida ATT orqali shartnoma matni g'olib bo'lgan loyiha rahbarlariga quyidagilarni ko'rsatgan holda imzolash va rasmiylashtirish uchun yuboriladi.

- ilmiy tadqiqot yo'nalishi;
- ilmiy tadqiqotni amalga oshirish uchun ish rejasi va xarajatlar smetasi;
- loyiha rahbarining loyiha bajarilishi bo'yicha oraliq va yillik hisobotlarni taqdim etib borish majburiyati;

- tashkilotning ilmiy jamoani zarur binolar, uskunarlar va materiallar bilan ta'minlash, shuningdek, ilmiy tadqiqotlar uchun mavjud eksperimental bazaga kirish majburiyati;

- tashkilot rahbarining ilmiy jamoa a'zolarining har biri bilan grant ajratilishi bilan bog'liq tegishli fuqarolik-huquqiy yoki mehnat shartnomalarini tuzish majburiyati;

- tashkilotning loyiha rahbari tomonidan berilgan yozma so'roviga ko'ra, ilmiy jamoa a'zolariga loyihani amalga oshirish uchun mukofot puli to'lash majburiyati;

- tashkilotning grant xarajatlarining alohida hisobini yuritish (grant bo'yicha qo'shimcha xarajatlarni hisobga olish) va maqsadli ishlatilishi to'g'risida hisobot berish majburiyati;

- monitoringda qatnashish majburiyati;

- Vazirlik tomonidan grant mablag'laridan maqsadsiz foydalanish holati aniqlangan, shuningdek, shartnoma muddati tugagandan keyin foydalanilmagan grant mablag'lari mavjud bo'lgan taqdirda taraflar o'rtasidagi shartnomani bekor qilish va/yoki grant mablag'larini qaytarish (qisman qaytarish) tartibi va shartlari;

- grantdan foydalanish bilan aloqador tomonlar – vazirlik, loyiha rahbari va tashkilotning boshqa huquq va majburiyatlari.

18. ATT orqali shartnoma loyihasi qabul qilingandan keyin 15 ish kuni ichida loyiha rahbari va tashkilotning vakolatli mansabdor shaxsi imzolangan shartnomani, loyiha rahbari yoki tashkilot tashabbusi bilan shartnomani imzolash rad etilsa, buning asosini Vazirlikka taqdim etilishi shart. Belgilangan muddatga amal qilinmagan taqdirda Vazirlik loyiha rahbari va tashkilot tomonidan shartnoma imzolanishining kechiktirilishi to'g'risida xabardor qilinadi.

Belgilangan tartibda 5 ish kuni mobaynida shartnoma Vazirlikka taqdim etilmasa, tegishli loyiha g'olib loyihalar ro'yxatidan chiqarib tashlanadi, bu haqdagi xabarnoma Vazirlikning rasmiy veb-saytida e'lon qilinadi.

19. Ilmiy loyihalar shartnomada ko'rsatilgan mazmun va shartlarga muvofiq amalga oshirilishi shart.

20. Ilmiy loyihaga ajratilgan mablag'lardan maqsadsiz foydalanilganlik holatini aniqlash shartnomaning bekor qilinishi va/yoki shartnomada ko'rsatilgan tartibda pul mablag'larini qaytarish (qisman qaytarish) uchun asos bo'ladi.

21. Ilmiy loyihaga ajratilgan mablag'lardan maqsadsiz foydalanganlik uchun loyiha rahbari va ijrochi tashkilot javobgar bo'ladi.

22. Tashkilotning ustama xarajatlari miqdori grant miqdorining 10 foizidan oshmasligi kerak. Ilmiy-tadqiqot ishlari uchun boshqa tashkilotlarga to'lov miqdori grant miqdorining 10 foizidan oshmasligi kerak.

Nazorat savollari

1. Loyihalash nima?
2. Diplom ishlari va magistrlik dissertsiyalari asosida loyihalar tayyorlash qanday bosqichlarda amalga oshiriladi?
3. Innovatsion rivojlanish vazirligi huzurida ilmiy va innovatsion faoliyat bo'yicha qanday Ilmiy-texnik kengashlar tashkil etilgan?
4. Qanday yo'nalishdagi loyihalar Davlat byudjeti hisobidan moliyalashtiriladi?
5. Loyihani amaliyotga tatbiq etish jarayonida qanday turdagi nashrlarda chop etilishi kerak?

1-ilova. «T» shakl. Arizaning titul varag'i

20__ yil tanlovi

Loyiha nomi: Nazvanie proekta:	Loyiha nomeri: Nomer proekta: Fan yo'nalishi: Otrasl nauki:	
Loyiha rahbarining familiyasi, ismi, sharifi: Familiya, imya, otchestvo rukovoditelya proekta:	Loyiha rahbarining telefon raqami va elektron manzili Kontaktne telefon i e-mail rukovoditelya proekta:	
Loyihani moliyalashtirishni amalga oshiradigan tashkilotning to'liq va qisqartirilgan nomi: Polnoe i sokraçennoe naimenovanie organizatsii, cherez kotoruyu doljno osuñestvlyatsya finansirovanie proekta:		
Loyihani moliyalashtirish hajmi (ming. so'm.) 20__ y. - Ob'em finansirovaniya proekta (tis. sum.) v 20__ g. –	Loyihani boshlash yili: God nachala proekta:	Loyihani tamomlash yili: God okonchaniya proekta:
Asosiy ishtirokchilarning familiyasi, ismi, sharifi (to'liq) Famili, imena, otchestva (pri nalichii) osnovnyx ispolniteley (polnost'yu)	1.	
	2.	
	3.	
	4.	
	5.	
	6. ...	
<i>(loyiha rahbari ushbu jadvalda ko'rsatilmaydi)</i>		
Arizani tayyorlashda uchinchi shaxslarning va/yoki huquq egalaringning roziligi bilan materiallarni Vazirlikka taqdim etish va ularni Vazirlik tomonidan ekspertizasini o'tkazish va ommalashtirish bo'yicha mualliflik huquqi va boshqa huquqlari buzilmaganligini kafolatlayman (<i>ariza annotatsiyasi ko'rinishida</i>).		

<p>Garantiruyu, chto pri podgotovke zayavki ne byli narusheny avtorskie i inye prava tret'ix lits i/ili imeetsya soglasie pravoobladateley na predstavlenie v Ministerstvo materialov i ix ispol'zovanie Ministerstvom dlya provedeniya ekspertizy i dlya obnarodovaniya (v vide annotatsiy zayavok).</p>	
<p>Loyiha rahbarining imzosi /_____/</p> <p>Подпись руководителя проекта /_____/</p>	<p>Arizani ro'yxatdan o'tkazish sanasi</p> <p>Data registratsii zayavki</p>
<p>Tashkilot rahbarining imzosi F.I.SH: /_____/</p> <p>Подпись руководителя организации F.I.O: /_____/</p> <p>Tashkilot muhri (<i>mavjud bo'lsa</i>).</p> <p>Печать (при наличии) организации.</p>	

1.1. Loyiha to'g'risida ma'lumot

Loyiha nomi:

o'zbek tilida _____

rus tilida _____

1.2. Ilmiy va innovatsion faoliyatning ustuvor yo'nalishi:

1.3. Kalit so'zlar (15 ta atamadan ortmasin)

o'zbek tilida _____

rus tilida _____

1.4 Loyiha annotatsiyasi (hajmi 1,5 varaqdan ortmasin; jumladan, qisqacha – yuqorida qayd etilgan ilmiy muammolar va ilmiy yangiliklarni hal etishning dolzarbligi)

o'zbek tilida _____

rus tilida _____

1.5. Kutilayotgan natijalar va ularning ahamiyati (kutilgan natijalar va ularning ilmiy va ijtimoiy ahamiyatga egaligi (rejalashtirilgan natijalarning jahon miqyosidagi tadqiqot natijalariga muvofiqligi, loyihada rejalashtirilgan natijalarning iqtisodiy va ijtimoiy sohalarda amaliyotga tatbiq etish imkoniyatlari)

o'zbek tilida _____

rus tilida _____

1.6. Ilmiy jamoa tarkibiga kiritiladi: _____

Loyiha ijrochilari (shuningdek, rahbari), shu jumladan: _____

40 yoshgacha bo'lgan ijrochilar, ulardan: _____

doktorantlar (ad'yunktlar, internlar, ordinatorlar, magistrantlar, mustaqil-izlanuvchilar, talabalar): _____

1.7. Loyihani amalga oshirish davri uchun ilmiy jamoaning rejalashtirilgan tarkibi: jamoa a'zolari ismi, familiyasi, sharifi (mavjud bo'lsa), ularning ariza berish chog'idagi yoshi, ilmiy darajalari, lavozimi va asosiy ish joylari, tashkilot bilan munosabat shakli (fuqarolik-huquqiy yoki mehnat shartnomasi):

Ilmiy jamoa a'zolari ilmiy-texnik salohiyatining loyiha vazifalariga muvofiqligi:

1.8. Loyihani moliyalashtirish hajmining yillar bo'yicha taqsimoti (ming. so'm.da ko'rsatiladi):

20____y. - _____, 20____y. - _____,

1.9. Ilmiy jamoa loyihani amalga oshirish jarayonida uning natijalari bo'yicha "Fan tarmog'i" (Web of Science Core Collection) ili "Skopus" (Scopus) ma'lumotlar bazasida indekslangan xorijiy nashrlarda kamida _____ ta nashr ishini e'lon qiladi.

Loyiha natijalarini chop etish uchun mo'ljallanayotgan ilmiy nashrlar haqida ma'lumot, shu jumladan, "Web of Science Core Collection", "Scopus" ma'lumotlar bazasida indekslangan nashrlar, shuningdek, maqola, sharh, monografiya yoki boshqa turdagi nashr ishlari ko'rsatiladi.

1.10. Ilmiy jamoa tomonidan rejalashtirilgan xalqaro loyihalardagi ishtirok (rejalashtirilgan bo'lsa):

Laboratoriya haqida ma'lumot

1.11. To'liq nomi:

Laboratoriya tashkil etilganligi to'g'risidagi hujjat raqami va sanasi, laboratoriya veb-sayti (agar mavjud bo'lsa):

1.12. Qisqartirilgan nomi

o'zbek tilida

rus tilida

1.13. Laboratoriya ilmiy faoliyatining yo'nalishlari ro'yxati (fanning ustuvor yo'nalishlari)

1.14. Laboratoriya xodimlarining davrning 1 yanvaridan boshlab e'lon qilgan nashr ishlari soni

20_____ yildan ariza berilgan kungacha _____ta, shundan _____ tasi "Web of Science Core Collection" yoki "Scopus" ma'lumotlar bazasida indekslangan nashrlarda e'lon qilingan.

1.15.

20_____ yilning 1 yanvaridan ariza topshirish muddatigacha bo'lgan davrda laboratoriya faoliyatining asosiy natijalari, shu jumladan, yangi mahsulot (tovarlar, ishlar, xizmatlar) yaratilgani va takomillashtirilgani yoki mavjud texnologiyalar takomillashtirilgani va yangilari yaratilgani to'g'risida ma'lumot.

Loyiha natijalaridan foydalanish haqida ma'lumot

1.16. Hamkorlarning loyihada rejalashtirilgan natijalardan o'z xo'jalik faoliyatini amalga oshirishda foydalanishi, jumladan, ulardan foydalanish usullari, loyihadan kutilayotgan natijalarni amaliyotga tatbiq qilish asosida yangi yaratilgan yoki takomillashtirilgan mahsulotlar (tovarlar, ishlar, xizmatlar); yangi yaratilgan yoki mavjudlari takomillashtirilgan texnologiyalar; loyiha natijalari asosida O'zbekiston Respublikasida iqtisodiy o'sish va ijtimoiy rivojlanishni ta'minlaydigan (*agar mavjud bo'lsa, tasdiqlovchi hujjatlar ilova qilinadi*) ilmiy va texnologik zaxiralarni shakllantirish haqida ma'lumot.

Loyiha rahbari va tashkilot rahbari quyidagilarni tasdiqlaydi:

- ilmiy jamoaning barcha a'zolari (shu jumladan, loyiha rahbari) tanlov hujjatlarining 6-, 7-, 13-bandlarini bajaradi;
- loyihani amalga oshirishning butun davri davomida loyiha rahbari tashkilot bilan mehnat munosabatlarida bo'ladi, mehnat shartnomasi ishni masofadan turib bajarish bo'yicha tuzilmaydi;
- loyiha mazmunan boshqa loyihalar bilan bir xil emas, bir vaqtning o'zida ilmiy jamg'armalar va boshqa tashkilotlarning tanlovlariga taqdim etilmagan;
- loyihada davlat siri bo'lgan yoki O'zbekiston Respublikasining qonunchiligiga muvofiq muhofaza qilinadigan, cheklangan ma'lumot sifatida tasniflangan ma'lumotlar mavjud emas;
- loyihani amalga oshirish va grant mablag'laridan maqsadli foydalanish to'g'risidagi yillik hisobotlar Vazirlikka o'z vaqtida taqdim etiladi;

- har yili O'zbekiston Respublikasi hududida loyiha mavzusi bo'yicha yosh olimlar maktabini tashkil etiladi va unda besh nafar yetakchi olim ma'ruzachi, 40 yoshgacha bo'lgan kamida yigirmaga yaqin yosh olim tinglovchi sifatida ishtirok etadi. Tadbirlarni o'tkazish bo'yicha dasturlar va hisobotlar "Internet" axborot-telekommunikatsiya tarmog'i orqali tashkilot veb-saytiga joylashtiriladi.

Loyiha rahbari imzosi qo'yiladi

Tashkilot rahbari imzosi qo'yiladi

Tashkilot muhri bosiladi.

Loyiha rahbari haqida ma'lumot

2.1. Familiyasi, ismi, sharifi _____

o'zbek tilida _____

rus tilida _____

WoS Researcher ID (*mavjud bo'lsa*) _____

Scopus Author ID (*mavjud bo'lsa*) _____

2.2. Tug'ilgan yili (*raqamlarda ko'rsatiladi – sana, oy, yil*) _____

2.3. Fuqaroligi

2.4. Ilmiy darajasi, berilgan yili

2.5.

2.6. Ilmiy faoliyat uchun olgan mukofotlari, yetakchi ilmiy jamoalarga a'zoligi (agar mavjud bo'lsa), nufuzli ilmiy jurnallarning tahririyat kengashiga a'zoligi (agar mavjud bo'lsa), nufuzli xalqaro konferentsiyalarning tashkiliy yoki dasturiy qo'mitalarida ishtirok etganligi, xalqaro tadbirlarni tashkil qilishdagi boshqa tajribalari.

2.7. Ariza berilayotgan vaqtdagi asosiy ish joyi – tashkilotning to'liq nomi, lavozimi (tashkilotning qisqartirilgan nomi).

Ilmiy qiziqishlari sohasi – kalit so'zlar (*kalit so'zlar 15 tadan ortmasin*)

o'zbek tilida _____

rus tilida _____

2.8. Ilmiy qiziqishlari doirasi – fan sohalarida

2.9. Tanlov hujjatlarining 9-bandi shartlari bajarilishini tasdiqlash uchun loyiha rahbari tomonidan 20__ yil 1 yanvardan arizani topshirish sanasiga qadar chop ettirilgan nashr ishlari ro'yxati.

Ushbu ro'yxat “Web of Science Core Collection” yoki “Scopus” ma'lumotlar bazasida indekslangan nashrlarda chop etilgan nashr ishlarini o'z ichiga oladi.

Ikkinchi kvartilga kiruvchi ro'yxat (*Q1*) Scopus SJR bo'yicha JCR Science Edition yoki JCR Social Sciences Edition nashrlarida e'lon qilingan __ ta nashr ishidan iborat.

2.10. Loyiha rahbarining 2014 yil 1 yanvardan ariza taqdim etilgunga qadar bo'lgan davrdagi asosiy ilmiy natijalari (*arizadagi ma'lumotlar natijalar, masalan, nashr ishlari bilan tasdiqlanishi kerak*).

2.11. 20__ yil 1 yanvardan boshlab e'lon qilingan nashr ishlarining umumiy soni _____. SHundan, “Web of Science Core Collection” yoki “Scopus” ma'lumotlar bazasida indekslangan nashrlarda chop etilgani _____ ta.

2.12. Loyiha rahbari tomonidan so'nggi 5 yilda e'lon qilingan nashr ishlarining qo'shimcha ro'yxati (monografiyalar, huquqiy jihatdan muhofazalangan intellektual faoliyat natijalari, retsenziyalangan nufuzli ilmiy nashrlarda, “Web of Science Core Collection” yoki “Scopus” ma'lumotlar bazasida indekslangan nashrlarda chop etilgan ilmiy ishlari, “Internet” axborot-telekommunikatsion tarmog'ida e'lon qilingan ilmiy ishlar mavjud bo'lsa, ko'pi bilan 10 tasiga havola

beriladi (*indekslangan nashrlarda bo'lishi shart*), agar mavjud bo'lsa, impakt-faktor ilmiy nashridagi (*JCR Science Edition yoki JCR Social Sciences Edition*) ilmiy ishlar ko'rsatiladi.

2.13. Ilmiy loyihalarni boshqarish va uni amalga oshirish bo'yicha tajribasi (so'nggi 5 yil mobaynida bajarilgan loyihalar (tashkilot) nomi, raqamlari va muddati, amalga oshirishda erishilgan muvaffaqiyatlar).

2.14. 20__ yilda ishtirok etishni rejalashtirgan ilmiy loyihalari Umumiy soni _____, shundan: rahbarlik _____, ijrochi sifatida ishtiroki _____, anig'i: _____.

(*shu jumladan, grant beruvchilar yoki loyiha buyurtmachilari va moliyalashtirish manbai, masalan – ta'asischi tomonidan qo'yilgan davlat vazifasi, DITL grantlari, boshqa xo'jalik shartnomalari, grantlar va subsidiyalar*).

2.15. Moliyalashtirish u orqali amalga oshiriladigan tashkilot bilan kutilayotgan mehnat munosabati shakli:

tashkilot asosiy ish joyi bo'ladi;

bir vaqtning o'zida o'rindoshlik asosida mehnat shartnomasi tuziladi.

Tanlov shartlari (shu jumladan, tanlov hujjatlarining 6-8-bandlari) bilan tanishdim va roziman. Loyihada ishtirok etishimni tasdiqlayman.

Familiyasi, ismi va sharifi	
SHaxsni tasdiqlovchi hujjat ma'lumotlari (<i>seriyasi, nomeri, qachon va kim tomonidan berilgani</i>)	
Yashash manzili	
Ushbu shaklga o'zim tomonimdan kiritilgan ma'lumotlarni qayta ishlashlariga roziligimni bildiraman. Yuqoridagi shaxsiy ma'lumotlarni Vazirlikning rasmiy veb-saytida qayta ishlash, yig'ish, tizimlashtirish, to'plash, saqlash, aniqlashtirish, foydalanish, tarqatish, tanlovga arizalarini ekspertiza uchun topshirish, loyihalar va dasturlarni ekspertizadan o'tkazish, tanlov bo'yicha tahliliy materiallar tayyorlash, moliyalashtirishni olgan dastur ishtirokchilari haqidagi hujjatlashtirilgan ma'lumotlarni uzoq vaqt mobaynida saqlash orqali moliyalashtirilgan dastur va loyihalar rahbarlari to'g'risida ma'lumotlar oshkor qilinishi mumkin.	

Ilmiy rahbar imzosi

Imzolangan sana

Loyiha ijrochilari haqida ma'lumot

2.1. Familiyasi, ismi, sharifi _____

o'zbek tilida _____

rus tilida _____

WoS Researcher ID (*mavjud bo'lsa*) _____

Scopus Author ID (*mavjud bo'lsa*) _____

2.2. Tug'ilgan yili (*raqamlarda ko'rsatiladi – sana, oy, yil*) _____

2.3. Fuqaroligi _____

2.4. Ilmiy darajasi, berilgan yili _____

2.5. Ilmiy faoliyat uchun olgan mukofotlari, yetakchi ilmiy jamoalarga a'zoligi (agar mavjud bo'lsa), nufuzli ilmiy jurnallarning tahririyat kengashiga a'zoligi (agar mavjud bo'lsa).

2.6. Ariza berilayotgan vaqtdagi asosiy ish joyi – tashkilotning to'liq nomi, lavozimi (*tashkilotning qisqartirilgan nomi*).

2.7. Ilmiy qiziqishlari sohasi – kalit so'zlar (*kalit so'zlar 15 tadan ortmasin*)

o'zbek tilida _____

rus tilida _____

2.8. Ilmiy qiziqishlari doirasi – fan sohalarida

2.9. 20__ yil 1 yanvaridan arizani topshirish sanasiga qadar chop ettirilgan nashr ishlarining umumiy soni. SHundan “Web of Science Core Collection” yoki “Scopus” ma'lumotlar bazasida indekslangan nashrlarda chop etilgan nashr ishlari soni _____ ta.

2.10. Loyihaning asosiy ijrochisi tomonidan so'nggi 5 yilda e'lon qilingan nashr ishlarining qo'shimcha ro'yxati (monografiyalar, huquqiy jihatdan muhofazalangan intellektual faoliyat natijalari, retsenziyalangan nufuzli ilmiy nashrlarda, “Web of Science Core Collection” yoki “Scopus” ma'lumotlar bazasida indekslangan nashrlarda chop etilgan ilmiy ishlari, “Internet” axborot-telekommunikatsion tarmog'ida e'lon qilingan ilmiy ishlar mavjud bo'lsa, ko'pi bilan 10 tasiga havola beriladi (*indeksatsiyalangan nashrlarda bo'lishi shart*), agar mavjud bo'lsa, impakt-faktor ilmiy nashridagi (*JCR Science Edition yoki JCR Social Sciences Edition*) ilmiy ishlar ko'rsatiladi.

2.11. Ilmiy loyihalarni boshqarish va uni amalga oshirish bo'yicha tajribasi (so'nggi 5 yil mobaynida bajarilgan loyihalar (tashkilot) nomi, raqamlari va muddati, amalga oshirishda erishgan muvaffaqiyatlari).

2.12. 20__ yilda ishtirok etishni rejalashtirgan ilmiy loyihalari

Umumiy soni _____, shundan: rahbarlik _____, ijrochi sifatida ishtiroki _____, anig'i: .

(*shu jumladan, grant beruvchilar yoki loyiha buyurtmachilari va moliyalashtirish manbai, masalan – ta'sischi tomonidan qo'yilgan davlat vazifasi, DITL grantlari, boshqa xo'jalik shartnomalari, grantlar va subsidiyalar*).

2.13. Innovatsion rivojlanish vazirligi tomonidan e'lon qilingan tanlovda g'olib bo'lgan taqdirda ushbu loyihada ishtirok etish uchun ajratiladigan ish vaqtining ulushi foizda

2.14.

Ta'lim jarayonidagi ishtiroki (*doktorantlar, adbyunktlar, internlar, ordinatorlar, mustaqil izlanuvchilarga rahbarlik, respublika va xorijiy OTMlari uchun yangi o'quv kurslarini ishlab chiqish va o'qish*).

2.15. 2014-2018 yillarda davlat byudjetidan moliyalashtirilgan loyihada rahbar (tashkilotning ilmiy dasturi rahbari) yoki quyidagi loyihalarda (*agar mavjud bo'lsa*) loyiha ijrochisi (*tashkilotning ilmiy dasturi*) sifatidagi ishtiroki:

loyiha(lar) rahbari № _____, № _____;

loyiha(lar) ijrochisi № _____, № _____.

2.16. Bog'lanish uchun telefon, elektron manzil (E-mail) _____

2.17. Loyihadagi ishtiroki: loyihaning asosiy ijrochisi _____

Innovatsion rivojlanish vazirligining tanlov shartlari bilan tanishdim va roziman.

Loyihada ishtirok etishimni tasdiqlayman. _____

Familiyasi, ismi va sharifi	
SHaxsni tasdiqlovchi hujjat ma'lumotlari (<i>seriyasi, nomeri, qachon va kim tomonidan berilgani</i>)	
Yashash manzili	
Ushbu shaklga o'zim tomonimdan kiritilgan ma'lumotlarni qayta ishlashlariga roziligimni bildiraman. Yuqoridagi shaxsiy ma'lumotlarni Vazirlikning rasmiy veb-saytida qayta ishlash, yig'ish, tizimlashtirish, to'plash, saqlash, aniqlashtirish, foydalanish, tarqatish, tanlovga arizalarini ekspertiza uchun topshirish, loyihalar va dasturlarni ekspertizadan o'tkazish, tanlov bo'yicha tahliliy materiallar tayyorlash, moliyalashtirishni olgan dastur ishtirokchilari haqidagi hujjatlashtirilgan ma'lumotlarni uzoq vaqt mobaynida saqlash orqali moliyalashtirilgan dastur va loyihalar rahbarlari to'g'risida ma'lumotlar oshkor qilinishi mumkin.	

Loyiha ijrochisi imzosi

Imzolangan sana

Tashkilot haqida ma'lumot

(loyiha bajariladigan va moliyalashtirishni amalga oshiradigan tashkilot)

3.1. To'liq nomi (*ro'yxatga olish hujjatlariga muvofiq bo'lishi kerak*)

3.2. Qisqartirilgan nomi _____

3.3. Ingliz tilidagi nomi _____

3.4. Tashkiliy-huquqiy shakli _____

3.5. Mulk shakli _____

3.6. Idoraviy mansubligi _____

3.7. STIR _____

3.8. Manzili _____

3.9. Haqiqiy manzili _____

3.10. Tashkilot rahbarining lavozimi, FISH _____

3.11. Murojaat uchun telefon _____

3.12. Elektron manzili (*E-mail*) _____

Tashkilot rahbari quyidagilarni tasdiqlaydi:

- tanlov shartlari bilan tanishib chiqadi, loyiha tanlovda g'olib bo'lsa, tashkilot orqali uni moliyalashtirishga rozilik beradi;

- tanlov hujjatlarining 8-, 14-, 33- 36-bandlariga, tanlovning boshqa shartlariga roziligini bildiradi;

- loyiha rahbari to'g'risida arizada ko'rsatilgan ma'lumotlarni tasdiqlaydi;

Loyiha tanlovda g'olib bo'lgan taqdirda tashkilot quyidagi majburiyatlarni o'z zimmasiga oladi:

- ilmiy jamoa a'zolari bilan fuqarolik-huquqiy yoki mehnat (muddatli mehnat) shartnomalarini tuzish (loyiha rahbari bilan mehnat shartnomasi masofadan turib ishni bajarish bo'yicha bo'lishi mumkin emas);

- loyiha rahbari nomidan ilmiy jamoa a'zolariga loyihani amalga oshirish uchun haq to'lash;

- har yili belgilangan muddatda grant mablag'larining maqsadli ishlatilishi to'g'risida hisobot taqdim etish.

Tashkilot rahbari imzosi**Tashkilot muhri**

Loyiha mazmuni

4.1. Loyihada hal etiladigan ilmiy muammolar

o'zbek tilida _____

rus tilida _____

4.2. Qo'yilgan muammoni hal etishning ilmiy ahamiyati va dolzarbligi

o'zbek tilida _____

rus tilida _____

4.3. Loyiha hal etiladigan muammoning miqyosi va murakkabligi, muammoni hal etishga xizmat qiladigan aniq vazifa(lar). Loyihaning O'zbekiston Respublikasining iqtisodiy o'sishi va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlaydigan ilmiy va texnologik zaxiralarni shakllantirish bilan bog'liqligi

o'zbek tilida _____

rus tilida _____

4.4. Tadqiqotning ilmiy yangiligi, qo'yilgan vazifa(lar)ni hal etish va rejalashtirilgan natijalarni olish imkoniyatlarini asoslash

o'zbek tilida _____

rus tilida _____

4.5. Tadqiqot muammosining hozirgi o'rganilish holati, jahon ilm-fanidagi ilmiy-tadqiqot yo'nalishlari va ilmiy raqobatchilar

o'zbek tilida _____

rus tilida _____

4.6. Taklif etilayotgan usul va yondashuvlar, loyihaning butun davri uchun umumiy ish rejasi va kutilayotgan natijalar (kamida 2 bet hajmda; kutilayotgan aniq natijalar yillar bo'yicha ko'rsatiladi; umumiy ish rejasi yillarga taqsimlangan holda beriladi)

o'zbek tilida _____

rus tilida _____

4.7. Loyihani amalga oshirish natijasida ishlab chiqilishi yoki takomillashtirilishi rejalashtirilgan yangi mahsulotlar (tovarlar, ishlar, xizmatlar), yangi texnologiyalarni yaratish yoki qo'llanilayotgan texnologiyalarni takomillashtirish haqida ma'lumot

o'zbek tilida _____

rus tilida _____

4.8. Ilmiy jamoada loyiha bo'yicha mavjud ilmiy zaxiralar (*ilgari olingan natijalar, ishlab chiqilgan dasturlar va uslublar ko'rsatiladi*)

4.9. Loyihani amalga oshirish uchun ilmiy jamoada mavjud bo'lgan uskunalar, materiallar, axborot va boshqa manbalar ro'yxati (*jumladan, loyihani amalga oshirish uchun ulardan foydalanish zarurati ko'rsatiladi*)

4.10. Loyihani amalga oshirishning birinchi yilidagi ish rejasi (*loyiha bo'yicha rejalashtirilgan xizmat safarlari (ekspeditsiyalari)ni o'z ichiga olgan holda*)

o'zbek tilida _____

rus tilida _____

4.11. Har bir asosiy ishtirokchi (jumladan, loyiha rahbari)ning loyihani amalga oshirishning birinchi yilidagi ish mazmuni

4.12. Birinchi yil oxirida kutilayotgan aniq ilmiy natijalar (*taqdimot shakli loyihada ko'rsatilgan ish rejasining natijalarini ekspertizadan o'tkazish va bajarilish darajasini baholash imkonini berishi kerak*)

o'zbek tilida _____

rus tilida _____

4.13. Grant mablag'i hisobidan loyihani amalga oshirish uchun sotib olinishi rejalashtirilayotgan asbob-uskunalar, materiallar, axborot va boshqa manbalar ro'yxati (*loyihani amalga oshirish uchun ulardan foydalanish zarurati asoslab beriladi*) _____

4.14. Qo'shimcha ma'lumotga ega bo'lgan 1-fayl _____

4.15. Qo'shimcha ma'lumotga ega bo'lgan 2-fayl (1-fayldagi ma'lumot yetarli bo'lmasa)

Loyiha rahbari imzosi

5-SHAKL

**Loyihani amalga oshirish uchun so'ralayotgan moliyalashtirish hajmi
Loyiha bo'yicha rejalashtirilayotgan xarajatlar**

T/r №	Xarajatlar yo'nalishi	Xarajatlar miqdori (ming.so'm)
	HAMMASI	*****
1.	Mehnatga haq to'lash	*****
2.	Yagona ijtimoiy to'lov	*****
3.	Xizmat safarlari xarajatlari	*****
4.	Loyihani amalga oshirishga jalb etilgan boshqa tashkilotlarning tadqiqot ishlari uchun to'lov	*****
5.	Ilmiy tadqiqotlar uchun zarur bo'lgan asbob-uskunalar va boshqa mol-mulkni sotib olish uchun xarajatlar (shu jumladan, xodimlarni o'qitish, uskunalarni montaj qilish, ishga tushirish va ta'mirlash ishlarini bajarish)	*****
6.	Ilmiy tadqiqotlar uchun materiallar va butlovchi qismlarni sotib olish xarajatlari	*****
7.	Loyihani amalga oshirish uchun boshqa xarajatlar	*****
8.	Tashkilotning ustama xarajatlari	*****

Loyiha rahbari imzosi

Tashkilot rahbari imzosi

Tashkilot muhri

Intellectual faoliyat natijalarining indikator ko'rsatkichlari

№	Indikatorning nomlanishi	Darajasi	
		Reja	Fakt
1	Scopus/WoS ro'yxatidagi jurnallarda chop etilgan maqolalar son		
2	OAK ro'yxatidagi maqolalar soni		
3	RINS ro'yxatidagi maqolalar soni		
4	Umumiy songa nisbatan yosh ijrochilarning nisbati, %		
5	Bakalavriat yo'nalishida tayyorlangan bitiruv malakaviy ishlari soni		
6	Tayyorlangan magistrlik dissertasiyalarining soni		
7	Tayyorlangan doktorlik dissertasiyalarining soni (PhD)		
8	E'lon qilingan monografiyalar soni		
9	E'lon qilingan o'quv qo'llanmalar soni		
10	E'lon qilingan darsliklar soni		
11	Mahalliy ixtirolari soni		
12	Xalqaro ixtirolari soni		
13	Himoya qilingan dissertasiya ishlari, jumladan, magistrlik dissertasiyalari		
14	Natijalarni tatbiq etishning samaralari		
15	Umumiy moliyalashtirish hajmi mln.so'm		

8.2. Ilmiy maqolalar va ilmiy tezislar tayyorlash

Maqola nima va uning qanaqa ko'rinishlari mavjud? Qanday maqolani yaxshi deb hisoblash mumkin va bu nimaga bog'iq? Maqolalarning xususiyatlari va ularning xilma - xilligi qanday? Qachon ular faqat biror narsa haqida o'quvchini xabardor qiladilar va qachon ular mahsulot sotadilishiga xizmat qiladi yoki biror narsani tavsiya qiladi? Qanday maqolani sharh yoki taqriz qilish kerak?

Xuddi shu kabi savollarga javoblarni o'rganamiz. Quyida maqolaga berilgan bir necha ko'rishdagi ta'riflarni keltiramiz.

Maqola- publitsistik janr. Maqolada ijtimoiy hayot hodisalari chuqur tahlil qilinib, nazariy va ommaviy jihatdan umumlashtiriladi, davlat siyosati, iqtisodiyot, texnika, fan va madaniyatda erishilgan yutuqlar, ilgor ish tajribalari ommalashtiriladi, xalq xo'jaligidagi nuqsonlar tanqid qilinadi. Matbuotda bosh maqola nazariy va targ'ibot maqola, muammoli maqola keng qo'llanadi. Bosh maqola (yoki tahririyat tomonidan yoziladigan maqola) tahririyatning eng mas'uliyatli maqolasi bo'lib, unda ichki va xalqaro hayotga doir muhim masalalarni o'quvchilar ommasiga yetkazish vazifasi qo'yiladi. Bunday maqola muayyan masala yuzasidan yo'l - yo'riq ko'rsatishi, mavjud kamchiliklarni ochib tashlashi, har bir ishning asosiy haqiqiy yulini belgilab berishi lozim. Prezident farmonlari, Oliy Majlis qonunlari, Vazirlar Mahkamasi tomonidan qabul qilinadigan davlat va hukumat hujjatlari, qarorlari, qonunlari davrning dolzarb masalalari bosh maqolada ochib beriladi. Nazariy maqola va targ'ibot maqolaning asosiy vazifasi mustaqillik, milliy g'oya, istiqlol mafkurasining asoslari va prinsiplarini; ilmiy maqolaning vazifasi fan, madaniyat, texnika yutuqlarini tushuntirish, ommalashtirish, o'quvchining g'oyaviy, ilmiy saviyasini oshirishdan iborat. Muammoli maqola munozara va bahslashuv mazmunida bo'lib, unda biror masala yuzasidan muallif o'z qarashlarini o'rtaga tashlaydi.

O'zbekistonda maqola janri tarixi, asosan, "Turkiston viloyatining gazetisi" bilan bog'liq. Unda ijtimoiy - siyosiy hayotning turli sohalari o'z ifodasini topgan. Keyinchalik taraqqiyparvar o'zbek milliy matbuotida, Abdulla Avloniy, Abdulla Qodiriy va boshqalar o'z maqolalari bilan ishtirok etgan. Hozirgi ommaviy vositalarida maqolaning hamma turlarida materiallar berib boriladi.

Maqola: bu jurnalistika janri bo'lib, unda muallif ijtimoiy vaziyatlarni, jarayonlar, hodisalarni, birinchi navbatda, ular asosidagi qonunlar nuqtai nazaridan tahlil qilish vazifasini qo'yadi.

Jurnalistikadagi maqolalar turlari va ularning mazmuniga qo'yiladigan talablar:

- axborotli (yangiliklar, reportajlar, suhbatlar, hisobot va axborot maqolalari);
- tahliliy (muammoli, sharhlar, sharhlar; ba'zilari ommabop fanlarni ham qamrab oladi);
- badiiy va jurnalistik (voqeaning o'zi unchalik muhim emas, lekin uning tavsifi va bu haqda muallifning fikri - insho, fouetleton, risola).

Ojegovning izohli lug'atidagi ta'rif:

Maqola - bu tipologik jihatdan har xil fikrlash elementlarini o'z ichiga olgan matn turi.

T.F. Efremovning izohli lug'atidagi maqolaning ma'nosi:

Maqola kichik hajmdagi jurnalistik, ilmiy yoki ommabop ilmiy esse hisoblanadi.

- Jurnalistikadagi maqola asosiy janrlardan biridir.
- Ilmiy maqola - tadqiqot natijalarini tavsiflovchi yozma nashr etilgan hisobot.
- Ensiklopedik maqola - biror narsaning yozma tavsifi.
- Yurisprudentsiya bo'yicha maqola qonun normalarini o'z ichiga olgan qonun matnining bir qismidir.

Maqola bu dolzarb mavzularni yorituvchi nashirdir.

Maqola keng ma'noda gazeta, jurnal, radio, televideniye, shuningdek, to'plamlardagi ilmiy asarlarga nisbatan ham qo'llanadi.

Agar maqola faktlarni umumlashtirsa yoki muayyan guruh odamlar uchun muhim hodisalarni tahlil qilsa, maqola muhim va asoslidir. Saytlar va bloglar uchun maqolalarda, resurs egalari o'zlarining fikrlari, hayoti va ishining turli jihatlarini haqidagi qarashlarini nashr etadilar. Bunday maqoladagi ma'lumotlar yangi bo'lishi, e'tiborni jalb qilishi va o'quvchiga maksimal foyda keltirishi kerak. Maqolada nima bo'lmasligi kerakligini aytish osonroq:

- Ortiqcha deb hisoblanadigan so'zlar. Ularni aniqlash oson. Ularsiz jumalarni o'qing, agar ularning ma'nosi yo'qolmasa, lekin aniqroq bo'lsa, ularni yo'q qilish kerak.

- Allaqachon eskirgan iboralar. Bu barqaror iboralarni o'z ichiga olishi mumkin: "aql bovar qilmaydigan, ammo haqiqat" va boshqalar.

- So'zlarning matnda tez-tez takrorlanishi.
- Xatolar.
- Maqolada natijalarning originalligi va boshqalar.

Maqolalar quyidagicha turlari bo'lishi mumkin:

- axborotli;
- jurnalistik;
- analitik;
- rag'batlantiruvchi.

Ularning boshqacha turlari ham bor. Ammo bu to'rt turni tushunish uchun etarli, chunki boshqalari ulardan kelib chiqqan.

Axborotli maqolalar. Mazkur maqolalar nima qilishini va nima uchun ekanligini taxmin qilish qiyin emas. Ularning vazifasi o'quvchini biron bir narsa haqida xabardor qilish, biror narsani tasvirlash, qiziqarli ma'lumot bilan tanishtirishdir. Ushbu nashrlarga quyidagilar kiradi:

- yangiliklar;
- suhbat;
- tavsiflar;
- maqolalar-savollar;
- hisobotlar;

- ko'rsatmalar.

Har bir turni alohida - alohida ko'rib chiqaymiz.

Yangiliklar - faktlar va faqat faktlarga asoslangan. Yangilik maqolasining o'ziga xos xususiyati qat'iy uslub va hissiyotlarning etishmasligi. Unda muallifning voqeaga bo'gan munosabati emas, balki faqat haqiqiy dalillar keltirilgan. Uslubi - ishbilarmonlarcha. Ushbu maqolada saytlar uchun yangiliklarni qanday yozishni o'qish mumkin.

Yangiliklarning tuzilishi oddiy rivoyatning tuzilishiga o'xshamaydi:

1. Sarlavha - qiziqishni uyg'otadigan va o'qishga jalb qiladigan jumla.
2. Mazmunnoma - barcha ma'lumotlarni batafsil o'z ichiga olgan birinchi xatboshi, ammo siqilgan shaklda.
3. Tarkib - yangiliklar mohiyatini to'liq ochib beradigan bir nechta xatboshilar.
4. Umumiy ma'lumot - yordam, qo'shimcha ma'lumot yoki fon. Hamma boshlanuvchilar ham darhol yangi maqola yozishni boshlay olmaydi. Hikoyalarni tasvirlashning ish uslubi oddiy emas.

Suhbat (Intervyu). Bu yangiliklardan kamroq rasmiy. Intervyu yozishdan oldin, muallif bo'lajak suhbatdosh bilan tanishishi kerak. Savollarni oldindan o'ylab ko'rish, ularning aniq ta'rif va suhbatning istalgan natijasini belgilash muhimdir. Agar kelgusi maqolaga tegishli bo'lsa, intervyu o'tkaziladigan joyni o'rganish zarar qilmaydi. Intervyu uchun misol berishning hojati yo'q. Ko'pchilik taniqli jurnalist bilan suhbatlashadigan maqolalarni o'qib chiqish etarli.

Suhbatning dizaynidagi o'ziga xos xususiyati - bu dialog yoki savol - javob formatidir.

Ta'rif: nima, qanday va nima uchun sotib olingan telefon yoki kir yuvish mashinasining yangi modeli nima ekanligini qanday bilib olaman? Yangi xaridning afzalliklari nimada? Faqatgina tavsiflangan maqola ushbu savollarga javob berishi mumkin. U texnik xususiyatlardan, foydali fazilatlardan, xususiyatlardan foydalanadi, narxini, sotib olish shartlarini ko'rsatadi. Ko'pincha mualliflar ma'lumotni yaxshiroq qabul qilish uchun matnda jadvallar va ro'yxatlarni kiritadilar. Hissiy ta'rif quruq dalillarni aytishdan ko'ra yaxshiroqdir.

Maqola-savol va uning xususiyati. Maqola - savollar so'zlar tarzida yozilgan. Ular favqulodda muammoning batafsil echimini beradi. Savol odatda sarlavhaga aylanadi. Bunday maqolada quyidagilar muhim:

- muammoni aniqlash;
- uni turli tomonlardan ko'rib chiqish;
- bir nechta echimlarga e'tibor berish.

Hisobot – xulosa. Hisobot talaba tomonidan tavsiflangan amaliyot bo'lishi mumkin. Unda u o'z ishining natijalarini bayon qiladi va bu ishga o'z munosabatini qo'shadi. Siz har qanday voqea haqida hisobot berishingiz mumkin. Maqola ishonchli faktlar, statistika va xulosalar bilan ajralib turadi. Boshqa bir hisobot maishiy texnika yangi modelining sinovi bo'lishi mumkin.

Bunday maqolada mahsulot ijobiy va salbiy xususiyatlarini ochib beradigan fazilatlar uchun sinovdan o'tkaziladi.

Ko'rsatma. Uni qanday ishlatish kerak? Muallifning har bir bosqichini batafsil tasvirlab beradigan master - klasslar yo'riqnomaning yorqin namunasidir. Agar yozma nazariya yuqori sifatli fotosuratlar bilan qo'llab - quvvatlansa, bunday maqolaning narxi qimmatroq bo'lishi mumkin. Odatda, bunday maqolalarga kirish yoki xulosa bo'lmaydi. Buni qanday olish kerakligi haqida ma'lumot berish juda muhimdir.

Tahliliy maqolalar. Ular, albatta, mulohaza, tahlil va xulosaga ega bo'lishi kerak. Asosiy talab - muallifning taqdim etilgan faktlarga xolisligi va betarafligi. Tahliliy maqolalarga quyidagilar kiradi:

- sharhlar;
- fikr-mulohaza (Taqriz);
- tavsiyalar;
- prognozlar.

Sharh. Sharh sizga yangi filmlar, teatrlashtirilgan spektakllar, qiziqarli kitoblar, ijtimoiy tadbirlar haqida bilib olishga yordam beradi. Bu ishni har tomonlama baholash bilan tavsiflanadi - uning kamchiliklari va afzalliklari. Muallif o'z nuqtai nazarini bayon qilishi mumkin, ammo ob'ektiv va xolisona. Buni dalillar bilan tasdiqlash kerak. Urg'u muhim tafsilotlarga, ikkilamchi ikkinchisiga o'tish paytida ko'rsatiladi. Agar o'quvchi qiziqsa-yu, ammo chalkashmasa, demak, sharh muvaffaqiyatli bo'ladi.

Fikr-mulohaza (Taqriz). Sharh taqrizdan qanday farq qiladi? Bu mahsulot, ob'ekt yoki ishni baholash, tahlil qilish, baholash. Muallifning munosabatini ko'rsatadigan asosiy qoidalarsiz fikrlar. To'g'ri sharhni yozish uchun uning maqsadi va o'quvchilarga yaqin uslubni aniqlash kerak. Qayta aloqa nafaqat ish haqida, balki hodisa, hodisa, vaziyat haqida ham yozilishi mumkin.

Tavsiya. Tavsiyalar ob'ekt yoki hodisaning mohiyatini, uning imkoniyatlarini tavsiflaydi. Buni yozish kerak, shunda o'quvchi siz yozayotgan narsalaringizni sinab ko'rishni xohlaydi. Andoza iboralarni ishlatmaslik tavsiya etiladi, ammo aniq misollar keltiring. "Tavsiya qilish" so'zi ham hech kimni qamrab olmaydi.

Agar biror narsani maqtasangiz, nima uchun bunday qilganingizni tushuntirishingiz kerak. Ko'pincha kopirayter birjalarida mijozlar ijobiy sharhlarda "Men ushbu muallifni ishlashga tavsiya qilaman" jumlasini ishlatadilar, chunki tavsiyalar sharhlarga o'xshash. Ular faqat ijobiy tarzda yozilganligi bilan farqlanadi va sharh salbiy bo'lishi mumkin.

Prognoz (Bashorat qilish). Prognoz qilish uchun materialning o'ziga xosligi va bilimlarini qoldiring. Prognozlash har doim mualliflik huquqini tasdiqlovchi dalillarga asoslanadi.

Jurnalistik maqolalar. Ular badiiy yo'nalishga ega, chunki ular tilning ekspressiv vositalarini o'z ichiga oladi va o'quvchiga hissiy jihatdan ta'sir qiladi. Jurnalistika quyidagilarga bo'linadi.

Nomi (Turi)

Ta'rifi

Esse

Bu "qalbning yig'isi", muallifning hissiy munosabati. Yorqin va sezgir rang berish. Odatiy mavzuga yangicha qarash. Asosiy

	simptom - bu subyektiv baholash. Bu erda hikoyada ko'tarilgan masalaga o'z nuqtai nazarinigizni bildirish kerak.
Ocherk	Bu inshoga o'xshaydi, lekin undan ishonchli omillar mavjudligi bilan ajralib turadi. Yorqin badiiy ranglar bu erda haqiqiy, ammo oddiy hayotiy vaziyatni tasvirlash uchun ishlatiladi.
Hikoya	Hikoya g'ayrioddiy, qiziqarli va hatto xavfli narsa haqida. O'quvchining his-tuyg'ulariga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan narsalar haqida. Bunga tilning yorqinligi va muallifning hissiyotlilik yordam beradi.
Feelton	Murakkab maqola nafaqat yangi boshlanuvchilar uchun, balki professional kopirayter uchun ham foydali. Bu muallifning biron bir hodisaga satirik munosabatini bildiradigan hissiy hikoya. Ushbu shaklda Gogol va Bulgakov yaxshi yozishga muvaffaq bo'lishdi. Qora hazilning haqiqiy ustalari. Bu har bir yozuvchi qila olmaydigan janr.

Motivatsion maqolalar. Bularga sotuvga oid matnlar kiradi, ularga talab hozirda “juda yomon”. Har qanday kopirayter almashinuvi reklama maqolalari uchun o'nlab buyurtmalarga ega. Yangi boshlovchi ularni engishga qodir emas, chunki ular ma'lum qoidalarga muvofiq yozilgan. Faqat maslahat berishning o'zi etarli emas. Bunday matnni o'qigan odam reklama qilingan mahsulotni sotib olishni yoki tasvirlangan xizmatdan foydalanishni xohlashi kerak. Muallif maqsadli auditoriyani to'g'ri aniqlab, uning ehtiyojlarini qondirishi kerak.

Boshqa turdagi maqolalar ham mavjud.

Ilmiy maqola.

1. Belgilar;
2. kichik o'lcham;
3. odatda bitta tadqiqot mavzusi;
4. axborot, tushuntirish, tahliliy yoki tanqidiy;
5. Hikoyaning obro'si (reklama yoki blogda ataylab buzilishi mumkin).

Tezis. Tezis nima va uning qanaqa ko'rinishlari mavjud? Qanday tezisni yaxshi deb hisoblash mumkin va bu nimaga bog'liq? Tezislarning xususiyatlari va ularning xilma - xilligi qanday? Qanday tezisni sharh yoki taqiriz qilish kerak?

Tezis (dr. Yunoncha - “tartibga solish, tashkil etish, mavqe, bayon”) qisqacha bir jumlada asosiy g'oyalarni ifodalaydi.

“Tezis” so'zi bir nechta ma'noda ishlatiladi. Ko'pincha bu haqda ilmiy faoliyatga tegishli bo'lgan narsalarni eshitamiz. Biroq, bu tezislardan foydalanadigan yagona joy emas. Agar biz tezislarda Internet mahsuloti sifatida gapiradigan bo'lsak, ular sayt, blog yoki uning bo'limining asosiy mavzulari haqida qisqacha gapirishga mo'ljallangan. Bundan tashqari, kontent biznesida ko'pincha mijozlar rejani taklif qilmaydi, ammo kopirayter tomonidan oshkor etilishi kerak bo'lgan qisqa bayonotlar. Ko'ryapsizmi - bu qisqa so'z ostida juda ko'p qiziqarli narsalarni yashirish mumkin.

Fan, falsafa, mantiq va tilshunoslikda. Tezislarda - odatda mavhum, asosiy

qoidalar, ilmiy ishlarning asosiy g'oyalari, maqolalar, ma'ruzalar, ilmiy ishlar yoki dissertatsiyalar va boshqalar qisqacha bayon qilinadi.

Tezis (tilshunoslik)da.

1. fe'l tizimining tezislari (fe'l predikatlaridan foydalanib);
2. nominativ tizimning tezislari (fe'l predikati bo'lmagan holda).

Tezis (mantiq) - haqiqat dalillar bilan isbotlanishi yoki antites tomonidan inkor etilishi kerak bo'lgan pozitsiya.

Gegel falsafasidagi tezis dialektik taraqqiyotning dastlabki bosqichidir.

Musiqada.

Tezis (musiq) (Arsis va tezis) - zarba, zarbaning og'ir qismi. Tezisning teskarisi - arsis, o'lchovsiz, oson qismi.

Boshqalarda.

- "Tezis" (1996) - ispan rejissyori Aleandro Amenabarning filmi.
- tezis - bu elektron hujjat aylanish tizimi.

Tezis qoidalari:

1. Dalillar (yoki rad qilish) bo'yicha tezis bir xil bo'lib qolishi kerak.

• Ushbu qoidani buzish "tezisni almashtirish" ("ignoratio elenchi") xatosiga olib keladi. Uning mohiyati shundaki, rad etilgan (isbotlangan) ular rad etish (isbotlash) uchun mo'ljallangan tezis emas. Tezisni almashtirishning o'ziga xos namoyon bo'lishi xato: "haddan tashqari ko'p isbotlagan odam hech narsani isbotlamaydi".

2. Tezis tushunarli va aniq shakllantirilishi kerak, ko'p qiymatlikka yo'l qo'ymasligi kerak.

Ushbu qoidaga rioya qilish vaziyatni isbotlashda noaniqlik va ko'pmulahazalik haqida ogohlantiradi. Ba'zan odam juda ko'p gapiradi va nimanidir isbotlayotganday tuyuladi, ammo tezisining aniqligi tufayli u aniq nimani isbotlayotgani noma'lum bo'lib qoladi. Tezisning noaniqligi ba'zan tomonlar vaziyatni isbotlanayotganligi to'risida boshqacha tushunchaga ega bo'lishidan kelib chiqqan holda samarasiz tortishuvlarga olib keladi.

Ilmiy dunyoda konferensiyalarda taqdim etilgan ma'ruzalarning tezislari tez-tez axborot byulletenida e'lon qilinadi va ularning ilm-fan vakillari uchun ahamiyati juda katta: bunday nashr yuqori ilmiy unvonga talabnoma berishda hisobga olinadi.

Bu nima?

Birinchidan, men sizni ogohlantirmoqchiman: agar tezis ba'zi bir global matnlarning fikrlarini qisqacha izohlash deb o'ylasangiz, unda siz haqsiz. Biroq, bu faqat miniatyurada yozilgan mustaqil maqola deb o'ylaganlar haqdir.

Asosiy talablar.

Tezislar, shuningdek boshqa har qanday professional yozilgan matnlar yagona talablarga ega. Ba'zi fikrlar ularni kompozitsiyaga bog'liq qilishiga qaramay, biz unutmashimiz kerak: birinchi navbatda, bu adabiy emas, balki barcha oqibatlariga olib keladigan ilmiy ish.

Ideal holda, referat yozish imkoniyatiga ega bo'lishimiz kerak.

1. Sarlavha asosiy mavzu bilan bog'liq bo'lishi kerak. Asosiy qismini

yozgandan keyin ismni tanlash yaxshidir - keyin u aniqroq bo'ladi.

2. Mavzu aniq va qisqa tanlangan bo'lishi kerak. Tezislarning mazmuni formati nuqtai nazaridan juda ko'p narsalarni olishga imkon bermaydi.

3. Hatto qisqa formatda ham, misollar mavjud bo'lishi kerak.

4. Qisqa kirish barcha boshqa materiallar singari barcha materiallarning asosiy savoliga javob beradi.

5. Asosiy qism ham tuzilgan bo'lishi kerak: tasdiqlangan - bir nechta kichik bo'limlar. Har bir bayonot, masalan, tadqiqot haqida gap ketganda, misol bilan tasdiqlanadi.

1. Xulosa yuqorida aytilganlarning barchasini umumlashtiradi va batafsilroq ma'lumotni qaerdan qidirish kerakligini ko'rsatib beradi. Bundan tashqari xulosa, kirish kabi kichik hajmda bo'ladi.

2. Ilmiy tezislari, iqtiboslar, izohlar va havolalar, shuningdek illyustrasion materiallarga e'tibor qaratish lozim. Ammo agar kerak bo'lsa, ushbu tafsilotlarni o'zingiz topishingiz mumkin.

Qachon yozish kerak emas, balki mazmunini ochib berish kerak.

Tezislari quyidagicha bo'ladi:

- Ushbu mahsulot nima?
- Kim uni ishlab chiqaradi?
- Uning xususiyatlari va fazilatlari qanday?
- U boshqalardan nimasi bilan farq qiladi?
- Uning afzalliklari nimada?
- Qaysi (yoki kimga) mos keladi?

Biz umumiy sxemani olsak, savollar bilan cheklanib qolamiz. Agar buyurtma ishlab chiqaruvchi tomonidan amalga oshirilgan bo'lsa, unda ular mahsulotni, brendni yoki xizmatning xususiyatlarini mohirona bo'yash va ochib berish vazifasini bajaradigan kopirayterga ba'zi umumiy javoblarni beradi.

Agar to'satdan buyurtma olgan bo'lsangiz, lekin mahsulotni juda yaxshi bilmasangiz, unda ushbu savollarni aniqlashtiradigan savollar sifatida berishingiz mumkin. Nodir mijoz o'z vazifasini bajaradigan kishiga javob berishdan bosh tortadi. Xo'sh, agar mijoz bilan ishlash natija bermasa, savollarga o'zingiz javob topishingiz mumkin.

Matnni qurish uchun tayanch.

Va nihoyat, biz ma'ruza, bo'lim, sayt uchun faqat qo'llab-quvvatlanadigan material bo'lgan tezislarni muhokama qilamiz.

Bunday tezislarning asosiy vazifasi qisqa va mufassal bayonotlarni shakllantirishdan iborat bo'lib, ularni keyinchalik ishlab chiqish mumkin.

Tushunarli bo'lishi uchun, men ushbu maqolaning to'g'ridan-to'g'ri fikrlarini olaman.

- Tezislari boshqacha.
- Ular ilmiy sohada keng qo'llaniladi.

Bu kabi tezislari ilmiy ishlarni misollar bilan qisqacha tahlil qilishdir.

• Ular tayyor materialda bo'lishi mumkin yoki aksincha: material tezislarga muvofiq tuzilgan.

- Sotuvdagi maqolaning tezis rejasiga mos keladigan savollar mavjud.
- Qo'llab-quvvatlanadigan tezis - bu keyinchalik ishlab chiqilishi mumkin bo'lgan asosiy g'oya.

Hisobotning tezislari uning asosiy qoidalari bo'lib, qisqacha (1-2 betlarda) matnning mazmunini etkazish, maqsadlari, vazifalari, usullari, o'rganish natijalari va muallif tomonidan tuzilgan xulosalar haqida gapirish uchun qisqacha bayon qilingan. Hisobot uchun tezislar bilan tanishgandan so'ng, o'quvchi taqdim etilgan asarning mohiyatini, uning yangiligi va dolzarbligini tushunishi kerak.

Tezislar bayoni talabalar ilmiy-amaliy konferentsiyalari, forumlari, simpoziumlari, seminarlari tashkilotchilariga oldindan taqdim qilinadi yoki bunday tadbirlar tugaganidan keyin ularning natijalari to'g'risida hisobot berish uchun ishlatiladi.

Mundarija

- Turlari;
- Hisobotning mavhum tuzilishi;
- Dizayn talablari;
- Hisobot uchun referat namunalari;
- Tegishli videolar;
- Sharhlar.

Matnni tuzishda ishlatiladigan materialning o'ziga xosligi, to'liqligi va tuzilishiga qarab, ma'ruza tezislari ikki turga bo'linadi:

- Asosiy (oddiy) - tushuntirishsiz, asosiy g'oyalarni ifodalaydi.

Argumental (batafsil, murakkab) - asosiy tezisni tushuntirish uchun foydalaniladigan dalillar bazasini o'z ichiga oladi: faktlar, qonunlar, aksiomalar, umumiy qabul qilingan ta'riflar.

Tezis dokladining tuzulishi.

Har qanday tezislar standart shablon bo'yicha yoziladi:

1. Mavzu (sarlavha). Hisobotning mohiyatini etkazadigan oddiy va ixcham jumlar. Ikkita satrdan ortiq bo'lmasligi kerak.

2. Kirish. O'ziga xoslik va yangilik haqida ma'lumotni o'z ichiga oladi. Muallif ikkita asosiy savolga javob berishi kerak: "Hisobot nima haqida bo'ladi?" va "Tinglovchilar yoki o'quvchilarni qiziqtiradimi?". Qo'shimcha ma'lumotlar bo'lmasligi kerak.

3. Asosiy matn. Bu qism ilgari keltirilgan nazariyalarning namunalari va dalillarini o'z ichiga oladi yoki bajarilgan ishning mohiyatini ochib berishga bag'ishlangan.

4. Xulosa. Xabarni umumlashtiradi. Finalda siz yana bir bor bajarilgan ishning yangiligi va o'ziga xosligiga e'tibor qaratishingiz, keyingi tadqiqotlar istiqbollari belgilab qo'yishingiz mumkin.

5. Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

Tozalash talablari

Ma'ruza taqdim etiladigan konferensiyalar tashkilotchilari yoki xabar chop etilishi kerak bo'lgan ilmiy nashrlarning muharrirlari, qoida tariqasida, ma'ruza tezislari qanday yozish va texnik formatlash standartlarini belgilash bo'yicha

misollar keltiradilar. Ushbu talablarga rioya qilmaslik qatnashish uchun arizani rad etishga yoki nashr etilgan to'plamlarga, risolalarga yoki elektron ma'lumotlar bazalariga kiritilishiga olib kelishi mumkin.

Agar maxsus talablar bo'lmasa, unda siz dizaynning umumiy qoidalariga ishonishingiz kerak:

Jild - A4 formatdagi bitta varaqdan beshtagacha varaq, bir yarim satr orasidagi interval bilan Times New Roman 14 shriftida teriladi.

- Sahifalar chetlari - har biri o'ng va chapda 2,5 sm, yuqori va pastki qismida - har biri 2 sm, gavdalantiradigan joydan - 1,2 sm.

- GOST 7.1-2003 ga muvofiq adabiyotlar ro'yxatini tuzish.

- Dastlab quyidagilar ko'rsatilishi kerak: ma'ruza nomi, muallif haqidagi ma'lumotlar (F. I. O, o'qish joyi, ish joyi, shahar, aloqa ma'lumotlari).

- Kalit so'zlar ro'yxati bilan izoh (ixtiyoriy element).

Hisobotning tezislarni taqdim etishning to'g'riligi asosan bajarilgan ish qanday baholanishini aniqlaydi. Barkamol yondashuv ilmiy ishlarning imkoniyatlarini to'liq ochishga yordam beradi va ilmiy jamoatchilik e'tiborini jalb qiladi.

Izoh (lat. Annotatio "eslatma" dan) yoki xulosa (fr. "Resume" qisqartirilgan) - kitob, qo'lyozma, monografiya, maqola, patent, film, yozuv yoki boshqa nashr yoki matnning qisqacha tavsifi.

Ushbu referatda chop etilgan nashrning o'ziga xos xususiyatlari va afzalliklari, nominativ shaklda nashr etilgan joyi va vaqti ko'rsatilgan.

Tezislar nashrning asosiy mavzusini o'z ichiga oladi. bundan tashqari, u tavsiflangan manbaning asosiy qoidalarini (ismini) aytib berishi mumkin.

Abstraktda harakat mavzusi (agar u kontekstdan ma'lum deb taxmin qilinsa) esga olinmasligi va passiv konstruktsiyalar bo'lishi mumkin – og'zaki va ishtirokchi.

Izoh maqola yoki jurnalda bo'lishi mumkin. Zamonaviy ilmiy jurnallarda, qoida tariqasida, xulosa bo'lishi mumkinligiga qaramay, annotatsiya maqolaning boshida qo'yiladi (sarlavha, mualliflar va kalit so'zlar ro'yxatidan keyin darhol).

Ingliz adabiyotida annotatsiya ko'pincha "Abstrakt" sarlavhasi bilan ta'kidlangan.

Izoh (lat. Annotatio - izoh, belgi) - bu kitobning qisqacha tavsifi. Bu kitob sotib olish yoki qilmaslik qaroriga ta'sir qiladi. Shu sababli, bunday matnda siz nafaqat asarning tavsifini, balki obro'li tanqidchilar yoki ommaviy axborot vositalari vakillari tomonidan yozilgan bayonotlarni ham topasiz. Kitob o'quvchisida shubha tug'dirmasligi uchun kitob izohi nima va uni qanday qilib to'g'ri yozishni tahlil qilamiz.

Izoh - kitobxonga asar haqida tushuncha beradigan, syujetning syujetini aytib beradigan yoki kitobning umumiy mavzusini ko'rsatadigan kitobning qisqacha tavsifi. Odatda, abstrakt kitobning orqa qismida chop etiladi.

Izohning asosiy vazifasi shunchaki syujet syujetining qisqacha tavsifini berishdan iborat emas, balki kitobning ahamiyati haqida gaplashish, asarni o'rganishni istagan o'quvchini qiziqtirishdir. Xulosa kitobning orqa tomoniga, uni

har kim o'qiy oladigan joyga va sarlavha sahifasining orqa tomoniga joylashtirilgan.

Izoh nima va uni qanday yozish kerak?

Mavzu - bu kitob yoki maqola matnining qisqa, umumlashtirilgan tavsifi (tavsifi).

Izoh matnidan oldin chiqish ma'lumotlari (muallif, matn, nashr etilgan joy va vaqt) nominativ shaklda beriladi. Ushbu ma'lumotlar izohning birinchi qismiga kiritilishi mumkin.

Kitobdagi abstrakt odatda ikki qismdan iborat. Birinchi qismda kitobning, maqolaning asosiy mavzusi tuzilgan; ikkinchi qismida asosiy qoidalar sanab o'tilgan (chaqirilgan).

Izohdagi harakat mavzusi odatda chaqirilmaydi, chunki u aniq, kontekstdan ma'lum; passiv konstruktsiyalar (og'zaki va ishtirokchi) faolroq qo'llaniladi.

Izoh - bu ilmiy maqola maqsadi, mazmuni, turi, shakli va boshqa xususiyatlari jihatidan qisqacha tavsif.

Izoh quyidagi funktsiyalarni bajaradi:

Ilmiy maqolaning asosiy mazmunini belgilash, uning dolzarbligini aniqlash va maqolaning to'liq matniga murojaat qilish to'g'risida qaror qabul qilish imkonini beradi;

- axborotda, shu jumladan ma'lumotni olish uchun avtomatlashtirilgan tizimlarda foydalaniladi. Referat asosiy mavzu, ilmiy maqola muammolari, ish maqsadi va natijalari tavsifini o'z ichiga olishi kerak. Izohlar ushbu maqola mavzu va maqsadga bog'liq bo'lgan boshqa narsalar bilan solishtirganda yangi ekanligini anglatadi.

Ilmiy maqolada izoh yozish uchun tavsiya etilgan iboralar:

- Ushbu maqola muammoni hal qiladi ...
- degan fikr ...
- Kuzatilgan ...
- Maqola mavzuga bag'ishlangan ...
- Taqqoslash ...
- Maqola har tomonlama o'rganishga bag'ishlangan ...
- Maqolaning maqsadi – o'rganishni tahlil qilish ...
- Maqola fenomenga bag'ishlangan ...
- Maqolada muammolar ...
- alohida e'tibor ...
- Maqola tahlil qilinadi ...
- Muallif xulosa shuki ...
- Muallif asosiy e'tiborni ...
- Xarakterli xususiyatlar ta'kidlangan va tavsiflangan ...
- Maqolaning xususiyatlari aniqlandi ...
- Tadqiqot asosida ... tashkil etilgan ...
- Maqola yaqin tahlilga bag'ishlangan ...
- Tahlil natijalariga ko'ra ... shuningdek, ishtirok etish ... aniqlanishicha ...
- Maqola hozirgi muammoga bag'ishlangan ...

- Ushbu muammo kam o'rganilgan va qo'shimcha tadqiqotlarni talab qiladi.
- Maqolada o'rganilayotgan mavzu bo'yicha yangi materiallar jamlanib, ilmiy tirajga kiritildi ...

- Muallif ... taklif qildi.
- Asar ko'p tarmoqli, qo'shilishda yozilgan ...
- Tadqiqotning asosiy mazmuni bu tahlil ...
- Ushbu ko'rinish sohadagi mutaxassislarni qiziqtiradi ...
- Maqola haqida ...
- Maqola batafsil tahlilga bag'ishlangan ...
- katta e'tibor ...
- Xulosa qilib aytganda ...
- Maqolada kontseptsiya mazmuni ochib berilgan ...
- Muallif ... shakllanishini kuzatadi.

Amaliy tajriba umumlashtirildi ...

- Maqolada xarakterli xususiyatlar o'rganiladi ...
- Maqolada asosiy bosqichlar muhokama qilinadi ...
- Mualliflar baholashga urinishni aniqladilar ...
- Maqolada ...
- Maqolada tadqiqot natijalarining ayrimlari umumlashtiriladi ...
- Muallif umumiy tavsif beradi ...
- Ushbu soha, shuningdek, ko'rib chiqish bilan to'ldiriladi ...
- degan fikr ...
- Maqolada tushunchalar tahlil qilinadi ...
- asosiy dalillar sifatida ... ishlatilgan ...
- Maqolada tadqiqotchilarning fikrlari tahlil qilinadi ...
- ... masalasi munozarali bo'lib kelmoqda.
- Ushbu maqola asosiy sabablarni ochishga harakat qilmoqda ...
- Maqolada ... bo'yicha fikrlar keltirilgan.
- Muallif jarayonni kuzatishga intiladi ...
- Maqolada ilmiy tadqiqotlar tahlili berilgan ...

Sharh quyidagi ma'lumotlarni o'z ichiga olishi kerak:

1. Maqolaning to'liq nomi, maqola muallifining lavozimi, to'liq ismi muallif.

2. Maqola bag'ishlangan muammoning qisqacha tavsifi.

3. Maqolaning dolzarbligi darajasi.

4. Maqolada muallif tomonidan ochib berilgan eng muhim jihatlar.

5. Nashr uchun tavsiya.

6. Ilmiy unvoni, ilmiy darajasi, lavozimi, ish joyi, to'liq ismi sharhlovchi, shtamp, imzo.

Ilmiy maqola sharhini yozish uchun tavsiya etiladigan iboralar:

- Muallif o'z asarida batafsil tahlil qiladi ...
- Muallif to'g'ri tahlil qiladi ...
- Ushbu maqola muallifi asosiy e'tiborni ...
- Muallif bu sohada yuqori darajadagi bilimlarni namoyish etadi ...

- Muallif aniq misollar bilan isbotlaydi ...
- Muallif ko'p miqdordagi faktik materiallarga asoslanib ...
- Muallif e'tiborni ...
- Muallif haqli ravishda ...
- Muallif o'z nuqtai nazarini muvaffaqiyatli ravishda bahslashadi ...
- Muallif asl g'oyalarni taklif qildi ...
- Ushbu tadqiqotning dolzarbligi ...
- Muallif tomonidan qo'llanilgan metodologiyaning asosiy jihatlari sifatida...
- Maqolada muallif ...
- Maqolada asosiy yondashuvlar tahlil qilinadi ...
- Maqolada asosiy muammolar aniqlanadi va ochib beriladi ...
- Maqolada ko'rib chiqiladigan muhim narsa bu ...

Maqolaning to'liq mazmuni mantiqiy ravishda bir-biriga bog'liq va nufuzli manbalardan iqtiboslar bilan tasdiqlangan.

- Ushbu maqola ...
- Muallif etarlicha batafsil o'rgangan (taqdim etilgan, bayon qilingan, tavsiflangan) ...

- Shu sababli ushbu asarda katta e'tibor ...

Ushbu maqolada keltirilgan manbalar o'rganilayotgan muammo bo'yicha hozirgi nuqtai nazarni aks ettiradi.

- Ishning ijobiy tomonlari ...
- Ijobiy fakt sifatida shuni ta'kidlash mumkinki ...
- Maqola batafsil tahlilga asoslangan ...
- Shuni ta'kidlash kerakki ...
- Tadqiqotga alohida e'tibor ... pullik ...
- Ayniqsa qiziqish ...
- Alohida e'tiborga loyiq ...
- Ushbu maqolaning amaliy ahamiyati bu ...
- Muammoni o'rganishga taklif qilingan yondashuv ...
- Maqolada ko'rib chiqilgan asl tushuncha ...

Taqriz qilingan ish - bu juda kam uchraydigan mavzuga oid jiddiy va qiziqarli ilmiy maqola ...

Taqdim etilgan ish bir qator g'oyalarning yangiligi va dalillari bilan ajralib turadi.

- Shuni ta'kidlash kerakki, ushbu ilmiy maqola bir qator qiziqarli jihatlarni ochib beradi ...

Maqola yuqori ilmiy darajada yozilgan va amaliy qiziqishga ega bo'lgan bir qator xulosalarni o'z ichiga olgan.

- Maqolada aniq bir tushuncha mavjud ...
- Ushbu maqolaning nazariy ahamiyati ...

Maqolalar dizayniga qo'yiladigan talablar:

- Ilmiy maqolalarni nashr etish tartibi;
- Chop etish uchun buyurtma tarkibi;
- Nashr xizmatlari uchun to'lov;

- Muallif nusxasini olish.

Ilmiy maqola tuzilgan bo'lishi kerak, kirish qismida mavzuning rivojlanishi va uning yangiligini asoslash, tadqiqotning maqsadi va vazifalarini belgilash kerak. Maqolaning asosiy qismida muammoli tadqiqot texnologiyalarini, olingan natijalarni (agar iloji bo'lsa, ularning ishonchligini baholagan holda) oshkor qilish kerak. Yakuniy qismda umumlantirish, xulosalar, tavsiyalarni shakllantirish, keyingi tadqiqotlar uchun mumkin bo'lgan yo'nalishlarni ko'rsatish kerak.

Ilmiy maqolaning qo'lyozmasi mualliflar tomonidan quyidagi talablarga muvofiq tuziladi:

- Matn muharriri - Microsoft Word.
- Format - A4.
- Maydonlar - har tomondan 2 sm.
- Shrift - Times New Roman (agar kerak bo'lsa - boshqasi, agar shrift umumiy qabul qilinganlar ro'yxatiga kiritilmagan bo'lsa, u alohida fayl sifatida yuborilishi kerak).
- Shrift hajmi - 14 ta.
- qatorlar oralig'i - 1,5.
- Diqqat - 1,25.
- Yo'nalish - portret, sahifasiz, chizishsiz, sahifa izohsiz.
- Formula muharriri - Microsoft Office equation yoki MathType.
- Grafik, jadval va raqamlar qora va oq ranglarda tavsiya etiladi. Tahririyat maqoladagi rasmlarni ko'chirish huquqini o'zida saqlab qoladi va rangli rasmlarning rang-barangligi aniqligini kafolatlamaydi.
- UDK (masalan, teacode.com/online/udc ga qarang).
- Ilmiy ixtisoslik (tegishli (“”) jurnalini tegishli jurnal uchun havolani bosib, ro'yxatdan tanlang: “Qo'lyozma”, “Filologiya fanlari. Nazariya va amaliyot masalalari”, “Pedagogika. Nazariya va amaliyot masalalari”).

Rus tilidagi maqolaning qisqacha referati (kursiv bilan). Xulosa asosiy mavzuni, ishning maqsadi va natijalarini tavsiflaydi. Izohlar ushbu maqola boshqa tegishli mavzularga nisbatan yangi ekanligini anglatadi. Tavsiya etilgan o'rtacha izoh 500 ta belgidan iborat.

- Kalit so'zlar va iboralar (kamida 5-7).
- Muallif (lar) ning familiyasi, ismi, otasining ismi (qalin harf bilan), vakolatlangan tashkilot (universitet) ning to'liq nomi, elektron pochta (kursiv bilan) - chapda, kichik harfda.

Maqolaning sarlavhasi pastga, katta harflarsiz (qalin qilib ko'rsatiladi).

Maqola matni - kengligi bo'yicha hizalanish.

Nazorat savollari

1. Maqola nima?
2. Maqola janri nima?
3. Jurnalistikada maqolalarning qanday turlari bor va ularning mazmuniga qo'yiladigan talablar nimalardan iborat?

4. Maqolada nimalar bo'lmasligi kerak?
5. Maqolalarning qanday turlari mavjud va ularning tasnifi?
6. Ilmiy maqola nima?
7. Tezis nima va uni rasmiylashtirish qoidalari?
8. Izoh nima va u qanday tartibda beriladi?
9. Sharh nima va uni qo'llash qoidalari?

8.3. Ilmiy monografiyalar, darsliklar, o'quv qo'llanmalar va uslubiy qo'llanmalar tayyorlash

Ilmiy adabiyotlar - ilmiy uslub doirasida olib borilgan tadqiqotlar, nazariy umumlashmalar natijasida yaratilgan yozma ishlar to'plami. Ilmiy adabiyotlar olimlar va mutaxassislarga ilm - fanning so'nggi yutuqlari to'g'risida ma'lumot berish, shuningdek ilmiy kashfiyotlar ustuvorligini mustahkamlash uchun mo'ljallangan. Qoidaga ko'ra, agar ilmiy ish chop etilmagan bo'lsa, u tugallanmagan deb hisoblanadi.

Birinchi ilmiy asarlar turli janrlarda yaratilgan: risolalar, mulohazalar, ta'limotlar, suhbatlar, sayohatlar, tarjimai hollar va hattoki she'riy shaklda. Hozirgi vaqtda ilmiy adabiyotlarning shakllari standartlashtirilib, monografiyalar, sharhlar, maqolalar, ma'ruzalar, sharhlar, biografik, geografik va boshqa tavsiflar (insholar), qisqa ma'ruzalar, referatlar, abstraktlar, nashrlar shaklida tarqatilgan hisobot va xabarlarning tezislari, shuningdek. nashr etilmagan - ilmiy loyihalar, dissertatsiyalar bo'yicha hisobotlar.

Hozirgi vaqtda ko'plab mamlakatlarda hukumat yoki jamoat tadqiqot tashkilotlari tomonidan qo'llab - quvvatlanadigan ilmiy adabiyotlarni sertifikatlash mexanizmi mavjud. Masalan, O'zbekistonda bunday attestatsiyani Oliy Attestatsiya Komissiyasi (Oliy Attestatsiya Komissiyasi) amalga oshiradi. Ilmiy adabiyotlarning nashr etilishidagi asosiy talablardan biri bu majburiy ko'rib chiqishdir. Ushbu jarayonning bir qismi sifatida nashriyot yoki ilmiy jurnalning tahririyati uni yangi ilmiy asarni nashr etishdan oldin bir necha (odatda ikkitadan) sharhlovchiga yuboradi,

Sharh jarayoni qo'pol uslubiy xatolar yoki to'g'ridan – to'g'ri qalbakilashtirishlarni o'z ichiga olgan materiallarning ilmiy adabiyotlaridagi nashrlarini chiqarib tashlash uchun mo'ljallangan.

20 - asrning boshlaridan beri nashr etiladigan ilmiy adabiyotlar hajmi doimiy ravishda ekspansional ravishda o'sib bordi. Shu munosabat bilan hozirgi kunda ilmiy adabiyotlarning eng muhim tashuvchilaridan biri bu davriy nashrlar, asosan tahlil qilingan ilmiy jurnallardir. 20 - asrning oxiridan boshlab ushbu jurnallarning qog'ozdan elektronga, xususan Internetga o'tish tendentsiyasi kuzatildi.

2015 yil PLoS One tadqiqotiga ko'ra, beshta eng yirik nashriyot uylari - Elsevier, Wiley, Taylor & Francis, Sage, Springer hozirda dunyodagi etakchi ilmiy adabiyotlarning yarmidan ko'pini nazorat qiladi.

Monografiya - ilmiy tadqiqotlar natijalari asosida yaratilgan bosma nashr.

Darslik - davlat ta'lim standartlari, o'quv dasturi, uslubiyati va didaktik talablari asosida, milliy g'oya va ma'naviy qadriyatlarimiz singdirilgan, muayyan o'quv fanining mavzulari to'liq yoritilgan, tegishli fan asoslarini mukammal o'zlashtirilishiga qaratilgan xolda, fanga tegishli bilimlarni talabalar tomonidan mustaqil o'zlashtirib olishga, ularda ko'nikma va malakalarni shakllantirishga, kerakli o'quv materialini mustaqil izlash va topishga, hamda amaliy faoliyatda qo'llashni o'rgatish hamda ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishga yo'naltirilgan va tegishli ta'lim turlari uchun Muvofiqlashtiruvchi Kengash (yoki vakolatli Kengashlarning grifi) tomonidan o'quv adabiyotiga berilgan guvohnoma, o'quv rejalarda ko'rsatilmagan (tanlov va qo'shimcha) fanlari uchun ta'lim muassasasining Ilmiy kengashi qarori asosida chop etiladigan nashr.

O'quv qo'llanma - darslikni qisman to'ldiruvchi, muayyan fan dasturi bo'yicha tuzilgan va fan asoslarining chuqur o'zlashtirilishini ta'minlovchi, ayrim bob va bo'limlarni keng tarzda yoritishga yoki amaliy mashq va mashg'ulotlar yechimiga mo'ljallangan tegishli ta'lim turlari uchun Muvofiqlashtiruvchi Kengash (yoki vakolatli Kengashlarning grifi) tomonidan o'quv adabiyotiga berilgan guvohnoma, o'quv rejalarda ko'rsatilmagan (tanlov va qo'shimcha) fanlari uchun ta'lim muassasasining Ilmiy kengashi qarori asosida chop etiladigan nashr.

Uslubiy qo'llanma - o'qituvchilar va bilim oluvchilar uchun mo'ljallangan bo'lib, unda bir darsning maqsadi, dars o'tish vositalari va ulardan foydalanish usullari, darsning mazmuni, amaliy mashg'ulotlar, qo'shimcha topshiriqlar va boshqalar haqida tavsiyalar bayon qilinadigan, ta'lim muassasalarining ilmiy (pedagogik) kengashi tavsiyasi asosida chop etiladigan nashr

Nazorat savollari

1. Ilmiy adabiyotlar nima?
2. Monografiya nima?
3. Darslik nima?
4. O'quv qo'llanma nima?
5. Uslubiy qo'llanma nima?

8.4. Ilmiy tadqiqot natijalariga guvohnoma olishni rasmiylashtirish xususiyatlari

Elektron hisoblash mashinalari uchun dasturlarni rasmiy ro'yxatdan o'tkazish uchun talabnomani va ma'lumotlar bazalarini rasmiy ro'yxatdan o'tkazish uchun talabnomani tuzish, topshirish va ko'rib chiqish qoidalari O'zbekiston Respublikasi Davlat patent idorasi direktorining 2004-yil 18-avgustdagi 45-son buyrug'i bilan tasdiqlangan va quyidagi tartibda amalga oshiriladi.

Elektron hisoblash mashinalari uchun dasturlarni rasmiy ro'yxatdan o'tkazish uchun talabnomani va ma'lumotlar bazasini rasmiy ro'yxatdan o'tkazish uchun talabnomani tuzish, topshirish va ko'rib chiqish QOIDALARI

Mazkur elektron hisoblash mashinalari uchun dasturlarni rasmiy ro'yxatdan o'tkazish uchun talabnomani va ma'lumotlar bazasini rasmiy ro'yxatdan o'tkazish uchun talabnomani tuzish, topshirish va ko'rib chiqish Qoidalari (bundan keyin matnda Qoidalar deb keltiriladi) O'zbekiston Respublikasining "Elektron hisoblash mashinalari uchun yaratilgan dasturlar va ma'lumotlar bazalarining huquqiy himoyasi to'g'risida"gi Qonuniga muvofiq ishlab chiqilgan hamda elektron hisoblash mashinalari uchun dasturlarni rasmiy ro'yxatdan o'tkazish uchun talabnomani va ma'lumotlar bazasini rasmiy ro'yxatdan o'tkazish uchun talabnomani tuzish, topshirish va ko'rib chiqish tartibini belgilaydi.

Qisqartirmalar ro'yxati

Qonun — O'zbekiston Respublikasining "Elektron hisoblash mashinalari uchun yaratilgan dasturlar va ma'lumotlar bazalarining huquqiy himoyasi to'g'risida"gi Qonuni;

Agentlik — O'zbekiston Respublikasi Intellektual mulk agentligi;

talabnoma — EHM uchun dastur yoki ma'lumotlar bazasini rasmiy ro'yxatdan o'tkazish uchun talabnoma;

huquq egasi — muallif, uning vorisi, shuningdek, qonunga muvofiq yoki shartnoma asosida shaxsiy va mulkiy mutlaq huquqqa ega bo'lgan istalgan jismoniy yoki yuridik shaxs;

MO'T — mashinada o'qiladigan axborot tashuvchi.

1-§. EHM uchun dasturni yoki ma'lumotlar bazasini rasmiy ro'yxatdan o'tkazish uchun talabnoma

1. Qonunning 9-moddasi ikkinchi qismiga muvofiq talabnoma bitta EHM uchun dasturga yoki ma'lumotlar bazasiga oid bo'lishi lozim.

2. Talabnoma quyidagilarni o'z ichiga olishi kerak:

a) EHM uchun dastur yoki ma'lumotlar bazasi muallifi (hammualliflar) va nomiga ro'yxatdan o'tkazish so'ralayotgan shaxs (bundan buyon matnda talabnoma beruvchi deb keltiriladi), shuningdek, uning (ularning) turar joyi yoki manzili ko'rsatilgan rasmiy ro'yxatdan o'tkazish so'ralgan ariza;

b) depozitga qo'yiladigan EHM uchun dasturni yoki ma'lumotlar bazasini identifikatsiyalovchi materiallar, shu jumladan, referat;

3. Arizaga belgilangan miqdorda to'lov to'langanligini tasdiqlovchi yoxud to'lov to'lashdan ozod qilish, shuningdek, uning miqdorini kamaytirish asoslarini tasdiqlovchi hujjat ilova qilinadi.

Ro'yxatdan o'tkazish uchun to'lov miqdori va uni to'lash muddati, to'lov to'lashdan ozod qilish, to'lov miqdorini kamaytirish yoki uni qaytarish asoslari, shuningdek, ro'yxatdan o'tkazish uchun to'lov summasidan foydalanish tartibi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadi.

4. Vakil orqali topshirilgan arizaga talabnoma beruvchi tomonidan berilgan va vakilning vakolatlarini tasdiqlaydigan ishonchnoma, yoxud ishonchnoma nusxasi ilova etiladi.

5. Talabnoma materiallari bir nusxada taqdim etiladi.

6. Talabnoma hujjatlari o'zbek yoki rus tilida taqdim etiladi.

Agar hujjatlar o'zga tilda tuzilgan bo'lsa, u holda talabnomaga ularning o'zbek yoki rus tilidagi tarjimasini ilova etiladi. Talabnoma materiallari tarjimasini tarjimani bajargan shaxs imzosi bilan tasdiqlanadi.

7. Rasmiy ro'yxatdan o'tkazish uchun ariza ushbu Qoidalarga 1-ilovada keltirilgan shaklda, o'zbek yoki rus tilida topshiriladi.

Agar qandaydir ma'lumotlarni tegishli grafalarda to'liq joylashtirishning iloji bo'lmasa, u holda ular arizaning tegishli grafasida: "davomini qo'shimcha varaqda qarang" deb ko'rsatilgan holda xuddi o'sha shaklda qo'shimcha varaqda keltiriladi.

Talabnoma beruvchining nomlanishi, asar (EHM uchun dastur yoki ma'lumotlar bazasi) ning nomi iloji boricha o'zbek yoki rus tilida taqdim etiladi.

Xorijiy ism-familiyalar, korxonalar va asarlarning (EHM uchun dasturlar yoki ma'lumotlar bazasi) nomlari o'zbek yoki rus tilidagi transliteratsiyada ko'rsatiladi.

8. Arizadagi "Ariza" so'zi tepasidagi grafalar talabnoma materiallari Agentlikka kelib tushgandan keyin rekvizitlarni kiritish uchun mo'ljallangan va talabnoma beruvchi tomonidan to'ldirilmaydi.

9. (71)-kod ostidagi "Huquq egasi (Talabnoma beruvchi)" grafasida, talabnoma beruvchi (talabnoma beruvchilar) to'g'risida ma'lumotlar keltiriladi: jismoniy shaxsning familiyasi, ismi (otasining ismi), bunda familiya ismdan avval ko'rsatiladi, yoki yuridik shaxsning rasmiy nomi (ta'sis hujjati bo'yicha), shuningdek tegishli ularning turar joylari yoki manzillari, shu jumladan mamlakatning rasmiy nomi va to'liq pochta manzili va BIMTning ST.3 standarti bo'yicha mamlakat kodi (agar u o'rnatilgan bo'lsa).

Agar talabnoma beruvchilar bir nechta bo'lsa, ko'rsatilgan ma'lumotlar ularning har biri uchun keltiriladi.

EHM uchun dastur yoki ma'lumotlar bazasi mualliflari bo'lgan talabnoma beruvchilarning turar joylari to'g'risidagi ma'lumotlar ushbu grafada keltirilmaydi, balki faqat arizaning (72)-kod ostidagi "Muallif(lar)" grafasida bayon etiladi.

Shu grafaning o'zida talabnoma beruvchi EHM uchun dasturning yoki ma'lumotlar bazasining muallifi, muallifning ish beruvchisi yoki muallifning yoxud muallif ish beruvchisining huquqiy vorisi ekanligi tegishli katakchada "X" belgisini qo'yish bilan belgilanadi.

Nomiga ro'yxatdan o'tkazish so'ralayotgan O'zbekiston Respublikasi korxonolari uchun OKPO kodi ko'rsatiladi.

Nomiga ro'yxatdan o'tkazish so'ralayotgan O'zbekiston Respublikasidan tashqarida yashovchi chet ellik yuridik shaxslar yoki jismoniy shaxslar uchun BIMT ST.3 standarti bo'yicha mamlakat kodi (agar u belgilangan bo'lsa) ko'rsatiladi.

10. (54)-kod ostidagi "Ro'yxatdan o'tkazilayotgan EHM uchun dastur yoki ma'lumotlar bazasi nomi" grafasida ro'yxatdan o'tkazilayotgan EHM uchun dastur yoki ma'lumotlar bazasi nomi ko'rsatiladi.

11. "Avvalgi yoki muqobil nomi" grafasida EHM uchun dastur yoki ma'lumotlar bazasining avvalgi yoki muqobil nomi ko'rsatiladi. Ushbu grafa ro'yxatdan o'tkazilayotgan EHM uchun dastur yoki ma'lumotlar bazasi avval "Ro'yxatdan o'tkazilayotgan EHM uchun dastur yoki ma'lumotlar bazasi nomi" grafasida ko'rsatilgandan boshqacha nomlangan yoki ayni paytda boshqa nomga (qo'shimcha ravishda) ega bo'lgan hollarda to'ldiriladi.

12. "Tarkibli asar nomi" grafasida ro'yxatdan o'tkazilayotgan EHM uchun dastur yoki ma'lumotlar bazasini qism sifatida o'z tarkibiga olgan tarkibli asar nomi ko'rsatiladi. Ushbu grafa ro'yxatdan o'tkazilayotgan EHM uchun dastur yoki ma'lumotlar bazasi tarkibli asarning bir qismi hisoblanganda to'ldiriladi.

13. Ushbu EHM uchun dastur yoki ma'lumotlar bazasini ro'yxatdan o'tkazish uchun talabnoma topshirilgunga qadar ro'yxatdan o'tkazish fakti mavjud bo'lgan hollarda to'ldiriladigan "Avval ro'yxatdan o'tkazilganligi to'g'risida ma'lumotlar" grafasida avvalgi ro'yxatdan o'tkazilish raqami va sanasi ko'rsatiladi.

14. "Ro'yxatdan o'tkazilayotgan EHM uchun dastur yoki ma'lumotlar bazasi yaratilgan sana" grafasida Ro'yxatdan o'tkazilayotgan EHM uchun dastur yoki ma'lumotlar bazasi yaratilgan sana ko'rsatiladi.

15. "Ro'yxatdan o'tkazilayotgan EHM uchun dastur yoki ma'lumotlar bazasi birinchi bor nashr qilingan joy va sana" grafasida ro'yxatdan o'tkazilayotgan EHM uchun dastur yoki ma'lumotlar bazasi birinchi bor nashr qilingan mamlakat va sana ko'rsatiladi.

16. "Mualliflik huquqi obyektlari bo'lgan asarlar to'g'risida ma'lumotlar" grafasida ro'yxatdan o'tkazilayotgan EHM uchun dastur yoki ma'lumotlar bazasini yaratishda foydalanilgan, mualliflik huquqi obyektlari hisoblangan asarlar to'g'risida ma'lumotlar keltiriladi.

17. (98)-kod ostidagi "Yozishmalar uchun manzil" grafada pochta orqali tez yetkazib berish bo'yicha odatdagi talablarni qondiradigan yozishmalar uchun manzil, xat oluvchining ismi yoki nomi, va telefon, teleks, faks raqamlari, e-mail (agar ular bo'lsa) keltiriladi.

Yozishmalar uchun manzil sifatida, jumladan, O‘zbekiston Respublikasida yashovchi talabnoma beruvchi (talabnoma beruvchilardan biri) — jismoniy shaxsning turar joyi manzili, yoki O‘zbekiston Respublikasidagi talabnoma beruvchi — yuridik shaxsning joylashgan joyi manzili, yoki huquq egasi vakilining manzili ko‘rsatilishi mumkin.

Arizada yozishmalar uchun manzil ko‘rsatilmagan taqdirda bunday manzil sifatida huquq egasi vakili joylashgan manzili hisoblanadi, aks holda — O‘zbekiston Respublikasi hududida manzilga ega bo‘lsa, arizaning talabnoma beruvchi to‘g‘risidagi ma‘lumotlarga taalluqli grafalarida talabnoma beruvchining (talabnoma beruvchilar bir nechta bo‘lsa ulardan birinchisining) manzili hisoblanadi.

18. “Ilova qilinadigan hujjatlar ro‘yxati” grafasi ilova qilinayotgan hujjatlar nusxalari va har bir nusxadagi varaqlar soni ko‘rsatilgan holda tegishli katakchalarda “X” belgisini qo‘yib chiqish orqali to‘ldiriladi.

Turi ariza formasida ko‘zda tutilmagan (“boshqa hujjat”) ilova qilinadigan hujjatlar uchun ularning vazifasi aniq ko‘rsatiladi.

19. (72)-kod ostidagi “Mualliflar” grafasi va “To‘liq turar manzili” grafasida muallif (mualliflar) to‘g‘risida ma‘lumotlar keltiriladi: familiyasi, ismi (otasining ismi), mamlakat nomi va uning BIMT ST.3 standarti bo‘yicha kodini o‘z ichiga olgan to‘liq turar joyi pochta manzili.

20. Agar muallif EHM uchun dastur yoki ma‘lumotlar bazasini rasmiy ro‘yxatdan o‘tkazilganligi to‘g‘risida ma‘lumotlarni e‘lon qilishda muallif sifatida eslatilmaslikni (ya‘ni, anonim holda qolishni) so‘ragan bo‘lsa yoki taxallus ostida eslatilishni istagan xollarda “E‘lon qilinganida muallif eslatib o‘tilsin” grafasining tegishli hoshiyalarida “X” belgisi qo‘yiladi. Keyingi holatda ushbu grafaning o‘zida uning taxallusi keltiriladi.

21. Arizaning oxirgi “Imzo” grafasini, imzo qo‘yish sanasini ko‘rsatgan holda to‘ldirish barcha hollarda majburiydir.

Ariza talabnoma beruvchi tomonidan imzolanadi. Yuridik shaxs nomidan ariza korxonasi, tashkilot rahbari yoki rahbar tomonidan vakil qilingan boshqa shaxs tomonidan uning lavozimi ko‘rsatilgan holda imzolanadi. Imzo muhr bilan tasdiqlanadi.

Imzolar imzo qo‘yuvchi shaxsning familiyasi va ismi-shariflari ko‘rsatilgan holda ochib beriladi.

Ariza ikki va undan ko‘p talabnoma beruvchilar tomonidan topshirilayotgan holatda ariza ularning har biri tomonidan imzolanadi, u bo‘yicha yozishma esa buning uchun vakolatli bo‘lgan bitta talabnoma beruvchi bilan, arizaning tegishli grafasida keltirilgan manzil orqali amalga oshiriladi.

Imzo qo‘yishni talab qiladigan u yoki bu ma‘lumotlar qo‘shimcha varaqda keltirilgan hollarda, u ham shunday tartibda imzolanadi.

Nomiga ro‘yxatdan o‘tkazilishi so‘ralayotgan talabnoma beruvchining imzosi har bir qo‘shimcha varaqda keltirilishi majburiydir.

22. EHM uchun dasturni identifikatsiya qiluvchi materiallar dastlabki matnning (to‘liq yoki fragmentlari) bosmadan chiqarilgan shaklida 70 betgacha

hajmda taqdim etiladi. Deponentlanadigan materiallarning boshqa shaklda taqdim etilishiga talabnoma beruvchining bunday shakl ro'yxatdan o'tkazilayotgan EHM uchun dasturning identifikatsiya qilinishini ko'proq ta'minlashi to'g'risida izohi mavjud bo'lganida yo'l qo'yiladi. Ushbu materiallarning tarkibiga uni ishlab chiqish davomida olingan tayyorlov materiallarini hamda uning tomonidan hosil qilinadigan istalgan vizual qabul qilinadigan shakldagi yoki texnik axborot tashuvchilardagi fayllar ko'rinishidagi audiovizual tasvirlarni, va shuningdek, zaruriyatga qarab texnik axborot tashuvchilardagi ijro etuvchi modullarni kiritishga yo'l qo'yiladi.

23. Fragmentlardan iborat bo'lgan dastlabki matnning bosmadan chiqarilgan varianti taqdim etilganda betlar boshdan oxir raqamlanishdan tashqari qavslarda ko'rsatilgan ularning dastlabki matnning to'liq bosmadan chiqarilgan variantida egallagan holatini aks ettiruvchi raqamlanishga ega bo'lishi mumkin.

24. Ro'yxatdan o'tkazilayotgan ma'lumotlar bazasini identifikatsiya qilish maqsadida undagi ma'lumotlarni taqdim etishning obyektiv shakli va majmuaviyligini tashkillash hamda ularni bir tizimga keltirish aks etgan, ushbu ma'lumotlarni 70 betgacha hajmda EHM yordamida topish va ishlov berishga imkon beradigan materiallar taqdim qilinadi.

25. EHM uchun dastur yoki ma'lumotlar bazasini identifikatsiya qiladigan deponentlangan materiallar broshyura qilingan va tikilgan ko'rinishda taqdim etiladi, bunda tikilgan va raqamlangan betlar soni so'nggi varaqning orqa tarafidagi tikuvchi ip uchlarini birlashtiruvchi va huquq egasi (uning vakili) tomonidan imzolangan yorliqda ko'rsatiladi. Materiallar obyektning nomi, huquq egasi va barcha mualliflar ko'rsatilgan titul varag'ini o'z ichiga olishi kerak.

26. Agar EHM uchun dastur yoki ma'lumotlar bazasi rasmiy ro'yxatdan o'tkazish uchun talabnoma topshirilgan vaqtda nashr qilingan bo'lsa, huquq egasi mualliflik huquqini muhofaza qilish belgisini ko'rsatishi mumkin.

27. EHM uchun dastur yoki ma'lumotlar bazasi uchun referat quyidagi ma'lumotlarni o'z ichiga oladi:

a) EHM uchun dastur yoki ma'lumotlar bazasining nomi (arizada qanday ko'rsatilgan bo'lsa, shunday);

b) EHM uchun dastur yoki ma'lumotlar bazasining vazifasi, qo'llanilish sohasi va funksional imkoniyatlari ochib berilgan annotatsiya. Annotatsiyaning hajmi 700 ta belgidan oshmasligi lozim;

v) ishlatiladigan EHM tipi;

g) dastur tili (EHM uchun dasturga);

d) ma'lumotlar bazasini boshqarish turi va versiyasi (ma'lumotlar bazasi uchun);

e) operatsion tizim turi va versiyasi;

j) EHM uchun dastur yoki ma'lumotlar bazasining mashinada o'qiladigan shakldagi kilobaytlardagi hajmi.

28. Talabnomada axloq-odob va ijtimoiy tartibga zid iboralar, rasmlar, tasvirlar va boshqa materiallar; boshqa shaxslarning talabnomalari yoki asarlariga nisbatan iltifotsiz fikrlar; talabnomaga ochiqdan-ochiq taalluqli bo'lmagan yoxud

talabnoma hujjatlarini ushbu Qoidalarning talablariga muvofiq deb e'tirof etish uchun zarur bo'lmagan ma'lumotlar va fikrlar bo'lmashligi lozim.

29. EHM uchun dastur yoki ma'lumotlar bazasining annotatsiyasida va uni tushuntirib beruvchi materiallarda standartlashtirilgan atamalar va qisqartmalar, ular mavjud bo'lmagan hollarda esa ilmiy va texnikaviy adabiyotlarda qabul qilingan atamalar va qisqartmalar qo'llaniladi.

Ilmiy-texnikaviy adabiyotlarda keng qo'llanilmaydigan atama va ishoralar ishlatilganda, ularning ma'nosi matnda birinchi marta qo'llanilganda tushuntirib o'tiladi.

Ilmiy-texnikaviy adabiyotlarda ilmiy bo'lmagan tushunchalarni ta'riflovchi deb hisoblangan terminlardan foydalanishga yo'l qo'yilmaydi.

Hamma shartli belgilar rasshifrovka qilinishi lozim.

2-§. Talabnoma hujjatlarini rasmiylashtirish

30. Hamma hujjatlar ularni bevosita reproduksiya qilish imkoniyati bo'lgan tarzda rasmiylashtiriladi.

Har bir varaqning faqat bir tomonidan foydalaniladi, qatorlar varaqning kichik tomoniga parallel joylashtiriladi.

31. Talabnomaning hujjatlari pishiq, oq, tekis, yarqiramaydigan qog'ozda rasmiylashtiriladi.

Talabnoma hujjatlarini MO'Tda ham berish mumkin.

32. Talabnomaning har bir hujjati alohida varaqdan boshlanadi. Varaqlar 210x297 mm formatga ega bo'ladi. Tavsif va muhim alomatlar majmuini o'z ichiga olgan varaqlar hoshiyalarining o'lchamlari quyidagicha bo'ladi, mm:

yuqoridan — 20;

o'ngdan — 20;

pastdan — 20;

chapdan — 25

Bu varaqlarda foydalanilgan yoki foydalanishga yaroqli sath atrofida ramka chizilmasligi lozim.

Talabnomaning har bir hujjatida ikkinchi va keyingi varaqlar raqamlanishning alohida seriyasidan foydalangan holda birdan boshlab arab raqamlari bilan tartibma-tartib raqamlab chiqiladi.

33. Hujjatlar qora rangli shrift bilan bosiladi. Referat matni 1,5 interval bilan bosh harflarining balandligi 2,1 mm dan kam bo'lmagan holda bosiladi.

MO'T da beriladigan materiallarga qo'yiladigan talablar Agentlik tomonidan belgilanadi.

3-§. Talabnomani topshirish

34. Qonunning 9-moddasi birinchi qismiga muvofiq huquq egasi talabnomani topshirish huquqiga ega.

35. Talabnoma bevosita Agentlikka topshiriladi yoki pochta orqali yuboriladi.

36. Talabnoma bevosita talabnoma beruvchi tomonidan yoki uning vakili orqali topshirilishi mumkin.

37. Talabnoma topshirilgandan keyin yuboriladigan materiallarda talabnoma raqami va talabnoma beruvchi yoki uning vakili imzosi bo'lishi shart.

Talabnoma raqami ko'rsatilmagan materiallar, agar raqamni bilvosita aniqlash imkoni bo'lmasa, ko'rilmay qaytarib yuboriladi.

38. Agentlikka talablarni buzib taqdim yetilgan materiallar bo'yicha so'rovnoma yuboriladi va unda so'rovnomada ko'rsatilgan muddatda tuzatilgan va yetishmayotgan materiallarni taqdim yetish taklif qilinadi. Talabnoma beruvchi yoki uning vakili bo'lmagan shaxslar tomonidan taqdim yetilgan materiallar ko'rib chiqilmaydi. Bunday materiallarni topshirgan shaxsga tegishli bildirishnoma yuboriladi.

39. Talabnoma bo'yicha ishlarni olib borish va talabnomani ko'rib chiqishda o'z manfaatlarini himoya qilish uchun talabnoma beruvchi ishonchnoma berish orqali vakil tayinlashi mumkin.

Agentlik oldida vakillik qilish uchun O'zbekiston Respublikasida rasmiylashtiriladigan ishonchnoma oddiy yozma ravishda tuziladi.

Agar ishonchnoma o'zbek yoki rus tilidan boshqa tilda berilgan bo'lsa, unga o'zbek yoki rus tilidagi tarjimasi ilova qilinadi.

Agar talabnoma bir nechta shaxs nomiga berilgan bo'lsa, u holda ishlar ularning istalgani tomonidan olib borilishi mumkin.

4-§. Talabnoma hujjatlariga qo'shimchalar, aniqliklar va tuzatishlar kiritish

40. Rasmiy byulletenda ro'yxatdan o'tkazilgan EHM uchun dastur yoki ma'lumotlar bazasi to'g'risida ma'lumotlar e'lon qilingunga qadar talabnoma beruvchi o'z tashabbusi bilan talabnoma materiallariga talabnoma berilgan EHM uchun dastur yoki ma'lumotlar bazasining mohiyatini o'zgartirmagan holda va tegishli to'lovni to'lash sharti bilan qo'shimchalar, aniqliklar va tuzatishlar kiritish huquqiga ega.

41. Talabnoma materiallariga qo'shimchalar, aniqliklar va tuzatishlar kiritish talabnoma beruvchi tomonidan tegishli yozma arizalar va almashtiriladigan varaqlarni topshirish yo'li bilan amalga oshiriladi. Ariza shakllari ushbu Qoidalarga berilgan 2- va 3-illovalarda keltirilgan.

Talabnoma beruvchi arizani ko'rib chiqish natijalari to'g'risida xabardor qilinadi.

42. Arizaga talabnoma materiallariga o'zgartirishlar kiritish uchun to'lov to'langani haqidagi hujjat ilova qilinadi. To'lov to'langani haqidagi hujjat taqdim etilmagan taqdirda yuridik ahamiyatga molik harakatlar amalga oshirilmaydi va bu haqida talabnoma beruvchiga xabar beriladi. To'langan to'lovning summasi belgilangan miqdorga to'g'ri kelmagan hollarda talabnoma beruvchi to'lovning yetmayotgan qismini Agentlik tomonidan bildirishnoma yuborilgan sanadan boshlab uch oy mobaynida to'lash huquqiga ega.

43. Talabnoma beruvchi — yuridik shaxsning nomi yoki talabnoma beruvchi — jismoniy shaxsning familiyasi (ismi, otasining ismi) o'zgartirilganda Agentlikka ariza beriladi va ushbu o'zgartirishlarni tasdiqlovchi hujjat taqdim etiladi. Ariza shakli ushbu Qoidalarga berilgan 2-ilovada keltirilgan.

44. Agentlik tegishli talabnoma raqami va unga kiritilishi lozim bo'lgan tuzatishlar ko'rsatilgan holda talabnoma beruvchi yoki uning vakili tomonidan imzolangan tuzatishlar kiritish to'g'risidagi arizani qabul qiladi. Ariza shakli ushbu Qoidalarga berilgan 3-ilovada keltirilgan.

45. Talabnomaning deponentlanadigan materiallariga qo'shimchalar, aniqliklar va tuzatishlarni kiritish talabnoma beruvchi tomonidan tegishli almashtiriladigan varaqlarni topshirish yo'li bilan amalga oshiriladi.

5-§. Talabnomani ko'rib chiqish

46. Agentlikka kelib tushgan talabnoma materiallari, agar ushbu hujjatlar kamida rasmiy ro'yxatdan o'tkazish uchun ariza va belgilangan miqdorda to'lov to'langanligini tasdiqlaydigan hujjatni yoki to'lovni to'lashdan ozod qilish yoxud uning miqdorini kamaytirish uchun asoslarni tasdiqlaydigan hujjatni ichiga olsa, ular kelib tushgan sana ko'rsatilgan holda talabnoma sifatida ro'yxatdan o'tkaziladi.

47. talabnomaga Agentlikning ro'yxat raqami beriladi.

Talabnoma hujjatlarining kelib tushganligi fakti to'g'risida talabnoma beruvchiga ro'yxat raqami va hujjatlarning kelib tushgan sanasi ma'lum qilingan holda xabardor qilinadi.

Ro'yxatdan o'tkazilgan talabnoma materiallari qaytarilmaydi.

48. Qonunning 9-moddasiga muvofiq talabnoma kelib tushganidan so'ng kerakli bo'lgan hujjatlarning mavjudligi va ularning ushbu Qoidalarning talablariga muvofiqligi tekshiriladi.

Tekshiruv ushbu Qoidalar talablariga muvofiq rasmiylashtirilgan talabnomaning kelib tushgan sanasidan e'tiboran o'ttiz kunlik muddatda amalga oshiriladi.

49. Agar tekshiruv jarayonida talabnoma ushbu Qoidalarning talablari buzilgan holda rasmiylashtirilganligi aniqlansa, talabnoma beruvchiga aniqlangan kamchiliklar ko'rsatilgan va yetmayotgan yoki tuzatilgan ma'lumotlar va/yoki hujjatlarni so'rovnomada ko'rsatilgan muddatda taqdim etish taklif qilingan so'rovnoma yuboriladi.

50. Tekshiruv natijalari ijobiy bo'lsa, talabnoma beruvchiga EHM uchun dastur yoki ma'lumotlar bazasini rasmiy ro'yxatdan o'tkazish to'g'risida qaror yuboriladi.

51. Belgilangan miqdordagi to'lov to'langach Agentlik Qonunning 9-moddasiga muvofiq EHM uchun dastur yoki ma'lumotlar bazasini Dasturiy mahsulotlar Davlat reyestrda yoki Ma'lumotlar bazalari Davlat reyestrda rasmiy ro'yxatdan o'tkazadi, rasmiy ro'yxatdan o'tkazilgani to'g'risidagi guvohnomani beradi va EHM uchun dastur yoki ma'lumotlar bazasining rasmiy ro'yxatdan o'tkazilgani to'g'risida ma'lumotlarni Agentlikning rasmiy byulletenida e'lon qiladi.

52. Tekshiruv natijalari salbiy bo'lsa, talabnoma beruvchiga EHM uchun dasturni yoki ma'lumotlar bazasini rasmiy ro'yxatdan o'tkazish rad etilgani to'g'risida qaror yuboriladi.

Bunda, mazkur Qoidalarda (shu jumladan Agentlik so'rovnomasida) ko'rsatilgan hujjatlar taqdim etilmagan, shuningdek, hujjatlar mazkur Qoidalar (shu jumladan Agentlik so'rovnomasi) talablariga muvofiq tarzda rasmiylashtirilmagan holatlardagina salbiy bo'lishi mumkin.

Elektron hisoblash mashinalari uchun dasturni rasmiy ro'yxatdan o'tkazish uchun talabnomani va ma'lumotlar bazasini rasmiy ro'yxatdan o'tkazish uchun talabnomani tuzish, topshirish va ko'rib chiqish Qoidalariga
1-ILOVA

Kelib tushgan sanasi	Ro'yxat raqami №	
(O'zR IMA tomonidan to'ldiriladi)		
<input type="checkbox"/> EHM uchun dasturni <input type="checkbox"/> ma'lumotlar bazasini O'zbekiston Respublikasida rasmiy ro'yxatdan o'tkazish uchun ARIZA	O'zbekiston Respublikasi Intellektual mulk agentligi, 100000, Toshkent sh., Mustaqillik ko'chasi, 59 uy. Tel.: (99871) 232-00-13. Faks: (99871) 233-45-56. E-mail: info@ima.uz	
(71) Huquq ega(lar)si (Talabnoma beruvchi(lar))		Tashkilot, korxonaning OKPO bo'yicha kodi
Mazkur shaxs: <input type="checkbox"/> muallif <input type="checkbox"/> ish beruvchi hisoblanadi	<input type="checkbox"/> Muallifning huquqiy vorisi <input type="checkbox"/> Ish beruvchining huquqiy vorisi	BIMT ST. 3 standarti bo'yicha mamlakat kodi (agar u o'rnatilgan bo'lsa)
<i>(to'liq ismi-sharifi yoki nomi va turar joylari yoki manzillari ko'rsatiladi, muallif talabnoma beruvchilarning turar joyi haqidagi ma'lumotlar 97-kod ostidagi grafada bayon etiladi.)</i>		
(54) Ro'yxatga olinayotgan EHM uchun dastur yoki ma'lumotlar bazasining nomi:		
<input type="checkbox"/> Avvalgi nomi <input type="checkbox"/> Muqobil nomi ("X" belgisi bilan belgilansin)		
Tarkibiy asar nomi (agar ro'yxatga olinayotgan EHM uchun dastur yoki ma'lumotlar bazasi tarkibiy asarning qismi hisoblansa)		
Avvalgi ro'yxatga olinishi to'g'risida ma'lumotlar		
Ro'yxat raqami	Ro'yxatga olingan sana	
Ro'yxatga olinayotgan EHM uchun dastur yoki ma'lumotlar bazasi yaratilgan sana sana _____ oy _____ yil		
Ro'yxatga olinayotgan EHM uchun dastur yoki ma'lumotlar bazasi birinchi marta e'lon qilingan joy va sana		
Mamlakat	Sana	
Mualliflik huquqi obyektlari hisoblangan asarlar (ro'yxatga olinayotgan EHM uchun dastur yoki ma'lumotlar bazasini yaratishda qo'llangan) to'g'risida ma'lumotlar		
(98) Yozishma uchun manzil (to'liq pochta manzili, adresatning ism-sharifi yoki nomi)		
Telefon: _____ Faks: _____ E-mail: _____		
Ilova qilinayotgan hujjatlar ro'yxati ([X] bilan belgilansin)		Nusxalar soni
<input type="checkbox"/> Asarni identifikatsiyalovchi deponentlangan materiallar: bosmadan chiqarilgan dastlabki matn _____ varaqda		

<input type="checkbox"/> EHM uchun dasturni audiovizual aks ettirgan materiallarni identifikatsiyalovchi materiallar: <input type="checkbox"/> bosmadan chiqarilgan tasvirlar ____ varaqda <input type="checkbox"/> boshqa (ko'rsatilsin): _____			
<input type="checkbox"/> ma'lumotlar bazasini identifikatsiyalovchi materiallar ____ var.			
<input type="checkbox"/> bajarilishi mumkin bo'lgan modulli disketlar _____ dona			
<input type="checkbox"/> optik disk _____ dona			
<input type="checkbox"/> referat _____ varaqda			
<input type="checkbox"/> ishonchnoma			
<input type="checkbox"/> to'lov to'langanini tasdiqlovchi hujjat			
<input type="checkbox"/> to'lov to'lashdan ozod qilish uchun asoslar mavjudligi			
<input type="checkbox"/> to'lovni miqdorini kamaytirish uchun asoslar mavjudligi			
<input type="checkbox"/> boshqa hujjatlar _____ <input type="checkbox"/> talabnoma mashinada o'qiladigan axborot tashuvchidagi nusxasi bilan birga topshiriladi <input type="checkbox"/> talabnomaning mashinada o'qiladigan axborot tashuvchidagi nusxasi bosmadan chiqarilgan talabnomaning aynan nusxasi bo'lishi lozim			
(72) Muallif(lar) familiyasi, ismi, otasining ismi, fuqaroligi, ish joyi, lavozimi va ilmiy darajasi	To'liq yashash manzili (viloyat, tuman, shahar, ko'cha, uy; xorijliklar uchun BIMT ST. 3 standarti bo'yicha mamlakat kodi)	E'lon qilishda muallif eslatib o'tilsin: ([x] bilan belgilansin)	Muallif(lar) imzosi(lari), sana
		<input type="checkbox"/> anonim <input type="checkbox"/> taxallus ostida _____	
		<input type="checkbox"/> anonim <input type="checkbox"/> taxallus ostida _____	
		<input type="checkbox"/> anonim <input type="checkbox"/> taxallus ostida _____	
<input type="checkbox"/> Mualliflar to'g'risidagi ma'lumotlarga qo'shimcha varaqda qarang. Mualliflarning jami soni _____.			
Imzo <i>Talabnoma beruvchi(lar) yoki huquq egasi vakilining imzosi; imzo(lar) qo'yilgan sana (yuridik shaxs nomidan imzolanganda rahbarning yoki buning uchun vakolatli bo'lgan boshqa shaxsning imzosi muhr bilan tasdiqlanadi)</i>			

Elektron hisoblash mashinalari uchun dasturni rasmiy ro'yxatdan o'tkazish uchun talabnomani va ma'lumotlar bazasini rasmiy ro'yxatdan o'tkazish uchun talabnomani tuzish, topshirish va ko'rib chiqish Qoidalariga
2-ILOVA

Kelib tushgan sanasi	Ro'yxat raqami №		
(O'zR IMA tomonidan to'ldiriladi)			
tuzatish(lar) kiritish to'g'risidagi ARIZA	O'zbekiston Respublikasi Intellektual mulk agentligi, 100000, Toshkent sh., Mustaqillik prospekti, 59. Tel.: (99871) 232-00-13. Faks: (99871) 233-45-56. E-mail: info@ima.uz		
(21) talabnoma raqami			
(22) Talabnoma topshirilgan sana			
(71) Talabnoma beruvchi			
(98) Yozishma uchun manzil (to'liq pochta manzili, adresatning ism-sharifi yoki nomi)			
Telefon:	Faks:	E-mail	
(74) Huquq egasi vakili (to'liq ism-sharifi)			
Huquq egasi vakilining manzili (to'liq pochta manzili)			
Telefon:	Faks:	E-mail	
Mazkur arizani taqdim etar ekanman, ushbu talabnoma materiallariga tuzatish(lar) kiritilishini so'rayman			
<input type="checkbox"/> talabnoma beruvchining ism-sharifi (nomi) <input type="checkbox"/> talabnoma beruvchining manzili <input type="checkbox"/> yozishma uchun manzil <input type="checkbox"/> talabnomaning depotlangan materiallari			
Tuzatilishi lozim bo'lgan ma'lumotlar:			
Ma'lumotlarning tuzatilgan ko'rinishi:			
<input type="checkbox"/> alohida varaqdagi davomiga qarang <input type="checkbox"/> Arizaga ilova(lar):			
<input type="checkbox"/> belgilangan miqdorda to'lov to'langani to'g'risidagi hujjat <input type="checkbox"/> davom ettirish uchun varaqlar <input type="checkbox"/> boshqa hujjatlar (ko'rsatilsin)	nusxalar soni	varaqlar soni	
Imzo(lar) <i>Talabnoma beruvchi(lar) yoki huquq egasi vakilining imzosi; imzo(lar) qo'yilgan sana (yuridik shaxs nomidan imzolanganida rahbarning yoki buning uchun vakolatli bo'lgan boshqa shaxsning imzosi muhr bilan tasdiqlanadi)</i>			

Elektron hisoblash mashinalari uchun dasturni rasmiy ro'yxatdan o'tkazish uchun talabnomani va ma'lumotlar bazasini rasmiy ro'yxatdan o'tkazish uchun talabnomani tuzish, topshirish va ko'rib chiqish Qoidalariga

3-ILOVA

Kelib tushgan sanasi	Ro'yxat raqami №		
(O'zR IMA tomonidan to'ldiriladi)			
tuzatish(lar) kiritish to'g'risidagi ARIZA	O'zbekiston Respublikasi Intellektual mulk agentligi, 100000, Toshkent sh., Mustaqillik ko'chasi, 59. Tel.: (99871) 232-00-13. Faks: (99871) 233-45-56. E-mail: info@ima.uz		
(21) talabnoma raqami			
(22) Talabnoma topshirilgan sana			
(71) Talabnoma beruvchi			
(98) Yozishma uchun manzil (to'liq pochta manzili, adresatning ism-sharifi yoki nomi)			
Telefon:	Faks:	E-mail	
(74) Huquq egasi vakili (to'liq ism-sharifi)			
Huquq egasi vakilining manzili (to'liq pochta manzili)			
Telefon:	Faks:	E-mail	
Mazkur arizani taqdim etar ekanman, ushbu talabnoma materiallariga quyida keltirilganlarga mos ravishda o'zgartirish(lar) kiritilishini so'rayman:			
<input type="checkbox"/> talabnoma beruvchining ism-sharifi (nomi) <input type="checkbox"/> talabnoma beruvchining manzili <input type="checkbox"/> yozishma uchun manzil <input type="checkbox"/> talabnomaning depotlangan materiallari			
O'zgartirilishi lozim bo'lgan ma'lumotlar:			
<input type="checkbox"/> alohida varaqdagi davomiga qarang			
Ma'lumotlarning o'zgartirilgan ko'rinishi:			
<input type="checkbox"/> alohida varaqdagi davomiga qarang			
<input type="checkbox"/> Arizaga ilova(lar): <input type="checkbox"/> belgilangan miqdorda to'lov to'langani to'g'risidagi hujjat <input type="checkbox"/> davom ettirish uchun varaqlar <input type="checkbox"/> boshqa hujjatlar (ko'rsatilsin)	nusxalar soni	varaqlar soni.	
Imzo(lar)			
<i>Talabnoma beruvchi(lar) yoki huquq egasi vakilining imzosi; imzo(lar) qo'yilgan sana (yuridik shaxs nomidan imzolanganda rahbarning yoki buning uchun vakolatli bo'lgan boshqa shaxsning imzosi muhr bilan tasdiqlanadi)</i>			

Deponentlanadigan materiallarning titul varag‘i

EHM uchun dastur (Ma’lumotlar bazasi) nomi:

Gazlama va gilamlar uchun aylanasimon fraktal tuzilishlarni hosil qiluvchi
dasturiy vosita

Huquq ega(lar)si :

1. *Anarova Shahzoda Amanbayevna,*

Muallif(lar):

1. *Anarova Shahzoda Amanbayevna,*
2. *Ibrohimova Zulayxo Ergash qizi,*
3. *Berdiyev G‘olib Rashidovich,*
4. *Ismoilov Shoximardon Muxammadjonovich,*
5. *Samidov Muhriddin Nabijon o‘g‘li*

EHM uchun dasturni identifikatsiya qiluvchi materiallar dastlabki matni (Dastur kodi)

«Программа для создания кругообразных фрактальных структур для тканей и ковров»
«Газлама ва гиламлар учун айланасимон фрактал тузилишларни хосил қилувчи дастурий
восита»

```
package sample;
```

```
import javafx.fxml.FXML;  
import javafx.scene.Scene;  
import javafx.scene.canvas.GraphicsContext;  
import javafx.scene.control.Label;  
import javafx.scene.control.TextField;
```

```

import javafx.scene.layout.StackPane;
import javafx.stage.Stage;
import static java.lang.Math.*;
import static java.lang.Math.PI;
public class Controller {
    public static GraphicsContext graphicsContext;
    public static double anglefac = Math.PI/3;
    public static double sizefac = 0.65;
    private static double angelPif = 45;
    public static int fractalID = 0;
    public TextField edit_x,edit_y,edit_a_r,edit_k,edit_n,edit_alfa,edit_yoy,edit_n_add,edit_step;
    public Label
label_muntazam,label_spiral,label_daraxtsimon,label_tolqinsimon,label_ichmaich,label_aylana,label_pif
agor,label_yaproq,label_extra;
@FXML
public void seeResultsFractals(){
    Stage primaryStage = new Stage();
    javafx.scene.canvas.Canvas canvas = new javafx.scene.canvas.Canvas(1000,800);
    graphicsContext = canvas.getGraphicsContext2D();
    graphicsContext.setFill(javafx.scene.paint.Color.GREEN);
    graphicsContext.setStroke(javafx.scene.paint.Color.GREEN);
    graphicsContext.setLineWidth(1);
    switch (fractalID){
        case 0:{
            double x = Double.valueOf(edit_x.getText().toString());
            double y = Double.valueOf(edit_y.getText().toString());
            double a_r = Double.valueOf(edit_a_r.getText().toString());
            double k = Double.valueOf(edit_k.getText().toString());
            int n = Integer.valueOf(edit_n.getText().toString());
            double alfa = Double.valueOf(edit_alfa.getText().toString());
            int step = Integer.valueOf(edit_step.getText().toString());
            drawMuntazamOlti(x,y,a_r,k,alfa,n,step);
            break;}
        case 1:{
            double x = Double.valueOf(edit_x.getText().toString());
            double y = Double.valueOf(edit_y.getText().toString());
            double a_r = Double.valueOf(edit_a_r.getText().toString());
            double alfa = Double.valueOf(edit_alfa.getText().toString());
            int step = Integer.valueOf(edit_step.getText().toString());
            drawSpiral((int) x, (int) y, step, a_r,alfa);
            break;}
        case 2:{

```

(dastur kodi davom etadi)

Dasturning vazifasi: Ushbu yaratilgan dasturiy vosita gilam va to'qimachilik sohasida gilam va gazlamalarga naqsh yaratish uchun mo'ljallangan bo'lib, bu ilova barcha EHM platformalarda ishlaydi.

Uning qulayligi shundaki, yaratilgan dasturiy vositadan gilamlar va gazlamalar uchun naqshlar hosil qilish mumkin bo'ladi.

Qo'llanish sohasi: To'qimachilik sohasida gilam va gazlama naqshlari dizaynini yaratish uchun mo'ljallangan bo'lib, **MACINTOSH operatsion tizimlarida** ishlaydigan barcha qurilmalarda bu dasturdan foydalanish imkoniyati mavjud.

Funksional imkoniyatlari:

- Muntazam ko'pburchak shakli bo'yicha murakkablik darajasini tanlagan holda fraktal grafika hosil qilish;
- Daraxtsimon shakl bo'yicha murakkablik darajasini tanlagan holda aylanasimon shaklga keluvchi fraktal grafika hosil qilish;
- To'lqinsimon shakllarni bir necha turini tanlagan holda, shakli bo'yicha murakkablik darajasini kiritib aylana naqshli fraktal grafika hosil qilish;
- Pifagor daraxti shakli bo'yicha murakkablik darajasini tanlagan holda fractal grafika hosil qilish;
- Daraxt ildizini tanlagan holda aylanasimon naqshli fraktallar hosil qilish;
- Muntazam oltiburchak shakli bo'yicha murakkablik darajasini tanlagan holda fractal naqshlar hosil qilish;
- Uchburchakli va aylanasimon fraktallarni birlashtirgan holda murakkablik darajasini tanlagan holda fraktal naqshlar hosil qilish.

EHM toifasi: Macintosh

Dasturlash tili: Java

Operatsion tizim: MAC

Dastur hajmi: 765 Mb

ELEKTRON HISOBLASH MASHINALARI UCHUN YARATILGAN
DASTURNING RASMIY RO'YXATDAN O'TKAZILGANLIGI TO'G'RISIDAGI

GUVOHNOMA

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI ADLIYA VAZIRLIGI HUZURIDAGI
INTELLEKTUAL MULK AGENTLIGI**

№ DGU 12238

Ushbu guvohnoma O'zbekiston Respublikasining «Elektron hisoblash mashinalari uchun yaratilgan dasturlar va ma'lumotlar bazalarining huquqiy himoyasi to'g'risida»gi Qonuniga asosan quyidagi elektron hisoblash mashinalari uchun yaratilgan dasturga berildi:

To'qimachilik dizayni uchun daraxtsimon fraktal tuzilishlarni geometrik modellashtirishni avtomatlashtirish

Talabnoma kelib tushgan sana: **16.06.2021** Talabnoma raqami: **DGU 2021 2061**

Huquq egasi(lari): **Anarova Shahzoda Amanbayevna UZ;**

Dastur muallifi(lari): **Anarova Shahzoda Amanbayevna UZ; ; Ibrohimova Zulayxo Ergash qizi UZ; ; Berdiyev G'olib Rashidovich UZ; ; Ismoilov Shoximardon Muxammadjonovich UZ; ; Samidov Muhriddin Nabijon o'g'li UZ; ; Saidkulov Elyor Abdullayevich UZ;**

O'zbekiston Respublikasining Dasturiy mahsulotlar davlat reestrinda
24.08.2021 y. ro'yxatdan o'tkazilgan.



Nazorat savollari

1. DGU nima?
2. EHM uchun dasturni yoki ma'lumotlar bazasini rasmiy ro'yxatdan o'tkazish tartibi qanday amalga oshiriladi?
3. Talabnoma hujjatlarini rasmiylashtirish taribi qanday?
4. Talabnomani topshirish tartibini aytib bering.
5. Talabnoma hujjatlariga qo'shimchalar, aniqliklar va tuzatishlar kiritish tartibi qanday amalga oshiriladi?
6. Talabnomani ko'rib chiqish qay tartibda amalga oshiriladi?

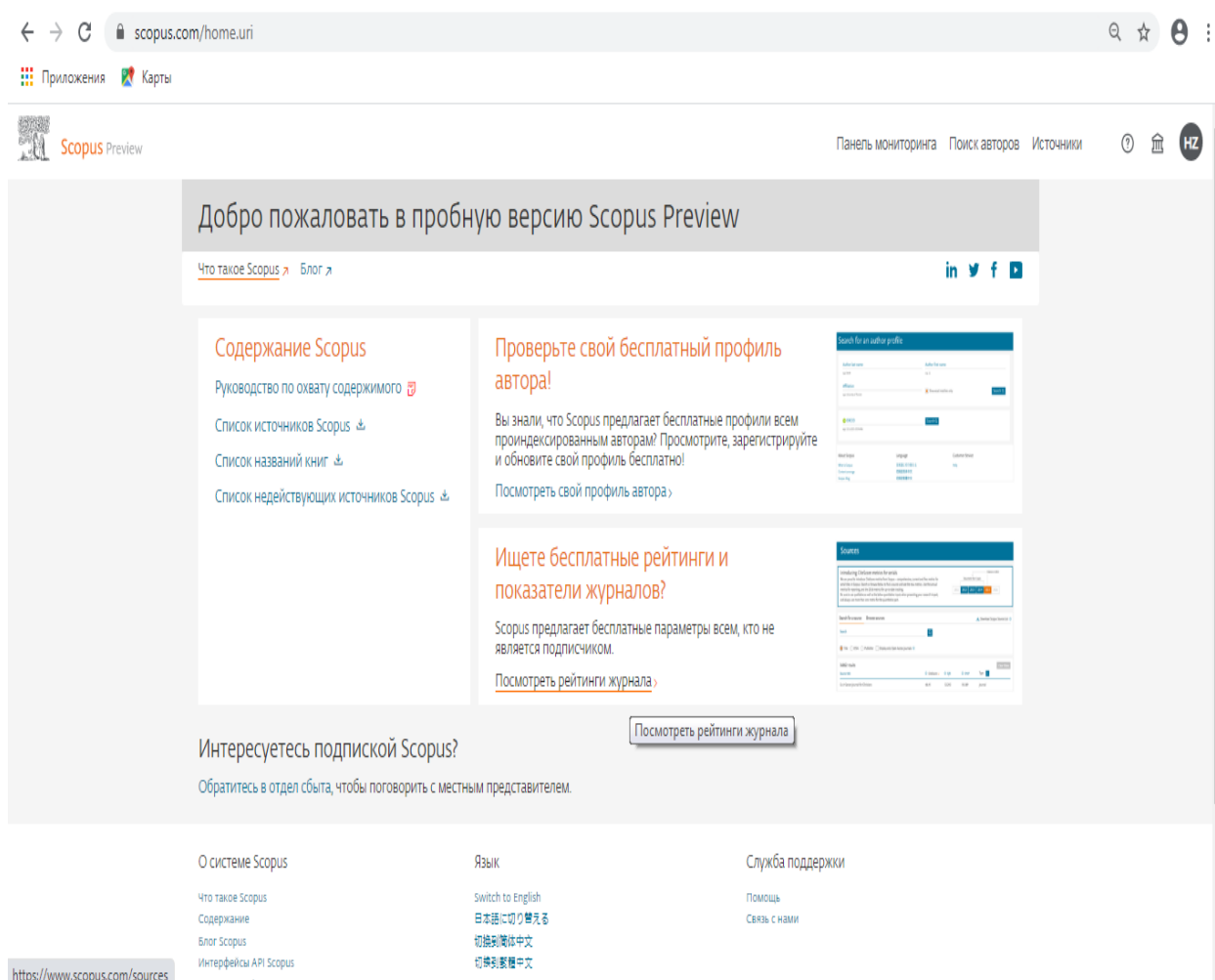
8.5. Scopus, Mendeley va Web Of Sciens bazalari bilan ishlash

Scopus – bu dunyodagi nufuzli ilmiy jurnallar, imiy adabiyotlar va konferensiya materiallarini qisqacha tafsifi va adabiyotlarga havolalar to‘g‘risidagi ma‘lumotlarni o‘z ichiga olgan yirik ma‘lumotlar bazasidir. Scopus olib borilayotgan tadqiqotlarni tahlili, ularni kuzatib borishning intellektual vositalarini taklif qiladi. Demak Scopus bazasiga eng nufuzli jurnallari, konferensiya materiallari va ilmiy adabiyotlar kiritiladi. Ilmiy nashrlarni Scopus bazasiga kiritilishining ma‘lum shartlari bor va faqat shu shartlarni bajargan nashrlargina ushbu bazaga kiritiladi va u doimo to‘ldirilib va “tozalanib” boriladi.

Scopus bazasiga nufuzli ilmiy nashrlar kiritilgan bo‘lsa ularni qanday topish mumkin?

- Agar konferensiyaga ilmiy material yubormoqchi bo‘lsangiz-u, uni Scopus bazasiga kiradimi yo‘qmi degan savolga konferensiyani axborot xatidan javob olasiz.

- Agar siz Scopus bazasiga kiradigan ilmiy jurnalga maqola yubormoqchi bo‘lsangiz, avvalo Sizning ilmiy qiziqishlaringizga mos keladigan va Scopus bazasida mavjud bo‘lgan jurnalni tanlashingiz kerak (1-rasm).



1-rasm. Scopus.com saytining umumiy ko‘rinishi

Scopus bazasiga kiritilgan nufuzli ilmiy nashrlar uchun maqolalarni qanday tayyorlash kerak

Bunday maqola original maqola bo'lishi va asosan quyidagilarni o'z ichiga olishi kerak: mavzu, kalit so'zlar, kirish, asosiy (yoki nazariy) qism, eksperimental qism, xulosa va foydalanilgan adabiyotlar.

Agar maqola internetdan, yoki boshqa birorta maqolalardan ko'chirib olingan bo'lsa bunday maqola antiplagiatdan o'tmay qoladi. Agar maqola originalligi 80% dan kam bo'lsa u antiplagiatdan o'tmaydi (odatda jurnallardagi o'xshashlik (plagiat) 10% dan 20% gacha bo'lsa nashrga ruxsat etiladi). Agar maqolada plagiat 60 % dan yuqori bo'lsa, Sizni F.I.Sh. va siz ishlayotgan tashkilotni "Qora ro'yxat"ga kiritib qo'yadi. Bunda Sizni nomingizdan va tashkilotingizni nomidan 5 yilgacha jurnal maqola qabul qilmaydi.

Scopus bazasiga kiritilgan nufuzli ilmiy nashrlar uchun maqolalar quyidagi tarkibiy qismlardan iborat bo'lishi lozim:

- mavzu
- kalit so'zlar
- kirish qismi
- asosiy (nazariy qism)
- eksperimental qism
- xulosa

Kalit so'zlar- kalit so'zlar shunday bo'lishi kerakki, ularga asoslanib shu sohada ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirayotgan boshqa olimlarningqiziqishi ortib borsin.

Kirish qismi- bu yerda Siz o'z tadqiqotingiz tegishli bo'lgan eng nufuzli jurnallarda chop tilgan maqolalarni tahlil qilib berishingiz va o'zingiz shug'ullanayotgan mavzuning shu tadqiqotlar orsidagi o'rnini ko'rsatib bera olishingiz kerak.

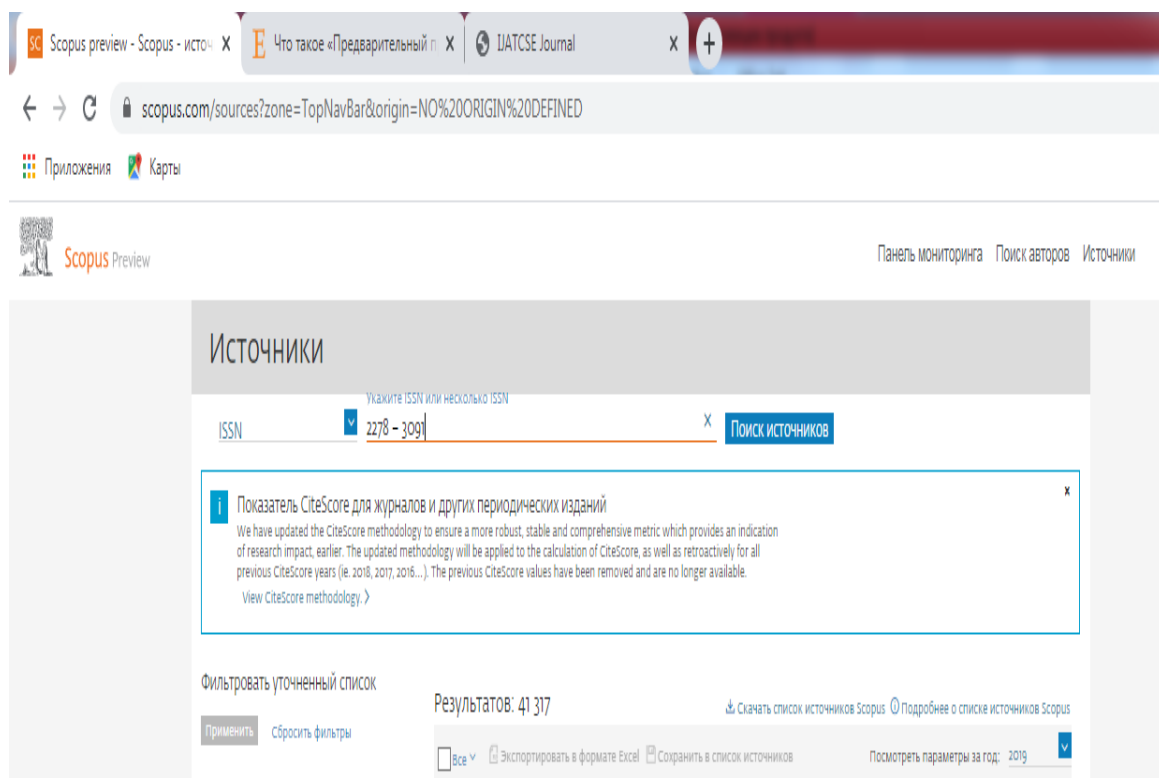
Asosiy (nazariy qism)- bu yerda Siz o'zingizning nazariyangizni va undan kelib chiqadigan modellar, formulalarni aniq ifodalab berishingiz kerak bo'ladi. Asosiy qism bir yoki bir necha bo'limdan iborat bulishi mumkin va asosiy qism emas boshqacha nomlar bilan atalishi xam mumkin.

Eksperimental qism- Bu qismni boshqacha qilib amaliyotga tadbiiq qilish desa xam bo'ladi. Bu yerda nazariy qismda keltirilgan model yoki algoritmni biror amaliy masalani uchishga tadbiiqini ko'rsatib berish mumkin. Shu yerning o'zida Sizni modelingiz yoki algoritmingizni boshqalari bilan taqqoslovchi biror jadvl yoki grafik keltirilsa maqsadga muvofiq bo'ladi.

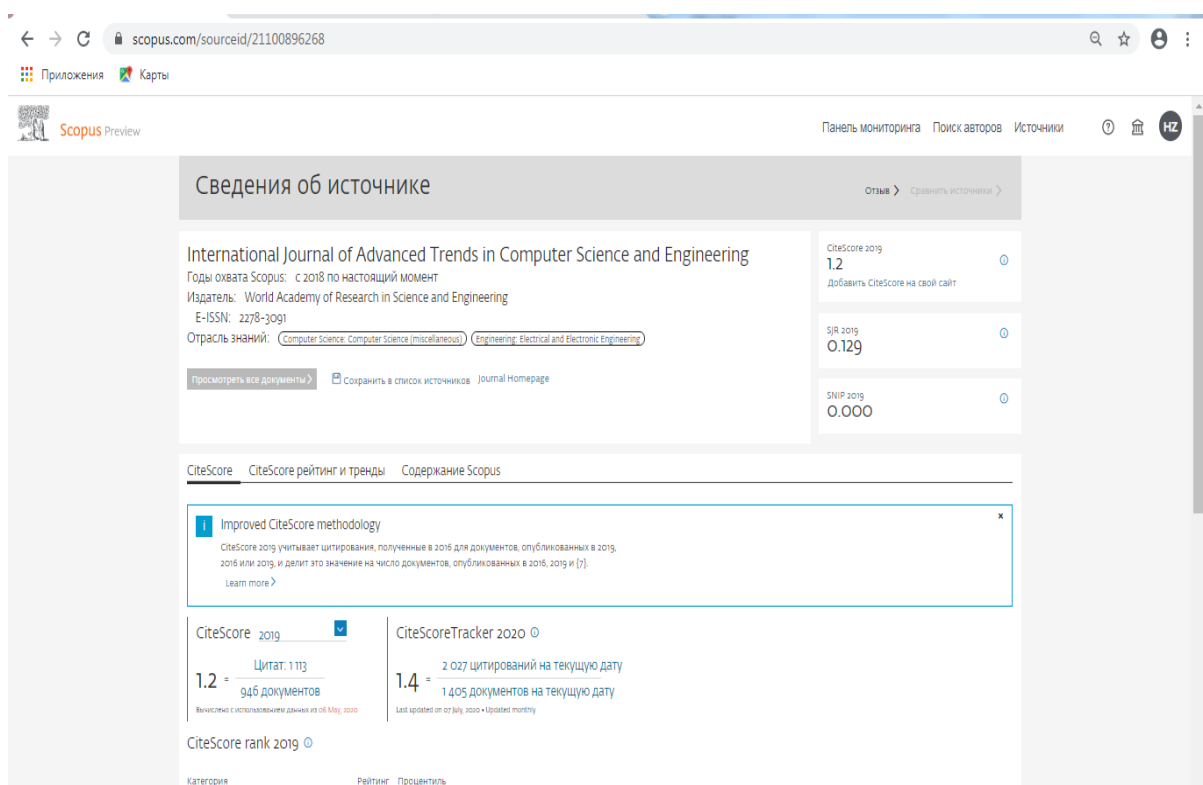
Xulosa-Bu yerda olingan natijalarga asoslangan aniq xulosani berish kerak. Xulosa aniq raqamlar yoki foiz ko'rsatkichlar bilan berilsa maqsadga muvofiq bo'ladi.

Maqola tayyor bo'lganidan so'ng, jurnalni tanlab, unga maqolani yuborish kerak (jurnal tanlash jarayoni alohida mavzuda bu to'g'risida keyingi darslarda ma'lumot beriladi). Misol uchun quyidagi jurnalni tanladingiz: International Journal of Advanced Trends in Computer Science and Engineering. Darxol ushbu jurnalni **Scopus bazasida** mavjud ekanligini tekshiriladi. Buning uchun jurnal

saytiga kirib, ISSN nomerini aniqlaymiz(2-rasm). Yuqoridagi jurnalning ISSN nomeri - 2278 – 3091. Uni Scopus saytiga kirib aniqlaymiz.

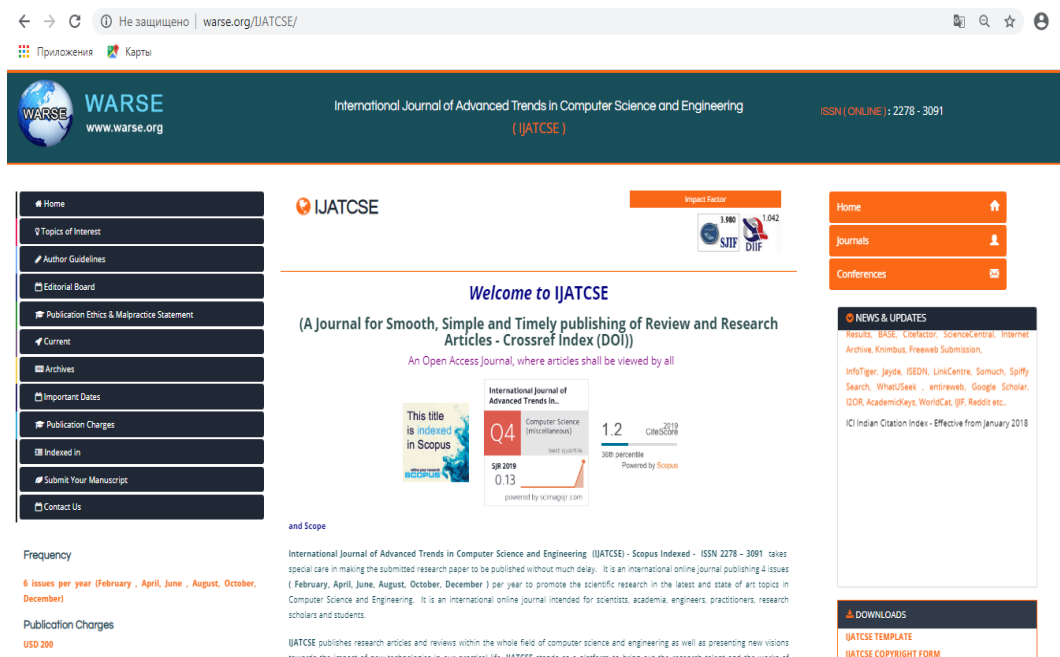


2-rasm. ISSN nomerini aniqlash.



3-rasm. Jurnalni Scopus bazasida mavjud ekanligini aniqlash.

Endi jurnalning saytiga kirib maqola tayyorlash uchun namunani ya'ni **IJATCSE TEMPLATE** ni yuklab olamiz. Barcha talablarini hisobga olib maqolani tayyorlab, ko'rsatilgan pochta manzili orqali jurnalga yuboramiz.



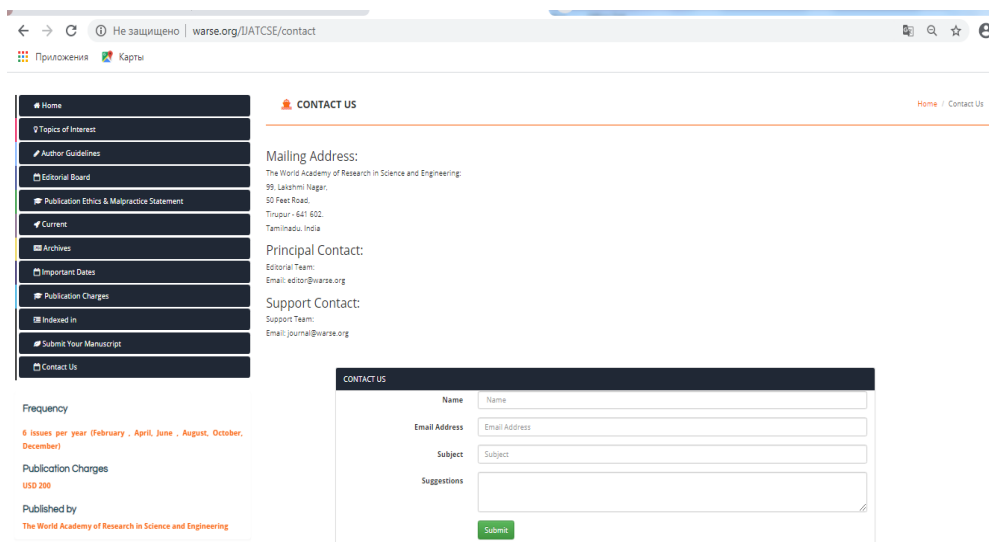
4-rasm. Ijatsce Template ni yuklash

Maqolani yuborishni ikki yo'li mavjud:

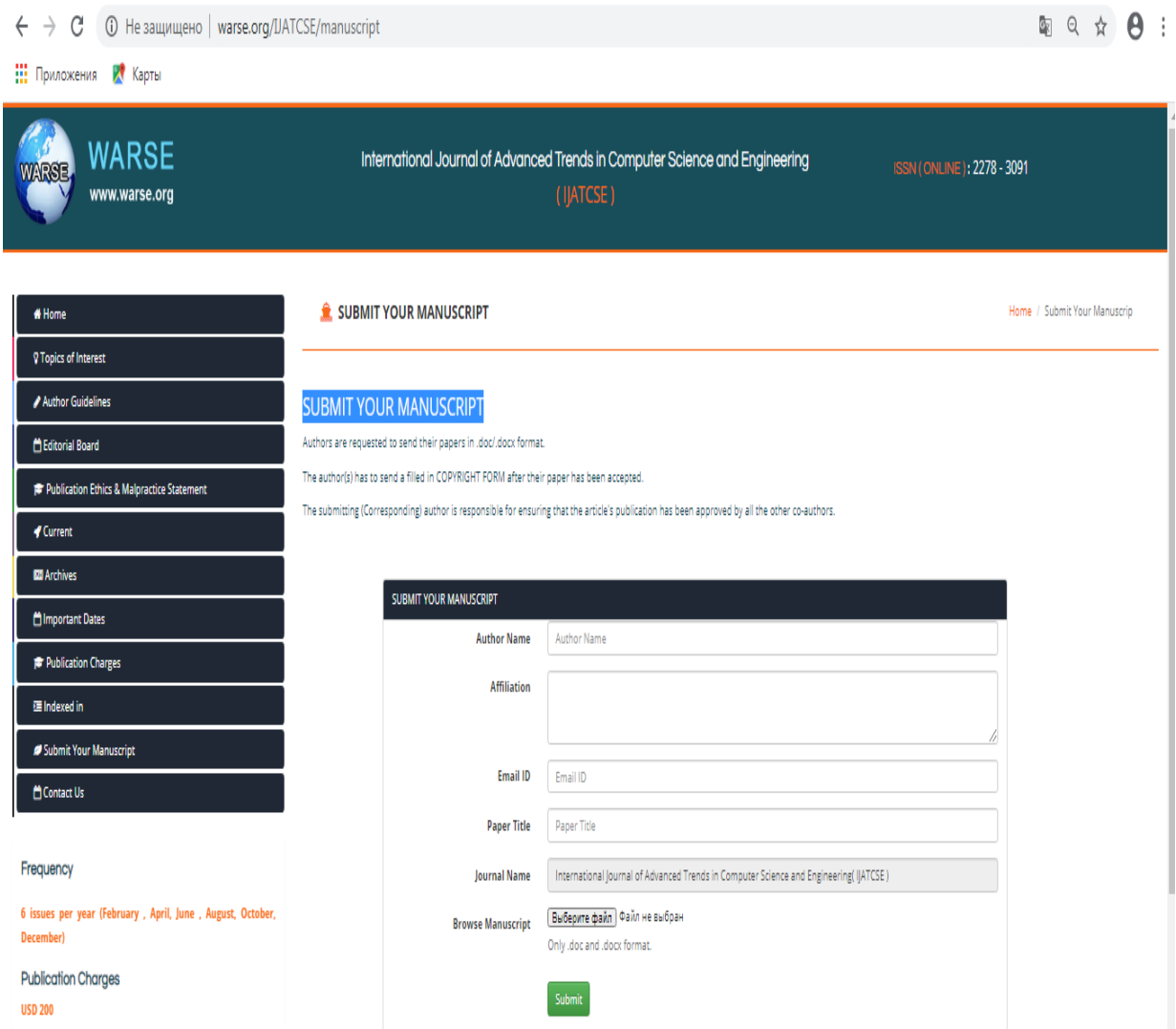
1. Contact us (biz bilan bog'laning) menyusi orqali. Bu yerda bir nechta elektron manzillar ko'rsatilgan (5-rasm). Shu manzillarga yuborish mumkin.

2. SUBMIT YOUR MANUSCRIPT (Siz maqolangizni qo'lyozmasini yuboring) menyusi orqali (6-rasm).

Sayt ko'rsatmalariga javob bering va maqolangizni yuboring.



5-rasm. "Contact us" interfeysi



6-rasm. SUBMIT YOUR MANUSCRIPT interfeysi

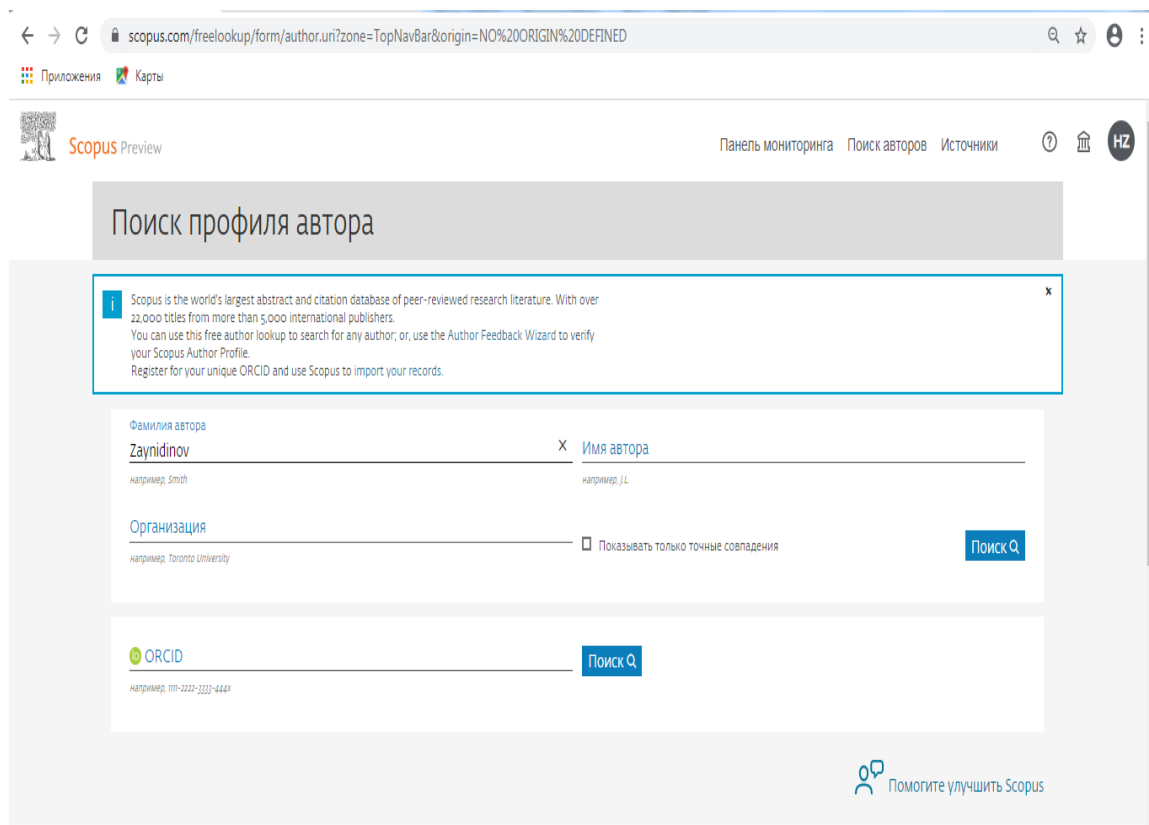
Dunyo bo‘yicha Scopus dan 5000 dan ortiq akademik, davlat va korporativ tashkilotlar foydalanadilar.

Scopus butun dunyo akademik hamjamiyati administratorlari va kutubxonachilar, talabalar, professor - o‘qituvchilar va tadqiqotchilarning ilmiy ma’lumotlarga bo‘lgan talablarini qondirish uchun xizmat qiladi.

Scopus tadqiqotchilarga o‘z raqobotchilari to‘g‘risida, ilmiy tadqiqotlar unumdorligini oshirish, ilg‘or taqiqotlarni uzluksiz kuzatib borish, vaqtni tejash va rabotchilardan o‘zib ketishda yordam beradi.

Scopus bazasidan muallifni qidirish

Buning uchun **scopus.som** saytiga kirib, saytning “Poisk avtorov” menyusiga murojaat qilamiz. Qidirilayotgan muallif familiyasini yoziladi, natijada quyidagi rasmlar paydo bo‘ladi (7-rasm):



7-rasm. Scopus bazasidan muallifni qidirish

Scopus dan qanday va nima maqsadlarda foydalanamiz?

Dunyo bo'yicha Scopus dan 5000 dan ortiq akademik, davlat va korporativ tashkilotlar foydalanadilar.

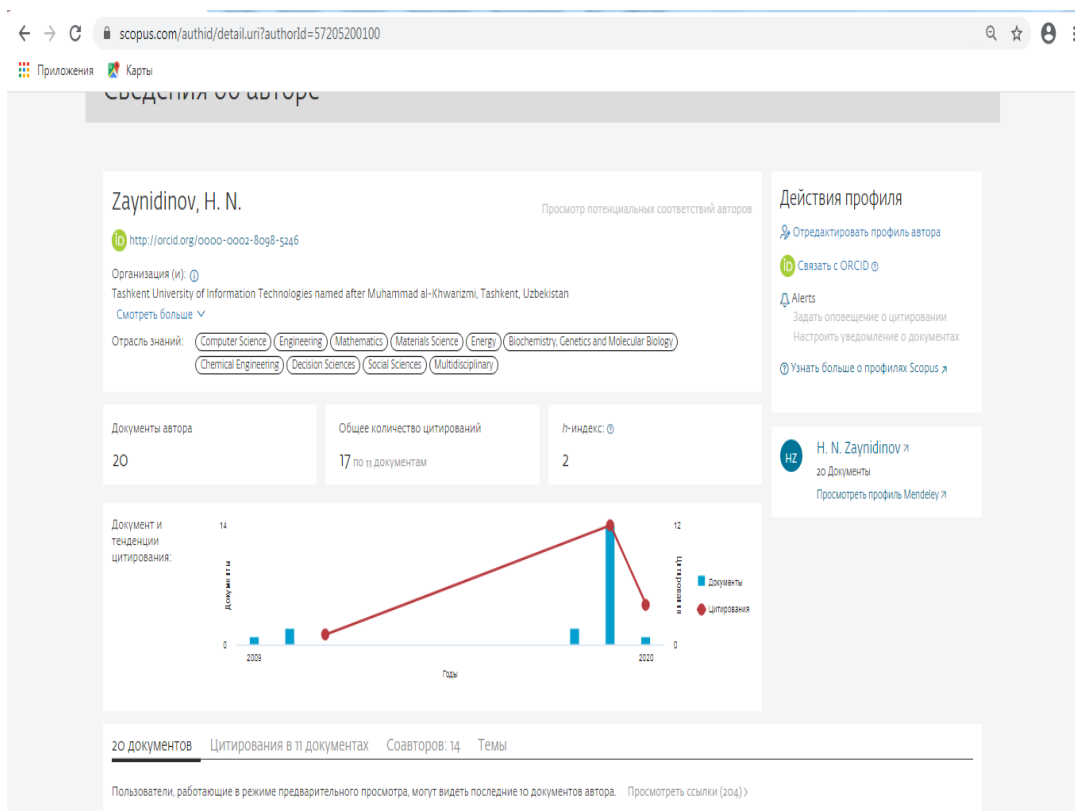
Scopus butun dunyo akademik hamjamiyati administratorlari va kutubxonachilar, talabalar, professor - o'qituvchilar va tadqiqotchilarning ilmiy ma'lumotlarga bo'lgan talablarini qondirish uchun xizmat qiladi.

Scopus tadqiqotchilarga o'z raqobotchilari to'g'risida, ilmiy tadqiqotlar unumdorligini oshirish, ilg'or taqiqotlarni uzluksiz kuzatib borish, vaqtni tejash va rabotchilardan o'zib ketishda yordam beradi.

Scopus muallifning identifikatori - ba'zi mualliflar o'xshash nomlarga ega bo'ladi, masalan Fozilov Shavkat va Fazilov Shovkat. Yoki muallifning Fozilov Shavkat degan nomi har xil yozilgan bo'lishi mumkin. Masalan: Shavkat Fozilov, Sh. Fozilov, Shavkat Xayrullaevich, Fozilov Sh. Xayrullaevich.

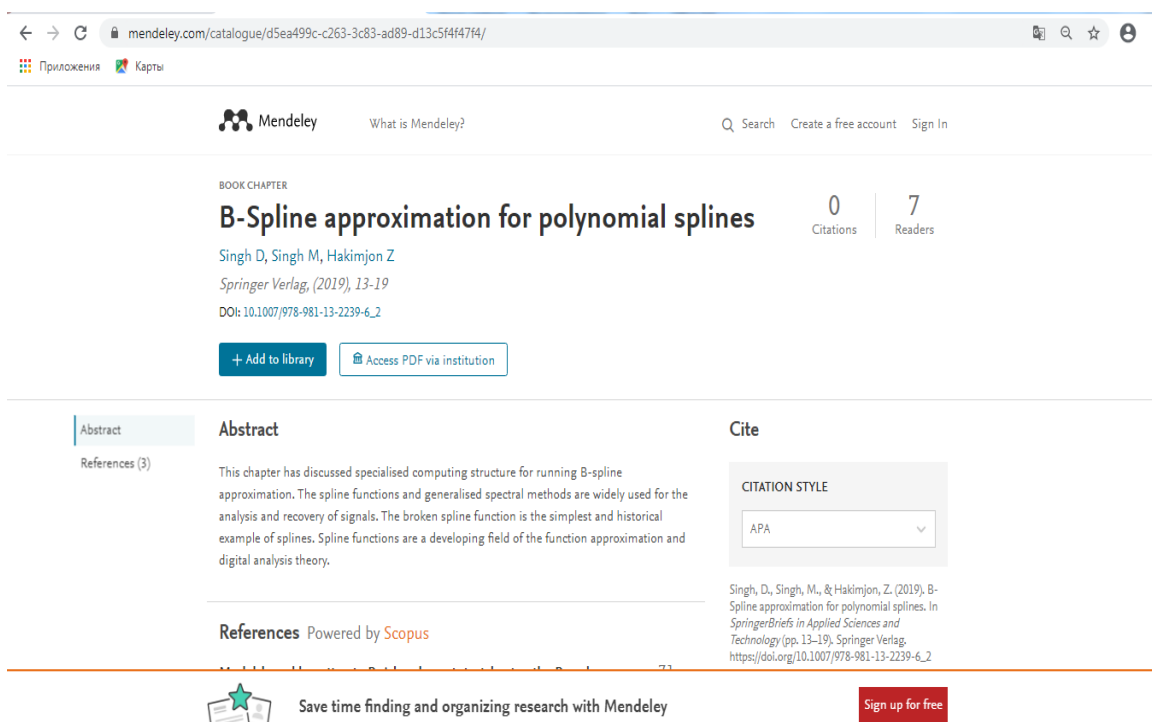
Yuqorida **Scopus bazasiga** kiritilgan nufuzli ilmiy jurnallarda chop etishga tayyorlangan maqola uchun foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati va ularga havolalar tayyorlanishi kerakligini ta'kidlagan edik. Shuni amalga oshirish uchun bizga **Mendeley** kerak bo'ladi. Bu jarayonni **Mendeley** yordamida avtomatik ravishda tayyorlash mumkin.

Buning uchun **Scopus** saytiga kirib, muallifni qidirib topib, uning profiliga kiriladi (8-rasm. Sariq rang bilan **Mendeley** ga havola belgilangan).



8-rasm. Scopus saytida Mendeley ga havola belgilanishi.

Demak, Scopus Mendeley bilan avtomatik ravishda bogʻlangan va birgalikda ishlaydi (8-9-rasmlar).



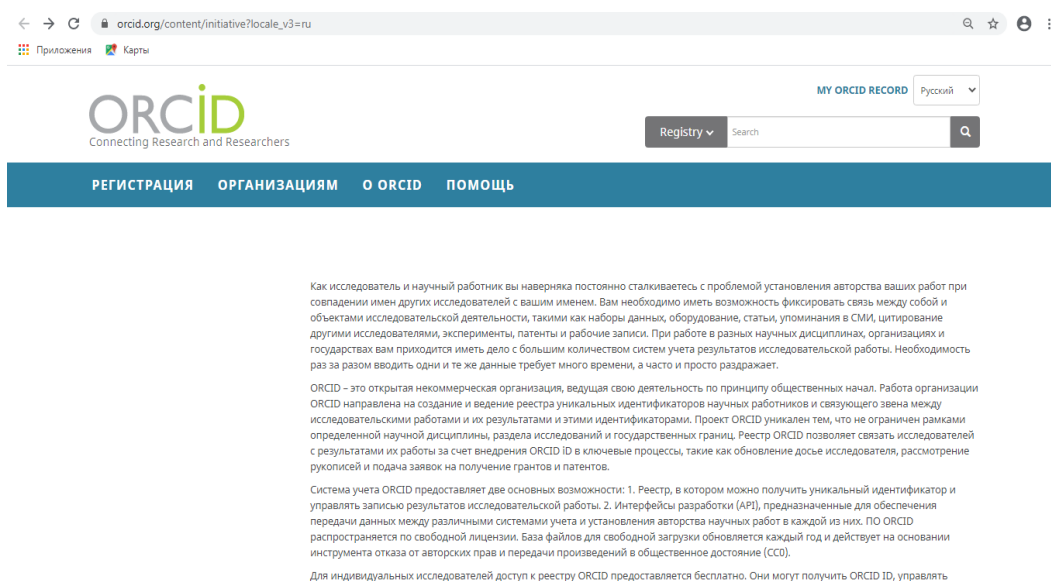
9-rasm. Mendeley sayti interfeysi

ORCID (yoki Open Researcher and Contributor ID, ya'ni tadqiqotchi va qatnashchining ochiq identifikatori) – bu harf va raqamdan iborat kod bo‘lib ilmiy ish muallifning identifikatsiyalash (aniqlash) uchun ishlatiladi.

ORCID yordamida quyidagi muammolar hal etiladi. Masalan, biror tadqiqotchini yoki uning maqolalarini aniq tanish juda qiyin. Bunga bir nechta sabablar bor: ko‘pgina shaxslarning F.I.Sh. unikal emas; ular o‘zgarishi mumkin (masalan nikohdan o‘tganda); ism, familiyalarni yozilish tartibi har xil millatlarda har xil; ism – shariflarni qisqartirib yozilishida vujudga keladigan qarama-qarshiliklar bunga misol bo‘la oladi. **ORCID** kod esa ilmiy maqolar kontenti bilan bog‘langan raqamli ob‘ektlarni identifikatorlari (DOI) yordamida identifikatsiyalash singari avtorlarni doimiy identifikatsiyalash imkonini beradi.

ORCID birinchi marta 2009 yilda butunjahon tadqiqotchilarini birgalikdagi sa‘yi harakatlari bilan, “Ilmiy muloqatda mualliflarning nomlarini bir xil ma‘noli emasligi” muammosini hal etish uchun e‘lon qilindi.

ORCID ni qo‘llashdan maqsad “ilmdan elektron ilmga o‘tish”ga yordam berish, har bir tadqiqotchiga “doimiy o‘zgarib turadigan “raqamli biografiya” ni taqdim etishdan iboratdir”. Ushbu “raqamli biografiya” butunjahon tadqiqotchilar hamjamiyatiga tadqiqotchining ilmga qo‘shayotgan xissasi to‘g‘risidagi tassavvurlarini shakllantirish imkonini beradi (10-rasm).



10-rasm. ORCID sayti

Nazorat savollari

1. Scopus nima?
2. Scopus bazasiga kiritilgan nufuzli ilmiy nashrlar uchun maqolalar qanday tarkibiy qismlardan iborat bo‘lishi lozim?
3. Qanday holatlarda maqola Scopus bazasiga qabul qilinmaydi?
4. Scopus dan qanday va nima maqsadlarda foydalaniladi?
5. Mendeley nima?
6. ORCID nima?
7. ORCID nima maqsadda qo‘llaniladi?

GLOSSARIY

Ilmiy faoliyat - obyektlar, hodisa (jarayonlar)ning xususiyatlari, o'ziga xosliklari va qonuniyatlarini aniqlash maqsadida borliqni o'rganish va olingan bilimlarni amaliyotda qo'llashga yo'naltirilgan faoliyat hisoblanib, fundamental va amaliy tadqiqotlardan iboratdir.

Izlanuvchi - falsafa doktori (PhD) yoki fan doktori (DSc) ilmiy darajasini olish uchun dissertatsiya tadqiqotlarini olib borayotgan shaxs.

Talabgor - dissertatsiyasi himoya uchun Ilmiy kengashga qabul qilingan va attestatsiya ishi ko'rilish jarayonida bo'lgan shaxs.

Attestatsiya - talabgorlarning malakasini tizimli ravishda aniqlash jarayoni;

Attestatsiya ishi - talabgorning ilmiy darajasini tasdiqlash (nostrifikatsiya qilish) yuzasidan rasmiylashtirilgan hujjatlar to'plami.

Dissertatsiya - muallif tomonidan shaxsan olib borilgan, tadqiqot mohiyati tegishli talablarga javob bergan, tugallangan va mazmunan yaxlit ilmiy ish sifatida ilmiy yangiligi va amaliy natijalari tizimli ravishda asoslab berilgan qo'lyozma huquqiga ega bo'lgan ilmiy asar.

Dissertatsiya avtoreferati – dissertatsiya tadqiqoti yuzasidan umumiy ma'lumotlar keltirilib, ishning ilmiy yangiligi va amaliy natijalari tizimli ravishda umumlashtirilgan holda qisqacha bayon qilingan hamda nashr etilgan ishlar yuzasidan ma'lumotlar berilgan va belgilangan talablar asosida rasmiylashtirilgan qo'lyozma huquqiga ega bo'lgan ilmiy asar.

Ekspertiza – hujjatlarning mohiyati va amalga oshirilgan attestatsiya tadbirlarining tegishli qonun hujjatlari talablariga muvofiqligini ilmiy va me'yoriy-texnik jihatdan baholash.

Ilmiy rahbar – ilmiy izlanishlar olib borayotgan izlanuvchiga ilmiy va o'quv-metodik yordam ko'rsatish maqsadida belgilangan tartibda tayinlangan, faol tarzda ilmiy va ilmiy-pedagogik faoliyat olib boruvchi fan doktori, shuningdek ilmiy unvonga ega bo'lgan fan nomzodi yoki falsafa doktori (PhD).

Ilmiy maslahatchi – fan doktori (DSc) ilmiy darajasini olish uchun ilmiy izlanishlar olib borayotgan izlanuvchiga ilmiy va o'quv-metodik yordam ko'rsatish maqsadida belgilangan tartibda tayinlangan, faol tarzda ilmiy va ilmiy-pedagogik faoliyat olib boruvchi fan doktori.

Apellyatsiya – ilmiy darajalar berish yoki ularni berishni rad qilish yoxud ilmiy darajadan mahrum etish yoki uni tiklash to'g'risidagi qarorlar yuzasidan berilgan murojaat.

Taqdimnoma – oliy malakali ilmiy va ilmiy-pedagog kadrlar attestatsiyasiga oid normativ-huquqiy hujjatlarda istisno tariqasida, dissertatsiya himoyasisiz ilmiy daraja berilishi mumkin bo'lgan hollarda dissertatsiyani rasmiylashtirmasdan muallif tomonidan shaxsan olib borilgan, tadqiqot mohiyati tegishli talablarga javob bergan, tugallangan va mazmunan yaxlit ilmiy ish sifatida tadqiqotlari yuzasidan umumiy ma'lumotlar keltirilib,

ishning ilmiy yangiligi va amaliy natijalari tizimli ravishda umumlashtirilgan holda qisqacha bayon qilingan hamda amaliyotga joriy etilgan ishlari va ularning samarasi yuzasidan ma'lumotlar berilgan va belgilangan talablar asosida dissertatsiya avtoreferati shaklida rasmiylashtirilgan qo'lyozma huquqiga ega bo'lgan ilmiy asar.

Ilmiy unvon - professor, dotsent va katta ilmiy xodim ilmiy maqomi.

Ilmiy ish staji - shaxsning mehnat shartnomasi (kontrakt) asosida ilmiy xodim lavozimlarida ishlagan hamda tayanch doktorantura va doktoranturada o'qigan muddati.

Pedagogik ish staji - shaxsning mehnat shartnomasi (kontrakt) asosida oliy ta'lim, kadrlar malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash ta'lim muassasalarida pedagog lavozimlarida ishlagan muddati.

O'quv adabiyoti - muayyan ta'lim turi, yo'nalishi yoki mutaxassisligining o'quv rejasida belgilangan fanlar bo'yicha tegishli o'quv dasturlari asosida zarur bilimlar majmuasi keltirilgan, o'zlashtirish uslublari yoritilgan (jumladan, xorijiy tarjimalari) manba.

Professor - tegishli malakaviy va attestatsiya talablarini bajargan hamda professor ilmiy unvoniga ega bo'lgan shaxs.

Dotsent - tegishli malakaviy va attestatsiya talablarini bajargan hamda dotsent ilmiy unvoniga ega bo'lgan shaxs.

Katta ilmiy xodim - tegishli malakaviy va attestatsiya talablarini bajargan hamda katta ilmiy xodim ilmiy unvoniga ega bo'lgan shaxs.

Fan - inson ilmiy - ijodiy faoliyatning tabiat, jamiyat haqidagi yangi bilimlarni ishlab chiqishi, fikrlashi va dunyoni bilishi hamda tizimlashtirishga qaratilgan sohasini anglatadi.

Fan - ilmiy - ijodiy faoliyat natijasi - ilmiy bilimlar tizimi sifatida ishlaydi.

Fan - ijtimoiy ong, ijtimoiy institut shakllardan biri sifatida tushuniladi.

Fan - ilmiy tashkilotlar va ilmiy hamjamiyat a'zolari o'rtasidagi munosabatlar tizimini o'zida ifodalaydi, shuningdek ilmiy axborot tizimlarini, fanning normalarini, qadriyatlarini va boshqalarni ham o'z ichiga oladi.

Ilmiy tadqiqot - yangi bilimlarni ishlab chiqish jarayoni, bilish faoliyati turlaridan biri.

Ilmiy tadqiqot - bir-biri bilan boglangan ikki tajriba va nazariyadan iborat.

Ilmiy mavzu - bu murakkab bo'lib, muammoni hal etuvchi masaladir.

Gipoteza - bu muayyan natijaga olib keladigan sabab to'g'risida, o'rganilayotgan ob'ektlarning tuzilishi va tarkibiy elementlarning ichki hamda tashqi aloqalarining tabiati to'g'risida tasdiqlash, tasdiqlashni talab qiladigan taxmindan iborat.

Konsepsiya - bu ob'yektni, hodisani, jarayonni, ob'ektga bo'lgan asosiy nuqtai nazarni va hokazolarni tushunish, izohlashning ma'lum bir usuli, ularni tizimli yoritishda qo'llanmadir.

Nazariya - bu mantiqiy tashkil etilgan bilim, voqelikning muayyan sohasini etarlicha va yaxlit aks ettiradigan bilimlarning konseptual tizimi.

Tushuncha - bu muayyan ob'ektlar yoki hodisalar majmuasining muhim va zarur belgilarini aks ettiradigan fikr.

Kategoriya - umumiy fundamental tushuncha bo'lib, bu ob'ektlarning eng muhim xususiyatlari va predmetlarning munosabatlarini aks ettiradigan hodisalar.

Uslubiyot - bu bilish usullari va usullarining kombinatsiyasi.

Ishchi dastur - bu umumiy maqsadlar va farazlarga muvofiq tadqiqotning umumiy kontsepsiyasining bayoni.

Monografiya - bu bitta muammo yoki mavzuni to'liq va har tomonlama o'rganishni o'z ichiga olgan va bir yoki bir nechta mualliflarga tegishli ilmiy yoki ommabop ilmiy kitob nashridir.

Ta'lim nashri - ilmiy yoki amaliy xarakterga ega bo'lgan, o'qitish va o'rganish uchun qulay shaklda nashr etilgan hamda turli yoshdagi hamda turli darajadagi o'quvchilar uchun mo'ljallangan muntazam ravishda nashr etiladigan nashr.

Darslik - o'quv dasturiga mos keladigan va ushbu nashr sifatida rasman tasdiqlangan o'quv fanining (uning bo'limi, qismi) tizimli taqdimotini o'z ichiga olgan o'quv nashri.

O'quv qo'llanma - nashriyotning ushbu turi sifatida rasmiy ravishda tasdiqlangan darslikni to'ldiruvchi yoki qisman (to'liq) o'rnini bosadigan o'quv nashri.

O'quv-uslubiy qo'llanma - o'quv fanini uslubiyotiga oid materiallardan iborat (uning bo'limi, qismi) yoki ta'lim metodologiyasiga muvofiq materiallar to'plami o'quv nashri.

Malumotli nashrlar - ilmiy yoki amaliy xarakterga ega qisqa ma'lumotlardan iborat, ularni tezkor qidiruv uchun qulay bo'lgan tartibda joylashtirilgan doimiy o'qish uchun mo'ljallanmagan nashr.

Axborot nashrlar - hujjatlar to'g'risidagi muntazam ma'lumotlarni o'z ichiga olgan nashr (nashr etilgan, nashr etilmagan) yoki ilmiy va axborot faoliyati bilan shug'ullanuvchi tashkilot, shu jumladan Milliy texnologiyalar tashabbusi (MTT) tomonidan berilgan birlamchi manbalarda keltirilgan ma'lumotlarni tahlil qilish va umumlashtirish natijasi.

Sharh nashri - bu bir yoki bir nechta sharhlarni, shu jumladan manbalarda keltirilgan ma'lumotlarni tahlil qilish va umumlashtirish natijalarini o'z ichiga olgan axborot nashridir.

Kitob - 48 sahifadan ortiq kitob nashridir.

Broshyura - to'rt dan ortiq, ammo 48 sahifadan oshmaydigan kitob nashri.

Davriy nashrlar - muntazam ravishda chiqarilib turilib, har yili doimiy soni nashr etilib, mazmunan takrorlanmaydi, bir xil tartibda rasmiylashtirilib, raqamlanadi va (yoki) xuddi shu nom bilan chiqariladi. Bular gazetalar, jurnallar, yangiliklar byulletenlari.

Gazeta - qisqa vaqt ichida rasmiy materiallar, tezkor ma'lumot va tegishli ijtimoiy-siyosiy, ilmiy, ishlab chiqarish hamda boshqa masalalar bo'yicha maqolalar, shuningdek adabiy asarlar va reklamalar nashr etiladigan davriy nashrdir.

Jurnal - bu turli xil ijtimoiy-siyosiy, ilmiy, sanoat va boshqa mavzularga bag'ishlangan maqola yoki insholar, adabiy va badiiy asarlar doimiy nashr etilgan, ushbu nashr sifatida rasman tasdiqlangan davriy nashr.

Referat - bu tadqiqot mavzusi bo'yicha yozilgan ilmiy ishlar (monografiyalar, qo'llanmalar, ilmiy maqolalar) ning qisqacha mazmuni bo'lgan tadqiqot ishi.

Ma'ruza - bu ma'lum bir mavzu bo'yicha og'zaki xabarni yozib olish.

Kurs ishi - o'quv rejasida ko'zda tutilgan ilmiy mavzu bo'yicha yozma ish.

Bakalavriat - o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi negizida oliy ta'lim yo'nalishlaridan biri bo'yicha fundamental bilimlar beradigan, o'qish muddati to'rt yildan kam bo'lmagan tayanch oliy ta'lim.

Magistratura - yo'nalishning muayyan mutaxassisligi bo'yicha fundamental va amaliy bilimlar beruvchi, bakalavriat negizida, o'qish muddati 2 yildan kam bo'lmagan oliy ta'limdir.

Loyihalash - mo'ljallangan ob'yektlarni qurish va yaratish uchun ularning loyihalarini tuzish va chizish jarayoni.

Maqola - bu jurnalistika janri bo'lib, unda muallif ijtimoiy vaziyatlarni, jarayonlar, hodisalarni, birinchi navbatda, ular asosidagi qonunlar nuqtai nazaridan tahlil qilish vazifasini qo'yadi.

Tezis - (dr. Yunoncha - "tartibga solish, tashkil etish, mavqe, bayon") qisqacha bir jumlada asosiy g'oyalarni ifodalaydi.

Scopus - bu dunyodagi nufuzli ilmiy jurnallar, imiy adabiyotlar va konferensiya materiallarini qisqacha tafsifi va adabiyotlarga havolalar to'g'risidagi ma'lumotlarni o'z ichiga olgan yirik ma'lumotlar bazasidir.

FOYDALANILGAN ADABOYAOTLAR

1. Липчиу Н.В., Липчиу К.И. Методология научного исследования: учебное пособие для студентов магистратуры. Краснодар: КубГАУ, 2013. – 290 с.
2. Минеев В.В. Методология научного исследования: учебное пособие для студентов магистратуры /Краснояр.гос.пед. ун-т им. В.П. Астафьева.- Красноярск, 2014.-90 с.
3. Мокий М.С., Никифоров А.Л., Мокий В.С. Учебник для магистров. / М.: 2015. – 255 с.
4. Медуцкий В.М., Силаева К.В. Методология научных исследований.- СПб: Университет ИТМО, 2016.-55 с.
5. Бахтина И.Л., Лобут А.А., Мартюшов Л.Н. Методология и методы научного познания: учебное пособие. Урал.гос.пед.ун-т. Екатеринбург, 2016.-119 с.
6. Колмогоров Ю.Н., Сергеев А.П., Тарасов Д.А., Арапова С. П. Методы и средства научных исследований: учеб. пособие / Ю. Н. Колмогоров [и др.]. - Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2017. - 152 с.
7. Мокий М.С. Методология научных исследований: учебник для магистров / М. С. Мокий, А. Л. Никифоров, В. С. Мокий. Под ред. М. С. Мокия. - М.: Издательство Юрайт, 2017. - 255 с.
8. Ражабов А. Илмий тадқиқот асослари. Ўқув қўлланма. Тошкент.: Тафаккур бўстони. 2012. - 258 б.
9. Шермухамедова Н.А. Илмий тадқиқот методологияси. Дарслик -Т .: «Фан ва технология», 2014. -464 б.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. Мирзиёев Ш.М. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги Фармони 2017 йил.
2. Мирзиёев Ш.М. Қонун устуворлиги ва инсон мафаатларини таъминлаш – юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови. 2017 йил.
3. Новые педагогические и информационные технологии / Под ред. Е.С. Полат. – М., 1999.

4. Педагогические информационные технологии и картина мира в непрерывном образовании (Информологический аспект): Учеб. пособие / Под ред. В.А.Извозчикова. – СПб., 1997.
5. Дистанционное обучение: Учеб. пособие / Под ред. Е.С.Полат. – М., 1998.
6. Богословский В.И., Васильев А.А., Извозчиков В.А. и др. Словарь по информационным технологиям. – СПб.,1997.
7. Василевский Ю.А. Техника аудио- и видеозаписи. Толковый словарь. – М.: Горячая линия – Телеком, 2006.
8. Коджаспирова Г.М., Петров К.В. Технические средства обучения и методика их использования. – М.: Академия, 2005.
9. Новиков А.М., Новиков Д.А. Методология научного исследования. – М.: Либроком. – 280 с.

Axborot manbalari

10. <http://sourceforge.net/projects/opencvlibrary/>
11. <http://www.biometrics.org/>
12. www.hunterlab.com
13. www.wikipedia.org/Munsell_color_system
14. <http://www.robotics.org/>
15. <http://videosystems.com.br/>
16. <http://www.honeywellvideo.com/>
17. <http://digitalvideosystems.net/>
18. www.computergraphics.ru
19. <http://opencv.org>